T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

19. YÜZYIL RUS EDEBİYATINDA MEKTUP ROMAN

Duygu İKİSİVRİ AKDEMİR

2502160271

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Türkan OLCAY

İSTANBUL – 2024

ÖZ

19. YÜZYIL RUS EDEBİYATINDA MEKTUP ROMAN

DUYGU İKİSİVRİ AKDEMİR

Bu çalışmanın amacını, edebi bir tür olarak mektup romanı tanıtmak, Avrupa edebiyatında doğan mektup romanın Rus edebiyatındaki yansımalarını bütünlüklü bir yapıda anlatmak ve 19. yüzyıl Rus edebiyatında ortaya çıkan örnek mektup romanları incelemek oluşturmaktadır. Bu doğrultuda yapılacak olan bir inceleme, mektup romandan önce mektupla anlatım geleneğini, Mihail M. Bahtin'in roman kuramını ve mektup romanın başta gelen özelliklerini kuramsal bir bakışla ele almayı gerektirmektedir. Kuramsal bakıştan sonra 19. yüzyıla kadar gelmiş olan mektup romanın Rus edebiyatındaki tarihsel gelişimi ele alınmaktadır. 19. yüzyıl Rus edebiyatı öncesinde 17. ve 18. yüzyıllardaki mektup kültürüyle bir giriş yapılmaktadır. Ortaya çıktığı edebi akım olan santimantalizmin çatısı altında mektup roman yaratıcılığı ile Avrupa edebiyatından Rusçaya çevrilecek ve öykünülecek kadar değer gören mektup romanlar anlatılmaktadır. 18. yüzyıl Rus mektup roman ve uzun öykülerinden örnekler başlıklara ayrılarak verilmektedir.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan 19. yüzyıldaki mektup romanların Türkçede tanıtılması, türe dayalı başlıca özelliklerinin irdelenmesi, dönem özelliklerine göre sınıflandırılması, içerik ve biçimsel özellikleri itibariyle incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmamız, mektup türündeki eserlerin içeriklerinin nitel araştırmalar ışığında, Rus mektup romanın özgünlüğüne örnek oluşturacak şekilde açıklanmasıyla sonlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mektup, Mektup Roman, Avrupa Edebiyatı, Rus Edebiyatı, Santimantalizm, Romantizm, Rus Mektup Romanı

ABSTRACT

THE EPISTOLARY NOVEL IN RUSSIAN LITERATURE OF THE 19TH CENTURY

DUYGU İKİSİVRİ AKDEMİR

The aim of this study is to introduce epistolary novel as a literary genre, to discuss the reflections of the epistolary novel, which originated in European literature, on Russian literature within a comprehensive framework and to examine examples of epistolary novels that emerged in 19th century Russian literature. Therefore, this study must first address the tradition of letter-writing prior to the epistolary novel, Mikhail Bakhtin's theory of the novel, and the main features of the epistolary novel from a theoretical perspective. After the theoretical perspective, the historical development of the epistolary novel in Russian literature up to the 19th century is presented. An introduction is provided with the culture of letter-writing in the 17th and 18th centuries before the 19th century Russian literature. This study explores epistolary novel creativity under the umbrella of the literary movement of sentimentalism, and epistolary novels in European literature deemed worthy of translation and emulation into Russian. Examples from the 18th century Russian epistolary novels and long stories are presented under separate headings.

The main topic of our study involves the introduction of epistolary novels from the 19th century in Turkish, examining their genre-based main features, classifying them in accordance with the characteristics of the period, and analysing them in terms of content and formal features. Our study concludes with the explanation of the contents of works produced in the letter genre in light of qualitative research, exemplifying the originality of the Russian epistolary novel.

Keywords: Letter, Epistolary Novel, European Literature, Russian Literature, Sentimentalism, Romanticism, Russian Epistolary Novel

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 19. yüzyıl Rus edebiyatında mektup romanın Mihail Bahtin'in roman kuramına, mektup romanın başlıca özelliklerine, dönemin örnek eserlerine göre incelenmesi üzerinedir. Çalışmanın ilk bölümünde mektup anlatım geleneğinden başlayarak edebi bir tür olarak mektup, roman kuramı, mektup romanın tanımı ve temel özellikleri verilmiştir. İkinci bölümde ilk olarak 17.-18. yüzyıllarda Rusya'daki mektup kültürü, Rus edebiyatında mektup romanın oluşumu, ilk Rus mektup roman ve uzun öyküleri başlıklar altında anlatılmıştır. Ardından ilk Rus mektup romanların özellikleri ortaya çıkarılmıştır. Çalışmanın son bölümünü oluşturan üçüncü bölümde, 19. yüzyıl Rus edebiyatında mektup türündeki eserler 1820'li yıllardan başlayıp 90'lı yılların sonuna kadar 10'lu yıllar halinde gruplandırılarak mektup roman özelliklerinin gösterilmesi, dönemlerine özgü taşıdıkları izlerin ortaya çıkarılması, dönemlerine ve yazarlarına göre taşıdıkları ortaklık ve farklılıkların anlamlandırılması, içerik ve biçimsel olarak ayrıntılı şekilde incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın her aşamasında desteğini sunan ve yardımcı olan, fikirleriyle beni yönlendiren ve daha titiz çalışmaya teşvik eden değerli tez danışmanım Prof. Dr. Türkan Olcay'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tez İzleme Komitesinde yer almış olan Doç. Dr. Seyyal Körpe Kemer'e, Dr. Öğr. Üyesi Hülya Arslan'a, Dr. Öğr. Üyesi Korhan Korbek'e katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Çalışmalarım sırasında, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından belirlenen öncelikli alanlarda doktora eğitimi yapan ve tez aşamasında olan devlet üniversitelerinin araştırma görevlilerine tezleri ile ilgili yurt dışında araştırma imkânı sunan "Araştırma Görevlileri için Yurt Dışı Araştırma Bursları (YÖK-YUDAB)" programını hayata geçirip yararlanmamı sağlayan Yükseköğretim Kuruluna (YÖK) ve burs sürecini takip eden kurumun ilgili çalışanlarına teşekkür ederim. Burs kapsamında davet eden M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi'ne, üniversitenin Filoloji Fakültesi Rus Edebiyatı Tarihi Bölümü öğretim üyelerinden davet eden araştırmacı Prof. İrina Anatolyevna Belyaeva'ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Akademik yaşamıma sağladıkları katkılardan dolayı Doç. Dr. Badegül Can Emir, Doç. Dr. Hanife Saraç, Dr. Öğr. Üyesi Murat Aşçı başta olmak üzere Karadeniz Teknik Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim elemanlarına ve bölüm sekreteri Mehmet Akgül'e teşekkürü bir borç bilirim. Yine tez sürecindeki desteklerinden dolayı İstanbul Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim elemanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Bazı Rusça kaynaklara ulaşmam konusunda yardımcı olan Özer Kılıç'a ve bazı İngilizce kaynaklar sağlayan Uğur Sabancı'ya; tez sürecimde manevi desteğini sunan Prof. Dr. Aynur Köse'ye ve Arş. Gör. Deniz Çolak'a; Doç. Dr. Nazan Coşkun'a, Dr. Öğr. Üyesi Eda H. Tan Metreş'e, Dr. Öğr. Üyesi Onur Aydın'a, Dr. Öğr. Üyesi Tülay Akbaba'ya, Öğr. Gör. Dr. Nilgün Müftüoğlu'na, Arş. Gör. Dr. Cihan Kara'ya, Dr. İsmail Serdar'a, Arş. Gör. Ayten Demir Çakıroğlu'na, Arş. Gör. Gamze Üçer Aktuğ'a, Arş. Gör. H. Hilal Çelikateş Tepe'ye, değerli arkadaşım Halil İbrahim Araba'ya teşekkür ederim.

Doktora eğitimim boyunca beni canı gönülden destekleyen, ilgi ve özenle her daim yanımda olan çok değerli anneme ve babama, kardeşim Onur'a; hayat arkadaşım Tolga'ya, kayınvalideme, hayatımıza varlığıyla mutluluk ve yepyeni bir dünya katan canım oğlum Mustafa Mir'e teşekkürlerimi sunarım.

Duygu İKİSİVRİ AKDEMİR

İSTANBUL, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZ……...II
ABSTRACT…….....III
ÖNSÖZ……IV
KISALTMALAR LİSTESİ……IX
GİRİŞ……...1

BİRİNCİ BÖLÜM
MEKTUP TÜRÜNDE EDEBİ ESERE KURAMSAL BİR BAKIŞ

1.1. MEKTUPLA ANLATIM GELENEĞİ.....5
1.2. EDEBİ TÜR OLARAK MEKTUP ROMAN VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ.....15

İKİNCİ BÖLÜM
RUS EDEBİYATINDA MEKTUP ROMAN TÜRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. 17. VE 18. YÜZYIL RUSYA'SINDA MEKTUP KÜLTÜRÜ 33
2.2. RUS EDEBİYATINDA MEKTUP ROMANIN OLUŞUMU.....35
2.2.1. Santimantalizm ve Mektup Roman.....36
2.2.2. Batı Edebiyatından Rusçaya Çevrilen Mektup Romanlar 39
2.3. İLK RUS MEKTUP ROMAN VE UZUN ÖYKÜ ÖRNEKLERİ 43
2.3.1. Fyodor A. Emin: "Ernest ve Doravra'nın Mektupları" (1766).....43
2.3.2. Nikolay F. Emin: "Roza. Yarı Gerçek ve Özgün Uzun Öykü" (1788); Kaderin Oyunu" (1789).....46
2.3.3. Pavel Yu. Lvov: "Rusya Pamela'sı ya da Erdemli Köy Kızı Mariya'nın Hikayesi" (1789) 48
2.3.4. Mihail N. Muravyov: "Varoş Sakini", "Emiliy'in Mektupları" (1790), "Bernov'un Mektupları" (1793).....50
2.3.5. Mihail Vasilyeviç Suşkov: "Rusya'nın Werther'i" (1792).....51
2.3.6. Aleksandr Kluşin: "Talihsiz M-v" (1793).....52

2.3.7. Nikolay N. Muravyov: “Vsevolod ve Veleslava. Mektuplarda Kalan Olay” (1807) 53
2.4. İLK RUS MEKTUP ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ 54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

19. YÜZYIL RUS EDEBİYATINDA MEKTUP TÜRÜNDE ESERLER

3.1. 1820’Lİ YILLAR 60
3.1.1. A.A. Bestujev-Marlinski: “Yedi Mektupluk Roman” (Roman v semi pismah, 1823) 61
3.1.2. A.S. Puşkin: “Mektup Roman” (Roman v pismah, 1829) 69
3.2. 1830’LU YILLAR 79
3.2.1. O. Somov: “İki Mektupluk Roman” (Roman v dvuh pismah, 1832) 80
3.2.2. A.S. Puşkin: “Marya Şoning” (1835) 90
3.2.3. V.F. Odoyevski: “Hava Perisi” (Silfida,1837) ve “Knyajna Zizi” (1839) 100
3.3. 1840’LI YILLAR 115
3.3.1. Ye.A. Gan: “Sosyete Yargısı” (Sud sveta, 1840) 117
3.3.2. N.A. Nekrasov: “Mektup Roman” (Roman v pismah, 1845) 126
3.3.3. F.M. Dostoyevski: “İnsancıklar” (Bednıye lyudi, 1846) ve “Dokuz Mektupluk Roman” (Roman v devyati pismah, 1847) 128
3.3.4. A.V. Drujinin: “Polinka Saks” (1847) 137
3.3.5. Yu.V. Jadovskaya: “Mektuplaşma” (Perepiska, 1848) 144
3.4. 1850’Lİ YILLAR 150
3.4.1. İ.S. Turgenyev: “Mektuplaşma” (Perepiska, 1854) ve “Faust” (1856) 151
3.4.2. Ye.P. Rostopçina: “Rıhtımda. Mektup Roman”ı (U pristani. Roman v pismah, 1857) 159
3.4.3. İ.A. Gonçarov: “Pallada’ Savaş Gemisi” (Fregat “Pallada”,1858).165
3.5. 1890’LI YILLAR 169
3.5.1. A.N. Apuhtin: “Kontes D**’nin Arşivi” (Arhiv grafini D*,1890).170

SONUÇ 175

KAYNAKÇA 184
ÖZGEÇMİŞ 203

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
A.g.e.	: Adı geçen eser
A.y.	: Yazara ait son zikredilen yer
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
v.d.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

Yazı türlerinden biri olarak mektup, tarihin en eski zamanlarından beri insanın yaşadıklarını, duygu ve düşüncelerini ifade ettiği temel yollardan biri olmuştur. Yazan kişi ile alan kişi (ya da taraf) arasında öznel bir bağ kurmaya yarayan mektupta tek bir konuya odaklanma zorunluluğu yoktur. Mektup, olayların, duygu ve düşüncelerin bilinç akışı tekniğiyle aktarıldığı bir alan olarak, bireysel iç dünyaların ve kişiler arası farklılıkların derinliklerine inmeyi sağlayarak yazan kişiye benzersiz olanaklar sunar.

Geçmişin, şimdiki zamanın ve geleceğin belgesi niteliğindeki mektup, ünlü mektup yazarları hakkında kaynak olma işleviyle de arşiv belgesi niteliği taşır. Tüm bu özellikler mektubun zaman içinde edebi bir tür olarak evrilmesine ve bilimsel, sanatsal, toplumsal, siyasi ve felsefi konularda mektup biçiminin kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Bir kişi tarafından yazılması, kişinin bakış açısından çıkan duygu ve düşüncelere yer vermesi, öznenin ileteceği mesajı taşıması nedeniyle mektup bireyselliği destekleyen bir tür olarak edebiyatta da gelişme imkânı bulmuştur.

Mektup türünün edebiyata kattığı olanaklar ve özellikler, Mihail Bahtin'in roman kuramı ile daha da anlamlanmaktadır. Romanı toplumsal bir fenomen olarak gören Bahtin, romanın sosyal ve ideolojik bir tür olarak çokseslilige sahip olduğunu ve bu özelliğinin romanı diğer edebi türlerden ayırdığını belirtir. Mektup romanlar ise elde edilebilecek kişisel ve çoğul bakış açıları ile Bahtin'in çokseslilige somut bir şekilde örnek niteliğindedir. Hikâyenin bir ya da daha fazla kahramanın yazdığı mektuplarla anlatıldığı, çoksesli bir roman türü olarak mektup romanlar farklı bir ses, farklı bir bakış açısı, aynı olay hakkında farklı değerlendirmeler sunarak türe zengin bir boyut kazandırmaktadır.

“19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Mektup Roman” başlıklı bu tez çalışması Rus edebiyatındaki roman türlerinden olan mektup roman üzerine odaklanmaktadır. Türkçede Rus mektup romanlarını inceleyen bir araştırmaya rastlanmaması, Rus edebiyatının Türk okur için gölgede kalmış bir yanını aydınlatma isteği ve çoğu Türkçeye çevrilmemiş olan Rus mektup romanları ayrıntılı bir şekilde tanıtma ve

inceleme çabasıyla bu araştırma, alana özgün ve önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Rus edebiyatında mektup roman (epistolyarnıy roman) ifadesi, düzyazı biçiminde mektup türündeki (epistolyarnaya proza) yaratıcılığın bütününü kapsamaktadır. Çalışmamız da bu kapsamda geliştirilmiş olup, Rus edebiyatında 1820-1890'ların sonlarına dek mektup roman türünde yazılmış ve pek çoğu Türkçeye çevrilmemiş on yedi eser incelenmiştir. Eserlerin içerikleri Mihail Bahtin ve onun kuramını takip eden düşünürlerin oluşturduğu roman kuramına dayanarak nitel şekilde analiz edilmiştir. Mektup romanın başlıca özelliklerinden yola çıkılarak yapılan analizde, örneklemdeki eserlerin öncelikle içerik ve biçimsel olarak mektup romanın hangi özelliklerini taşıdığı tespit edilmiştir. Eserler ayrıca 19. yüzyılın ilk yarısı başta olmak üzere söz konusu yüzyılın Rusya'daki düşünsel gelişmeler, tarihsel koşullar, edebi akımlar, dönem edebiyatının başlıca temaları, yazarlarının aynı dönem mektup roman yaratıcılıkları, örnek eserlerin benzerlikleri ve farklılıkları açısından 10'ar yıllık dönemlere ayrılarak değerlendirilmiştir.

Tezin kuramsal arka planını oluşturan birinci bölümde mektup romanın kökenlerinin ve kaynağının anlaşılmasını sağlamak maksadıyla mektup türü, mektupla anlatım geleneği, Mihail Bahtin'in roman kuramı, mektup romanın tanımı ve başlıca özellikleri ele alınmıştır.

Mektup romanın tarihsel gelişimine odaklanan tezin ikinci bölümünde, Rus mektup romanlarının ortaya çıkma sürecine tarihsel gelişim çerçevesinde bakılmıştır. Avrupa edebiyatından Rusçaya çevrilen mektup romanların ele alındığı bölümde Rus mektup romanlarının ortaya çıkmasında Avrupa etkisi irdelenmiştir. 18. yüzyıl Rus edebiyatı ve ilk Rus mektup roman örneği Fyodor A. Emin'in mektup roman yaratıcılığı irdelenerek, Avrupa edebiyatından öykünülen mektup romanların ortak özellikleri tespit edilmiştir.

Çalışmanın son bölümü tezin araştırma verilerinin değerlendirildiği ve yorumlandığı bölüm olarak en özgün kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde incelenen mektup roman örnekleri, mektup roman türünün parlak dönemini oluşturan 19. yüzyıl ilk yarısı ve ikinci yarısı Rus edebiyatından seçilmiştir. 20'li yıllardan

başlayıp 90'lı yılların sonuna uzanan bir zaman diliminin temel alındığı incelemede Rus edebiyatında on yedi mektup roman tespit edilmiştir. 19. yüzyılın 50'li yıllarından sonra ise A.N. Apuhtin'in **Kontes D**nin Arşivi** (Arhiv grafini D**, 1890) olmak üzere sadece bir mektup roman örneğinin saptanması, 19. Yüzyıl ilk yarısının Rus mektup roman türü açısından parlak dönem olarak nitelendirilmesini getirmiştir. Mektup roman incelemeleri, yazıldığı dönemin sosyo-kültürel ikliminden izler taşıması nedeniyle 20'li, 30'lu, 40'lı, 50'li ve 90'lı yıllara ayrılarak gruplandırılmıştır. Eser incelemeleri öncesi bilinmesinin yararlı olacağı düşünüldüğü için mektup roman yaratıcılığıyla bağlantılı söz konusu 10'lu yılların Rus edebiyatından kısaca bahsedilmiştir.

19. yüzyıl Rus edebiyatında ünlü yazarların bilinmeyen ve çoğu Türkçeye çevrilmemiş eserleri arasında mektup romanlar da bulunmaktadır. Çalışmamızın inceleme kapsamına giren mektup romanlardan alıntılanan kısımların Rusçadan Türkçeye çevirisi bütünlük oluşturması açısından tarafımdan yapılmıştır.

Rus edebiyatında 1820'li yılların mektup türünde eserleri olarak A.A. Bestujev-Marlinski'nin **Yedi Mektupluk Roman**'ı (Roman v semi pismah) ile A.S. Puşkin'in **Mektup Roman**'ı (Roman v pismah) ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Analizde dönemin Rus edebiyatında etkili olan romantizmin, sosyete toplumunun, taşra-başkent ayrımının etkisi açıklanmıştır. 1830'ların mektup roman yaratıcılıkları olarak O. Somov'un **İki Mektupluk Roman**'ı (Roman v dvuh pismah), A.S. Puşkin'in **Marya Şoning**'i, V.F. Odoyevski'nin **Hava Perisi** (Silfida) ile **Knyajna Zizi**'si analiz edilmiştir. Bu eserlerde mektup roman yazarlarının odaklandıkları soylu yaşamı, tarihsel öğe, mistisizm ve felsefeye ilgi, kadın mektup yazarlar, romantizmin azalan izleri gibi noktalar irdelenmiştir. 1840'lı yılların Rus edebiyatındaki mektup türünde eserlerin, gruplandırılan eser sayısı bakımından en geniş eser yelpazesini oluşturduğu saptanmıştır. Söz konusu 40'lı yıllarda Ye. A. Gan'ın **Sosyete Yargısı**'na (Sud sveta), N. A. Nekrasov'un **Mektup Roman**'ına (Roman v pismah), F. M. Dostoyevski'nin **İnsancıklar** (Bednıye lyudi) ve **Dokuz Mektupluk Roman**'ına (Roman v devyati pismah), A. V. Drujinin'in **Polinka Saks**'ına, Yu. V. Jadovskaya'nın **Mektuplaşma**'sına (Perepiska) yer verilmiştir. 40'lı yılların mektup romanlarının ortak özellik olarak döneme özgü toplumsal

duyarlılığın etkisiyle sosyal temaların öne çıktığı gözlemlenmiştir. 1850'li yıllara ait İ. S. Turgenyev'in **Mektuplaşma** (Perepiska) ve **Faust**, Ye. P. Rostopçina'nın **Rıhtımda. Mektup Roman** (U pristani. Roman v pismah) ve İ. A. Gonçarov'un **"Pallada" Savaş Gemisi** (Fregat "Pallada") adlı eserlerinde farklı yazarların gerçekçi yaklaşımları anlatılmıştır. 1890'lı yıllarda A. N. Apuhtin'in **Kontes D****'nin Arşivi**'yle mektup roman örneği devam etmiştir.

Rus edebiyatında mektup romanın incelenmesini konu edinen bu tez çalışması, hem genel hem de Rus edebiyatı bağlamında mektup romana bir açıklama getirme çabası yanında mektup romanın yazarlarına sağladığı olanaklar ve taşıdığı özelliklere dair bir sonuç ortaya koyma hedefiyle alana katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEKTUP TÜRÜNDE EDEBİ ESERE KURAMSAL BİR BAKIŞ

1.1. MEKTUPLA ANLATIM GELENEĞİ

Mektup, insanların birbirleriyle haberleşmelerini, düşünce alışverişinde bulunmalarını sağlayan bir yazı türüdür.

> "Mektup, amacı genelde bir konu hakkında kısaca duygu ve düşüncelerimizi yazarak aktarmak veya bir konuyu gündeme getirmek olan, yanımızda olmayan ama uzaklığına rağmen içimizdekileri paylaşma ihtiyacı duyduğumuz kişilere gönderdiğimiz bir çeşit mesajlar dizinidir."[1]

Bir ya da daha fazla kişiyle gerçekleştirilebilen mektuplaşmalarda bir konuya bağlı kalınmaz; konudan konuya geçme durumu, bir tür düşünce akışı yaşanır. Mektup yazarı kimi zaman kendinden kimi zaman da tanıdık ya da yakın arkadaşlarından söz eder.

Mektubun başlıca özelliği, kişiye özel ya da mahrem olduğu izlenimi verilmesidir. Bunun somut göstergesi gönderilirken zarf kullanılmasıdır. Alıcı kişi ise bunu tek ve özel olarak, kendi içinden okur.

Mektup, doğrudan ve diyalog şeklinde gerçekleşen sözlü iletişimden farklı olarak monolog şeklindedir ve anlaşılacağı üzere uzak mesafeden bir iletişim aracıdır. Mektupta bireysel olarak iletişim kurma yöntemi söz konusudur. Bu sayede mektup – bir tür olarak, nasıl ki herhangi bir sözlü diyaloğun soranı, sohbeti başlatanı ve yanıtlayanı, sohbeti karşılayanı varsa o şekilde bir diyaloğun taraflarının kaydını tutmuş olur.[2] Gerçekte yanıt vereni çıkmasa da bir kişiye hitaben yazılmış bilgiler içerir.

Mektup yüz yüze ya da yakın mesafede iletişim kuramayacak kimseler için bir çözüm yolu olması nedeniyle yazan ve alan kişiler arasında bir *"dayanışma aracı"*[3] görevi görür.

---

[1] Bülent Cercis Tanrıtanır, **H. W. Foster, S. ve A. Weld Grimke ile A. Walker'da Mektupla Anlatım Geleneği**, Babil Yayınları, İstanbul, 2010, s. 15.

[2] Alla Aleksandrovna Akişina, "Pismo kak odin iz vidov teksta", **Russkiy yazık za rubejom**, S:2, Moskva, OOO "Delvıe Media", 1982, s. 57.

[3] Emel Kefeli, **Anlatım Tekniği Olarak Mektup**, İstanbul, Kitabevi, 2002, s. 47.

Yazılan her metnin bir mektup olduğu varsayılır. Nurullah Ataç'ın deyişiyle

> "Şiir, hikâye olsun, deneme, eleştirme olsun, hepsi birer mektuptur. Her yazı bir mektup olduğu gibi her resim, her ezgi, her yapı da birer mektuptur. Düşünen, duyan bir kimseden, düşünen, duyan başka kimselere haber, selâm iletecek bir mektup. Birçok kimselere yahut bir tek kimseye." [4]

Devamında Ataç önemli bir özelliğe vurgu yapar:

> "Evet, her yazı bir mektuptur, ama her yazı mektup gibi yazılmaz. Mektup yazan adam ille bir konuda kalacağım diye çırpınmaz, oradan oraya geçer, yukarıda bir söz söyliyeceğini (söyleyeceğini) unutmuşsa onu aşağıya yazıverir, kendinden açar, ahbaplarını, arkadaşlarını anlatır."[5]

Ataç'ın vurguladığı özellik, **Kısa Edebiyat Ansiklopedisi**'nin **Mektup Biçiminde Edebiyat** (Epistolyarnaya literatura) maddesinde de önemli yer tutar. Söz konusu maddede Aristoteles'in deyişine başvurularak mektup türünün yazara *"kendisi olarak kalmasına"* olanak tanıdığı belirtilir. Örnek olarak verilen itiraf-mektupları, mesaj-mektupları ve bir kurumdan alınan gerçek mektuplar üzerinden doğal bir ben'in ve doğal bir sohbet arkadaşlığının konumunun nasıl korunduğu ortaya konulur.[6]

İnsanın insanla iletişim kurma, iç dünyasını ve bilgiyi paylaşma ihtiyacı, mektup türünün gelişimini tetikleyen kaynaklar olmuştur.[7] Söz konusu tür zamanla siyasi, toplumsal, edebi vb. içerikler barındıran yazışmalar şeklinde bir gelişim gösterir. M.Ö. 14. yüzyılda kaleme alınan ve Amarna mektupları olarak bilinen Mısır firavunlarının diplomatik mektupları[8], M.Ö. 4. yüzyıla ait Antik Yunanlı düşünürü Platon (Eflatun) ile siyaset adamı Demosthenes'in mektupları, Latin kökenli Romalı devlet adamı Cicero'nun M.Ö. 1. yüzyıla ait mektupları bunun ilk örnekleridir. Özellikle Latinlerde, mektup, toplumsal yaşamı yansıtması bakımından önemli bir tür haline gelir. Edebiyat ve düşünce faaliyetleriyle tanınan insanların özel

---

[4] Nurullah Ataç, **Okuruma Mektuplar Prospero ile Caliban**, 6. bsk., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018, s.9.
[5] **A.e.**, s. 9-10.
[6] Dmitri Mihayloviç Urnov, "Epistolyarnaya literatura", **Kratkaya literaturnaya entsiklopediya: v 9 t.**, Ed. by. Aleksandr M. Prohorov, C:VIII, Moskva, Sovetskaya entsiklopediya, 1975, s. 918.
[7] Akişina, **a.g.e.**, s. 57.
[8] Melike Özedirne, "Firavunların Mektupları, 3.300 Yıl Önceki Siyaseti Aydınlatıyor", (Çevrimiçi) https://arkeofili.com/firavunlarin-mektuplari-3-300-yil-onceki-siyaseti-aydinlatiyor/, 3 Ekim 2022.

mektupları bu kişilerin içsel yaşantılarını, düşüncelerini, çevreleriyle olan ilişkilerini içten bir şekilde duyuran ve yayılmasını sağlayan belgeler olarak edebiyat tarihi bakımından önemli ve özgün belgeler olmuştur.

Başlangıçta yalnızca yazma niyetini anlatan bir yazı türü olan mektup zamanla özgün ve oldukça gösterişli bir anlatım kazanacaktır.

Söz konusu anlatım **Edebiyat Ansiklopedisi'**nin **Mektup Biçimi** (Epistolarnaya Forma) maddesinde, "*Eski Yunanlılar ve Romalılar zamanından itibaren düşüncelerin herkese açık bir şekilde sunulmasının aracı olarak kullanılan bir özel mektup biçimi*" olarak nitelendirilir. [9]

Aleksandr P. Kvyatovski tarafından hazırlanan **Şiir Sözlüğü**'nde mektup anlatım tekniği "*bir kişinin mektupları veya iki ya da daha fazla kişinin mektuplaşması şeklinde inşa edilmiş kompozisyonel bir sanat eseri biçimi*" olarak tanımlanır.[10] Bunun mutlaka bir ileti (poslaniye) içermesi gerektiğine vurgu yapılır.

Benzer bir görüş **Edebiyat Bilimi Kavramları Sözlüğü**'nde de yer alır. Söz konusu kaynakta, anlatım tekniği olarak mektup "iletiler biçiminde bir sanat eseri" olarak tanımlanır ve edebiyatın belirli bir türü olduğu belirtilir.[11]

Söz konusu türü Arkadi Gornfeld mektup biçiminde edebiyat olarak nitelendirerek şöyle açıklar:

Gornfeld "*mektubu özel bir edebi tür olarak ayıran, onun sınırlarını belirleyen, çeşitlerini ve özelliklerini göz önünde bulunduran, üslubunu niteleyen eski bir retorik*" ifadesiyle tanımlar. Kimileri mektubu geniş bir okur çevresine yönelik olmayan gerçekten özel mektuplarla sınırlamışken kimileri de mektup biçiminde edebiyata iletileri (poslaniye), bununla birlikte bilimsel, sanatsal, sosyo-politik konulu, mektup biçiminde yazılmış her türden eseri dâhil etmiştir.[12]

Mektup, kendi evrilme sürecinde edebi bir tür olarak yoluna devam etmiştir. Başlangıçta ortaya çıkma amacına dayanarak mektup, insanlar arası ilişkileri

---

[9] İosif Romanoviç Eyges, "Epistolyarnaya forma", **Literaturnaya entsiklopediya: slovar literaturnıh terminov: v 2-h tomah: tom 2. P-Ya**, Moskva-Leningrad, İzd-vo L.D. Frenkel, 1925, s. 1117.

[10] Aleksandr Pavloviç Kvyatkovski, **Poetiçeskiy slovar**, Moskva, Sovetskaya entsiklopediya, 1966, s. 357.

[11] Leonid Krupçanov, "Epistolyarnaya forma", **Slovar literaturovedçeskih terminov**, Red.: L.İ. Timofeyev ve S.V. Turayev, Moskva, Prosveşçeniye, 1974, s. 469.

[12] Arkadiy Gornfeld, "Epistolyarnaya literatura", **Entsiklopediçeskiy slovar: tom XLA (80)**, Yay. Haz. F.A. Brokgauz, İ.A. Yefron, Sankt-Peterburg, 1904, s. 921.

sağlayan kelimeleri ve diyalog biçimlerini içerirken zamanla mektup biçiminde bilimsel ve felsefi çalışmalarda, dini vaazlarda ve edebi eserlerde yer alacaktır.

Mektup yazarak anlatma yönteminin edebiyatta bir tür olarak kabul görmesinin temeli **Yeni Ahit**'te Paul'e yazılanların mektup biçiminde olduğu düşünülürse oldukça eski zamanlara dayanmaktadır.[13] Aziz Paul'e yazılan mektuplar, başka bir deyişle **Pavlus'un mektupları**nın M.S. 50'li yıllarda yazıldığı varsayılmaktadır. Bir edebi eserde mektuba ilk kez yer veren ise Yunan filozof ve tarihi romanın önceli Philostratus (M.S. 170-244/9) olmuştur. **Aşk Mektupları** (Epistolai erotikai) olarak adlandırılan eser kurgulanan mektuplar üzerine temellendirilmiştir.[14]

Mektubun tür olarak kullanımının artışı bireyselleşmeyi ön planda tutan Rönesans'tan (15. - 16. yüzyıllar) itibaren gerçekleşir. Mektup, insanın iç dünyasını gözler önüne seren, belgesellik işlevi gösteren, zamanla gösterişli ve hazırlıklı bir üslup kazanan tür olurken bu özelliklerini kullanıldığı eserlerde de yansıtacaktır.

Mektubun bir eserde anlatım biçimi olarak kullanıldığı ilk örneklerden biri **Portekiz Mektupları**'dır (Lettres Portugaises, 1669). Söz konusu eser Portekizli rahibe Mariane'in görevi sona erince ülkesine dönen Chamilly adında bir Fransız soylu subayı olan sevgilisine gönderdiği beş mektuptan oluşur. Kullanılan mektupların bir romana ait parçalar mı yoksa gerçeğe dayanan yazılar mı olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Olay örgüsüne göre rahibenin yazdığı mektuplar daha sonra birisi tarafından bulunup Fransızca yayımlanır.[15] Edebi değere sahip bu mektuplar eserin ilk mektup-roman örneği olmasını sağlamıştır.

Mektubun kişisel duygu ve düşüncelerin ifadesi olarak edebiyatta kullanılması 17. yüzyılın ikinci yarısında hızla yaygınlaşır. Birey kavramının değer kazandığı Rönesans'ın etkisiyle başta Fransa olmak üzere İngiltere, Almanya, İtalya gibi ülkelerde mektup edebi türe doğru evrilecektir. Bu durum zaman olarak "bireyselleşmenin tarihiyle"[16] bağdaştırılır. Düşünürlerin mektup aracılığıyla savlarını dile getirmeleri de mektup anlatım türünün gelişimine etki eder. Ayrıca

[13] Tanrıtanır, **a.g.e.**, s. 19.
[14] Gül Özaktürk, "Yazınsal Mektubun Tarihçesi", **Archivum Anatolicum**, Yayın No: 381, Sayı:4, Ankara, 2000, s. 149.
[15] Andrey Dmitriyeviç Mihaylov, "Ot sostavitelya", **Giyerag Portugalskiye pisma**, Yay. Haz. A.D. Mihaylov, A.A. Engelke, Moskva, Nauka, 1973, s. 5-6.
[16] Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, 11. bs., İstanbul, Ötüken, 2012, s. 244.

Avrupa'da salon edebiyatının etkinleşmesi de söz konusu gelişmeye katkıda bulunur. Salonlardaki dedikodular ve aşk hikâyeleri mektuplara konu olur. Böylelikle mektup, salonlardaki toplumsal yaşamı aktarma işlevini de üstlenmiş olur.

Bu yönde ilk örneklerin başında Madame de Sévigné'nin (1626-1696) 1669 yılında başlayarak otuz yılı boyunca kaleme aldığı 1500 mektuptan oluşan külliyatı gelir. 1669'da Grignan kontu ile evlenerek taşınan kızı Françoise-Marguerite de Sévigné'ye, oğlu Charles'a, kuzeni Bussy-Rabutin'e, yakın akrabası Coulanges'lara ve Madame de Pomponne, Retz kardinali, La Rochefoucauld, felsefeci Corbinelli, Madame de La Fayette, Madame Scarron gibi yakın dostlarına yazdığı mektuplar XIV. Louis dönemini, sanat ve edebiyat gelişmelerini, taşradaki soyluların yaşamını betimleyen bir günlük niteliğindedir. Söz konusu **Mektuplar** (Lettres, 1671-1696) bu özellikleriyle 17. yy. Fransız edebiyatının mektup türündeki başyapıtı sayılır.[17]

Fransız edebiyatının etkisiyle 17. yüzyılda mektubun biçimi ve içeriği değişir. 16. yüzyılda günlük hayatı konu alan mektuplar geride kalır. Mektupta herhangi bir duygu ya da düşünceye anlam katmayan, gösterişli, doğallıktan uzak bir ifade tarzı benimsenir. Zaman içerisinde mektup, duygu ve düşüncelerin yansıtılabildiği bir araç haline gelir. 18. yüzyılda mektuplar tutkuların ve gündelik yaşama ait sorunların ifade edildiği yazılar olarak gelişim gösterir. Romantizmden etkilenerek yaklaşımlar insanın dış dünyasından iç dünyasına doğru döner. İnsanın kendini inceleme ve içini dökme ihtiyacı sonucunda sanatlı mektuplar biçimlenip ortaya çıkar.[18]

Fransız edebiyatında 18. yüzyılda Voltaire ve Denis Diderot gibi filozof yazarlar, öne çıkan mektup yazarlardan birileri haline gelirler. Söz konusu yazarlar, mektuplarında yapmacık olmayan bir dil kullanırlar; toplumsal, felsefi, politik sorunları dile getirirler; dostları ile fikir alış-verişinde bulunurlar.

18. yüzyıl Fransa'sında yazılan Jean-Jacques Rousseau'nun **Yeni Heloise**'i (La Nouvelle Heloise, 1761), Laclos'un **Tehlikeli İlişkiler**'i (Les Liaisons Dangereuses, 1782) gibi mektup romanlar bireysel maceralarla dolu çok sesli bir yapı oluşturur.

[17]Kathy Garay, "Sévigné, Marie de (1626–1696)", (Çevrimiçi) https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/sevigne-marie-de-1626-1696, 7 Şubat 2023.
[18] Kefeli, **a.g.e.**, s. 17.

18. yüzyılda yazılan mektup-roman örneklerinde yazarların ahlak dersi verme amaçlı hareket ettikleri görülür. Rousseau'nun **Julie ya da Yeni Heloise**'in yayınlandığı (1761-1790) döneme denk gelen yazarlar, mektup romanlarında ahlaki anlayış ve gerçekçi yaklaşım çerçevesinde ilerlemişlerdir.[19]

Mektup yazma konusunda Voltaire ve Diderot'yu 19. yüzyılda Prosper Mérimée, Stendhal, Gustave Flaubert, Marcel Proust ve yüzyılın sonunda denk gelen Stéphane Mallarmé gibi Fransız yazarlar takip eder. Yüzyıllardır gerek edebi tür olarak gerekse anlatım tekniği olarak sıklıkla faydalanılan mektup oldukça geniş bir mektup edebiyatı ortaya çıkarır.[20]

19. yüzyılda Honore de Balzac'ın **İki Yeni Gelinin Hatıraları** (Mémoires de deux jeunes mariées) ile **Vadideki Zambak** (Le Lys dans la vallée) adlı mektup romanları gelişmiş örneklerdendir.[21] Henri Beyle Stendhal'in, Gustave Flaubert'in romanları gibi öne çıkan romanlar ise toplumsal nitelikte çok sesliliğin gelmesini sağlar. Ancak bu çok sesliliğin içerisinde eşya, nesne gibi maddesel ve kültürel öğelerin üzerinde durmazlar.[22]

Almanya'da mektup öncelikle Ortaçağ din adamları arasında yazışma amacıyla kullanılır. Manastırlarda görevli olan rahipler, mistik bir yaklaşımla mektup yazarlar. 14. yüzyılda düzyazı biçiminde Alman mektuplarına rastlanır. Ancak Almanca mektuplar hâlâ Latince kökenli izler taşır. Yeni bir tarihin eşiğinde (14. yüzyılın sonlarına doğru) mektubun üslubu daha serbest hale gelir; iş ve ticari yazışma amaçlı karakterini yitirir: Hükümdar Albrecht Achilles ve karısının mektuplaşması (15. yüzyıl) buna örnektir.[23]

Alman edebiyatından çıkan mektup-roman örnekleri arasında Gotthold Ephraim Lessing'in **Güncel Edebiyata İlişkin Mektuplar** (Briefe, die neueste Literatur betreffend, 1765), Johann Gottfried von Herder'in (1744-1803) **İnsanlığın Teşviki İçin Mektuplar** (Briefe zur Beförderung der Humanität, 1793-1797), Johann Wolfgang von Goethe'nin **Genç Werther'in Acıları** (Die Leiden des jungen

[19] **A.e.**, s. 38.
[20] **A.e.**, s. 8-15.
[21] Evren Karataş, "Mektup Roman Tekniği ve Türk Romanından İki Örnek: Mektup Aşkları ve Kedi Mektupları", **Turkish Studies**, Volume 7/4, 2012, s. 2176.
[22] Ertuğrul İşler, "Yeni Roman'ın Düşünsel Temelleri ve Anlatısal Yapısı", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, s.179.
[23] Gornfeld, **a.g.e.**, s. 922.

Werthers, 1774) adlı eserleri öne çıkar.[24] Söz konusu eserlerde mektup, kahramanların duygu ve düşüncelerini aktarma olanağı sağlar.

Yine bu dönemde Alman düşünür Johann Christoph Gottsched'ın mektuplarında Fransız düşünür ve sanatçılarının etkisi kendini gösterir.[25] Mektupları tarz itibariyle daha iyiye doğru değişir.

Dönemin İngiliz edebiyatının mektup yazarlarının başında Samuel Richardson (1689-1761) gelir. **Pamela** (1740), **Clarissa Harlow** (1747) ve **Sir Charles Grandison** (1753) eserleri öylesine büyük etki edecek ki 18. yüzyılın sonuna kadar ülkede sekiz yüzden fazla mektup roman yayınlanacaktır. Prof. Dr. Emel Kefeli'ye göre:

> "Bunun en önemli sebeplerinden biri John Dryden'ın (1631-1700) öncülüğüyle, Latincenin izlerini, üslup özelliklerini ve türlerini benimseyen bir nesir çığırının açılmış olması ve bu yeni düz yazı anlayışının ilk önce deneme ve mektup türlerinde görülmesidir. Diğer sebebi ise 18. yüzyılda gerek sosyal, gerek felsefî gerekse edebî yaşamda ve sanatın tüm dallarında "ben"in öne çıkması ve romantizmin hızlı bir tırmanışa geçmesidir. Böylece her mektup kendi "ben"ini kendi öz ifade şekli ile ifşa eden, sırlarını dünyaya açan bir vesika şeklini alır."[26]

18. yüzyılda okuryazarlığı olan kimseler, felsefi ve bilimsel tespitlerin yanında yolculuk hikâyeleri anlatma imkânı sağladığı için mektuptan yararlanır. O dönem mektup yazmaya oldukça ilgi gösterilmesi eğitme ve eğlendirme amaçlı yazılan el kitaplarının çokluğundan fark edilebilir. Bu el kitapları, mektuplara ve mektup yazarken kullanılan hitap şekillerine örnek teşkil eder. Samuel Richardson'ın da ilk mektup romanı **Pamela**'yı yazma düşüncesini bir el kitabı yazarken geliştirdiği ileri sürülür.[27]

Denis Diderot , Richardson'ın eserlerini roman dışında ondan daha farklı bir türde yazdığını vurgular. Diderot, **Richardson'a Övgü** (Eloge de Richardson, 1761) adlı çalışmasında bu çıkarımına dair şöyle bir açıklamada bulunur:

---

[24] Kefeli, **a.g.e.**, s. 17.
[25] Gornfeld, **a.g.e.**, s. 922.
[26] Kefeli, **a.g.e.**, s. 13.
[27] Tanrıtanır, **a.g.e.**, s. 19.

> "Bugüne kadar roman aracılığıyla, okunması hem ahlaki açıdan hem de alınan zevk konusunda tehlike arz eden gerçekdışı ve uçarı bir olay örgüsü dinledik. Ruhu besleyen, kalbe dokunan, her yere iyi olanın aşkını yayan ve roman olarak adlandırılan Richardson'un eserleri için bir başka isim bulunmasını isterdim."[28]

Böylelikle Diderot, Richardson'un eserlerinde romandan farklı bir türün özelliklerinin görüldüğünü ortaya koyarak bunun mektup roman olduğunun ipucunu vermiş olur.

İngiliz edebiyatı Profesörü Mina Urgan, insanların birbirleriyle ilişkileri, duygu ve düşünceleri üzerinde duran **Pamela**'da Richardson'ın edebiyat dünyasına bir yenilik kattığının farkında olduğunu dile getirir. Bu çıkarımına kaynak olarak Richardson'ın eserinin ilk cildini yayımlaması sonrası yazdığı bir mektupta geçen "yeni bir edebiyat türünün belki başlangıcı olabileceği"[29] ifadesini okurlarına aktarır. Mektup yazma deneyimiyle edebiyata giren Richardson, yeni bir türle başlangıç yaptığının bilincinde hareket eder.

Richardson, kendisini yeni bir edebi türün kurucusu olarak görür; ancak söz konusu edebi türü adlandırmaz. Hatta yazdığı kurmaca edebiyat türünün özündeki değişikliği kural haline de getirmez. Günümüzde kullanılan anlamıyla "Roman" ("the novel") terimiyse ancak 18. yüzyılın sonlarında yerleşmektedir.[30] Richardson'ın yaşadığı dönemde henüz nitelenmemiş yeni özelliklere sahip bir edebi tür gelişim gösterir.

Pamela duygusal romanın başlangıcı olarak nitelendirilir. **Pamela** örneğinin etkisiyle ilk mektup romanların duygusal bir yaklaşımla yazılması eğilimi doğar. Richardson'ın diğer mektup romanı **Clarissa** İngiliz edebiyatının ilk psikolojik romanı olma özelliğine sahiptir.[31] Richardson, böylelikle bir mektup romanıyla daha edebiyatta yeni bir başlangıç yapmış olur.

Türk edebiyatında kurmaca metinler içerisinde yer alan mektup anlatım tekniğinin kullanımı 14. ve 15. yüzyıllarda yazılan **Dehnâme**'lere kadar dayanır.

---

[28] Denis Diderot, **Éloge de Richardson: Notice préliminaire, Texte établi par J. Assézat et M. Tourneux**, Paris, Garnier, 1875, s. 213.
[29] Aktaran: Mîna Urgan, **İngiliz Edebiyatı Tarihi**, 6. bsk., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 778.
[30] Ian Watt, **Romanın Yükselişi Defoe, Richardson ve Fielding Üzerine İncelemeler**, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul, Metis Yayınları, 2007, s. 10.
[31] Kefeli, **a.g.e.**, s. 43-44.

Buna Harezmî'nin **Muhabbetnâme** (754/1353), Hucendî'nin **Letâfetnâme**, Yusuf Emirî'nin **Dehnâme** (833/1429-30) ve Seydi Ahmed ibn Mîrânşah'ın **Taaşşuknâme** (1435-1436) adlı mesnevileri örnek olur. Bu eserler Batı edebiyatından önce Türk edebiyatında mektup anlatım tekniğiyle yazılan kurmaca metinlerin varlığını duyurur.[32]

16. yüzyıla ait mektup örneklerinin başında Fuzuli'nin vakıf tarafından kendisine verilecek olan maaşın ödenmemesi üzerine Nişancı Celalzade Mustafa Çelebi'ye yazdığı **Şikâyetname** adlı eseri gelir. Söz konusu eserde dönemin resmi dairelerinin çalışma şekli eleştirilir.[33]

Türk edebiyatında ise mektup türünün ilk örnekleri Tanzimat (1839) öncesindeki Münşeat dergilerinde görülür. Yalnızca mektuplardan oluşan **Mektubat-ı Şeyh Aziz Hüdai**, **Mektubat-ı Sezai**, **Mektubat-ı Niyazi-i Mısri** gibi eserler "mektubat"[34] adı altına toplanır.

Türk edebiyatında mektubu bir anlatım tekniği olarak ilk kez Ahmet Mithat Efendi **Felsefe-i Zenan** (1870) adlı eserinde kullanır. Mektup romanında kadın yaşamı ve kadının eğitimi üzerine düşüncelerini dile getirerek benzer örneklerin çıkmasına yol açar.[35]

Türk edebiyatında mektup romanın tanınması sürecinde çeviri eserler başlangıcı sağlayan bir unsurdur. 1862 yılında Rousseau'nun **Yeni Heloise** (Julie ou la Nouvelle Heleise, 1761) 1892'de de Marcel Prevost'un **Kadın Mektupları** (Lettres de Femmes, 1892) adlı eserlerin çevrilmesiyle[36] Batı edebiyatındaki bu iki örneği görme olanağına erişilir.

1897'de Marcel Prevost'un **Kadın Mektupları**'nın (1892) çevrilerek yayınlanması Türk edebiyatında kadın (hanım) mektupları adıyla birçok eserin yayımlanmasının yolunu açar. Tarihte modernleşme düşüncesinden hareketle yeni, geleneksel olandan farklı bir kadın tiplemesi yaratma aşamasında kadınların Batılılaşması sorunu mektup hikâyelerde kadınların ev içerisindeki rolleri göz

[32] Ömer Çakır, "Marcel Prévost`un Kadın Mektupları Adlı Eseri ve Türk Edebiyatına Etkisi", **Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Sempozyumu**, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 17-19 Nisan 2009, s. 267.
[33] Kefeli, **a.g.e.**, s. 19.
[34] **A.y.**
[35] Kefeli, **a.g.e.**, s. 46.
[36] Çakır, **a.g.e.**, s. 268-271.

önünde bulundurularak tartışılır. Mektup aracılığıyla kadın yazarlar edebiyata kazandırılır. Kadın yazarlardan önce kadın adıyla erkek yazarlar tarafından yazılan mektuplar ise kadınları yazma eylemine çekme, onları yazmaya teşvik etme ve nasıl yazacaklarını öğretme amacına hizmet eder. [37]

Türk edebiyatında mektup-roman geleneği Fatma Aliye Hanım (**Levayih'i Hayat**), Emine Semiye Hanım (**Bikes,** 1898), Nigar Hanım (**Safahat-i Kalb**), Hüseyin Rahmi Gürpınar (**Mutallaka**, 1898; **Bir Muadele-i Sevda**, 1899) vb. yazarlarca sürdürülür. [38] Mektup romanlarda kadın yazarlar, mektuplar aracılığıyla hemcinslerine deneyimlerini aktarırlar. Yazarın yaptığı hataları tekrarlamalarını önlemeyi isterler. Bunlar yeni kadını yaratmayla ilgili öğelerdir. Kadın yazarlar sosyolojik olarak toplumda yeni kadın yaratma sürecinden etkilenirler ve bunu eserlerinde yansıtırlar. Kadın yazarlar, bu yöntemle mektubun içten dünyasından eğitim amacıyla yararlanmaya çalışırlar.[39]

Fransız edebiyatı başta olmak üzere Batı edebiyatlarının ülkemizde tanınması sonucunda yeni kavramlarla karşılaşılmasıyla birlikte mektup da toplumda değişikliklerin görülmesiyle gelişim gösterecektir. Bu dönemde tanınmış kişiler İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Farklı konu üzerine yapılan tartışma ve eleştirilerin mektuplar aracılığıyla gerçekleşmesi sonucunda mektup, hızlı bir şekilde gelişim gösterir. Tanzimat sonrasında yazılan, mektuplardan oluşan eserler Akif Paşa tarafından kaleme alınan **Münşeat-ı Elhac Akif Efendi** (1846) ile **Muharrerat-ı Hususiye-i Akif Efendi** (1885) eserleri, Muallim Naci'nin **Mektuplarım** (1303) eseri ile Ahmet Mithat Efendiyle aralarında geçen yazışmalarını derlediği **Muhaberat ve Muhaverat** eseri Tanzimat sonrası Türk edebiyatındaki mektup biçiminde başlıca örneklerdir. 19. yüzyıl sonlarında Ahmet Mithat Efendi'nin Sait Bey ile çeviri üzerine yaptığı tartışmalarına yer verdiği mektupları içeren **Sait Beyefendi Hazretlerine Cevap** (1898) adlı kitabı ve matematik, politika, ekonomi üzerine bilgiler aktardığı **Hall'ül-ukad** (1892) eseri de önemli örneklerdendir.[40]

---

[37] Betül Coşkun, "Mektup Hikaye Türü ve 'Hanım Mektupları' Yapı Üslup", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIII/2 (Kış 2013), s. 233-235.
[38] Kefeli, **a.g.e.**, s. 47-96.
[39] Hülya Argunşah, "Kadın Olarak Yazmanın Başında Mektuplar", **Hece Dergisi Mektup Özel Sayısı**, Sayı: 114/115/116, 2006, s. 227-228.
[40] Kefeli, **a.g.e.**, s. 22-23.

Sonuç olarak, çok eski bir geçmişe sahip olan mektup türü, diplomatik ve toplumsal içerikli, tarihsel belge niteliği taşıyan örnekler sunmasının yanı sıra 17. ve 18. yüzyıllarda artık romanların önemli bir unsuru hâline gelir. Özellikle 18. yüzyılda insanların duyguları, özlemleri, içsel çatışmaları mektuplar aracılığıyla aktarılır: *"Romantik duyuş tarzının"*[41] hissedildiği mektup türü, romanlarda bunları yansıtan bir unsur hâlini alır.

Mektup, eserde kullanılan bir anlatım tekniği hâline gelmiştir. Bununla birlikte, kendi tür özelliklerini gireceği hikâye ya da romana taşımıştır. *"Mektubun arka planını yazanın ve muhatabının ortak paylaşım ve yaşanmışlıkları oluşturur."*[42] düşüncesi aracılığıyla kişilerin geçmişi üzerinden yola çıkılır. Bu da mektubun yazan ve muhatap için daha yakın ve özel anlam taşıyacağı anlamlarına gelir. Mektup hikâye ya da mektup romanda okur da bu özel ilişkinin yakından tanığı olur.

Yazarlar, düşüncelerini açıklama yolunda mektubu bir sanatsal araç olarak kullanırlar. Böylece mektup, başta roman olmak üzere pek çok edebi türde yer edinmiştir. Edebi bir tür olarak mektup, kurgusal metin olarak yeni amaç ve özellikler kazanmıştır.

1.2. EDEBİ TÜR OLARAK MEKTUP ROMAN VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

Mihail Bahtin, romanı bir bütün olarak ele aldığında onu *"biçem bakımından çokbiçimli, söz ve ses bakımından da çeşitlilik sergileyen bir fenomen"*[43] şeklinde tanımlar. Romanda genellikle farklı dilbilimsel yüzeylere yerleştirilmiş ve farklı biçimsel denetimlere tabi birçok heterojen biçemsel bütünlük söz konusudur. Buna göre başlıca yapısal-biçemsel bütünlük tipleri şu şekildedir:

1) Kaynağı yazar olan dolaysız edebi-sanatsal anlatılar;

2) Farklı çeşitlerde gündelik anlatı (skaz) biçimlerinin oluşması;

3) Mektup, günlük vb. gibi çeşitli yarı edebi ya da yarı yazılı gündelik anlatı biçimlerinin oluşması;

---

[41] **A.e.**, s. 10.

[42] Esra Kara, "Nişanlıya Mektuplar", "Vadideki Zambak" ve "Genç Werther'in Acıları" Ekseninde Şiir-Roman-Mektup İlişkisi", **Hece Dergisi Mektup Özel Sayısı**, Sayı: 114/115/116, 2006, s. 250.

[43] Mihail Bahtin, **Karnavaldan Romana**, Çev. Cem Soydemir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 3. bsk., 2017, s.36.

4) Ahlaki, felsefi, bilimsel anlatımlar, hitabet, etnografik betimlemeler, yazılı anlaşmalar gibi edebi olup sanatsal olmayan yazar kaynaklı anlatım biçimleri;
5) Edebi ya da sanatsal üründe yer alan karakterlerin biçemsel olarak bireyselleştirilmiş konuşmalarıdır.

Bahtin'in sıraladığı bu heterojen biçemsel bütünlükler, bir romanın parçası olduklarında, yapılanmış sanatsal bir sisteme biçim vermek üzere birleşir ve bir bütün olan eserin daha yüksek biçemsel bütünlüğünün egemenliği altına girer. Böylelikle romanda, tek başınayken karşılaştırılamayacak şekilde yeni bir bütünlük oluşturur. Roman bütününde başlıca yapısal-biçemsel bütünlük tiplerinden birinin mektup olduğu dikkat çekmektedir. [44]

Mihail Bahtin, mektubu konuşma türleri (reçevoy janr)[45] kapsamına alarak, birincil ve ikincil konuşma türleri üzerinden inceler. Burada birincil (basit) ve ikincil (karmaşık) konuşma türleri arasındaki önemli bir farka dikkat çeker. İkincil (karmaşık) konuşma türleri olan romanlar, dramalar, her türden bilimsel araştırmalar, büyük sosyo-politik konulu türler gibi çalışmalar daha karmaşık, nispeten oldukça gelişmiş ve organize haldeki kültürel iletişim koşullarında, başlıca olarak yazılı şekilde ortaya çıkarlar: sanatsal, bilimsel, sosyo-politik vb. yazı şeklindedirler. Bunlar oluşum sürecinde doğrudan sözlü iletişim koşullarında gelişen çeşitli birincil (basit) türleri özümser ve yeniden işler. Karmaşık olanların (ikincil) bir parçası olan söz konusu birincil türler, onlara dönüştürülür ve özel bir karakter kazanır: gerçeklikle ve başka gerçek insanların ifadeleriyle doğrudan ilişkilerini kaybederler. Örneğin, *"gündelik bir diyaloğun replikleri ya da bir romandaki mektuplar, romanın içeriği açısından biçimlerini ve gündelik anlamlarını koruyarak ancak bir bütün olarak roman aracılığıyla yani edebi ve sanatsal bir olay olarak gerçekliğe girer, gündelik yaşam olayı olarak değil."*[46] Bir bütün olarak roman, gündelik diyaloğun veya özel mektubun replikleri gibi söylenen düşünceler toplamıdır. Romanın onlarla ortak bir doğası vardır; ancak onlardan farklı olarak bu düşünceler toplamı ikincildir

[44] **A.e.**, s.36-37.
[45] Reçevoy janr (Rusçası: Речевой жанр), konuşma dilinin özelliklerini barındıran türdür. Kısaltarak "konuşma türü" şeklinde çevrilmiştir.
[46] Mihail Mihayloviç Bahtin, **Sobraniye soçineniy v semi tomah: t. 5. rabotı 1940-h – naçala 1960-h godov**, Moskva, Russkiye slovari, 1997, s. 161.

(karmaşıktır).[47] Mektup, kendi özelliklerini koruyarak ancak roman içerisine katıldığında onunla bir bütün oluşturarak işlevselliğine devam eder.

Olga O. Roginskaya, Bahtin'in bir roman bütünündeki mektubu kaynağı bakımından gündelik mektup türü olarak vurguladığını aktarır. Bu niteliğiyle mektuplar, kendi olanakları ve sınırlarıyla birlikte alternatif bir iletişim modelini temsil ederek bir bakıma "gündelik (sözlü) diyalogla"[48] bile boy ölçüşebilir.

Mihail Bahtin'in bir tanımlamasına göre roman, *"sanatsal olarak düzenlenmiş bir toplumsal söz tipleri çeşitliliği (hatta bazen de diller çeşitliliği) ve bireysel sesler çeşitliliği"* [49]dir. Bu tanımlamaya göre romanın kesinlikle taşıması gereken önkoşul, her dilde var olan toplumsal lehçeleri, tipik grup davranışlarını, mesleki jargonları, tür dillerini, kuşak ve yaş gruplarının dillerini, taraflı dilleri, otorite ve çeşitli çevrelerin dillerini, geçici modaların dillerini, günün saatlerinde sosyal amaçlara hizmet eden dilleri taşıyan iç katmanlaşmanın bulunmasıdır. Roman, toplumsal söz tipleri aracılığıyla ve onların etkisi altında ortaya çıkan farklı bireysel sesler aracılığıyla kendisinde betimlenen temaların ve düşüncelerin tümünü orkestra haline getirir.

Romanın bir tür olarak biçemsel eşsizliği değişken bir şekilde özerk olan söz konusu heterojen bütünlüklerin eserin tümüyle bir araya gelerek yeni bir yapı oluşturmasına dayanır. Herhangi bir romanın biçemi/üslubu o romanın barındırdığı biçemlerin bileşmesinde yatmaktadır. Bir romanın diline bakılacak olursa o romanın kapsadığı tüm dillerin sistemi onun özgün dilini meydana getirir. Romandaki bu heterojen biçemsel bütünlükler, romanın dilinin her bir ayrı öğesini şekillendirir. Örneğin bir kahramanın birey olarak kendisine ait sözleri, masaldaki anlatıcının kendi sesi, mektup vb. gibi bütünlükler romanın dilini etkiler; bütünün biçemine katılır, bütünün vurgulanmasına destek çıkarlar.[50]

Yazar odaklı anlatım, anlatıcıların ifadeleri, mektup gibi araya yerleştirilen türler, karakterlerin ifadeleri gibi başlıca yapısal bütünlüklerin bulunmasıyla romana

---

[47] **A.e.**, s. 161.
[48] Olga Olegovna Roginskaya, "Epistolyarnıy roman: poetika janra i yego transformatsiya v russkoy literature", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Moskva, Rossiyskiy gosudarstvennıy gumanitarnıy universitet, 2002, s. 23.
[49] Bahtin, **Karnavaldan Romana**, s.37.
[50] **A.e.**, s.37.

heteroglossia (raznoreçiye), başka bir deyişle çeşitli dillilik dâhil olur. Roman, birden fazla dilin bütünlüğüyle oluşan bir yapı olduğunu gösterir.[51]

Bahtin, bir tür olarak romanı farklı kılan özelliğin eserin içerisinde yapılanmış bir sanatsal sistem oluşturacak şekilde örgütlenen ses çeşitliliği ve heteroglossia olduğunu belirtir. Bir tür olarak romanın özgünlüğünü ortaya koyabilecek bir biçembilimin ise ancak ve ancak "sosyolojik bir biçembilim" olabileceğini ileri sürer. Örneğin toplumsal diyalog, söylemin içerik ile bağlantılı yerlerinde olduğu kadar, söylemin biçimsel bağlantılı yerlerinde de yankılanır. Romansı söylemin iç toplumsal diyolojizmi, içerden belirleyici güç olarak kendini romanda gösterir.[52]

Bahtin'in ifade ettiği gibi roman bir tür olarak incelendiğinde kendine özgü güçlükler kapsamaktadır. Bunun nedeni, romanın hâlâ gelişmeyi sürdüren, tamamlanmamış tek tür olma özelliğini taşımasıdır. Romanın bir tür olarak gelişimi, söz konusu tarihsel dönemin ışığında gerçekleşir. Romanın bir tür olarak çatısı sabit olmaktan, değişim kabul etmez bir katılıktan uzaktır. Bununla birlikte esnek, evrilebilir imkânlarının hepsini bilmek de mümkün değildir. Roman haricinde diğer türler tür olarak tamamlanmış özelliklere sahiptir. Romandan önce var olan, neredeyse sabit biçimlere sahip türler olarak tanınır. Bu özelliğine dayanarak romanı diğer türlerden ayırmak mümkündür.

Bahtin, romanın diğer türlerin aksine kendine ait herhangi bir kanona sahip olmadığını ileri sürer. Yalnızca roman, tekil örnekleriyle birlikte tarihsel olarak etkindir; tür temelinde bir kanona sahip değildir. Romanın dışındaki diğer türlerin incelenmesi ölü dillerin incelenmesine benzetilir. Buna karşılık romanın incelenmesi yaşayan ve hâlâ genç olan dillerin incelenmesine benzetilir. Bu durum da bir roman kuramının formüle edilmesinin güçlüklerini açıklar. Roman, dünya tarihinin yeni bir çağında ortaya çıkıp gelişen ve bundan dolayı bu çağla bağlantılı olan tek tür olduğundan diğer türlerle karşılaştırıldığında farklı bir inceleme konusuna ihtiyaç duyar.[53]

Bahtin, **Epik ve Roman** (Epos i roman, 1941) başlığında romanın başka türlerle olan uyumluluğuna yönelik şöyle bir değerlendirmede bulunur: *"Roman,*

[51] **A.e.**, s.38.
[52] **A.e.**, s.76.
[53] **A.e.**, s.155-156.

diğer türlerin (tam da tür olarak bakıldığında) parodisidir. Onların biçimleri ve dillerinin uyuşabilirliğini ortaya koyar; ağır basarak bazı türlerin yerini alır; bazılarını yeniden düşünerek ve yeniden vurgulayarak kendine özgü yapısı içerisine alır."[54]

Romanın önde gelen bir tür hâlini aldığı dönemlerde, edebiyat bütünüyle "tür eleştirisi" şeklinde bir çeşidin oluşum süreciyle kaplanır. Bu olay Helenistik Dönemin bazı zamanlarında, Ortaçağın sonları ve Rönesans'ta, ancak özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren güçlü ve net bir şekilde gerçekleşmiştir. Romanın üstünlüğünün söz konusu olduğu dönemlerde hemen hemen geriye kalan türlerin hepsi az ya da çok seviyede "romanlaşır". Tiyatro romanlaşır. Bunun örneği Henrik İbsen'in, Gerhart Hauptmann'ın tiyatrosunda, Doğalcı tiyatronun tümünde görülür. İngiliz şair George Byron'un **Childe Harold** ve özellikle **Don Juan** poemalarında ve hatta Alman şair Heinrich Heine'nin (1797-1856) lirik şiirinde etkisini gösterir. Böylelikle roman, diğer türleri etkisi altına alır.[55]

Mihail Bahtin, romanı toplumsal bir olay olarak görerek onu toplumdan çıkan söz tiplerinin çeşitliliği ve birey seslerinin bir araya gelişi şeklinde tanımlar. Bir romandaki ses çeşitliliğine ve çokbiçimli olabileceğine dikkat çeker. Kuramcının çıkarımına göre roman bütününde yer alan başlıca yapısal-biçemsel bütünlük tiplerinden biri mektuptur. Mektup roman ise bir veya birden fazla kahramanın yazdığı mektuplar aracılığıyla hikâyenin verildiği bir roman türüdür.

"Her tür, gerçeğin yalnızca belirli taraflarına hâkim olma kapasitesine sahiptir; belirli seçme ilkeleri, bu gerçeği görme ve anlamanın belirli biçimleri, nüfuzunun derinliği ve kapsam genişliğinin belirli bir derecesi vardır."[56] ifadesiyle Bahtin, mektup roman gibi edebi türlerin kendine özgü özelliklere sahip oluşunu da vurgulamış olur. Mektup roman, bahsedilen gerçeği çok sesli ya da yönlü bir şekilde gören bir türdür.

Mihail Bahtin, Madame de La Fayette, Jean-Jacques Rousseau (**Julie ya da Yeni Heloise**), Samuel Richardson (**Pamela**, **Clarissa**, **Grandison**) gibi yazarların

---

[54] Mihail Mihayloviç Bahtin, **Voprosı literaturı i estetiki**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 449.
[55] **A.e.**, s. 449-450.
[56] Mihail Mihayloviç Bahtin, **Freydizm. Formalnıy metod v literaturovedenii. marksizm i filosofiya yazıka. statyi**, Moskva, Labirint, 2000, s. 308.

örnekler verdiği mektup romanı, 17.-18. yüzyılların heyecan dolu psikolojik romanı olarak niteler. Mektup romanın üslup olarak değeri, sonrasındaki romanın tarihinde kendini gösterir. [57] Böylelikle mektup romanın üslubu romanın gelişimine etki etmiş olur.

Thomas O. Beebee, mektup romanları *"tamamıyla ya da büyük bir kısmı karakterler tarafından yazılan mektuplar aracılığıyla anlatılan romanlardır."*[58] şeklinde tanımlar. Mektup romanlar genellikle mektupların nasıl toplandığına, karşılıklı alınıp verildiğine, düzenlendiğine ve yayınlandığına dair ana metin dışındaki bilgileri dâhil ederek dayandığı temeli ve metnin yapısını kendi içerisinde açıklar. Böylelikle mektuplara nasıl erişildiğinin kurgusu da görülür.

Mektup romanın başlıca özelliği hikâyenin bir veya daha fazla karakter tarafından yazılan mektuplar aracılığıyla aktarılmasıdır. Bunun sonucunda yazar müdahalesi olmaksızın karakterlerin duygularının ve tepkilerinin sunulması fırsatı yakalanır. Buna ilaveten mektuplar daima aksiyonun (eylemin) en heyecanlı yerinde yazıldığı için aksiyona yakınlık hissi verir. Mektup roman ayrıca yazarın birçok muhabirin meydana gelen olayla ilgili mektup kayıtlarını kullanarak aynı olay hakkında çok sayıda görüş sunmasını da sağlar. Aynı zamanda bu romanda mektup, gerçeğe benzerlik yaratmak için bir araçtır, yazar sırf "gerçek" kişilerin yazışması için "editör" olarak hizmet eder. [59]

Mektup-roman birden çok, farklı kişilerin yazdığı mektuplardan oluşursa böylelikle bahsedilen olay, durum ya da kişilere yönelik farklı bakış açılarıyla değerlendirmelere yer verme olanağı ortaya çıkar. Böylelikle mektup romanda tek konuda birden fazla bakış açısı sunulmuş olur.

Janet Gurkin Altman'ın **Mektup Biçimine Yaklaşımlar** (Epistolarity Approaches to a Form, 1982) adlı kitabında mektup romanın özellikleri altı yaklaşım altında toplanmıştır.

Birinci özellik mektubun köprü ve bariyer (mesafe kesici / mesafe yapıcı) olma görevi üstlenmesinden gelir. Mektubun *"arabuluculuk özelliği"* onu hem

[57] Bahtin, **Voprosı literaturı i estetiki: issledovaniya raznıh let**, s. 207.
[58] Thomas O. Beebee, "Epistolary Novel", **Routledge Encyclopedia of Narrative Theory**, Ed. by. David Herman, Manfred Jahn and Marie-Laure Ryan, USA, Routledge, 2005, s. 140.
[59] Hugh Holman, **A Handbook To Literature**, 4. bsk., ITT Bobbs-Merrill Educational Publishing Company, The United States of America, 1985, s. 165.

birbirine bağlama hem de müdahale etme aracı haline getirir. **Clarissa**'da mektup kusurlu bir arabulucudur, uzaklaşmaya dikkat çeker. Oysa **Mitsou**'da (Sidonie-Gabrielle Colette, 1919) birbirinin huzurunda bile iletişim kuramayan iki insanın arabulucusu haline gelir. İlgisizlik ve yakınlık arasında ara adım ya da ara basamak olarak mektup, yazışma yapan kimseleri her iki yönde hareket ettiren anlatı faaliyetlerine yardımcı olur.[60] Böylelikle yazışan kimseler ya da gönderen ile gönderilen arasında bir köprü kurabilir ya da araya bir bariyer koyabilir.

Mektup, mektup yazan ile mektup yazılan iki tarafa dikkat edildiğinde tarafların birbirinden uzak yerlerde oluşunu, mesafeyi, yani hemen ulaşamamayı gerekli kılar. Uzakta ya da ulaşılamayacak konumda olan yazar, durumunu mektup yazılan tarafa sunar. Yazar, uzakta olduğu için pek çok imkândan yoksun kalır. Bütün bu yoksunluklar mektupta yazarın kendi tarzıyla aktarılır. Fiziksel ya da manevi mesafe mektuplara yansıyan bir duygu olur. Mektup romanda mektup yazan kahramanlar kimi zaman birbirlerine uzak yerlerde yaşarken kimi zaman da içerisinde yaşadığı toplumdan gizledikleri için yüz yüze görüşmeyi değil de mektuplaşmayı tercih ederler. [61]

Altman'ın ifadesine göre ikinci özellik mektuplardaki *"güven ve güvensizlik"* kutuplarına yöneliktir. Güvenin kazanılması ya da güvenin kaybedilmesi anlatı içeriğinin bir parçasını oluşturuyorsa, ilgili zıtlıklar (içtenlik ya da duygularını saklama) ve arkadaşlık ile sevgililik, mektup tarzının ve ilişkinin iki temel türünü temsil eder.[62] Yani mektuplar, arkadaşlar veya sevgililer arasında yazılabilir. Buna bağlı olarak bazen içtenliğin olabildiğince yansıtıldığı yer olurken bazen de duyguların saklandığı bir kabuk görevi görebilir. Bu kutuplara göre gidişatı şekillenir.

Bir diğer özellikte *"yazar ve okur"*un konumu üzerinde durulur. Mektup, yazma ve okuma eylemlerine eşzamanlı olarak çağrışım yapar. Çünkü mektup yazarları sırasıyla birbirini takip eder, aynı mektup içerisinde anlatıcı ve dinleyici, kodlayıcı ve şifre çözücü rolleri arasında bir yol izler. Okur bilinci yazma eyleminin

---

[60] Janet Gurkin Altman, **Epistolarity: Approaches to a Form**, Columbus, Ohio State University Press, 1982, s. 186.
[61] Şaban Sağlık, "Şiire Düşen 'Mektup' İmgesi: Modern Türk Edebiyatında Mektup-Şiir İlişkisi", **Hece Dergisi Mektup Özel Sayısı**, Sayı: 114/115/116, 2006, s. 239.
[62] Altman, **a.g.e.**, s. 186.

kendisini doğrudan çağırır. Mektup kurgunun çoğunluğunda özelden kamuya doğru hareket başka bir paradoksu açığa çıkarır. Kişinin ya da kişinin ilişkilerinin bir yansıması olarak mektup mahremiyet ve samimiyeti ifade eder. Bununla birlikte bir başka adrese gönderilen belge niteliği taşır. Mektup, yapısı itibariyle izleyici kitlesine duyulan gereksinimi yansıtır; bu belgeye el konulduğunda, paylaşıldığında ya da yayınlandığında aniden genişleyebilecek bir izleyici kitlesidir bu.[63]

Bir mektup romanda mektupların "ikili doğası" kendini göstermektedir. Mektuplaşmada yer alan mektuplar, romanı kuşatan bir yapısal-konuşma biçimi hâlini alır. Buradaki mektuplar, bir taraftan yazar ve okur için farklı bir biçim teşkil ederken; diğer taraftan kahramanların dünyasında başka bir şekilde işlev görür.[64] Söz konusu ikili doğası da buradan gelmektedir.

Altman'ın sunduğu başka bir özellik mektuptaki *"ben-sen, burada-orada, şimdi-sonra"* kavramlarının birbirlerine bağlılığıyla ilgilidir. Mektup anlatımı, yazarın ve gönderilen kişinin karşılıklılığına bağlı olarak gelişir ve hem zamansal hem de uzamsal algıda şimdiki zamanın bilinciyle yükümlüdür. Bir mektup yazarı, hem olayları hem de gönderilen kişiyi şimdiki zamanda sunar. Kendi konumuyla gönderilen kişi (burada-orada) arasındaki boşluğu kapatmaya çalışır; geçmiş ile gelecek arasında gidip gelerek şimdinin illüzyonunu yaratır.[65] Böylelikle şimdiki zamanın içerisinde geçmiş ya da gelecek de anlatılmış, bir bakıma yer almış olur.

Bir romanda bazı duygular okura hissettirilmek istendiğinde üçüncü tekil şahıs anlatımın yetersiz kalması durumu yaşanır. Mektup-romandaki kahramanlar ise kendilerini birinci tekil şahsın ağzından ve şimdiki zamanda ifade ettikleri için bu durum yaşanmaz. Mektup romanda okur, duyguları hissedenin doğrudan anlatımıyla karşılaşır.[66] Böylelikle okur, söz konusu duygulara olabildiğince yaklaşmış konumda yer alır.

Beşinci özellik mektupların *"kapanış ve girişi"*, yazımın kesilmesi ve devamıyla ilgilidir. Mektup anlatımının dinamikleri iki kutup arasında bir hareketi kapsar. Bir mektuba son vermenin potansiyel kesinliği ve bir parça olarak görülen mektubun diyalog zinciri içinde açık uçluluğu gösterilebilir. Mektuba son verme

[63] **A.e.**, s. 186-187.
[64] Roginskaya, **a.g.e.**, s. 23.
[65] Altman, **a.g.e.**, s. 187.
[66] Kefeli, **a.g.e.**, s. 42-43.

yazmaktan vazgeçme, yazarın ölümü, gönderilen kişinin gelişi ile gerçekleşirken, esrarengiz sessizlik mektup anlatımını açık uçlu da bırakabilir.[67] Yani mektubun sona ermesi ya da açık uçlu kalması durumları ortaya çıkar.

Altman'ın belirttiği son özellik mektup anlatımındaki *"bütünlüğe ve uyumluluğa"* yöneliktir. Bir mektubun kendi sanatsal bütünlüğü vardır. Bunun yanı sıra kendinden daha büyük bir yapı içerisinde de bir bütün olarak yer alır. Mektuplar ayrı ayrı bütünler halinde yan yana koyulabilirken aynı zamanda bir arada bulunmaları da dengeleyici bir tutarlılık ve yeni bir bütünlük oluşturur. Mektup romanlarda bu birliktelik gözlemlenir.[68]

Bazı mektup romanların başında "yayıncı" ibaresi kullanılır. "Yayıncı" ibaresi, eserin yazarının kendisini mektupları derleyen kişi olarak gösterebilmesini sağlar. Yazar, mektupları derleyen yayıncı imgesine büründüğünü okura gösterir. Bu ibare, aynı zamanda gezdiği yerlere dair izlenimlerini ve derlediği hikâyeleri aktaran gezginler tarafından da kullanılır. Böylelikle mektup romanlarda metin, okuruna teknik olarak iki aşama sonrasında ulaşır. Metnin kurgusuna bakıldığında mektupları yazan ana kahramanlar ilk aşamada yer alır. İkinci aşamada ana kahramanlar tarafından yazılan bu mektupları derleyen ve onları yayınlayan bir yazar yer alır. [69] Mektup yazarı ve yayıncı sonrasında mektuplar okurlar buluşur.

Eserde yazarın kendisini mektupların dışında tutması için kullandığı bir diğer yöntem kendisini "mektupları temize çeken kişi" olarak göstermesidir. Temize çekilen mektup kurgusu, eserin yazarını devre dışı bıraktığı izlenimini verir. Böylelikle temize çekilen mektup kurgusu, eser yazarının mektuplardaki metinlere müdahalesinin önlendiğini okura gösterir. Bu nedenin yanı sıra yazarın kendisini *"müstensih"*[70] olarak göstermesi eserin seyri doğrultusunda birçok nedene daha bağlanabilir.

Anlatıcı (mektup yazarı/gönderen) ile muhatabın (gönderilen) konumu mektup romanı diğer birinci tekil şahıs anlatılardan ayıran bir özelliktir. Aynı zamanda mektup romanda olay örgüsünün tamamına yakını mektuplarla oluşturulduğu için, yani eserin yazarı anlatıcı konumunda da olmadığı için, üçüncü

[67] Altman, **a.g.e.**, s. 187.
[68] **A.y.**
[69] Kefeli, **a.g.e.**, s. 31.
[70] Coşkun, **a.g.e.**, s. 239.

tekil şahısta bir anlatıcının bulunmaması ya da mektup yazarlarının üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmaması mektup yazarlarının anlatıcı görevini üstlenmesini sağlar. Anlatıcı sayısına göre iki tür mektup roman vardır. İlk tür tek sesli mektup romanlar olarak gruplandırılır. Bu eserlerde bir kişinin yazdığı mektuplar bulunur. İkincisi ise çok sesli mektup romanlar olarak ayrılır. Bu gruba giren eserlerde birden fazla, farklı kişilerin yazdığı mektuplar yer alır.[71]

Mektup romandaki mektuplarda belirli bir düzen ve plan vardır. Gönderilen kişiye göre resmi, saygı öncelikli ya da samimi, arkadaşlık yakınlığında ya da aşk ilişkisini yansıtan hitap şekilleri ve üslup kullanılır. Mektupta alan adrese ya da makama göre bir hitap tarzı ve üslup gözetilir. [72] Mektup yazarlarının yaklaşımına göre birbirlerine olan yakınlıklarına dair fikir edinilebilir.

Mektuplar romanlarda üslup çeşitliliğine olanak verirken yazarın kurguladığı mektuplarda farklı kahramanları konuşturması, onların cinsiyet, yaş, fiziksel, sosyal sınıf, kültürel, psikolojik durumları gibi farklılıklarını yansıtabilmesini gerektirir. Bu durum bir bakıma mektup roman yazarının farklı bakış açıları yaratması koşulunu beraberinde getirir. Kuşkusuz eserlerin her birinde bu farklılıkların gösterilebilmesi yazara ve olay örgüsüne bağlı bir şekilde gelişir. Mektup roman yazarları kendi kişisel deneyimlerine, geçmişe dair birikimlerine, gördükleri olaylara göre olay örgüsü içerisinde kahramanlarını şekillendirirler.[73]

Edebi eserde mektup "belgesellik"[74] misyonu üstlenir. Bu belgesellik etkisinde doğrudan tanıklık, haberleşme, rapor verme, kendine özgü bir şekilde inandırıcılık sağlama işlevlerini yerine getirir. Fiilî doğruluk, "belgelere dayanan türlerin" mutlak bir özelliği değildir. Bu durum, salt kurgunun bir romanın yapısal özelliği olmadığı kadar geçerlidir. Roman, içerdiği fiilî ya da olgusal malzeme miktarından bağımsız olarak; tarihi, otobiyografik ve diğer her türden roman olarak kalır. Belgesel eser her zaman gerçeklik özelliği taşımaz, ancak her zaman gerçeklik koşulunun ve gerçeklik ölçütünün uygulanabileceği bir çalışma olur. Aynı metin, tutuma bağlı bir şekilde belgesel anlatı ve sanat eseri olarak algılanabilir. Bununla

[71] Derya Kılıçkaya, "Bir Mektup-Roman Olarak "İkinci Dünya", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 15, Eylül 2015, s. 238-239.
[72] Tanrıtanır, **a.g.e.**, s. 14.
[73] Coşkun, **a.g.e.**, s. 240.
[74] Urnov, **a.g.e.**, s. 918.

birlikte anlamsal yapısı yeniden doğar.[75] Yazar, mektubu bir sanat eseri olarak yaratır ve onu okura belgesel anlatı olarak sunar. Mektup, söz konusu iki algıyı taşıyarak varlığını devam ettirir.

Mektup romanların bir parçası olan mektuplar, iki sesli olur. Mektuplar aracılığıyla başkalarının sözleri yeni bir amaçla esere koyulur. Böylelikle mektuptaki anlatı tekrarlanmış olur. Eserin yazarı başka bir yazar olan mektup sahibinin sesiyle birlikte bu iki sesliliği meydana getirir.[76]

Edebiyatta mektubu diğer türlerden ayıran özelliklerden biri mektupların bağımsız olmasıdır. Mektuplar özgür bir biçimde yazılır, herhangi bir konu sınırı yoktur.[77] Mektup romanlardaki mektupların da konu sınırı yoktur. Mektup yazarlarının anlatacağı olaylar üzerinden konu belirlenir. Böylelikle her yazarın bir konu seçme özgürlüğü ve olasılığı vardır. Yazarların yaşadıkları dönem ve koşullar itibariyle ağırlıklı konular ortaya çıkabilir.

Mektup-romanda "kim tarafından yazıldığı belirtilmeyen mektuplar"[78] varsa bu mektupların yazarı kimliğini gizleyerek duygu ve düşüncelerini aktarabilme imkânına erişir. Böylelikle okura, yazarını bilmediği mektuplar aracılığıyla anlatılan yaşamları, duyguları ve zamanla geçirdikleri değişimleri, düşüncelerin ince ayrıntılarını ve açıkça söylenemeyecekleri rahatça aktarma, gösterme imkânı doğar. Kimliğini gizleyen mektup yazarı bu durumu esere yarar sağlayacak şekilde kullanılır.

Bir tiyatro oyununda kişileri, sahnede ve bu sırada yaşamından parçaların içerisinde *"dışarıdan"*[79] görürüz. Mektup-romanda da tiyatrodaki gibi kahramanları ve anlattıkları yaşamları dışarıdan görürüz. Hem tiyatroda hem de mektup-romanda yazarın varlığı hissedilmez. Kahramanlar okura kendini gösterir. Okur, anlatılan yaşamları dışarıdan gözlemler ve yazarın varlığı hissedilmez.

Mektup-romanda yer alan mektuplar, yazan kahramanların hayatlarından kesitler ortaya koyar ve bu kesitlerin yaşandığı sıradaki duygular o andaki

[75] Lidiya Ginzburg, **O literaturnom geroye**, Leningrad, Sovetskiy pisatel, 1979, s. 10-11.
[76] Bahtin, **Karnavaldan Romana**, s.23.
[77] Tanrıtanır, **a.g.e.**, s. 10.
[78] Kefeli, **a.g.e.**, s. 32.
[79] **A.e.**, s. 32.

yansımasıyla, ayrıntılarına dek, analiz edilerek belgelenir. Mektuplar bir tür *"iç monolog"*[80] lar olma özelliğini taşır.

Her mektup, kahramanın yaşadığının kanıtı, göstergesi olarak anlaşılır. Onun "şimdi ve buradaki" duygularını açıklar ve bu duygular çoğu kez kesin, nihai olmayan, anlık duygulardır. Kahramanın bu duyguları yaşamının ileriki aşamasında değişebilir. Natalya Logunova, kahraman, kahramanın bulunduğu zaman ve onun duygularının değişkenliğinden yola çıkarak mektup türüne özgü bir özellik olarak kahramanın zaman ile etkileşimini vurgular.[81] Kahramanın o anki duygularıyla yazdığı mektuplar, şimdiden geleceğe bırakılan birer anı olarak kalır.

Mektup-romanlar duygu değişimlerini gösterebilme özelliğine sahiptir. Mektup yazan kahramanların kendi duyguları ya da bahsettikleri kişilerin duygularının zaman içerisindeki değişimini ortaya koyma olanağı vardır. Mektup-romanın bu özelliğiyle paralel olarak günlük yaşamın gidişatını aktarabilmesi özelliğine sahip olması da söz konusudur.[82] Yaşantılara tepki olarak ya da onların sonucu olarak çeşitli duygu değişimleri geçirilir. Söz konusu değişimler mektuplar üzerinden adım adım takip edilir.

Mektupta bir olayı göstermekten ya da kanıtlamaktan ziyade o olayı anlatma temelli bir yaklaşım vardır. Mektup romanlarda hareketliliğin değil de durağanlığın söz konusu olduğu da ileri sürülür. Mektup romanlar olaydan ziyade durum ağırlıklıdır. Önce yaşanmışlıklar gerçekleşir, sonrasında duygusal yansımalarıyla birlikte bunlar üzerine yazılır. Bundan dolayı mektup artçıl olma özelliğine sahiptir.[83]

Mektupların art arda olması çabuk etkileyen, özel bir durumun ayrıntılı şekilde anlatılması olanağı kazandırır. Bir kişinin art arda yazdığı mektuplar, onun yaşamından farklı kesitlerdeki anlık analizlerini içerir. Bu analizler aracılığıyla kişinin iç dünyasındakiler, bakış açısı okur tarafından gözlemlenir. Analizlerin anlık betimlenmesi ise mektup yazarının duygu değişimlerine bağlı olarak gelişir.[84]

Mektup romanlarda yazar, kahramanların gerçek insan oldukları düşüncesine okuru inandırmaya çalışır. Mektup romanlarda mektup yazanlar birer roman

[80] **A.y.**
[81] Natalya Valeryevna Logunova, **Russkaya epistolyarnaya proza XX – naçala XXI veka: evolyutsiya janra i hudojestvennogo diskursa**, Rostov-na-Donu, İPO Pİ YuFU, 2010, s. 19.
[82] Kefeli, **a.g.e.**, s. 33.
[83] Kara, **a.g.e.**, s. 253.
[84] Kefeli, **a.g.e.**, s. 33.

karakteridirler, ancak iletişim kurma yönteminden dolayı gerçek görünürler. Kahramanların bu iletişim kurma yöntemi mektuplardır. Mektup roman yazarı böyle bir roman yazma şeklini tercih ederek karakterlerini olabildiğince insan yapmaya, gerçek insan olarak göstermeye çalışır. [85]

Eserdeki mektuplarda aslında karşılıklı olarak iki taraf bulunur. Mektup yazarı (gönderen) bir taraftır, mektubun yazıldığı kimse (gönderilen) de bir diğer taraftır. Yazar, bu iki tarafı okura gösterip göstermeme konusunda seçim yapabilir. Bir eserde karşılıklı mektuplaşmalar yerine tek bir anlatıcının mektuplarına yer verip gönderilen adresi sessiz konumda bırakabilir. Ancak bu seçim, hikâyeyi tekdüze kılar ve anlatıma monotonluk katar. Tek sesli mektuplar bu durumun yanı sıra kahramanın iç dünyasını, psikolojisini derinlemesine inceleme imkânı da sunar. Kahraman başka bir ses müdahale etmeksizin kendini daha detaylı bir şekilde anlatır. Mektup romanda mektup yazarlarının birbirlerine gönderdikleri, yanıt niteliğindeki mektuplarına yer verildiğinde ise anlatım sohbet atmosferinde ilerler. Mektup yazan kahramanlar karşılıklı bir şekilde yazışarak sohbet etmiş olurlar ve iki tarafı okura birebir gösterirler.[86]

Mektup romanda mektubu gönderen ve gönderilen okuru haricinde mektup romanın okurları gibi üçüncü bir taraf daha vardır. Böylelikle metinlerde iki katmanlı bir ilişkinin kurulduğu gözlemlenir. Bu iki katmanlılık, gönderen-gönderilen ilişkisi üzerine, kendi-öteki ikiliği bakımından kurulmuştur.[87]

Romanda mektup, eserin yapısına etki eder; olayın akışını aniden değiştirir; olayda tasarlanan planların, oyunların, var olan duyguların gelişimini bozar ve karmaşık hale getirir ya da tersine çevirir. Bu noktada mektup, romanın içerisinde *"entrikanın açıklanmasında"*[88] kilit rol oynayan yardımcı bir unsur görevi görür. Yardımcı bir parça olsa dahi olayın akışında değişikliğe yol açacak derecede önemli bir rol oynar.

Mektup-romanlar çoğu kez *"psikolojik roman kategorisi"* içerisinde incelenir. Bu eserlerde mektuplaşan kahramanların ruhsal durumları, iç dünyaları

[85] Tanrıtanır, **a.g.e.**, s. 30.
[86] Coşkun, **a.g.e.**, s. 240.
[87] Meriç Kurtuluş, "On Dokuzuncu Yüzyılda Kadınların Özgürleşme ve Dayanışma Alanı: Mektup", **Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:1 Sayı:2 2012, s. 54.
[88] Kefeli, **a.g.e.**, s. 10.

ayrıntılı bir şekilde betimlenir. Mektuplaşan kahramanlar karşı karşıya gelirler, iç dünyalarında saklı olanları paylaşırlar. Böylelikle mektup-roman yazarı kahramanların anlatımı üzerinden zaman kazanır. Eserdeki gerilim de mektuplar ilerledikçe artar. Bu şekildeki gelişimine bakılacak olursa mektup romanların biçimsel ve içerik olarak psikolojik roman olma özelliklerini taşıdığı görülür. [89]

Mektup-roman yazarları mektuplarda doğal bir ifade biçimini yakalamaya çalışırlar. Rastlantılar, denk gelişler ya da kaderi araç olarak kullanmazlar. Kahramanların hayatına müdahale ya da herhangi bir yönlendirmede bulunmazlar. Bunun yerine, kahramanların iç dünyalarına girerler, süreç içerisindeki psikolojik değişimlerini yansıtırlar, Onların var olan yaşamlarını, psikolojik durumlarını resmetmeyi yeğlerler. [90]

Ünlü Rus kuramcı ve edebiyat eleştirmeni Viktor Şklovski, mektup-romanın anılarla ilişkisini şu şekilde vurgulamaktadır:

> "Halis bir mektup romanda mektuplar neredeyse her zaman anı unsurları içerir. Onlar, olan bitenin kayıtları ve olan bitenin analizidir. Olan biteni analiz etmek için gerekli olan dışarıdan bakışı içermezler; ancak mektup roman bazen insanların birbirleri hakkında yazdıkları kesişen mektuplar tekniğini kullanır. Bunun dışında kendisi ve yaptıkları hakkında yazdığı bir mektupta kahraman, ağzından kaçırarak kendisi hakkında farkında olmadığı şeyleri duyurur. Mektup romanlardaki hikâye etme unsurlarının önemi buradadır."[91]

Şklovski, mektup romanın tür olarak seçilebilmesi için kahramana, onun psikolojisine, onun maceralarına değil de düşüncelerinin analizine ilgi gösterilmesi gerektiğini belirtir. Goethe'nin **Genç Werther'in Acıları**'nda kahramanın veda mektubunu okuduktan sonra, tekrardan yeni mektuplar okumaya devam ederiz. Bu mektuplar ölümün analizine devam eder; kahramanın duygu ve düşüncelerini ön planda tutar. [92]

Mektup romanlarda mektup, kahramanın duygularını çözümlediği, gizli kalmış düşüncelerini ortaya çıkardığı, hitap ettiği kişiyle kendine dair durum ya da

[89] **A.e.**, s. 38.
[90] **A.e.**, s. 38.
[91] Viktor Şklovski, **Za i protiv. zametki o Dostoyevskom**, Moskva, Sovetskiy pisatel, 1957, s. 24.
[92] **A.e.**, s. 24.

olayları paylaştığı bir *"psikanaliz aracı"*dır.[93] Başka bir deyişle mektup, insanın iç dünyasını ortaya koyan, gizli düşüncelerini açıklayan, bilinçaltındakilerini inceleyen bir araç görevi görür. Yazar bundan dolayı romanında mektup kullanır.

Mektup romanlar, bireyin kendine özgü duygu ve düşüncelerini anlattığı mektuplarla birçok ortak özelliğe sahiptir. Mektup romanlardaki kadın ve erkek kahramanlar gerçekte yazılan mektuplardaki gibi bireylerin sorunlarını dile getirirler. Birinci tekil şahısla yazılan mektup romanı üçüncü tekil şahısla anlatılan romandan ayırmak zor gelebilir. Ancak üçüncü tekil şahısla anlatılan romanda kurgusal yapı bütün olay örgüsünü bilen ve kahramanları tanıyan bir anlatıcının değerlendirmeleriyle oluşturulur. Birinci tekil şahısla anlatımın yapıldığı mektup romanlarda ise içtenlik, doğrudan duyurma gibi kavramlar kendini gösterir.[94]

Mektup-romanlarda mektupların yanı sıra yazarın gözlemlerini dile getirdiği, mektupların oluşturduğu ortama yönelten ve kendinden sonraki mektupların ortamının oluşmasını sağlayan "epizotlar" yer alır. Bu epizotlar romandaki mektuplar arasındaki bütünlüğü bozmaz, aksine söz konusu bütünlük içerisinde bir zincir halkası görevi görür. [95]

Mektup-romanlarda mektuplardan yararlanılması, okurda sürekli olarak doğrudan olaya katıldığı hissini uyandırır. Kritik durumlar, anlık betimlemeler ve aniden akla gelen düşüncelerle anlatının hızı birçok sahnede gerçek hayatın hızına ulaşacak kadar yavaşlar. Edebiyat eleştirmeni Ian Watt, bu özelliği Amerikalı film yönetmeni David Wark Griffith'in film alanında kullandığı *"yakın çekim"* tekniğine benzetir.[96] Benzetilen tekniğin adından anlaşılacağı üzere mektuplarla birlikte izleyici ya da okurun, konuya yakından odaklanması durumu yaşanır.

Bir mektup roman yazarı, mektubun olay örgüsü içerisinde gerilimi sağlama, heyecan öğesini canlandırma işlevlerinden yararlanır. Mektup aynı zamanda gençleri, çocukları ve kadınları eğitmek için verilen mesaj, tavsiye ve telkinlerin doğrudan değil de dolaylı yoldan anlatımını sağlar. Eğitmeyi, bilinçlendirmeyi, yanlışlardan uzaklaştırmayı kurmaca bir metinle okura sunar. Böylelikle bilgi verme

[93] Kefeli, **a.g.e.**, s. 46.
[94] Tanrıtanır, **a.g.e.**, s. 21-22.
[95] Kefeli, **a.g.e.**, s. 82.
[96] Watt, **a.g.e.**, s. 27.

amacı taşıyan metin, kurmaca bir metin haline dönüştürülür. Mektup, kurmaca bir metnin gerçekçi kılınmasına yardımcı olur.[97]

Mektup, edebi bir tür olarak romanın doğuşunda işlevsel bir konumda yerini alır. Miguel de Cervantes Saavedra'nın **Don Kişot** (Don Quijote, 1605) romanında mektup, *"yazı ile söz"* arasındaki temel farklılıkları ortaya koyar. Söz, kalıcı değilken yazı, mektup aracılığıyla başvurulacak bir hafıza kaynağı olur. Bununla birlikte mektup, romanın doğuşundaki *"kurgu ile gerçeklik"*[98] ilişkisinin sınırlarını belirler.

Mektuplardaki kurgu, deneyim üzerinden hareket ederek "ikinci bir gerçeklik" yaratır; belgesel edebiyat, okura ikili bir kavram ve iki kola ayrılan bir duygu aktarır. Belgesel edebiyat, kurgu içinde gerçeklik izlenimini vermeye çalışır. Ancak yaşanmış bir olayın gerçekliğinin hiçbir sanatsal yöntemle karşılanmayacağı duygular vardır. Bundan dolayı basılı gazetenin birkaç satırı okurda en büyük romanlardan daha farklı izlenim bırakır ve daha çok sarsar.

Kurgunun edebiyatı, sanatsal bir yapı olarak kullanmak üzere malzemesini gerçeklikten alır. Tabii ki eserin yaratıcılık süreci için gerçekliğin önemli olduğu kuşkusuzdur. Betimlenenin fiilî doğruluğu, özellikle yazarın kişisel deneyiminden gelen kökeni, estetik bir biçimde kayıtsız hale gelir. Belgesel edebiyat, bu iki başlangıcın birbirleriyle olan ilişkisi ve mücadelesiyle yaşar.[99]

Mektup türünün gerçeklik ile kurmaca ilişkisine bakıldığında *"düşselliğe gerçeklik süsü verme"*[100] özelliğine de sahip olması söz konusudur. Yani mektup türünde kurmaca anlatım yöntemiyle gerçeklik izlenimi verilmeye çalışılır.

Mektup romanın olay örgüsünde birbirine paralel olan iki hikâye vardır. Mektup romanda yer alan mektupların "bulunmuş" olduğunun anlatılması eser yazarının kendini hikâyenin dışında tutmasını, böylelikle mektupların başkası tarafından yazıldığı konusunda inandırıcılığı sağlar. Eserin, başkasına ait mektupları bulmuş olan yazar anlatıcının mektuplara ulaşma hikâyesi ile mektuplardaki hikâye olmak üzere iç içe geçmiş iki hikâyeden oluşmasına yol açar. Eserde bulunmuş

---

[97] Coşkun, **a.g.e.**, s. 233.
[98] Mehmet Emin Özcan, "Yazı ile Söz Arasında: Tehlikeli İlişkiler", **Choderlos de Laclos Tehlikeli İlişkiler**, Çev. Sâmih Tiryakioğlu, İstanbul, Everest Yayınları, 2016, s.10.
[99] Lidiya Ginzburg, **O psihologiçeskoy proze**, Moskva, İntrada, 1999, s. 7-9.
[100] Emine İnanır, **Rus Edebiyatı İncelemeleri Kiev Rusyası'ndan XVII. yüzyıla**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayın, No: 4372, Edebiyat Fakültesi Yayın, No: 3432, 2003, s. 40.

mektup hikâyesi dış çerçeveyi oluştururken mektup yazarları olan kahramanların hikâyeleri ise iç çerçeveyi oluşturur. Bu durumda bulunmuş mektuplara eserin olay örgüsüne getirdiği özellikler noktasında dikkat etmek gerekir. [101]

Mektubun katılmasıyla birlikte romanın *"macera ağırlıklı dokusu"*[102] değişime uğrar; anonim karakter taşıyan kahramandan ziyade insani yanı ağır basan birey dikkate alınır. Mektup romanda (epistolary novel), romandan farklı olarak maceranın arka plana çekildiği, öznelerin ön plana alındığı bir yönelim görülür.

Modern romanda yararlanılan çoğul bakış açısı tekniğinin ortaya çıkışında mektup anlatım tekniğinin payı vardır. Bu açıdan bakıldığında gerçekçilerin mektup roman ile modern roman arasında aracı rolünde bulundukları görülür. [103]

Emel Kefeli, mektup romanda mektupların işlevleri açısından konularına bakarak onları üç gruba ayırır. İlk gruba gerçeği değiştiren mektupları koyar. Bu mektuplarda gizli kalan duygular açığa çıkarılır. İkincisi gerçeğin değişimini veren mektuplardır. Doğum, evlilik, ölüm vb. gibi yaşananları anlatan, olayın akışını değiştiren mektuplar bu gruba girer. Üçüncü ve son gruba gerçeği müdahale etmeksizin veren mektuplardır. Bu mektuplar olayları nesnel bir yaklaşımla anlatır, daha çok haber veya bilgi verir. [104]

Mektup romanda mektupların yazılması yalnızca bir başlangıçtır. Onlar kopyalanır, gönderilir, alınır, gösterilir, tartışılır, cevaplanır, hatta belki de saklanır, ele geçirilir, çalınır, uyarlanır ya da değiştirilir, unutulur. Bundan dolayı bir mektup romanda ilk mektuplarla sonraki mektupların ilişkisi, bir romanın ilk bölümleriyle sonraki bölümleri arasındaki ilişkiden oldukça farklı yapıdadır. Mektupların yazılması bir mektup romanın eyleminin önemli bir parçasını oluşturur. Eylem mektuplar üzerinden seyrini gösterir. Ancak bu durum her zaman geçerli değildir. Mektuplar yalnızca birinci şahsın ağzından anlatılan bir anlatının bölümleri de olabilir veya başka bir şekilde hikâyenin içine de gömülebilir. [105]

Günlük ya da anılardan oluşan romandan mektup romanın farkı gerçeğin daha fazla parçalara ayrılmış bir şekilde betimlenmesidir. Mektup romanda kahramanlar

---

[101] Coşkun, **a.g.e.**, s. 237-238.
[102] Tekin, **a.g.e.**, s. 245.
[103] **A.e.**, s. 246.
[104] Kefeli, **a.g.e.**, s. 40.
[105] Alan D. McKillop, "Epistolary Technique in Richardson's Novels", **Rice Institute Pamphlet - Rice University Studies**, 38(1) 1951, s. 36.

aracılığıyla bakış açılarının çeşitlendirilmesinden dolayı gerçeği daha hacimli bir şekilde canlandırma imkânı vardır. Böylelikle mektup anlatım tarzı romana gerçeğin parçalara ayrılması özelliğini kazandırır. [106]

Mektup romanların aynı zamanda meta-roman olma özelliği taşıması söz konusudur. Meta-roman, iki planlı sanatsal bir yapıdır. Okur için yalnızca kahramanların romanı değildir. Aynı zamanda bu kahramanların romanını kurma süreci, edebi yaratıcılığın dünyasıdır. Meta-roman, kahraman dünyasının gerçekliğinde onların kaderlerindeki değişimleri anlatmakla kalmaz, aynı zamanda anlatma olayının kendisini de verir. Bu katman bazen *"romanın romanı"* şeklinde adlandırılır.[107] Bir mektup romanda mektupların yazara ulaşma süreci, onların derlenmesi, hangilerinin okurla paylaşılacağı kararı gibi süreçler hakkında ara metinler de yer alır. Böylelikle romanın kurulma süreci de okurla paylaşılmış olur.

Sonuç olarak, mektupların konu sınırı yoktur; ancak bir mektup romanda mektuplar arasında ortak konu ya da konu bağlantısı kurulur. Mektup romanlar kahramanların duygu değişimlerini, ruhsal sürecini adım adım göstererek aynı zamanda psikolojik roman olma özelliğini de üstlenir. Başka düzyazı türlerindeki macera ağırlıklı doku, mektup romanda durum ağırlıklı hâle gelir; kahraman ya da öznelerin durumları, yaşadıkları olayların önüne geçer. Mektup romanda ön plana çıkan kahramanların durumları, yaşadıklarına gösterdikleri duygusal tepkilerdir.

[106] Mark Georgiyeviç Sokolyanski, "Epistolyarnıy roman", **Literaturovedçeskie terminı (materialı k slovaryu)**, S:2, Kolomna, Kolomenskiy pedinstitut, 1999, s. 120.
[107] Veronika Borisovna Zuseva, "İnvariantnaya struktura i tipologiya metaromana", **Vestnik RGGU. seriya: istoriya. filologiya. kulturologiya. vostokovedeniye**, 82(05) 2007, s.35.

İKİNCİ BÖLÜM
RUS EDEBİYATINDA MEKTUP ROMAN TÜRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. 17. VE 18. YÜZYIL RUSYA'SINDA MEKTUP KÜLTÜRÜ

Rus edebiyatının kendine özgü bir formu olarak mektup türünün kökleri uzak geçmişe dayanmaktadır. Eski Çağ Rusya'sında mektup, Ortodoksluğun oluşturduğu kültürel birikim geleneğini miras almıştır. Söz konusu dönemde mektuplar öğüt, akıl öğretme ya da vaaz amacıyla kaleme alınmıştır. Dönemin mektupları dini içerikli metinler olup bir tür kendine özgü ileti (poslaniye) görevi görmüştür.

I. Petro dönemi öncesi, yazışma örnekleri "pismovnik" adlı kitaplarda toplanmaktaydı. Söz konusu kitaplarda resmi ve gayriresmî, dünyevi ve uhrevi gibi konularda pek çok ileti örneği yer almaktaydı. Örnekler, mektubu alacak kişinin toplumdaki konumuna, görevine ve niteliklerine uyan ya da mektuplaşanlar arasında geçen diyaloğun özelliklerini taşıyan metinler olarak sınıflandırılmıştır. Böylece bir kneze, prense, hâkime, manastır başrahibine gibi önemli konumdaki kişilere yönelik ileti örnekleri başta olmak üzere erkek kardeşe, alayda görev alan arkadaşa ya da vefasızlığından yakınılan bir arkadaşa, keşiş yurdundaki yaşlı bir insana yazılan iletiler gibi resmi ve gayriresmî adreslere gönderilebilecek örnekler içermekteydi.

I. Petro döneminde (1682-1725), Batıdaki yazışma örnekleri incelenerek Rusçaya aktarılmıştır. Bunların ilki olan "Almancada Çeşitli İltifatlar Nasıl Yazılır, Yani Hükümdarlardan Hükümdarlara, Tebrik ve Üzüntülerini Belirttikleri Mektupları ve Akrabalar ile Arkadaşlar Arasındaki Diğer Mektuplar" (Prikladı kako pişutsya komplementı raznıye na nemetskom yazıke, to yest pisaniya ot potentatov k potentatom, pozdravitelnıye i sojaletelnıye, i inıye takojde mejdu srodnikov i priyateley) 1708 yılında, Moskova Matbaasında yayınlanmıştır. Almancadan Rusçaya çevrilen ve sesleniş, davet, teşekkür, tanıtım, taziye mektubu gibi çeşitli mektup örneklerini içeren bu kitap Rusça basılan ilk "pismovnik" olmuştur.[108] Çok yönlü mektuplardan oluşmuş olsalar da "Pismovnik"ler edebi niteliklere sahip değildir.

[108] Tatyana Mihaylovna Grigoryeva, "Russkaya epistolyarnaya kultura: ot proşlogo k nastoyaşçemu", **Nauka. Mısl**, No:11, 2015, s. 39.

17. yüzyıla özgü mektup kültüründe, haber bildiren mektuplar, aşk mektupları, nasihat mektupları, talimat mektuplarının yanı sıra taziye mektupları da önemli yer tutar. Taziye mektupları, genel kabul görmüş görgü kurallarının ayrılmaz bir parçası haline gelir ve Rus çarları ile soylular tarafından yazıldığı için onların arşivlerinde varlıklarını korumuşlardır.[109]

18. yüzyıldaki mektuplaşma faaliyetinde bazı yenilikler belirir. Söz konusu yüzyıl mektuplarında, Eski Çağ Rusya'sı kültürüyle bağlantılı olan eski mektup geleneği ile yeni, Avrupalılaşmış ya da Batılılaşmış mektup geleneği arasında bir bağ kurulur. Gönderen ve alıcı adreslerin iletişim kurduğu gerçeğini belgeleyen günlük, iş, haber mektupları yeni özelliklerle bezenir. Denilebilir ki, eski gelenekteki mektuplarla bağını kopardığı bir çeşitlilik ortaya çıkar.

Söz konusu dönemde dini içerikli mektuplaşmanın (duhovnaya perepiska) ve bu konudaki ruhani öğretmenlerin öğrencileriyle gerçekleştirdikleri mektuplaşmalar yaygınlık kazanır. Rus mektup kültüründe iz bırakan bu mektuplaşmanın içeriği Hristiyanlıktaki kurtuluşa ve yetkinleşmeye giden yolun yönergesi niteliğindedir.[110]

18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak mektuplaşma faaliyetlerinde kadın mektup türü de özel bir yer edinir. Mektuplaşmalar, kendine özgü iki dilliliğe sahip olmakla birlikte çoğunlukla Fransızca yapılır. Bu, evde eğitim alan ve yazılı Rus diline hakim olmayan kadınlar arasında yaygın bir durumdur.[111] A.S. Puşkin**,** **Yevgeni Onegin** eserinde (1823-1831) Tatyana Larina'nın Onegin'e mektubunu Fransızca kaleme aldığına değinir ve *"Vatan toprağının onurunu kurtarmak için / Mecburum, buna hiç şüphe yok / Tatyana'nın mektubunu çevirmeye"*[112] dizeleriyle mektubu Rusçaya çevirmek zorunda olduğunu ifade ederek bu konuyu anımsatır.

18. yüzyılın son çeyreğinde mektup, günlük yaşamdan bir belge olmaktan edebiyatta sanatsal unsur, edebi tür olarak kullanılmaya doğru evrilir. Nikolay M. Karamzin'in Aleksandr Andreyeviç Petrov'a 1785–1792 yılları arasında yazdığı mektupları, eski sözlü sanattan aktarılan kutsal meseleler üzerine yazdığı düzyazısındaki deneyimlerinin önüne geçer. Bu mektuplar Karamzin'i, **Bir Rus**

[109] **A.e.**, s. 40.
[110] **A.e.**, s. 41.
[111] **A.e.**, s. 40.
[112] Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom çetvertıy Yevgeni Onegin dramatiçeskiye proizvedeniya**, C:IV, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1960, s. 64.

Gezginin Mektupları (Pisma russkogo puteşestvennika, 1791-1792) adlı eserini yazmaya yöneltir. Karamzin, bu eserinde mektup kullanarak Petrov'la olan mektup deneyimini geliştiriri. **Bir Rus Gezginin Mektupları**'nda seyahat mektubu (putevoye pismo) özgün bir tür haline gelir.[113] 1789-1790'lı yıllarda Almanya, İsviçre, Fransa ve İngiltere olmak üzere yurtdışına yaptığı gezisini ve bu sıradaki düşüncelerini **Mektupları**'nda aktaran Karamzin,[114] seyahat mektubunu kendinden sonra kullanacak yazarlara örnek oluşturur.

Seyahat mektuplarının yanı sıra arkadaş mektupları (drujeskiye pisma) da yaygınlık kazanır. Denis İ. Fonvizin, Vasiliy V. Kapnist, Mihail N. Muravyov gibi dönemin ünlü yazarları arkadaş mektuplarına değerli örnekler verirler. 19. yüzyılın başında ise bu tür mektupların yazarları, arkadaş mektubu yazmada daha da yüksek beceriye ulaşırlar. Aleksandr S. Puşkin, Pyotr A. Vyazemski, Mihail Yu. Lermontov, Nikolay V. Gogol, Vissarion G. Belinski vb. sanatçı ve eleştirmen arkadaş mektup türünün şaheserlerini yaratırlar.[115]

Buraya kadar ele alınan gelişmeler sonucunda mektupta edebiliğe (literaturnost) doğru bir eğilim gerçekleşir. Söz konusu eğilim, belirli bir alıcı kişi aracılığıyla toplu alıcı konumunda olan okurun meydana gelmesiyle birlikte edebi türlerin gelişiminde bir dizi başka eğilimlerin de ortaya çıkmasıyla ya da canlanmasıyla kendini gösterir. Böylece mektuplar, bir alıcı kurgulanarak çoğul alıcı olan okura ulaşmaya başlar. Kamuya açık hale gelişleri, Rus mektup geleneğinde özel bir çeşitliliğin şekillenmesine yol açar.[116] Mektupların basılması onlara edebi nitelik kazandırmakla beraber birden çok alıcı-okura ulaşmasını sağlayacaktır. Tüm bunlarla mektup romanın temeli atılmış olacaktır.

2.2. RUS EDEBİYATINDA MEKTUP ROMANIN OLUŞUMU

Rus mektup romanın oluşumu 1760'lı yıllarda başlar. 1760-1770'lerin ilk yarısı Rus edebiyatındaki gelişmelere bakıldığında ahlaki yaşamın ölçütü olarak

---

[113] Yuri Nikolayeviç Tınyanov, **Poetika. istoriya literaturı. kino**, Moskva, Nauka, 1977, s. 265.
[114] Emine İnanır, **I. Petro ve II. Katerina'nın Kanatları Altında XVIII. Yüzyıl Rus Edebiyatı**, İstanbul, İskenderiye Yayınları, 2008, s. 221.
[115] Grigoryeva, **a.g.e.**, s. 40.
[116] Vladimir Nikolayeviç Toporov, **İz istorii russkoy literaturı. tom II: russkaya literatura vtoroy polovinı XVIII veka: issledovaniya, materialı, publikatsii. M.N. Muravyev: vvedeniye v tvorçeskoye naslediye. Kniga III**, Moskva, Yazıki slavyanskoy kulturı, 2007, s. 15-16.

duyguyu öne alan santimantalizm (duygusalcılık) akımının doğduğu görülür.[117] İdeale ulaşırken mantık yerine içten ve doğal duygular kullanan santimantalizmin başlıca özellikleri mektup romanda ifade bulur.

2.2.1. Santimantalizm ve Mektup Roman

Santimantalizm (duygusalcılık), 18. yüzyıl ortalarında İngiltere'de ortaya çıkarak kısa bir sürede diğer Avrupa ülkelerinin sanat ve edebiyatında hızlıca gelişir.

Santimantalizm Aydınlanma Çağında Voltaire (François Marie Arouet, 1694-1778), Denis Diderot (1713-1784), Claude Adrien Helvetius (1715-1771), Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) gibi temsilcilerin kazandırdığı fikirlerle bağlantı kurar ve sanat bilincinin demokratikleşmesini sağlar.[118] Edebiyattaki başlıca temsilcileri Samuel Richardson (1689-1761), Laurence Sterne (1713-1768), Rousseau, erken dönem yaratıcılıklarında Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) ve Friedrich Schiller (1759-1805) olur. Söz konusu yazarlar mektup roman türünün ilk örneklerini verir.

Santimantalizmin etkisindeki yazarlar, kendilerini çevreleyen gerçekliği algıladıkları gibi, başka deyişle öznel bir yaklaşımla aktarır. Aynı öznel yaklaşım kahramanların ve olayların betimlenmesinde de duyumsanır. Söz konusu öznel tutumundaki amaç, okurun empati kurmasını sağlamak, şefkatini uyandırmak, duygulanmasına yol açmaktır.

Santimantalizmde yazarın sanatta kendi bireyselliğini gösterme hakkına erişmesinden dolayı yazarın "ben" diliyle ifadesine katkıda bulunan, birinci tekil şahıstan anlatım biçiminin kullanıldığı günlük, itiraf, otobiyografik anılar, seyahat notları gibi edebi türler ortaya çıkar. Edebiyatta lirik ve drama türlerinin yerini insanın karmaşık iç dünyasını, duygularını aktarmak için çeşitli imkanlar sunan epik tür alır. Bunun sonucunda mektuplaşma biçiminde aile romanı, günlük hayatın romanı (bıtovoy roman) ve psikolojik roman, burjuva trajedisi, duygusal uzun öykü (povest) gibi epik türün yeni alttürleri ortaya çıkar. Lirik türde ise idil, eleji, romans,

[117] Yuriy Aleksandroviç Ozerov, "Sentimentalizm", **Vvedeniye v literaturovedeniye: uçebnik dlya vuzov**, Moskva, Oniks, 2007, s. 1.
[118] İrina Kulikova, **Evolyutsiya hudojestvennogo soznaniya (ot klassitsizma k realizmu)**, Vilnius, Vilnyusskiy pedagogiçeskiy universitet, 2002, s. 13.

madrigal, türkü, ileti (poslaniye), fabl gibi şiir biçiminde yazılmış alt türler gelişir.[119] Santimantalizmin etkin olduğu dönemde eleji, ileti, günlük, seyahat yazısı, uzun öykü ve mektup roman da yaygınlık kazanır.

Santimantalizmle birlikte edebiyatta gündelik, sıradan bir aile hayatı betimlenir. Ana konu aşk olurken olay örgüsü özel şahısların gündelik yaşamındaki konumları üzerine kurulur. Eserlerin yapısı özgürce gelişir, herhangi bir sabit kalıba başvurulmaz.

Edebi kişiler sıradan ve doğal insanlardır. Bunlar duyguları, tutkuları, kalbiyle yaşayan soylular, sanatkârlar ya da köylülerdir. Geniş yelpazedeki edebi kişilerin manevi dünyası zengin ve derindir. Bazı eserlerde toplumsal adaletsizliğe ve "küçük insan"ın aşağılanmasına karşı protesto, itiraz, isyan gibi tutum sergilenir. Bundan dolayı santimantalizm edebiyata birçok yönden demokratik bir karakter kazandırır. Artık sıradan insanların dünyaları da anlatılacak değerde görülür; toplumsal adaletsizlik asıl meseleler arasına girer; yazar, küçük insan'lardan yana kalemini harekete geçirir.

Doğa, bir kahraman ya da arka plan görevi görerek işlevsellik kazanır. Yazarlar, olayların anlatımı için doğa betimini fon olarak kullanır. Bir insanın huzurlu, pastoral yaşamı kırsal doğada gösterilirken bununla bağlantılı olarak doğa kahramanın ya da yazarın kendisinin duygularıyla yakından ilişki kurar. Eserde doğa ile insanın duyguları uyumlu bir şekilde ilişkilenir. Örneğin hüzünlü olan bir kahramanın etrafında kapalı, güneşli ve açık olmayan bir hava, kurumuş ağaçlar betimlenebilir. Ayrıca doğal yaşamın ve ahlaki temizliğin merkezi olarak köy, kötülüğün, yapay bir yaşamın ve koşuşmanın sembolü olan şehre karşı durur. Köy ve şehir karşıtlığı sık sık görülür.

Edebi dil sade, lirik ve duygu yüklüdür. Duygusallık taşıdığını vurgulayan bir dil hâkimdir. Haykırışlar, yakarışlar, şefkat dolu küçültme ekleri, karşılaştırmalar, sıfatlar, ünlemler gibi şiirsel araçlara yer verilir. Edebi dil ile günlük konuşma dili arasında yakınlaşmanın başlamasıyla okur kitlesi giderek genişler.[120]

1760-1770'li yılların sonunda Rus edebiyatında santimantalizme özgü özellikler belirmeye başlayarak on yıl içerisinde dönemin yazarları tarafından

[119] Ozerov, **a.g.e.**, s. 1.
[120] **A.e.**, s. 2.

benimsenir. Santimantalizme özgü yenilikler Rus gerçeklere göre uyarlanarak benimsenir. Aydınlanma felsefinden kopmayan Rus santimantalist yazarlar toplumun gerçeklerine dikkat çeker, ataerkil yapı ile toprak köleliği sisteminin geçerli olduğu köy hayatını idealize eder, burjuva yaşam biçimini eleştirir. Saygın vatandaşların yetiştirilmesi amaç edinildiğinden dolayı eserler didaktik ve aydınlanmacı özelliklere sahiptir. Edebiyat, bilgi sağlayan bir araç konumundadır.[121]

Rus santimantalizmi önemli ölçüde rasyoneldir, güçlü bir didaktik tavra sahiptir. Aydınlanma felsefesine dayanarak santimantalizm, bir insanın sınıf dışı değerini onaylar; insana karşı değer duygusu aşılar; insanın kudretine, yeteneklerine, duygularına saygı duyar.[122] Rus santimantalizminin akıl ve felsefeyle olan ilişkisinin etkisi Rus mektup romanlarda yer verilen felsefi mektuplarda tüm detaylarıyla birlikte görülür.

Santimantalist yazarlar Rus edebî dilini yaratma üzerine çalışırlar. Lomonosov'un yüksek, orta ve alçak olmak üzere üç biçemden (üslup) oluşturduğu hiyerarşik ve karmaşık sistemini reddederek Rus toplumunun bilgili, eğitim görmüş kesiminin kullandığı konuşma diline yakınlaştırırlar. Böylelikle Rus santimantalizmi dil kullanımında da değişikliklere yol açar.[123]

Rus edebiyattaki demokratikleşmenin ilk ürünü olarak Fyodor Emin'in (1735-1770) ve Mihail Dmitriyeviç Çulkov'un (1743-1792) romanları ve öyküleri ortaya çıkar. Sonrasında Mihail Matveyeviç Heraskov (1733-1807), Mihail Nikitiç Muravyov (1757-1807), Nikolay Mihayloviç Karamzin (1766-1826), İvan İvanoviç Dmitriyev (1760-1837), Vasili Vasilyeviç Kapnist (1758-1823), Nikolay Aleksandroviç Lvov (1751-1803) vb. yazarlar da kaleme aldıkları eserleriyle Rus santimantalizmin önde gelen yazarları arasında yer alır.[124]

---

[121] **A.y.**

[122] Oleg Mihayloviç Buranok, **Russkaya literatura XVIII veka: uçebno-metodiçeskiy kompleks dlya studentov filologiçeskih spetsialnostey**, 3. bs., Moskva, Flinta, 2013, s. 180.

[123] Pavel Aleksandroviç Orlov, "Russkaya sentimentalnaya povest. (vstupitelnaya statya P.A. Orlova)", **Russkaya sentimentalnaya povest**, Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1979, s. 26.

[124] Buranok, **a.g.e.**, s. 180.

Söz konusu yazarlar tarafından dönemin Rus edebiyatında santimantalist dünya görüşünün ve bu görüşün temelinde yatan bireyin manevi özgürlüğü düşüncesinin işlendiği başta roman olmak üzere yeni düzyazı örnekleri yaratılır.[125]

Söz konusu örneklerde duygu sahibi kişiler, toplumun demokratik katmanlarının temsilcileridir: köylüler, raznoçinetsler[126], kırsal bölgenin din görevlileri gibi kişiler bu katmanlardan gelir. İktidarın temsilcileri, toprak sahipleri, üst rütbeli din memurları ise katı yüreklilikleri verili bir şekilde anlatılır. Çünkü onlar demokratik topluma katkı sunacak kişiler değildir; aksine bu topluma zarar verenlerdir. Bu rollerin dağılımıyla birlikte santimantalizmin aydınlatıcı, anti-feodal, özgürleştirici coşkusu klasisizm eserlerinin aksine öncelikle düzyazı türlerinde ifadesini bulur.

1790'lı yılların başında, Nikolay Karamzin'in eserlerinin ortaya çıkmasından sonra uzun öykü (povest), romanın yayılımın yavaşlamasına neden olur. Uzun öykünün yayılımı, dergicilik faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla dergi sayfalarında devam eder. Öykünün romandan sonra gelişmesi Rus santimantalizminin Batı Avrupa'dan daha sonra şekillenmesiyle açıklanır.

İngiliz ve Fransız edebiyatlarında santimantalizmde en yaygın tür uzun öykü değil de romandır. Bundan dolayı da ilk Rus santimantalistler için Rousseau, Richardson ve Goethe'nin mektup romanları örnek görevi görür.[127]

18. yüzyılın ikinci yarısında yayımlanmaya başlayan Rus mektup roman ve mektup uzun öykülerinin (povestlerin) ilk örnekleriyle birlikte Batının ünlü mektup romanları da Rusçaya çevrilerek yayımlanır.

2.2.2. Batı Edebiyatından Rusçaya Çevrilen Mektup Romanlar

Rus aristokrat sınıf temsilcileri Rusça yerine Fransızcayı kullandıklarından dolayı Fransızca yazılan tüm kaynaklarla tanışmaları aslından gerçekleşmiştir. İngiliz ya da diğer Batı edebiyatlarıyla tanışıklık da ağırlıklı olarak Fransızca üzerinden gerçekleşmiştir.

---

[125] Lev Vasilyeviç Pumpyanski, "Sentimentalizm", **İstoriya russkoy literaturı v 10 t. T.IV: literatura XVIII veka**, Çast 2., Moskva-Leningrad, AN SSSR, 1947, s. 442.
[126] Raznoçinets: Soylular sınıfından olmayan ancak zihin emeğiyle meşgul olan entelektüel demektir. Raznoçinetsler tüccar sınıfı, ruhban sınıfı, küçük memur zümresinden gelmektedirler.
[127] Orlov, **a.g.e.**, s. 7-9.

II. Katerina döneminde (1762-1796) ülkedeki yabancı dilin yaygınlaşmasıyla birlikte Batı edebiyatıyla tanışılmasına karşılanmasına yönelik birçok girişimde bulunulur. II. Katerina'nın öncülüğünde Yabancı Yapıtlar Çeviri Derneği (Sobraniye, starayuşçyesya o perevode inostrannıh knig na rossiyskiy yazık (1768-1783) kurulur. Söz konusu derneğin çatısı altında aralarında saray temsilcileri de olmak üzere aristokrat temsilcileri bir araya gelerek çeviri etkinliği yönetilir. On beş yıl içerisinde yüz on iki çeviri eser yayımlanır. Ağırlıklı olarak tarih ve edebiyat alanlarından çeviriler yapılır.[128]

İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere Burjuva trajedisi (Burjuva dramı) olarak adlandırılan başlıca oyunlar sahnelenir. George Lillo'nun (1691-1739) **Londralı Tüccar** (The London Merchant) adlı oyunu Rusya'da 1764 yılında çevrilir; Denis Diderot'nun **Aile Babası** (Le Père de famille) ve **Gayrimeşru Çocuk** (Le Fils natürel) oyunları da 1764 yılında çevrilir; Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais'in (1732-1799) **Eugenie** adlı oyunu Moskova'da sahneye konularak büyük başarı elde eder. Bu oyunun temsili, edebi olay haline gelir; Rus klasisizminin şairlerinden ve oyun yazarı olan Aleksandr Petroviç Sumarokov'un (1717-1777) eleştirel tutum sergilemesi oyunun değerinin vurgulanmasını sağlar.[129]

Yukarıda adı geçen eserlerin yanı sıra Montesquieu'nun **Kanunların Ruhu Üzerine** (De l'esprit des loix, 1748), Rousseau'nun **İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı** (Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes, 1755), Helvétius'un **Akıl Üzerine** (De l'Esprit, 1758) gibi felsefi çalışmalar da Rusçaya kazandırılır. Böylelikle Avrupa edebiyatı ve düşüncesindeki gelişmelerin bir bülümü Rusça da takip edilebilir hâle gelir. Çeviri derneği, 1783 yılında Bilimler Akademisine devredildikten sonra da çevirileri faaliyetlerini sürdürür.

Çariçe II. Katerina devlet işlerinin yanı sıra komedi ve hiciv yazarlığı ile uğraşır. Bir edebiyatsever ve yazar olmasından dolayı kendi döneminde başlayan dergicilik faaliyetlerine önayak olur, destekler. 1769-1774 yılları arasında birçok hiciv dergisinin çıkmasına vesile olur. Baskı sayısı yaklaşık olarak 1500'e varan **Her Türlü Şeyler** (Vsyakaya vsyaçina, 1769) adlı haftalık derginin çıkması için bizzat uğraş verir.

---

[128] İnanır, **a.g.e.**, s. 192.
[129] Pumpyanski, **a.g.e.**, s. 437.

1783 yılında özel matbaa faaliyetlerine izin verilmesiyle dergi sayısında yükseliş yaşanır. Dergiler aracılıyla, aralarında Fransız edebiyatından çevirilerin de yer aldığı edebi eser başkent dışındaki okur kitlelerine ulaşmaya başlar.[130]

Başta Fransız olmak üzere Batı edebiyatlarında gözlenen tüm bu yenilikler günlük yaşamlarında sadece Fransızca kullanan Rus sosyete temsilcileri tarafından yakından takip edilir. Batı edebitlarından örnekler orijinal dilden okunuyor olsa da bunların Rusçaya çevirisinin yapılması ne denli önemli görüldüklerini ortaya koymaktadır.

Samuel Richardson'ın mektup romanları, Jean-Jacques Rousseau'nun **Julie ya da Yeni Heloise** ve Johann Wolfgang von Goethe'nin **Genç Werther'in Acıları** (Die Leiden des jungen Werther) gibi mektup romanlar Rusya'da santimantal romanın gelişme döneminde tarihsel bir rol oynar.

1740'lı yıllarda İngiltere'de oldukça okunan Richardson'un **Pamela** romanı 1787'de**, Clarissa** 1791'de, **Grandison** ise 1793'te Rusçaya kazandırılır. Ancak söz konusu romanlar, Fransızcaya çevrilince Rus aydınları tarafından okundukları için Rusçaya çevrilmeden çok önce tanınır. Buna Aleksandr Puşkin'in şiir-romanı **Yevgeni Onegin**'de de değinilerek Tatyana Larina'nın Richardson romanlarını Fransızca okuduğu ifade edilir.

Rousseau'nun **Julie ya da Yeni Heloise**, Goethe'nin **Genç Werther'in Acıları** ve Oliver Goldsmith'in (1728-1774) **Wakefield Papazı** (The Vicar of Wakefield) eserleri de aynı şekilde Rusya'daki aydınlara ulaşmıştır.[131]

Rousseau'nun felsefi düşüncelerinin dönemin Rus kültüründe özümsenmesi ve yorumlanması, edebi eserlerine de ilgiyi beraberinde getirir. Bu nedenle Fransız edebiyatından ilk olarak Rousseau'nun **Julie ya da Yeni Heloise** (Julie ou La Nouvelle Heloise, 1761) adlı mektup roman çevrilir.

Söz konusu eserin çevirisine 1769 yılında başlanmış olsa da ancak ilk iki bölümü 1792'de tamamlanacaktır. Eserin birinci bölümü 1769'da saray mensubu Pavel Potemkin tarafından çevrilirken ikinci bölümü 1792'de Peterburglu Pyotr Andreyev tarafından çevrilir. 1793'te Pyotr Andreyev birinci kısmı yeniden çeviriri

[130] Nuri Yıldırım, "19. Yüzyıl Büyük Rus Romanının Üzerinde Yükseldiği Toprak", **Tuncer Bulutay'a Armağan**, Derleyen: Nuri Yıldırım, No:1 Dizi:13, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayını, 2015, s. 468.
[131] Pumpyanski, **a.g.e.**, s. 438.

ve yayımlar. **Julie ya da Yeni Heloise**'in tamamı Aleksandr Palitsın tarafından 1803-1804 yıllarında Rusçaya kazandırılır ve Peterburg'da yayımlanır. 1820'de ise Moskova'da on bölüm halinde yeniden basılır.[132]

1804 yılında, bir diğer ünlü Fransız yazarı olan Nicolas-Germain Léonard'ın (1744-1793) **Lyon Sakinlerinden Thérèse ile Faldoni'nin Hikâyesini İçeren İki Aşığın Mektupları** (Lettres de deux amants, habitants de Lyon, contenant l'histoire de Thérèse et de Faldoni, 1783) adlı mektup romanı Moskova Üniversitesi profesörü ve **Vestnik Yevropı** (Avrupa Habercisi) gazetesinin yayımcısı Mihail Trofimoviç Kaçenovski (1775-1842) tarafından çevrilir. Eser, 1816 yılında ikinci kez basılır.[133] Karamzin'den bir alıntıyla başlayan önsözde Kaçenovski, romanın yarattığı etkiyi şöyle aktarır:

> "Thérèse ve Faldoni isimleri, en sevilen yazarlarımız için eserlerini donatan süs olmuştur. Leonard'ın resmeden fırçası (Öyle yani!) aşkın iki mutsuz kurbanının hikâyesini o kadar büyüleyici bir şekilde tasvir etmiştir ki, çevirmen güçlerini dikkat isteyen, orijinal bir Roman üzerinde denemenin cazibesine kapılmıştır. "Thérèse"in "Yeni Heloise"ten sonra, "Werther"den sonra hisli Okurun kütüphanesinde ve kalbinde ilk sırayı alacağı rahatlıkla söylenebilir."[134]

19. yüzyıl Rusya'sında hayranlıkla karşılanan ve öykünmelere zemin hazırlayan bir diğer eser ise Pierre Choderlos de Laclos'un **Tehlikeli İlişkiler** (Les Liaisons Dangereuses) adlı mektup romanıdır.

Fransa'da 1782 yılında yayımlanan **Tehlikeli İlişkiler,** psikolojik analizinin derinliği ve geleneğin dışına çıkmasıyla öylesine popüler olur ki ülkesinde on kez basılır. Ancak 1823 yılında, roman ahlaka hakaret bakımından Fransız ağır ceza mahkemesi tarafından sakıncalı bulunur ve imha edilir.

Tehlikeli İlişkiler, Rusya'da 1804 yılında "Zararlı Tanışıklıklar, ya da Bir Topluluk Tarafından Başkalarını Korumak İçin Toplanan Mektuplar" (Vrednıye znakomstva, ili Pisma, sobrannıye odnim obşçestvom dlya predosterejeniya drugih)

---

[132] Yuriy Mihayloviç Lotman, "Russo i russkaya kultura XVIII veka", **Epoha prosveşçeniya: iz istorii mejdunarodnıh svyazey russkoy literaturı**, Leningrad, Nauka, 1967, s. 218.

[133] İrina Dmitriyevna Yakuboviç, "Poetika romana 'bednıye lyudi' v svete yevropeyskoy traditsii epistolyarnogo romana: N. Leonar - Puşkin - Dostoyevskiy", **Dostoyevskiy: materialı i issledovaniya**, (16) 2001, s. 84.

[134] Aktaran: Yakuboviç, **a.g.e.**, s. 84-85.

başlığıyla yazar ve çevirmen adı verilmeden yayımlanır.[135] Roman, 18. yüzyılın aşka odaklı duygusal mektup roman (Samuel Richardson, Jean-Jacques Rousseau) geleneğinin son örneği olmakla birlikte analitik psikolojizm, canlı karakter betimlenmesi, çokseslilik gibi 19. ve 20. yüzyıl gerçekçi romanının birçok özelliğini barındırır.

1828-1829 yıllarda Aleksandr Puşkin **Mektup Roman** (Roman v pismah) ile **Konuklar Yazlığa Toplanırdı** (Gosti syezjalis na daçu) adlı eserlerini yazarken **Tehlikeli İlişkiler**'i kaynak olarak kullanmıştır. **Tehlikeli İlişkiler**'in etkisinin izleri bilim insanları tarafından **Yevgeni Onegin** romanının ilk bölümünde tespit edilmiştir.[136]

Mektup romanlar ve bunların bir kısmının Rusçaya çevirileri, mektup roman ve mektup uzunöykü türünün Rus edebiyatına girerek ilk örneklerin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır.

2.3. İLK RUS MEKTUP ROMAN VE UZUN ÖYKÜ ÖRNEKLERİ

2.3.1. Fyodor A. Emin: "Ernest ve Doravra'nın Mektupları" (1766)

Rusya'da kaleme aldığı eserlerinde mektuplara ya da bunlardan kesitlere ilk kez yer veren Fyodor Aleksandroviç Emin (1735-1770) olmuştur. Özellikle 1763 yılında yayımlanan **Vefasız Talih ya da Miramond'un Maceraları** (Nepostoyannaya fortuna, ili pohojdeniye Miramonda, 1763) adlı romanında mektup niteliğinde bazı kesitler dikkat çekicidir. Söz konusu mektuplar anlatımın itici gücü, ilerleticisi olma işlevini üstlenir. Kahramanların hayatlarındaki ani değişimlerden okur mektuplar aracılığıyla haberdar olur. Yazar, roman türüne sadık kalarak klasik anlatıdan duygusal anlatıya geçer. Böylece dış gerçekliği ile birlikte karakterlerin iç dünyasının algılanması için "gereken gizli mekanizmaların" doğrudan tanığı olma olanağını sunar.[137]

---

[135] Larisa İlyiniçna Volpert, **Puşkin v roli puşkina: tvorçeskaya igra po modelyam frantsuzskoy literaturı. puşkin i stendal**, Moskva, yazıki russkoy kulturı, 1998, s. 35-38.
[136] **A.e.**, s. 39-50.
[137] Marisa Ferratstsi, "Pisma ernesta i doravrı' F. Emina i 'Yuliya, ili novaya eloiza' J.-J. Russo: podrajaniye ili samostoyatelnoye proizvedeniye?", **XVIII vek: sbornik 21 (Pamyati P.N. Berkova 1896-1969)**, Sankt-Peterburg, Nauka, 1999, s. 163-164.

1766 yılında Fyodor Emin Rus edebiyatının ilk Rus mektup romanını kaleme alır. **Ernest ve Doravra'nın Mektupları** (Pisma Ernesta i Doravrı) adlı söz konusu roman toplam yüz yirmi altı mektubun yer aldığı dört bölümden oluşur. Aynı zamanda Rus santimantalizmin ilk ürünü olma özelliğine sahip bu romanda birbirine aşık Ernest ve Doravra'nın karmaşık ilişkisi süresince yoğun duyguları, karşılaştıkları zorluklar ve tutumları ayrıntılı bir biçimde betimlenir.

Ernest ve Doravra'nın Mektupları, Richardson ve Rousseau'nun tarafından geliştirilen ve romanın yeni bir biçimi olan mektup romana bir öykünmedir. Söz konusu roman biçimi, kahramanların kendilerini ifade etmeleri, psikolojik içebakış ya da psikolojinin çeşitli tiplerini bir eserde karşılaştırmak için yeni olanaklar sağlar.

Fyodor Emin, mektup romanın özelliklerini tümüyle kullanır. Farklı kişiler arasında mektuplaşma bir yandan kahramanların duygularının gerçeğe sadık ve özgürce betimlemesini sağlar. Bununla birlikte okuru kişilere yakınlaştırır, anlatılan olayların güvenilirliğini artırarak kendisini bunların kaderinde etkin rol almasına yol açar. Tüm bunların yanı sıra yanı sıra Emin, iki ana karakterin mektup alışverişinin geçtiği konunun yapısını karmaşıklaştırmak amacıyla Rousseau'nun mektup romanlarında olduğu gibi bir olayı farklı bakış açılarıyla göstermeye olanak sağlayan mektuplaşmanın katılımcı sayısını artırma özelliğini kullanır. **Julie ya da Yeni Heloise**'de Julie ve Saint-Preux'un yanı sıra Claire ve Bomston adında kahramanların da bulunduğu gibi, **Ernest ve Doravra'nın Mektupları**'nda da Ernest ve Doravra ile birlikte karşıt özelliklere sahip Pulheria ve İppolit karakterlerine yer verilir. Pulheria'nın İppolit'le ilişkisi Ernest ve Doravra'nın aşk hikâyesiyle paralel olarak gelişerek bir model değeri taşıyan aşk ilişkisine dönüşür.

Ernest ve Doravra'nın Mektupları'nda mektup biçimi kullanılarak geçmiş ve şimdi birbiri üzerine yerleştirilir. Bundan dolayı kişilerin gelişimi ve içsel değişimleri aynı anda eş zamanlı ve art zamanlı planda sürekli karşılaştırma yoluyla ortaya çıkarılır. Ernest'in ve Doravra'nın kişiliklerinin oluşumu yavaş yavaş, aşıkların sadece yaşamakla kalmayıp aynı zamanda karşılıklı duygularını akılla kavrayıp benimsedikçe gerçekleşir. Dolayısıyla eserin olay örgüsünün kahramanların eylemleri ve içsel evrimleri tarafından belirlendiği ifade edilebilir.

Rousseau, **Julie ya da Yeni Heloise**'in başlığı olarak kadın karakterinin adını kullanır. Julie ile tarihte iz bırakan bir kişi olan Heloise arasında paralellik kurarak romanın olay örgüsüyle geçmiş arasında bağ kurar. Böyle bir başlık seçerek eserin konusunu ilişkin ipucuyla birlikte olası gelişimine dair de önbilgi sağlamış olur. Rousseau'dan farklı olarak Emin'in **Ernest ve Doravra'nın Mektupları**'nda iki kahramanın adı eşdeğerde kullanılır. Bunlara herhangi bir güçlendirici sıfat eşlik etmez. Çağdaş Batı Avrupa kültüründen gelen Ernest ve Doravra (Doraura) adları eserin başlığında cins isim olan "mektuplar" kelimesinden sonra yer alır. "Mektup" kelimesi, özel olarak bireysel ve kronolojik olarak vurgulanan eylemi ifade eder. **Julie ya da Yeni Heloise**'deki tarihsel çağrışım Emin'in eserinde yerini kahramanların kişisel deneyim, kişisel hafıza ve kişisel düşüncelerinden oluşan bir prizma aracılığıyla betimlenen olayların gerçekleştiği, çağdaşlıkla bağlantılı, iki isme bırakır.

Rousseau'dan farklı olarak Emin, eserinin hayal ürünü doğasını kabul edip romanın yazarı olarak kendisini sunar. Aynı zamanda anlatım sürecinde karakterlerinin seslerinden oluşan koroya katılmaz, müdahale etmez. Romanın yazarı olarak kalır, başka seslere karışmaz.

Emin'in romanı bitişi itibariyle de farklılık gösterir. Roman, Richardson ve Rousseau'nun eserleri gibi trajik bir ölümle son bulmaz; gerçek hayatın anlaşılmaz ve tuhaf koşullarında ayrı kalan iki aşığın yavaş yavaş birbirlerinden uzaklaşması şeklinde bir bitiş meydana gelir. Böylelikle romanın içeriğinin sorumluluğu mektuplarının gerçekliğinden, gerçekçiliğin önkoşullarının ortaya çıktığı ölümcül kadere doğru kaymış olur.[138]

Fyodor Emin, mektup romanın olanaklarından faydalanarak iki yakın arkadaş olan Ernest ve İppolit adlı erkek karakterin mektuplaşması üzerinden erdem, onur, sorumluluk, günah, duygu, akıl, barbarlık, zerafet gibi kavramları irdeler. Yazar bu kavramları tartışmaya açarak ve Rusya'nın çağdaş gerçekliğiyle bağdaştırarak onları 18. yüzyılın manevi bilincinin gelişimiyle ilişkili bir alana aktarmış olur. Ruhun hareketlerine ve bireyin duygularına gösterilen ilgi, iç gözlem, arkadaşlık kültü, doğaya dokunuş gibi tüm bu unsurlar klasisizm çağına özgü rasyonalizmin ilkelerine

[138] **A.e.**, s. 165-167.

göre gelişir; ancak mutlakiyetin değerleriyle yarışan yeni sistemin değerleri doğrultusunda gelişimini gösterir.

Fyodor Emin'in mektup romanının başlıca sanatsal unsurları şöyle sıralanabilir:

- Özellikle ilk iki bölümde etkin olan ve romanın biçimi ile üslupta ifade bulan duygusal duyarlık;

- Erdem ve kötülük karşıtlığında eserin ideolojik temelinde yansımasını bulan aydınlanmacı klasisizm ve masonluk fikirleri ile eserin ikinci yarısında romanın konusu altında yer alan toplumsal sorumluluk (görev) duygusu;

- Olgunluğun ahlaki talepleriyle birleşen gençlik çağının maceraları, otobiyografik anılar ve düşünceler;

- Gerçekçiliğin ilk filizleri: Kahramanların gerçek bir tarihsel ortamda gösterilmesi ve çağdaş toplum problemleriyle ilişki kurulması.[139]

Sıralanan bu özelliklerin yanyana getirilmesiyle Fyodor Emin bir ilke imza atmıştır.

2.3.2. Nikolay F. Emin: "Roza. Yarı Gerçek ve Özgün Uzun Öykü" (1788); "Kaderin Oyunu" (1789)

Fyodor Emin'in izinden giden oğlu Nikolay Fyodoroviç Emin (1767-1814) **Roza. Yarı Gerçek ve Özgün Uzun Öykü** (Roza, poluspravedlivaya i originalnaya povest, 1786) ile "**Kaderin Oyunu**" (İgra sudbı, 1789) adlı mektup romanları yazar.

Roza, Yarı Gerçek ve Özgün Uzun Öykü'de köylü bir kadın olan Roza'nın Milon adında bir gence aşık olması konu edilir. Eserde aşk uğruna intihar girişimi olumlu karşılanarak sempatiyle betimlenir.[140] Eser kahramanları 1770-1780'li yılların acıklı komedisinde (comedie larmoyante) ve Rus komik operasında sık görülen olumlu kahramanlar olarak karşımıza çıkar.[141]

---

[139] **A.e.**, s. 170-172.

[140] Yelena Dmitriyevna Kukuşkina, Ye.İ. Stepanyuk, "Emin Nikolay Fedoroviç", **Slovar russkih pisateley XVIII veka: vıpusk 3 R-Ya**, Ed. by. A.M. Pançenko, Sankt-Peterburg, Nauka, 2010, s. 442.

[141] Natalya Dmitriyevna Koçetkova, **Literatura russkogo sentimentalizma: (Estetiçeskiye i hudojestvennıye iskaniya)**, Sankt-Peterburg, Nauka, 1994, s. 66.

Eser, olay örgüsü ve kahramanların nitelikleri bakımından Goethe'nin **Genç Werther'in Acıları**'nın derin izlerini barındırır. Goethe'nin eseri Roza ve Milon'un yaşamında nasıl bir rol oynadığı kahramanların anlatımlarında adım adım gözlemlenir. Roza ve Milon **Genç Werther'in Acıları**'nı okuduklarını sık sık dile getirirler. İlerleyen sayfalarda Roza, Milon'u Werther olarak adlandırmaya başlar. Roza, kendi ve Werther'in portresini çizdiğini dile getirir. Roza'nın Milon'u kendi Werther'i olarak görmesinin farkında olan Milon, buna uygun yaşamaya çalışır.[142] Görüldüğü üzere Emin'in kahramanları **Genç Werther'in Acıları** romanıyla bütünleşmiştir.

Nikolay Emin'in eserindeki Milon'dan başlayarak zengin ve ünlü olmayıp kendi hizmetçilerine sahip olan insanlar "Rus Wertherler" olarak tanımlanabilir. Aşk yüzünden intihar etmek onlar için elit bir ruha sahip oluşun işaretidir.[143]

Roza, Yarı Gerçek ve Özgün Uzun Öykü'de, **Genç Werther'in Acıları** ile birlikte Edward Young'ın **Gece Düşünceleri**'nden (Night-Thoughts, 1742-1745) de sık sık bahsedilir. Her iki kitap **Roza** eserinin kahramanları tarafından defalarca okunup neredeyse ezberlenir. Günlük uğraşlarını anlatırken Roza, *"Young, Werther ve resim yapmak can sıkıntısını dağıtıyor"*[144] diyerek bu kitapların yaşamındaki yerine işaret eder. Milon'un da düelloda yaralanmış bir halde yatakta uzanırken Young'ın kitabını elinde tuttuğu görülür.

Kitap motifi, eserde önemli bir unsurdur. Kitap, yalnızken yapılan bir gezintide seçilmiş yol arkadaşı olur. Açık havada güzel manzaralı bir yerde okuma yapmak duygusal bir insan olan kahramanın gözünde özel bir çekicilik kazanmasına araçtır. Elinde bir kitapla gezinti yapan kahramanı tanımaya yardımcı olan yaygın bir motiftir. Örneğin, Milon, gezintiye çıktığında bir tepeye uzanır ve en sevdiği kitap olan Edward Young'ın **Gece Düşünceleri**'ni okur. Yakınlarında Roza ve kız kardeşi Krasa gezinir. Milon, Krasa'nın elinde bir kitap tutan Roza'ya şunları söylediğini duyar[145] :

---

[142] **A.e.**, s. 169.
[143] **A.e.**, s. 66.
[144] Nikolay Fyodoroviç Emin, **Roza poluspravedlivaya originalnaya povest**, Sankt-Peterburg, İmperatorskaya tipografiya, 1798, s. 126.
[145] Koçetkova, **a.g.e.**, s. 160.

> "Dürüst olmak gerekirse Roza, seninle gezinmek çok eğlenceli. Her daim esneme fırsatı oluyor. Werther'i neredeyse ezbere biliyorsun ve onsuz tek bir adım bile atmıyorsun. O seni duygulandırdığında Young'ın yerine geçiyorsun. Haydi, onu öp, ağla!"[146]

Roza, canlı ve neşeli Krasa'nın aksine düşünceliliğe ve hüzünlü hissetmeye eğilimlidir. İnsanlığın acınacak hallerinin betimlenmesine sempati duyarak Young'ın eserlerini okumaktan zevk alır. Ancak bu kez Roza, Young'ın herhangi bir kitabını yanına almamıştır. Milon ise kendi kitabını dalların arasından ona uzatır. Bu hareket, kahramanların tanışması için başlangıç olma görevi görür.[147]

Emin'in eserinde tıpkı **Genç Werther'in Acıları**'ndaki gibi başka mektup roman örneklerinden bahsedilir. Gezintiye çıkıp elinde kitapla keyifli vakit geçirme, santimantalist romanda sık sık rastlanan bir unsurdur. Başka roman adlarından bahsedilerek santimantalist romanın önde gelen örnekleriyle bağlantı kurulmuş olur.

N.F. Emin'in **Kaderin Oyunu** adlı mektup romanında kadın kahramanın kocasına **Julie ya da Yeni Heloise**'i Fransızcadan okuduğu sahne, süjenin gelişimi bakımından kilit nokta işlevindedir. Orada bulunan Vsemil, kadın kahramana aşıktır ve oda hizmetçisi kılığında kadının evine girip onun okumasını dinler. Vsemil, kadının okuduklarına kapılır, duyulacak şekilde iniltiler çıkarır ve böylelikle istemeden de olsa kendini ele verir.[148]

Macera motifleri içeren **Kaderin Oyunu**'nda Rousseau'nun edebi eserlerindeki imgelerin ele alınarak yaratıcı bir şekilde işlendiği görülür. Vsemil ve Plenira'nın mutluluğu, Plenira'nın asil yürekli kocası Slabosil tarafından kurulmaya hazırdır. Ancak bu ahlaki çatışmanın çözümü Nelest tarafından eleştirilir, ayıplanır. Nelest'e göre Vsemil şehvet düşkünlüğü uğruna aile bağlarını, masumiyeti, uyumu bozmuştur. Nelest, hangi nedenle olursa olsun aile kurumunun yok edilmesini onaylamaz.[149]

2.3.3. Pavel Yu. Lvov: "Rusya Pamela'sı ya da Erdemli Köy Kızı Mariya'nın Hikayesi" (1789)

[146] Emin, **a.g.e.**, s. 17-18.
[147] Koçetkova, **a.g.e.**, s. 160.
[148] **A.e.**, s. 176.
[149] Kukuşkina, Stepanyuk, **a.g.e.**, s. 442-443.

Pavel Yuryeviç Lvov (1770-1825), Dil Bilimleri Dostları Derneğinin (Obşçestvo druzey slovesnıh nauk, 1784) kurucuları arasında yer alarak edebiyat çevrelerine girer. Richardson'a öykünerek yazdığı **Rusya Pamela'sı ya da Erdemli Bir Köylü Mariya'nın Hikayesi**'yle (Rossiyskaya Pamela, ili İstoriya Marii, dobrodetelnoy poselyanki, 1789) ününe kavuşur.[150]

Söz konusu romanın başlığı, dönemin Rusya'sında oldukça popüler olan Samuel Richardson'ın **Pamela** romanıyla doğrudan bağlantı kurulur.

Lvov, romana yazdığı önsözde çalışmasına biçtiği anlamdan bahsederek Bu romanın Mariya'nın hikâyesi, erdemli bir Rus köylü kızının hikâyesi olduğuna ve bunun Richardson'ın Pamela'sı kadar kendi davranışlarıyla saygınlığa erişen birinin hikâyesi olduğuna vurgu yapar. Richardson'un Pamela'sı kuşurusuz bir örnektir. Lvov'un eserindeki kadın kahraman ise Rusya'ya özgü bir örnektir.[151]

Richardson'ın **Pamela** romanın konusu basittir. Çapkın lord, evin hizmetçisi Pamela'ya gönlünü kaptırıp kendiyle evlenir. Roman kahramanları baştan çıkaran genç bir adam ile buna kaderi olarak boyun eğen genç bir kadındır.

Bir küçük toprak sahibinin kızı olan Rusya Pamela'sı Mariya, toprak sahibinin ailenin oğlu Viktor ile aşk yaşar ve evlenir. Viktor'un annesi bu evliliğe karşı çıkar ve Viktor evi terk ederek şehre taşınır. Mariya ise küçük oğluyla manastıra sığınır. Birkaç yıl sonra Viktor, Mariya'yı kendisine dönmek için ikna eder ve roman mutlu sonla biter.

Görüldüğü üzere, Lvov, soylu kahramanını bir toprak kölesinin kızıyla değil küçük toprak sahibi birinin kızıyla evlendirir. Bu önemli ayrıntı, soylu bir erkek ile alt tabakadan gelen kadın kahramanı karşı karşıya getiren tüm santimantalist akımın uzun öykü ve masalları için tipik bir durumdur. Kadın kahraman ya bir tüccarın kızıdır ya da bir küçük toprak sahibinin kızıdır.[152]

---

[150] Anastasiya İgoryevna Vaskul, "Lvov Pavel Yuryeviç", **Russkiye folkloristı: biobibliografiçeskiy slovar XVIII – XIX vv. v 5 tomah: tom 3. Krainskiy - O**, Ed. by. T.G. İvanova, Sankt-Peterburg, Dmitriy Bulanin, 2018, s. 300.

[151] Dj. Revelli, "Literaturnıye istoçniki 'rossiyskoy pamelı' P. Lvova: nekotorıe nablyudeniya", **Germenevtika drevnerusskoy literaturı**, Sayı:11, Moskva, Yazıki slavyanskoy kulturı, Progress-traditsiya, 2004, s. 894.

[152] Anatoliy Yakovleviç Kuçerov, "Sentimentalnaya povest i literatura puteşestviy [naçala XIX veka], **İstoriya russkoy literaturı: v 10 t.: t. V. Literatura pervoy polovını XIX veka**, Moskva-Leningrad, İzd-vo AN SSSR, 1941, s. 110-111.

Rusya Pamela'sı ya da Erdemli Bir Köylü Mariya'nın Hikayesi'nde Richardson'ın **Pamela** romanına açık bir öykünme olsa da aynı olay örgüsünün Rusya koşullarında yeniden işleniş girişimi olarak değerlendirilebilir. Bu eserde Lvov'un edebi üslubunun temel özellikleri ise *"coşkun vatanseverlik ve politik muhafazakarlıkla birleşen Batı Avrupa'nın santimantalist edebiyat birikimine yönelim"*[153] olarak tanımlanabilir.

Lvov, Richardson'dan yalnızca akıl yürütmeleriyle birlikte onun rasyonel-analitik tarzını değil aynı zamanda Richardson'ın burjuva dünya görüşünü de benimsemek üzere alır.

Roman, İngiliz örneğine aşırı bağımlı kaldığı iddiasıyla eleştirilere tutulur. **Zritel** dergisinde *"Anti-Richardson"* başlığı altında Aleksandr İvanoviç Kluşin (1763-1804) romanı ve yazarını sert bir dille eleştiririr.

1790'lı yıllarda mektup roman örnekleri veren diğer bir yazar da Mihail Muravyov'dur.

2.3.4. Mihail N. Muravyov: "Varoş Sakini", "Emiliy'in Mektupları" (1790), "Bernov'un Mektupları" (1793);

Mihail Nikitiç Muravyov'un (1757-1807) 1790 yılında kaleme aldığı **Emiliy'in Mektupları** (Emiliyevı pisma) ile **Varoş Sakinleri** (Obitatel predmestiya) adlı iki kısa mektup roman ölümünden sonra K. N. Batyuşkov ve A.N. Oleyin tarafından derlenip 1815 yılında yayımlanır.

Emiliy'in Mektupları'nda kahraman olarak subayları kkarşımıza çıkarken **Varoş Sakinleri**'nde Rus toplumunun farklı meslek gruplarına ait tipler çizilir. Yazar, kahramanlarını görevlerine ve sınıflarına göre adlandırır. Yargıç Karmanov, Tüccar Kormilov, Emekli Binbaşı Dremov, Bilim İnsanı Perkov, Toprak Ağası Kont Blagotvorov, Erdemli Çiftçi (yani bir köylü) gibi mesleğine, uğraşına, sınıfına göre nitelendirilen kahramanlar yaratır. Özellikle köylüler, derin bir saygı ve hayranlık konusu olur. Bu eserinde Muravyov I. Petro'yu askeri görevde gören yüz yaşında bir çiftçi imgesini canlandırır.

[153] Vaskul, **a.g.e.**, s. 300.

Muravyov'un **Bernov'un Mektupları**, edebiyat konularına odaklanmış on dört mektup içerir. Bir önceki iki minyatür mektup romanla birlikte Muravyov'un bu eserleri veliaht knezlerin eğitiminde kullanılmak üzere bir üçleme olarak kurgulandığı düşünülür.[154]

Muravyov'un eserlerinde santimantal (duygusal) edebiyatı Rus gerçekliğine yakınlaştırma ve böylelikle Avrupa örneklerine bağlılığın üstesinden gelme çabaları gözlemlenir.

2.3.5. Mihail Vasilyeviç Suşkov: "Rusya'nın Werther'i" (1792)

Mihail Vasilyeviç Suşkov'un (1775-1792) **Rusya'nın Werther'i** (Rossiyskiy Verter) adlı otobiyografik eseri 1792 yılında kaleme alınır ve birkaç yıl sonra *"**Rusya'nın Werther**'i, Yarı Gerçek bir uzun öykü, talihsiz bir şekilde kendi iradesiyle yaşamına son veren genç ve duyarlı bir insan M.S.'nin özgün eseri"*[155] başlığıyla yayımlanır.

Rusya'nın Werther'i konu bakımından Alman Werther ile benzerlik taşır. Öyküde kahraman kendi köyüne gelir, sıkılır ve yalnızlık çeker. Köy idili ona göre değildir. Soylu komşuları da onun basit ve ufku dar bir insan olduğuna dair laf söylerler. Kahraman, harika bir komşu olan Mariya'yla tanışır. Hemen karşılıklı olarak birbirlerine ilgi duyarlar ve birbirlerine karşı besledikleri duygularını açarlar. Ancak kahraman fakirdir ve Mariya'yla sefil yazgısını paylaşmak istemez. Mariya onu terk eder. Kahraman askere gitmeye karar verir. Dalıp unutmayı hayal ederek iskambil oyununa merak sarar. Çalışma arkadaşıyla aralarında geçen düello onu askerliği bırakmaya sevk eder. Bu adeta Werther'in soylu toplumuyla çarpışması gibidir. Kahraman istifa eder ve sonrasında yine Mariya'ya rastlar. Goethe romanındaki Lotta gibi Mariya da artık evlidir. Mariya'nın kocası zengin, yaşlı ve karısının duygularının aynılığından emin bir adamdır. Mariya ailesinin ısrarı üzerine bu evliliği yapmıştır. Ancak Mariya kendisini üzgün ve talihsiz hisseder. Çünkü kahramanımıza aşık olur. Aralarında gizli buluşmalar gerçekleşir. Mariya'nın kocası

[154] Laura Rossi, "K voprosu o sootnoşenii epistolyarnoy i hudojestvennoy prozı v rossii v posledney çetverti XVIII veka", **Slavica Tergestina 2: Studia russica**, Italy, Università degli studi di Trieste, 1994, s. 99.

[155] Viktor Maksimoviç Jirmunski, "Rossiyskiy verter", **Sbornik statey k sorokaletiyu uçenoy deyatelnosti akademika a. s. orlova**, Leningrad, Akdemiya nauk SSSR, 1934, s. 547.

şüphelenmeye başlar ve kocasının ısrarı üzerine Mariya, kahramandan görüşmemelerini istemek zorunda kalır. Goethe'nin Werther'indeki gibi bu durum artık acil sonucu hazırlar. Kahraman hayatına son verme kararı alır. Bir veda buluşması gerçekleşir. Arkadaşına yazdığı veda mektubunda kendi canına kıymayı haklı gösterir. Uşak onu kendini asmış bir vaziyette bulur. Kahramanın masasında Joseph Addison'ın İngiliz trajedisi **Katon** (1713) vardır. Alman Werther de ölüm öncesi Gotthold Ephraim Lessing'in (1729-1781) **Emilia Galotti** (1772) oyununu okumaktadır.[156]

Yine Goethe romanı örneğindeki gibi Suşkov'un uzun öyküsü de kahramanın arkadaşına yazdığı mektuplardan meydana gelir.[157]

Sonuç kısmındaki intihar üzerine yapılan kısa hikaye de Goethe'de olduğu gibi Suşkov'un uzun öyküsünde de yer almıştır. **Rusya'nın Werther'i** bir hayal ürünü olmanın kendine özgü orijinalliğini taşır. Yaşamın ve kültürel değerlerin belgesi niteliğindedir. Bir nevi Werther'in Rus yaşamının eseridir. Suşkov bu uzun öyküyü on altı yaşında yazar ve tıpkı eserinde betimlendiği kahramanı gibi kendi yaşamına son verir. Suşkov'un yazgısının sonu kendi kahramanı ve Werther'le örtüşür.[158]

Suşkov'un **Rusya'nın Werther'i** (1792) eserindeki kahraman, Goethe'nin **Genç Werther'in Acıları**'ndaki kahramanın aksine yalnızca duygularıyla değil aynı zamanda aklıyla yaşar. Bu özellik Suşkov'un uzun öyküsünün duygusal doğasını bozmaz. Çünkü santimantalizmin kahramanları kendi duygularını sürekli olarak akıl argümanlarıyla test eder ve destekler. Böylelikle santimantalizm akımının aydınlatıcı temelini doğrular. Bundan dolayı Denis Diderot, Rousseau, Radişçev gibi pek çok santimantalistin yalnızca yazar değil aynı zamanda filozof olması da tesadüf değildir.[159]

2.3.6. Aleksandr Kluşin: "Talihsiz M-v" (1793)

[156] **A.e.**, s. 547-548.
[157] Mihail Vasilyeviç Suşkov, "Rossiyskiy Verter Poluspravedlivaya povest", **Russkaya sentimentalnaya povest**, Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1979, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/s/sushkow_m_w/text_0020.shtml, 28 Nisan 2024.
[158] Jirmunski, **a.g.e.**, s. 547-548.
[159] Orlov, **a.g.e.**, s. 11-21.

Aleksandr Kluşin'in uzun öyküsü **Talihsiz M-v** (Nesçastnıy M-v, 1793) Rus gerçekliğiyle olduğu kadar Avrupa edebiyatının santimantalizminde öne çıkan eserleriyle de bağlantılıdır. Uzun öykünün kahramanının prototipi, yazarın son günlerini anlattığı raznoçinets Maslov'dur. Eve gelen öğretmen, ev sahibinin kızına aşık olur. Bu durum Rus edebiyatında birçok kez tekrarlanacaktır; ancak Kluşin, yararlandığı iki edebi kaynağa da işaret etmekten kaçınmaz: Rousseau'nun **Julie ya da Yeni Heloise**'i ve Goethe'nin **Genç Werther'in Acıları**. Rousseau'nun romanı ile Kluşin'in uzun öyküsü süje itibariyle de birbiriyle bağlantı kurmuştur: Soylu bir beyefendinin kızına ev öğretmeni olan zavallı bir raznoçinets, kız öğrencisine aşık olur ve kızın babasının öfkesini üzerine çeker. Kahramanın karakterine ve uzun öykünün üzücü sonuna gelince, burada Goethe'nin romanıyla daha çok ortak noktaları bulunur. Kluşin'in **Talihsiz M-v** (Nesçastnıy M-v) adlı eseri kahramanın teselli bulamayan kederi ve intiharıyla biter.[160]

2.3.7. Nikolay N. Muravyov: "Vsevolod ve Veleslava. Mektuplarda Kalan Olay" (1807)

Nikolay Nazaryeviç Muravyov'un (1775-1845) (Vsevolod i Veleslava. Proisşestviye, sohranivşeesya v pismah, 1807) adlı kitabı için Yuri Lotman, *"Yeni Heloise'in ruhunda, çok orijinal olmasa da mektuplardan oluşan iyi yazılmış bir roman"*[161] şeklinde değerlendirmede bulunur. Muravyov'un eserinin Avrupa edebiyatından bir mektup romanla ilişki kurduğunu belirtir. Eserin başlığından da anlaşıldığı üzere mektuplardan oluşan bir roman karşımıza çıkar. Kişilerin mektuplaşmasından konunun ne olduğu ortaya çıkar. Mektuplaşmalara göre kahraman, düşük rütbeli bir adamdır; tanınmış ve zengin bir beyefendinin evinde öğretmenlik yapmaktadır. Öğretmen olan kahramanımız kendi öğrencisine aşık olur. Hissettiklerini ilan edişi **Yeni Heloise**'den bir anlatımı okuması sırasında gerçekleşir. Bu arada kadın kahramanın tanınmış, zengin, soylu bir adamla evlenmesi istenir. Kahraman ise bu adamı düelloya davet eder ve onu ağır bir şekilde yaralar. Düğün günü adamın yarası açılır ve düğün ziyafetinde ölür. Damadın ölümünden sonra dul

[160] Orlov, **a.g.e.**, s. 22.
[161] Yuriy Mihayloviç Lotman, **Karamzin: sotvoreniye Karamzina. statyi i issledovaniya 1957-1990. Zmetki i retsenzii**, Sankt-Peterburg, "İskusstvo-SPB", 1997, s. 378.

kalan genç kız sevgilisiyle mektuplaşmayı sürdürürken teyzesiyle birlikte bir manastıra çekilir. Sevgilisi ise kızın kör babasının hizmetçisi olur; özenli bir şekilde davranmasıyla tanınmış bir boyar olan kızın babasının sevgisini kazanır; böylelikle kızıyla evlenmek için ondan onay alabilir.

Nikolay Muravyov, kitabında olay örgüsünün hangi çağda geçtiğini belirtmez. Ancak geçtiği yer Kiev'dir ve tahmin edilebileceği üzere eski zamanlarda geçmektedir. Kahramanların isimleri bu bilgilere işaret eder: Kadın kahramanın babasının adı Boyar Gostomısl, kızının adı Veleslava, kahramanın adı Vsevolod, onun erkek arkadaşının ise Boyan'dır. Bir Hizmetçi olarak hareket eden kahraman Drujina adını alır. Kitapta ne Moskova ne de Peterburg'un adları geçmez. Kiev'in dışında Smolensk'in adı geçer. Bunların yanı sıra kahramanlar kupalara binerler, düello ederler, kitap okurlar. Muravyov, yeni yollar açmadan edebiyat geleneğine zaten girmiş olanı kullanmasını bilir. Tarihsel bir süje üzerinden kahramanları bir araya getirir.[162]

2.4. İLK RUS MEKTUP ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ

Avrupa mektup romanı 17. yüzyılın sonunda, biçimsel özellikleriyle rasyonalist estetik normları ve yapmacıklı olmayı reddederek, insan kültürüne karamsar bir bakış açısı zemininde ortaya çıkar. Mektup roman özgünlük, gerçeklik, gerçek duygunun ifadesi, yapmacıksız dil gibi özelliklere eğilim gösterir. Rus mektup romanların çoğunluğunda ise Avrupa mektup romanlarının aksine sanatsal bir karakterin altı çizilir. Rus yazarlar geleneksel edebi normları reddetmezler; tam tersine, bir mektup romanda aranan koşulları ya da standartları yerine getirmeye çalışırlar. Böylelikle Rus edebiyatında kendinden önce Avrupa edebiyatında ortaya çıkan mektup romanın özellikleri ilk ölçütler halini alır.

Maarten Fraanje, Rus mektup romanın böyle bir şekilde algılanmasını 18. yüzyıl Rus kültürünün özelliğiyle bağdaştırır. I. Petro'nun (1672-1725) reformlarından dolayı devlet memuriyetlerine giriş ve başarılı bir toplumsal kariyer ediniş, kişisel eğitim seviyesine bağlı olmaya başlamıştır. Toplumun nezdinde iyi bir konumda bulunma çabası, Rus hizmet sınıfının (askerlik vb.) tüm gücüyle

[162] **A.e.**, s. 378-379.

aydınlanmaya yani bilgilenmeye çalışmasına yol açar. I. Petro'nun aydınlanma programı bağlamında Ruslar, insan uygarlığının ürettiklerine karşı olumlu bir tutum sergiler. Buna ek olarak 18. yüzyıl Rus yazarı, aydınlanma sürecinin bir rehberi olduğunu düşünerek, kendi eserleriyle doğrulamaya çalıştığı estetik normlar konusunda bilinçlenir, kendini uzmanlaştırır. Rus yazarın eserlerinin tanınması için evrensel olana yani Avrupa örneklerine benzemesi gerekir. Rus mektup romanı, temelini oluşturma bakımından, 18. yüzyıl Rus kültür tarihinden etkilenerek Avrupa edebiyatına yönelir.[163]

İnsanın duygularıyla birlikte anlatıldığı, onun özel ve duygusal yaşam dünyasına ilgi duyulduğu santimantalist sanat sisteminin koşulları altında şekillenmeye başlayan; Richardson'ın **Pamela**'sı, **Clarissa**'sı, Rousseau'nun **Yeni Heloise**'i, Goethe'nin **Werther**'i, Laclos'un **Tehlikeli İlişkiler**'i gibi eserlerin yer aldığı 18. yüzyıl Batı Avrupa'sının mektup roman türü geleneğinin özümsenmesinin sonucu olarak Rus edebiyatında mektup roman (roman v pismah) denilen bir olay ortaya çıkar ve gelişim gösterir.

18. yüzyıl ikinci yarısında kaleme alınan ve yukarıda tanıtılan yedi mektup romanın incelemesi sırasında türüne özgü özelliklerini **Julie ya da Yeni Heloise** (1761) ve **Genç Werther'in Acıları** (1774) gibi Avrupa mektup romanlarından aldığı fark edilir. Romanların biçiminde, işlenen çatışmalarda, kahramanların yapısında, temaların birbirleriyle uyuşmasında, ayrı ayrı motiflerde, kısacası her yerde Rus yazarların Avrupa mektup roman özelliklerini benimsedikleri görülebilir. **Yeni Heloise** ve **Werther'in Acıları**'na yönelim, Rus mektup romanının ana koşulu haline gelir.

Rus mektup romanlarında, Batı Avrupa mektup romanlarına özgü özellikler ise şöyle özetlenebilir:

- kahramanların mektuplaşma biçimi,
- mektup roman türünü meydana getiren iç olay örgüsü (buna bağlı olarak yanıt niteliğindeki ya da cevabi mektuplar atlanabilirken aynı zamanda karşılıklı birkaç mektup hattı bulunması);

[163] Maarten Fraanje, **The Epistolary Novel in Eighteenth-Century Russia**, München, Verlag Otto Sagner, 2001, s. 171-175.

- mektuplaşmanın yayımlanması gerçeğini gerekçelendirerek ve genellikle tüm mektuplaşmaya ya da ayrı ayrı mektuplara yorum yaparak dış olay örgüsünü (mektupların dışındaki olay bütünlüğü) oluşturan bir yayımcı ya da editör imgesine yer verilmesi;
- mektuplaşmanın temelinde yatan olay örgüsü şemaları ve motifleri (aşk hikâyesi ya da genellikle aşk üçgeni);
- yalnızca kahramanların özelliklerini yaratma aracı olmakla kalmayan aynı zamanda çağrışımlı kültürel arka planın yaratılmasına katkıda bulunarak eserin sanatsal dünyasının sınırlarını genişleten Avrupa tür özelliklerinin yansıması gibi faktörlerin yer alması.

Bunun yanı sıra ilk Rus mektup romanlarının kendine özgü özellikleri vardır. Her bir eserde Rus gerçekliğinin özellikleri yansıtılmış, tipik olarak Rus unsurlarıyla bezenmiştir. Bununla birlikte söz konusu romanlar birbirine bağlı değildir. Şöyle ki kendi aralarında kalıtsal ve bilinçli olarak seçilmiş diyalojik bağlantılar yoktur.

Rus yazarlar mektup romanın Avrupa edebiyatındaki örneklerini farklı yönlerden kullanırlar. Bundan dolayı Rus mektup romanların çok çeşitliliği gözlemlenir. Rus mektup romanların Avrupa edebiyatındaki örneklerden uzaklaşması ise metnin kısalması, çatışma yapısının sadeleşmesi, karakterlerin klişeleşmiş şekilde yaratılışına doğru yönelme gibi noktalarda meydana gelir. Rus mektup romanların Avrupa mektup romanlarından ayrıldığı özellikler de doğal olarak Rus örneklere özgünlük kazandırır.

Rus mektup romanların paylaştığı unsurlardan çatışma yapısı öne çıkar. Çoğu romanda bu yapı bir aşk üçgeninden oluşur. Bu çatışma yapısında aşık adam ve koca, tutkuyla arzulanan kadına sahip olmak için birbiriyle rekabete girer. Aşk üçgeninden şekillenen çatışma yapısından dolayı da Rus yazarlar Richardson'ın romanlarındansa Rousseau ve Goethe mektup romanlarına ilgi duyar.

Çatışma yapısındaki aşk üçgeninin sembolik bir gücü vardır. Koca, toplumsal düzenin temsilcisidir; aşık adam, kişisel çıkarları uğruna bu düzeni bozan bir bireydir; kadın (eş), arzu edilen ve sabırsızlıkla beklenen mutluluğun timsalidir. Rus yazarlar betimlenen bu çatışmayı kendi toplumsal sorunlarını ifade etmek için kullanırlar. Başka bir deyişle, aşk üçgeni, bir taraftan toplumda önemli yerlerde bulunan aristokrat seçkinler ile diğer taraftan soylu sınıfının nispeten önemsiz

statülerinde memnuniyetsizlik yaşayan orta tabakaları arasındaki sosyal çelişkilerin bir sembolü olarak hizmet eder. Çatışmanın bu şekildeki tablosu, farklı karakterlere verilen özelliklerle canlandırılır/ somutlaştırılır.

Rus mektup romanında aşk konusu, toplumsal ilerleme için erotikleştirilmiş bir özlemin/hevesin taşıyıcısı olur. Yazarı gibi, Rus soylularının orta tabakasına ait olan kahraman, kökeni ve zenginliği sayesinde ona her türlü kişisel faydanın ve daha yüksek toplumsal konumun yollarını açan bir kadına sahip olmaya çalışır. Ancak aristokrat seçkinlerin temsilcisi olan bir rakip, kahramana karşı çıkar. Nikolay Emin'in, Nikolay Muravyov'un mektup romanlarında, anonim roman olan **Arkadaşımdan Birkaç Mektup**'ta bu şekilde tasarlanan bir aşk üçgeninin olduğu kabul edilir. Daha az ölçüde, kısmen, Fyodor Emin'in ve Mihail Suşkov'un eserlerinde de böyle bir aşk üçgeni olduğu söylenir.

Rus mektup romanının başka bir özelliği, metinsel gerçeklik (tekstualnaya autentiçnost) tekniğinin kullanılmamış olmasıdır. Bu teknik, hayal gücüyle kurgulanmış metnin gerçek bir metin haline gelmesi anlamına gelmektedir. Örneğin bir mektup romanda, yazar tarafından kurgulanıp okura sunulan hayali mektubun gerçekten başkası tarafından (mektubu yazan kahraman) yazılıp mektup roman yazarına ulaştırılmış bir mektup gibi okura yansıtılmasında metinsel gerçeklik tekniği kullanılmış olur. Gerçek mektupların derlenmiş olması izlenimi mektup romanda verilir. Batı Avrupa mektup romanları, özellikle Rousseau ve Goethe'nin eserleri, gerçekten yazılmış mektupların derlendiği iddiasında bulunur. Ancak Maarten Fraanje'nin sıraladığı yedi Rus mektup romanından beşinde metinsel gerçeklik tekniği kullanılmamıştır. Dergilerde anonim olarak yayımlanan **Arkadaşımdan Birkaç Mektup** ve **İntihar** mektup romanlarında bu teknik kullanılmıştır.

Rousseau ve Goethe'nin mektup romanlarında metinsel gerçeklik tekniği, hayal gücüyle yaratılmış bir yayımcının eleştirel yorumlarıyla çevrili kahraman mektuplarındaki metnin kendine özgü bir yapıya sahip olmasını sağlar. Söz konusu yayımcının ve mektupları yazan kahramanların birbirine zıt bakış açılarının karşılıklı karmaşık ilişkileri eserde ortaya çıkar. Rus mektup romanların çoğu yazarı, yayımcının sözünü metnin önemli yani olmazsa olmaz bir parçası şeklinde görmez. Üçüncü şahsın anlatısının verildiği kısımlar, Goethe'ninki gibi eleştirel bir yaklaşım sunan yayımcı tarafından değil de Mihail Suşkov'unki gibi kim olduğu belirsiz bir

anlatıcı tarafından yazılır. Bu anlatıcıya özne olarak belirgin özellikler yüklenmez. Buna ek olarak, Nikolay Emin ve Mihail Suşkov, romanları için "yarı gerçek uzun öykü" (poluspravedlivaya povest) ifadesini belirterek eserlerinin hayali, uydurma karakterini vurgularlar.

Gerçekçilik, mektup romanın tür özelliklerine kendi değişikliklerini getirir. Yalnızca uzun öyküyü değil aynı zamanda romanı da kapsayan düzyazı türlerinin çerçevesini ya da hacmini başlangıçtan itibaren genişletme olanağı verir. Mektup romanda bunu insanın öznel dünyası ile dışarısında kurgulanan nesnel gerçeklik arasındaki diyalektik ilişkinin keşfiyle içeriği zenginleştirerek yapar. Örneğin, eserde mektupları yayımlayan anlatıcının mektupları bulma hikâyesini anlatarak onları okura sunması öznel dünya ile nesnel gerçeklik arasındaki diyalektiği gerçekleştirir. Gerçekçi mektup romanlarda (ya da gerçekçi betimlemeye eğilim gösterenlerde) öznelerin metindeki birlikteliği ve kronotop karmaşıklaşır. Yazan kahramanların (mektup gönderenler) bilincine başka, yabancı bilinçler katılır; mektup yazanların konuşmasıyla yabancı ya da başkasının sesleri iç içe geçer; hem yazan hem de yazmayıp konuşan kahramanların sesleri bir araya gelmiş olur. Eserlerin mekânsal ve zamansal çerçeveleri genişler, insanın dünyayla çeşitli bağlantılarını betimleme arzusuyla bir arka plan yaratılır. Anlatı artık aşıkların ilişkilerinin mahrem tarihine odaklanıp kalmaz; toplumsal gündelik yaşam ve hatta sosyo-tarihsel plan aşıkların mahrem tarihine dahil olur. Gerçekçilik sayesinde bu çeşitliliğe rağmen metnin bütünlüğü sağlanır.[164]

18. yüzyıl sonu - 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Rus edebiyatında mektup roman, Yermolenko'ya göre, mektup roman ve mektup uzun öykü (povest) hâlinde iki türlü (dvujanrovıy) olay olarak kendini gösterir. İkincisi Rusya'da yaygınlaşan bir geleneğe ait olur. Rus yazarlar eserlerinin başlıklarında bu özelliği vurgularlar. A.A. Bestujev-Marlinski'nin **Yedi Mektupluk Roman**'ı (Roman v semi pismah, 1823), O. Somov'un **İki Mektupluk Roman**'ı (Roman v dvuh pismah, 1832), N.A.

[164] Svetlana İvanovna Yermolenko, "Literatura 'vtorogo ryada' i stanovleniye russkogo psihologiçeskogo romana", **Uralskiy filologiçeskiy vestnik. seriya: russkaya klassika: dinamika hudojestvennıh sistem**, No:1, Yekaterinburg, UrGPU, 2014, s. 11-14.

Nekrasov'un **Mektup Roman**'ı (Roman v pismah, 1845) gibi birçok eserde mektup roman özelliği vurgulanır.[165]

Mektubun edebiyat üzerindeki etkisi, karmaşık ve detaylı değişikliklere yol açmıştır. Mektup aracılığıyla edebiyatta yazar ile okur arasındaki iletişim ya da temas biçimlerinin yeniden inşası gerçekleşir. Mektubun doğasında var olan duygusal arkadaşlık, yazarın değişmez şekilde öğretmen, akıl hocası, öğüt veren olarak hareket ettiği ve okurun sadece pasif bir dinleyici olarak kaldığı klasisizmde hâkim olan despotik monoloğun yerine sohbet arkadaşlarının (mektuplaşan kahramanların) diyaloğunu koyar. Mektuplardaki bu diyalog, edebiyatta mahrem bir tonla yaklaşımı, başkalarına söylenmeyen "sen"i, kelimenin ve muamelenin özel olanını, mektup türünde olmayan yapıyı dönüştüren özel bir düşünce tipini yaratır. Böyle bir dönüşümün içerisine, sohbet arkadaşı ve mektubu alan adresin coşkulu duygusuyla gelişecek bir biçim/form arayışıyla meşgul olan Aleksandr Nikolayeviç Radişçev'in (1749-1802) düzyazısı dâhil olur. Radişçev ilk edebi çalışmalarından **Unvanı Gereği Tobolsk'ta Yaşayan Bir Arkadaşa Mektup** (Pismo k drugu, jitelstbuyuşçemu v Tobolske, po dolgu zvaniya svoyego, 1790) adlı eserinde arayışına yönelik denemelerde bulunur.[166]

Rus mektup romanların çoğunun kendine özgü özellikleri olan başka dillere ait edebiyatlardaki örneklere işaret etme, metinsel gerçeklik tekniğinin yokluğu, sanatsal karakterin vurgulanması, Rus yazarların türün estetik temellerini tamamen benimsemediklerini kanıtlar. Böylelikle Rus mektup romanların diğer kültürlerin mektup romanları dışında gösterdiği özellikler onların farklı bir yapı taşıdığını gösterir.

[165] **A.e.**, s. 10.
[166] Rimma Mihaylovna Lazarçuk, "Proza Radişçeva i traditsiya epistolyarnogo janra", **XVIII vek: sbornik 12. A.N. Radişçev i literatura yego vremeni**, Leningrad, Nauka, 1977, s. 72-73.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

19. YÜZYIL RUS EDEBİYATINDA MEKTUP TÜRÜNDE ESERLER

3.1. 1820'Lİ YILLAR

On dokuzuncu yüzyılın başlangıcında ortaya çıkan, 1800 ile 1820'lerde doğup gelişen romantizm, Fransız Devriminin (1789-1799) dolaysız olarak nüfuz eden sonuçlarına gösterilen doğal ve genel haliyle olumsuz bir tepkidir.

Avrupa'nın 18. yüzyıl sonu – 19. yüzyıl başlangıcında yaşadığı toplumsal ve askeri çalkantıların yayılmasının genişliği, gücü ve beklenmedik oluşu çalkantıların ortaya çıkışını ve ortak bir başlangıcı anlama ihtiyacını doğurur. Bu ihtiyaca dönemin romantizm anlayışının felsefi genişliği yanıt verir. Romantizm, santimantalizmle karşıtlık içinde varlık göstermez; klasisizmin rasyonalist ve geleneksel değerlerine karşı mücadele eder.[167]

Romantizmi tetikleyen Fransız Devrimi insanlara özgürlük, adalet ya da aklın hükümranlığını getirmez. Eski olan yıkılır; yeni olan ise daha yavan ve renksiz bir para krallığı halinde yüzünü gösterir. 18. yüzyılın karakteristik özelliği ve klasisizm sanatında yansımasını bulan insan aklının gücüne olan inanç, artık zayıflamıştır. İnsan kendini yalnız, yalıtılmış, yersiz yurtsuz hissetmektedir.[168]

19. yüzyılın ilk on yılı boyunca, klasisizmin etkisinin sönmesinin ardından doğup gelişen santimantalizm doruk noktasına ulaşır. Bununla birlikte, 1812 Vatan Savaşı sonrası coşkusuyla doğan romantizm, santimantalizmle yan yana varlığını sürdürür.[169] Bir eserde farklı akımların belli başlı özelliklerinin yer aldığı da gözlemlenir. Kimi Aralıkçı romantikler klasisizmin özelliklerine başvururken kimileri de santimantalizme özgü özelliklere eserlerinde yer verir. Bunun etkin bir örneğini Aralıkçı romantiklerden biri olan A.A. Bestujev-Marlinski'nin (1797-1837) edebi yaratıcılığında görürüz.

---

[167] Yelizaveta Nikolayevna Kupreyanova, "Vvedeniye", **İstoriya russkoy literaturı v çetıreh tomah: tom vtoroy ot sentimentalizma k romantizmu i realizmu**, Ed. by. Ye. N. Kupreyanova, Leningrad, Nauka, 1981, s. 8-9.

[168] Türkan Olcay, **Russkaya literatura pervoy polovını XIX veka**, İstanbul, Çantay, 2011, s. 21.

[169] Yelizaveta Nikolayevna Kupreyanova, "Osnovnıye napravleniya i teçeniya russkoy literaturno-obşçestvennoy mısli pervoy çetverti XIX v.", **İstoriya russkoy literaturı v çetıreh tomah: tom vtoroy ot sentimentalizma k romantizmu i realizmu**, Ed. by. Ye. N. Kupreyanova, Leningrad, Nauka, 1981, s. 18.

3.1.1. A.A. Bestujev-Marlinski: "Yedi Mektupluk Roman" (Roman v semi pismah, 1823)

A.A. Bestujev-Marlinski (1797-1837), Gizli Kuzey Topluluğu (Severnoye taynoye obşçestvo) üyesi olarak Aralıkçı hareketine katılan ve güncel, sosyo-politik konular üzerine yazılarıyla 19. yüzyıl ilk çeyreğinde adını duyuran etkin bir sanatçıdır. Bunun yanı sıra sosyete yaşamının yansıtılmasından dolayı sosyete öyküleri olarak tanımlanan eserler de kaleme alır.

Sosyete öyküsü, Rus romantik düzyazının en yaygın türüdür. Romantizmin bilincine ve dünyaya bakışına göre her toplum, bireye ve bireyin temel çıkarlarına düşmandır. Sosyete öyküsünde bu çatışma toplumsal renklilik kazanmaya başlayan koşullara bağlı olarak önemli ölçüde somutlaştırılır. Çağdaş toplumda bireyin yaşamını yöneten içsel kuralları tespit etmeye yönelmek önemli sonuçlara yol açar. Kahramanın bazı davranışlarının gizli nedenlerinin onun psikolojisinde değil, kahramanı çevreleyen dış koşullarda saklı olduğu ortaya çıkar. Sosyetede geçen sayısız aşk trajedisine çözüm arayışı, ana kahramanın katı ahlaki ve sınıfının düzeniyle birlikte sürdürdüğü kendine özgü günlük ve sosyal yaşam biçimi okura sunulur.

Bestujev-Marlinski'nin sosyete öyküleri birey ile toplum arasındaki ilişkinin tipik romantik ana fikrini taşımaktadır: Kahramanların kaderini yöneten, ancak onların iç dünyalarına hükmü geçmeyen bir sosyete resmedilir, bir yandan kahramanların hayatlarını bozan ancak asıl duygularını öldürmeyen, diğer yandan sosyetenin müdahalesiyle trajik bir sonla biten psikolojik aşk dramı yaşanır. [170]

1824 yılında **Kutup Yıldızı** (Polyarnaya zvezda) edebi almanağında yayımlanan[171] **Yedi Mektupluk Roman'**ın teması aşktır. Bu evrensel tema çerçevesinde 19. yüzyıl Rusya'sında sosyete toplumundan gelen kahramanlar; mektup yazarı S., arkadaşı Jorj, S.'nin aşık olup mektuplarında anlattığı Adel,

[170] Raisa Vladimirovna İezuitova, "Svetskaya povest", **Russkaya povest XIX veka. İstoriya i problematika janra**, Red.: B.S. Meylah, Leningrad, Nauka, 1973, s. 175-176.
[171] Aleksandr Lvoviç Ospovat, "Primeçaniya", **A. A. Bestujev (Marlinskiy). Noç na korable. Povesti i rasskazı**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1988, s. 361.

düelloda yer alan Erast ve onların dahil olduğu sosyete toplumunun yaşam koşulları verilmektedir.

Eserde mektup yazarı S., sosyete toplumuna bakışını da okurla paylaşmaktadır. Adel'in albümüne mektup yazarı S.'den "gerçeğin dilinde"[172] bir şeyler yazması istendiğinde S. ise "ama sosyetede gerçeğe tahammül ediyorlar mı" ve "Adel seni seviyorum" demeye cesaret edecek miyim?"[173] şeklinde sorular sorar. S.'nin düşüncesine göre sosyete, gerçeklere tahammül edemeyen ve yalanlarla beslenen, seven kimsenin cesaretini kıran bir toplumsal yapıdır.

Yedi Mektupluk Roman'da mektup yazarı S.'nin aktarımı üzerinden dinamik ve değişimini devam ettiren bir olay örgüsü kurulmuştur. Mektupların yazarı S., Adel adında bir kadına aşıktır. Adel'e olan aşkın öylesine etkisindedir ki hiçbir şey okuyamaz ve düşünemez. Adel ile olduğu zamanlarda çok mutludur. Ancak Adel'i yanında gördüğü Erast'tan kıskanır. Adel'in birlikteyken daha mutlu olduğunu düşündüğü Erast'ı kendisine rakip olarak görür ve düelloya davet eder. S., Erast'ı düelloda öldürür ve bundan duyduğu pişmanlığını arkadaşı Jorj'a yazdığı mektuplarda dile getirir. S.'nin yaşadığı olaylar, duygu ve düşünce değişiklikleri birinci ağızdan kronolojik sırada mektuplar aracılığıyla anlatılır. Tüm bunlara dönemin Rus sosyete topluluğunun yaşam biçimine dair anlatım eşlik eder. Düzenlenen balolar kâh destekleyici kâh alaylı bir şekilde aktarılır. S., ikinci mektubunda Jorj'a şöyle bir değerlendirmede bulunur:

> "Baloları boşuna sevmiyorsun: Bu yararlı buluş olmasaydı kızlarımız bayramlarının ve eğlencelerinin ortasında can sıkıntısından ölürlerdi. Çünkü tiyatroda tanıdıklara pek selam veremiyoruz, gecelerde ise güzel olan ve güzel olmayan cinsiyetler özellikle esniyorlar."[174]

Mektup yazarı S., aşık olduğu kadın Adel hakkında "Onunla bir kere dans etme fırsatını bile kaçırmadığımı ve mutlu olduğumu tahmin edebilirsiniz"[175] diyerek gerçekleştirdiği eylemi, eylemine karşı beslediği duygu ve düşüncelerini arkadaşı Jorj'la paylaşır.

---

[172] Aleksandr Aleksandroviç Bestujev (Marlinskiy), "Roman v semi pismah", **Noç na korable. Povesti i rasskazı**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1988, s. 16.
[173] **A.y.**
[174] **A.e.,** s. 15.
[175] **A.y.**

Mektup romanda birinci mektup olay örgüsünün serim kısmıdır. Burada mektup yazarı S., aşık olduğu kadın Adel ve S.'nin mektup yazdığı arkadaşı Jorj okura tanıtılır. Mektup yazarı S., aşkından "gerçek bir aptal"[176]a dönen kahramandır. Jorj, S.'nin aşık olup olmadığına dair "tahminin"[177]i dile getirecek kadar onunla yakın arkadaştır. S., Adel'i "Onunla hiç sıkılmadan dünyayı dolaşabilirsiniz, öylesine zeki ve güler yüzlü ki"[178] şeklinde betimleyerek tanıtır. İkinci mektup düğüm kısmıdır. Mektupta S.'nin Adel'in de kendisini sevdiğini söylemesiyle başlar. S., en sevdiği renkte giyindiği, okuyacağı romanları seçmede S.'yi görevlendirdiği ve S.'nin gururunu okşayacak birçok şey daha yaptığı için Adel'in kendisini sevdiği sonucuna varır. S. artık Adel'le davetlerde, balolarda dans etmek için hiçbir fırsatı kaçırmaz.[179] Üçüncü mektup olayların gelişmesi kısmıdır. S.'nin duygu ve davranışları doğrultusunda olaylar gelişir. S., mektubunda arkadaşı Jorj'a Adel'in albümüne ne yazacağını sorar. S., Adel'e hangi dilde yazmak zorunda olduğunu sorduğunda "gerçeğin dilinde"[180] şeklinde bir yanıt almıştır ve bunun ne anlama geldiğini arkadaşı Jorj'a sorar. S., "başkaları gibi sıradan olanı"[181] sevmediğinden Adel için de sıradan biri olmak istemez. Bundan dolayı Jorj'tan kendisine akıl vermesini rica eder.

Mektup romanda dördüncü mektup olay örgüsünün doruk noktasıdır. Mektuba göre Adel'e olan aşkı S.'nin hayatının tamamını ele geçirir. S.'nin aklında Adel'den başka hiçbir düşünce olmaz. S.'nin Adel'i düşünmekten başka uğraşı da kalmaz. S., arkadaşı Jorj'tan "Acele et! Beni kendimden kurtar, dostum!"[182] diyerek yardım ister. Eylemin düşüşü beşinci mektupta S.'nin Adel'in kendisini aldattığını düşünmesiyle gerçekleşir. S. bu düşüncesinin kendi kıskançlığından da kaynaklanabileceğini arkadaşı Jorj'a itiraf eder. S., Erast'la yan yana geldiklerinde Adel'in karışık duygular içerisine girdiğini anlar. Erast attan düştüğünde Adel gizli

[176] **A.e.,** s. 14.
[177] **A.y.**
[178] **A.y.**
[179] **A.e.,** s. 15-16.
[180] **A.e.,** s. 16.
[181] **A.e.**, s. 17.
[182] **A.e.,** s. 18.

gizli gözyaşı akıtır. S., Adel'in gözünde Erast'la yerlerinin artık değiştiğine inanmaktadır. S., sadece Adel için yaşadığına sitem edecek duruma gelir.[183]

Mektup romanda olay örgüsünün çözüm kısmında mektup yazarı S. ile son zamanlarda Adel'in yanında sıklıkla görülen Erast arasında yapılan düello yer almaktadır. Altıncı mektup "Bitti"[184] cümlesiyle başlar. S., Erast'la düello yapacaklarının haberini Jorj'a verir. Kutsal bir eseri olan "vatana duyduğu sevgisini"[185] arkadaşı Jorj'a vasiyet eder ve bunun için yaşamasını emreder. S., vatanı için ölmeyecek olmasına üzülür. Jorj'tan akrabalarını teselli etmesini ister. Adel'i görürse onu sevdiğini ve kimseye kin tutmadığını söylemesini rica eder. Şahitlerin, kurşunların, silahların hazır olduğunu bildirir ve düelloya gitmeden hemen önce mektubuna "Bağışla!"[186] ifadesini yazar. S.'nin Adel'e olan aşkı Erast'la yaptığı düello ile çözülür, daha doğrusu bir sonuca varır.

Mektup romanda S.'nin, arkadaşı Jorj'a Erast'ı öldürdüğü haberini vermesi son sözün söylendiği epilog kısmıdır. S., kendisinin bu işte suçlu olduğunu söyleyen iç sesini dinlemediği için pişmanlık duyduğunu da belirtir. Düelloda ilk atışı kendisinin yaptığını anlatır. S., en iyi arkadaşını, çok sevgili kardeşini öldürdüğünü hissettiğini Jorj'a yazar. Sonrasında S. artık askeri hapishanededir. S.'nin vicdanı sızlar; Erast'ı vurduğu andan toprağın altına girişine kadar kafasında o anları hayal edip durur. Neden savaşın olmadığına, kendisini vurmadıklarına isyan eder.[187] S., artık Adel'den uzakta kalmıştır ve aşk duygusundan ziyade pişmanlık içinde yaşamaktadır.

Yedi Mektupluk Roman'ın yapısı, kronolojik bir şekilde düzenlenmiştir. Epigraf olarak romantizmin önde gelen şairlerinden George Byron'un **Karanlık** (Darkness, 1816) adlı şiirinden bir kesite yer verilmiştir: "Her şeyiyle rüya olmayan bir rüya gördüm."[188] Söz konusu epigrafla okuyucu mektup romanın atmosferine hazırlanmaktadır.

Mektup romanda mektuplar başında sıra sayılarıyla verilir: Birinci mektup, İkinci mektup, Üçüncü mektup… vb. gibi. Mektuplar arasında ne kadar zaman

[183] **A.e.**, s. 19.
[184] **A.y.**
[185] **A.e.**, s. 20.
[186] **A.y.**
[187] **A.e.**, s. 20-21.
[188] **A.e.,** s. 13.

geçtiği parantez içinde verilir. Örneğin ilk iki mektup arasında bir aylık zaman dilimi geçerken üçüncü mektup iki hafta sonra, dördüncü – bir buçuk ay sonra, beşinci – bir hafta sonra, altıncı – bir hafta sonra ve yedinci de dört gün sonra geçtiği belirtilir.

Eserin yapısında iki karşıtı tek dünyada yaşatma ve karşılaştırma yaklaşımı kullanılmaktadır. **Yedi Mektupluk Roman**'da mektuplarına yer verilen S. ile mektupları alan arkadaşı Jorj birbirine zıt karakterler olarak konumlanmaktadırlar. S., duygunun timsali iken arkadaşı Jorj ise mantığın timsalidir. Mektup yazarı S.'nin Jorj'a "Dostum! Mektubunu aldım, öğütlerini yüreğimin üstüne bastırdım; çok doğrular, ancak o kadar soğuklar ki onlardan insanın içinin ürpermesi mümkün"[189] sözlerinden karşıt düşüncelerde olduğu anlaşılmaktadır. S., karşı taraf olan Jorj'un düşüncelerine karşı "Aşka bir böcek gibi felsefenin mikroskobuyla bakıyorsun"[190] diyerek arkadaşı Jorj'un aşka olgun bir insan gözüyle baktığını, mantıklı davranan kimse olduğunu, felsefeyle ve bilimle ilgilendiğini okura gösterir. Kendisinin Jorj gibi mantığı değil de duyguyu esas aldığını vurgulamış olur. S. ve Jorj karşılaştırmasının haricinde mektuplarda sevgi ve nefret, gerçeklik ve hayalilik, dostluk ve düşmanlık, iyilik ve kötülük, mutluluk ve üzüntü gibi karşıt duygu ve davranışlar yer almaktadır.

Yedi Mektupluk Roman'da karakter sisteminde mektupları derleyen, yayımlayan, temize çeken gibi okurla tanışmasını sağlayan anlatıcı kahraman bulunmamaktadır. Yazar, mektupları doğrudan vermektedir; mektuplara nasıl ulaşıldığı ya da yayımlanma amacının ne olduğuna dair bilgi vermemektedir. Okur yalnızca mektupları okuyarak mektup yazarı S.'nin bakış açısından yaşadığı duygu ve olayları ve S.'nin çevresini oluşturan karakterler olarak mektup arkadaşı Jorj'u, sevdiği kadın Adel'i, düello yaptığı Erast'ı öğrenir.

Karakter sisteminde isimsiz, Latin harfiyle yazdığı adının baş harfiyle imzasını atmış bir düellocu (S.) ana kahraman yer almaktadır. Bu düellocu, kaynaşan tutkulara ve dalgalı bir mizaca sahiptir; kendine düşman olan kaderine karşı direnir; düşmanının merhametini uyandırabileceği düşüncesi onu incitir. Kıskançlık eden düellocu, düello yüzünden katil olur, vicdan azabı çeker, ancak başka koşullarda yaşasaydı o bir kahraman olabilirdi düşüncesi ortaya atılır. Onun sözleri bu

[189] **A.e.**, s. 17.
[190] **A.y.**

potansiyel seçeneğe işaret eder. Düellocunun kibirle söylediği sözler hikâyeyi okuyanın kulağını tırmalar. Düellocunun sözleri, Bestujev-Marlinski'nin erken dönem düzyazı sanatında ortaya çıkan kahramanlık gösteren karakterlerine tanımlayıcı işarettir.[191]

Mektup yazarı S., tam da yazıldığı dönemin Rus edebiyatındaki romantik kahramanlardandır. Duygularını yoğun bir şekilde yaşayıp aynı yoğunlukta anlatan bir kahramandır. Sosyete toplumu başta olmak üzere her şey ona karşıttır. S.'nin anlatımıyla 19. yüzyıl Rus soylu toplumunun yaşamına şahit olunur. Ancak S., sadece bir birey olarak duygularını yaşamak ve yaşadığını aktarmak istemektedir. Mektubu yazan adres olarak kimliğini gizlemektedir. Bunun nedeni duygularını ve yaşadıklarını kimsenin öğrenmesini istememesinden gelmektedir. Böylelikle Bestujev-Marlinski öyküsünde özel mektubun sahip olduğu "mahremiyet" özelliğine olabildiğince sadık kalmıştır.

Mektup romanda mektup yazarı S. haricindeki kahramanlar olarak Jorj, Adel ve Erast isimleri Fransızcadan gelmektedir. Bestujev-Marlinski'nin kahraman isimlerini bu şekilde seçimi, "Fransa hayranı"[192] anlamına gelen Rusçadaki "gallomaniya" kavramını gündeme getirmektedir. Ayrıca mektup romanda subayların her hafta icra ettikleri "Fransız kadrilinde topuk hareketleriyle alevlenen (…) tutkuları"[193]ndan bahsedilir. Böylelikle sosyete toplumundaki Fransız kültürünün izleri de eserde gösterilir.

Yedi Mektupluk Roman'ın sanatsal özellikleri Rus edebiyatında 1810'lu yıllardan sonra ortaya çıkan romantizmin özellikleriyle bağdaşmaktadır. Bestujev-Marlinski, yurttaşlık temasına, Byron yansımalarına yaratıcılığında değer gösterir. Goethe'ye, Schiller'e, o dönemde yeni çıkmış olan Hugo'ya derin saygısını, bağlılığını yansıtır. Aralıkçı hareketin romantik programını savunur ve bu hareketin ilerisinde olan gerçekçi Puşkin ile tartışır. Kendi hayal gücü yaratıcılığında, Gogol'ün erken dönem uzun öykülerinin ortaya çıkışını hazırlar. Şehir yaşamının

[191] Aleksandr Lvoviç Ospovat, "Neskolko slov ob Aleksandre Bestujeve", **A. A. Bestujev (Marlinskiy). Noç na korable. Povesti i rasskazı**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1988, s. 355.
[192] Vedat Gültek, **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004, s. 228.
[193] Bestujev (Marlinskiy), "Roman v semi pismah", s. 14.

resimleriyle Doğalcı Okulun gelecekteki fizyolojik denemelerinin ilerisinde ve öncülü olur.[194]

Romantizme özgü özellikler arasında mevcut gerçeklikten uzaklaşma, ondan memnuniyetsizlik, başka bir dünya ve başka varoluş imgeleri yaratma arzusu vardır.[195] Mektup yazarı S.'nin kendi gerçekliğinden uzaklaşmış olması, var olan hayatından memnuniyetsizliği, düello ile kendine başka bir dünya kurma isteği **Yedi Mektupluk Roman**'da Bestujev-Marlinski'nin romantik bir yazar olarak okur karşısına çıktığını gösterir.

Bestujev-Marlinski devrimci romantik bir yazar olarak "yapıtlarında okuyucuyu harekete çağırır, özgürlüğe kavuşma mücadelesini"[196] yüce bir duruma getirir. **Yedi Mektupluk Roman**'daki mektup yazarı S.'nin sona doğru vatan sevgisini miras olarak bırakması yücelttiği harekete çağrının ilk izlerini taşır. Yazar, mektup romanında romantik S. karakteriyle okuruna sonraki kahramanca davranışlar sergileyecek olan karakterlerinin ipucunu verir. S., düellonun arifesinde arkadaşına şöyle yazar: "Sana kutsal bir eser miras bırakıyorum: vatan sevgim; onun için yaşa! Bir tek onun için ölmeyecek olmama üzülüyorum."[197]

Bestujev-Marlinski mektup romanda sanatsal açıdan romantik heyecansal bağlanım kullanır. Eserde mektuplar aracılığıyla sosyete toplumu içerisinde yaşayan bireylerin duygu ve özlemlerine ışık tutulur. Mektup yazarı S., "Aşk dolu bir kalp, şan şeref düşkünü bir ruhu alt etti ve gizli akan gözyaşları içinde özgürlüğümü ümit kalmamış bir mutluluğa satıyorum."[198] diyerek duygularını, özlemlerini, beklentilerini mektubunda aktarır. Ayrıca mektup romanın sonunda Jorj'a miras bıraktığı vatan sevgisi ile kahramanlık hayalini açıkça dile getirmiş olur.

Yedi Mektupluk Roman'da mektuplar aracılığıyla mektup yazarı S.'nin Adel'e olan yoğun aşk duygusu ve S.'nin düelloda Erast'ı öldürdükten sonra duyduğu pişmanlığı ortaya çıkar. S., arkadaşı Jorj'a gizli yaşantısı olarak bu olayları anlatır; aşkını arkadaşına itiraf etmiş olur ve vicdan azabını arkadaşıyla paylaşır.

---

[194] Vasili İvanoviç Kuleşov, "Aleksandr Bestujev-Marlinskiy", **A.A. Bestujev-Marlinskiy soçineniya v dvuh tomah: tom pervıy povesti i rasskazı**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1981, s. 7.
[195] **A.e.,** s. 13.
[196] Türkan Olcay, "19. Yy. Rus Edebiyatında Romantizm Üzerine", **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, No:17, 2008, s. 374.
[197] Bestujev (Marlinskiy), "Roman v semi pismah", s. 20.
[198] **A.e.**, s. 18.

Mektup yazarı S.'nin üslubu aracılığıyla hisler ve olaylar yoğun duygusallıkla anlatılır. Yedinci mektupta S., mektup arkadaşına düello ederken hissettiği duygularını şu şekilde aktarır:

> "Ruhumun derinliklerinde saklı olan duygular, zihnimi tamamen gölgeledi. Nedendir bilmiyorum altı adım sonra nasıl olduğunu anlayamadan felakete sürükleyen tetiğe bastım ve kalbimde bir silah sesi duyuldu!"[199]

Mektup romanda, hayatında gerçekleşen olayları betimlerken duygularını tüm yoğunluğuyla ve derinliğiyle mektuplarında aktaran bir kahraman (S.) öne çıkmaktadır. S., duygularıyla hareket eden ve buna pişman olan bir kahramandır. Bu özelliklerden dolayı **Yedi Mektupluk Roman**'da romantik heyecansal bağlanım görülür.

Yedi Mektupluk Roman'ın tamamı mektuplardan oluşmaktadır; mektup romanda herhangi iki mektubu birbirine bağlayıcı ara metin ya da giriş, sonuç niteliğinde açıklama metni bulunmamaktadır. Eser, adından da anlaşılacağı üzere yedi tane mektuptan oluşan bir mektup roman özelliklerini taşımaktadır.

Eserde tek taraflı, yalnızca mektup yazarı S.'nin gönderdiği mektuplar yer almaktadır. Mektupların yazarı, adının tamamını belirtmemektedir; bir mektup hariç altı mektubunu S. baş harfiyle imzalamıştır. Mektup yazarı S., arkadaşı Jorj'a yaşadıklarını ve duygularını betimlemektedir. Kahramanlar arasında yakın arkadaşlık ilişkisi vardır. Mektup yazarı S., arkadaşı Jorj'a ikinci tekil şahıs olan "sen" diliyle mektuplarını yazmaktadır.

Yedi Mektupluk Roman'da mektuplar tarihsel öğe üzerinden kurgulanır. Mektup romanın 1823 yılında yazılıp 1824 yılında yayımlandığı dikkate alınırsa S.'nin mektuplarını gönderdiği, hayata ve soylu toplumuna karşı daha deneyimli olan arkadaşı Jorj'un "Puşkin'in yarattığı Yevgeni Onegin karakterinin öncülü olduğu düşüncesi ileri sürülebilir."[200]

Sonuç olarak, Bestujev-Marlinski'nin **Yedi Mektupluk Roman**'ında mektuplar aracılığıyla sosyete toplumunda yaşayan kahramanların aşk dramı anlatılır.

---

[199] **A.e.,** s. 20.

[200] Leylahanum Kapadze, "A.A. Bestujev-Marlinski'nin Öykü Sanatı", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 83.

Sosyetenin tahammül edemeyeceği gerçekler kahramanlar tarafından mektuplarda konuşulur. Olayları yaşayan kişilerden biri olan S.'nin anlatımıyla olay örgüsü kurulur, mektup yazarı S. duygu ve düşünce değişimlerini birebir kendisi okura aktarır. Mektuplaşma sayesinde iki zıt karakter olan mektup yazarı S. ve mektup alan arkadaş Jorj karşı karşıya koyulur. Okur, S.'nin yazdıklarından Jorj'u, Jorj'un iletilen yanıtından S.'yi tanır. Eserdeki Jorj, Adel, Erast gibi kahraman isimlerine bakıldığında dönemin Fransız hayranlığının yansıtıldığı anlaşılır. Kahramanların kişiliklerinden, yaşadıkları kaderden, duygu yoğunluklarından, vatan sevgisi hayalinden dolayı söz konusu mektup romanda Rus romantizminin etkisi görülür. **Yedi Mektupluk Roman**'daki Jorj ve mektup roman oluşu sonraki yıllarda Puşkin'ın edebi yaratıcılığında etkilerini gösterecektir.

3.1.2. A.S. Puşkin: "Mektup Roman" (Roman v pismah, 1829)

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in **Mektup Roman** (Roman v pismah) adlı eseri diğer tamamlanmamış eserlerinden daha sık bir biçimde araştırmacıların ilgi odağı olmuştur. Yazarın eser üzerinde çalışmasından arta kalan parçanın (**Mektup Roman**) tür doğası; bu eseri oluştururken tür olarak hangi türde yazmayı tasarladığı hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Puşkin araştırmacılarından N.V. İzmaylov'un bakış açısına göre **Mektup Roman** "bitmemiş uzun öykü"[201] iken, Yu.M. Lotman'a göre yazarın "çağdaş yaşamından bir roman"[202]dır. N.N. Petrunina ise Puşkin'in diğer tamamlanmamış eser denemeleri arasında **Mektup Roman**'ı incelerken onun hangi türe ait olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: "uzun öyküden ziyade bir romandır"[203]. "Anlatının hızı, onun geniş bir alana yayılması" – araştırmacıya göre, Puşkin'in "**Konuklar Yazlığa Geldi** (Gosti syezjalis na daçu…) adlı eserinden daha büyük ölçekli bir eser tasarladığını göstermektedir."[204] (sonuncu bahsedilen eser olan **Konuklar Yazlığa Geldi** ise Petrunina tarafından emin bir şekilde "uzun öykü"[205]

[201] Nikolay Vasilyeviç İzmaylov, **Oçerki tvorçestva Puşkina**, Leningrad, Nauka, 1976, s. 210.
[202] Yuriy Mihayloviç Lotman, **Puşkin: Biografiya pisatelya. Statyi i zametki 1960-1990. "Yevgeniy Onegin" kommentariy**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1995, s. 125.
[203] Nina Nikolayevna Petrunina, **Proza Puşkina (Puti evolyutsii)**, Leningrad, Nauka, 1987, s. 67.
[204] **A.y.**
[205] **A.e.,** s. 66.

olarak adlandırılmaktadır.) Puşkin'in bıraktığı parçaya dair "mektup roman denilen"[206] eser olarak bahsedildiği görülür.[207]

Yazarın el yazması parçasında bir başlığın olmadığı, **Mektup Roman** gibi bir eser yazma planlarının bulunmadığı, "tasarlanan kısmın sadece hayata geçirilen (düğüm kısmıyla sınırlı) kısmının tümünün ana düşüncesi hakkında görüş belirtmeye izin verdiği"[208] anlaşılmaktadır. Puşkin'in 1829 yılında üzerinde çalıştığı eserin, büyük eksikliklerine rağmen ancak 1857 yılında **Toplu Eserler**'inin (Sobraniye soçineniy) yedinci cildinde **Mektup Romandan Parçalar** (Otrıvki iz romana v pismah) başlığı altında basıldığı bilinmektedir. Eser daha sonra **Mektup Roman** (Roman v pismah) şeklinde bir redaktör başlığı altında yayımlanmıştır.[209]

Mektup Roman'ın türüne ilişkin özellikleri anlamak için, onu mektuplaşma geleneği bağlamında ele almak gerekir. Araştırmacılar genellikle Puşkin'in bu elyazması parçasında Batı Avrupa edebiyatında ortaya çıkan mektup roman türü geleneği ile bir polemik halinde olduğunu görürler. Hatta araştırmacı Olga O. Roginskaya, Puşkin'in mektup romanını bir "anti-roman" ve "Richardson ve Rousseau'nun parodisi"[210] şeklinde adlandırmaktadır. Mektup romanın bu nitelemeye uyduğuna başlıca kanıt olarak Puşkin'in kadın kahramanının Samuel Richardson'ın "övülen"[211] romanı **Clarissa Harlow** (1747) hakkında ironik bir yargıda bulunması gösterilir.[212] Ancak Rus yazarın söz konusu tür geleneğine karşı tutumu muhtemelen ilk bakışta göründüğü gibi tek anlamlı değildir. Bu tutumu sadece geleneğin yadsınması açısından değerlendirmek de pek adil olmayacaktır. Batı Avrupa'nın 18. yüzyıl mektup romanı "hassas" insan kavramını ve onun özel duygusal yaşam alanına duyulan ilgiyi miras edinen santimantalist sanatsal sistemin

---

[206] Yanina Leonovna Levkoviç, **Avtobiografiçeskaya proza i pisma Puşkina**, Leningrad, Nauka, 1988, s. 308.
[207] Svetlana İvanovna Yermolenko, Olesya Vladimirovna Tretyakova, "Roman v pismah' A.S. Puşkina: 'Novıye uzorı' 'po staroy kanve", **Uralskiy filologiçeskiy vestnik**, No 1, UrGPU, 2013, s. 22-23.
[208] Petrunina, **a.g.e.**, s. 67
[209] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.**, s. 23.
[210] Olga Olegovna Roginskaya, "Epistolyarnıy roman: poetika janra i yego transformatsiya v russkoy literature", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Moskva, Rossiyskiy gosudarstvennıy gumanitarnıy universitet, 2002, s. 103-104.
[211] Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, "Roman v pismah", **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom pyatıy. romanı, povesti**, T. 5., Moskva, Gosudarstvennoe izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1960, s. 478.
[212] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 23.

koşulları altında şekillenmiştir. Richardson'ın mektup romanları (**Pamela,** 1740; **Clarissa Harlow**) Puşkin ve çağdaşları tarafından bu türün norm haline gelmiş örnekleri olarak algılanmıştır. Puşkin'in **Mektup Roman**'ında İngiliz romancının adı üç kez geçmektedir. Buna ek olarak, **Clarissa Harlow** romanından ve ana kahramanları Clarissa ve Lovelace'tan birçok kez bahsedilmektedir.[213]

Mektup Roman'da ana kahramanlar ile sırlarını açtıkları yakın arkadaşları arasında gerçekleşen iki mektuplaşma hattı vardır: Önce Liza ve onun arkadaşı Saşa'nın yedi mektubuyla tanışırız, sonra Vladimir'den iki mektup ve onun arkadaşının yanıtıyla karşılaşırız. Eserde mektuplaşmanın ortaya çıkışı sanatsal olarak şu şekilde gerekçelendirilmiştir: Peterburg'tan Pavlovskoye Köyüne gitmek üzere ayrılan Liza ve onun ardından Vladimir, kahramanların geleceğinin belirlendiği, hayatlarının önemli, hatta belki de doruk noktasında iletişime ihtiyaç duydukları yakın arkadaşlarından ayrılırlar. Mektuplarında daha önce yaşanmış olaylar üzerine düşünürler ve şimdiki zamanda kendilerini ilgilendiren şeyleri anlatırlar. Mektuplaşanların yazıya döktükleri duygu ve düşünceleri her mektupta tartışılan Liza ve Vladimir'in ilişkisi temasıyla birleşmektedir.[214]

Mektup Roman, Liza'nın Peterburg'tan köye gidişindeki zorunluluklarını bildirdiği mektubuyla başlamaktadır:

> "Konumum itibariyle bağlı oluşum bana her zaman ağır geldi. Elbette Avdotya Andreyevna beni kendi kız yeğeniyle eşit koşullarda yetiştirdi. Ancak ne de olsa onun evinde bir yetiştirmeydim; bu unvanın beraberinde ne kadar küçük acıları da taşıdığını tasavvur edemezsin. Birçok şeye katlanmak, birçok şeye boyun eğmek, birçok şeyi görmezden gelmek zorundaydım; oysa gururum en ufak bir dikkatsizlik belirtisini incelikle fark ediyordu."[215]

Liza'nın mektup yazdığı arkadaşı Saşa, yanıt mektubunda Liza'nın kendisine karşı dürüst olmadığını, Peterburg'u bu kadar ani bir şekilde terk etmesine sevk eden gerçek nedenleri sakladığını şu şekilde ifade eder:

---

[213] **A.e.**, s. 23-24.
[214] **A.e.**, s. 24.
[215] Puşkin, "Roman v pismah", s. 475.

> "Hadi itiraf et! Aceleyle gidişinin başka gizli bir nedeni yok mu. Bir şeyden kuşkulanıyorum… Ama benden utanıyorsun ve gıyabında tahminde bulunmalarımla seni kızdırmaktan korkuyorum."[216]

Liza, yanıt olarak söyledikleriyle Saşa'yı samimiyetine ve gerçekleri söylediğine dair inandırmak ister:

> "Bitmek bilmeyen tahminlerin ne kadar da gülünç! İçimde derin, gizli duyguların, mutsuzluk verici bir aşkın olduğundan şüpheleniyorsun, değil mi? Sakin ol, canım; yanılıyorsun; Ben sadece ücra ve sapa köyde yaşadığım ve *Clarissa Harlow gibi çay doldurduğum* için bir kadın kahramana benziyorum."[217]

Söz konusu son cümlenin italik olarak yazılan kısmı, Liza'nın mektubunun oldukça ciddi ve güvence verici tarzına aniden belli belirsiz biçimde şakacı ve alaycı bir ton katmaktadır.[218] Yu. M. Lotman benzer bir kullanımın geçtiği Puşkin'in şiir-romanı **Yevgeni Onegin**'in ikinci bölümünden XII. kıtadaki şu dizeler üzerine yorumlamalarda bulunmaktadır:

> "Çaya çağırıyorlar genç komşularını,/ Kızları Dunya ise çay doldurmaktadır,/ Fısıldıyorlar ona: "Dunya, unutma sakın!"/ Sonra getiriyorlar bir de gitarını:/ Ve ciyaklamaya başlıyor (Tanrım acı bana!):/ *Gel bu gece benim altın sarayıma!..*"[219]

Yu. M. Lotman, Liza'nın mektubundan alıntı yaparak onun çay dolduran Clarissa Harlow'a kendisini benzettiği yeri hatırlatır. Lotman, şöyle bir yorum yapmaktadır:

> "Bu türden ayrıntılar, genel olarak 'eski usul' santimantalist romanlarda sıkça rastlanan bir durumdu. (…) Kesinlikle edebi olmayan Dunya isminin, gitar çalan taşralı genç hanım imgesinin 'çay doldurmaktadır' şeklindeki duygulu ayrıntıyla birleşimi ironik bir etki yaratır. Bu durum, Lenski için kullanılan lirik paralellikle daha da vurgulanmaktadır."[220]

---

[216] **A.e.,** s. 477.
[217] **A.y.,**
[218] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 25.
[219] Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, 2. bsk., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2004, s. 80.
[220] Lotman, **Puşkin: Biografiya pisatelya. Statyi i zametki 1960-1990. "Yevgeniy Onegin" kommentariy**, 1995, s. 475-476.

Yevgeni Onegin'in üçüncü bölümünün XXXVII. kıtasında şu ifadeler geçmektedir:

> "Doldurulmuş Olga'nın elleriyle/ Fincanlarda koyu bir huzme halinde/ Çoktan güzel kokulu çay koşuyordu,"[221]

Mektup Roman'da zeki ve çok okumuş (kadın kahraman: "Ben pek çok okuyorum."[222] demektedir) genç bir hanım olan Liza'nın mektubunda yer alan ironik imasının anlamı böylelikle **Yevgeni Onegin** alıntısında ortaya çıkar ve Lotman'ın Puşkin'in şiir-romanı hakkında "imanın anlaşılması ve sahnelerin paralellik duygusu (…) metne derinlik ve anlam hacmi kazandırır"[223] şeklinde söyledikleri **Mektup Roman**'ı için tümüyle geçerlidir. Böylelikle **Mektup Roman**'da Liza'nın davranışında bir oyun anı meydana gelmektedir. Ancak bu, daha az zeki olmayan başka bir genç hanım Saşa'nın dikkatinden kaçmaz. Sonuç olarak mektubun gönderildiği adres olan Saşa da Liza'nın oynadığı oyuna dâhil olur.[224]

Mektuplaşma boyunca, Liza'nın Peterburg'tan ayrılışının gerçek nedenlerini tespit etmeye odaklı her iki arkadaşa ilgi çekici gelen bir entrika sürdürülür. Kadın kahraman Liza, altıncı mektupta daha öncesinde Vladimir'e karşı hislerini tahmin etmiş olan sırdaşı Saşa'ya nihayet açılır:[225]

> "Artık numara yapamam, bir dostun yardımına ve tavsiyelerine ihtiyacım var. Kaçtığım, bir felaket gibi korktuğum kişi ** burada. Ne yapmalıyım? Başım dönüyor, kendimi kaybediyorum, Tanrı aşkına, ne yapacağıma karar ver! Sana her şeyi anlatacağım…"[226]

Mektup romanda hem Liza'nın hem de Saşa'nın mektuplarına yanıt aldıkları anlaşılmaktadır. Yanıt mektubunu yazan kişi, mutlaka okuduğu şeyler hakkında

---

[221] Puşkin, **Yevgeni Onegin**, s. 149.
[222] Puşkin, "Roman v pismah", s. 481.
[223] Lotman, **Puşkin: Biografiya pisatelya. Statyi i zametki 1960-1990. "Yevgeniy Onegin" kommentariy**, 1995, s. 476.
[224] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 25.
[225] **A.e.,** s. 25-26.
[226] Puşkin, "Roman v pismah", s. 482.

yorum yapar, kendisine söylenenlere karşı tutumunu dile getirir.[227] Örneğin, Liza'nın aceleyle Peterburg'tan ayrılışının nedenlerini açıklayan birinci mektuba yanıt olarak Saşa düşüncelerini şu şekilde bildirecektir:

> "Yeni yaşam tarzını kutlarım, meleğim. Bu tarzı beğenmene sevindim. Geçmişteki durumunla ilgili şikâyetlerin beni gözyaşlarına boğdu, ancak onları gereğinden fazla acı buldum."[228]

Liza da bu mektuba şöyle bir yanıt verecektir: "Mektubun beni ziyadesiyle teselli etti. Peterburg'u öylesine canlı bir şekilde aklıma getirdi ki. Seni duyuyormuşum gibi geldi bana."[229]

İki kız arkadaşın mektuplaşmasında, görüş birliği ve karşılıklı derin anlayışa dayalı "iki kişilik alan"[230] ortaya çıkmaktadır. Liza'yı tanıyan, onun ruh halinin nasıl olduğunu tahmin eden Saşa, özellikle arkadaşını endişelendiren meseleler hakkında konuşur. Örneğin, kendi misafirlerinden biri olan ve Liza'yı soran adamdan adını anmadan şu şekilde bahseder: "Senin balolardaki yokluğunun piyanodaki kopmuş bir tuş misali fark edildiğini söyledi."[231] diyerek Liza'ya bildirir. Liza'nın yanıt mektubunda ise kimden bahsedildiğinin gayet farkında olmasına rağmen yine de kandırmaya çalışarak kasıtlı bir şekilde sorular sorarken yanlış varsayımda bulunur: "Senden yazmanı rica ediyorum, yokluğum kimin gözüne bu kadar fark edilir geliyor? Sevimli gevezemiz Aleksey R. değil mi?"[232] Sıradaki Saşa'nın mektubunda adamın kim olduğu açıkça yazılır: "Tüm kalbiyle seni düşünen, senin daimi hayranın Vladimir**. Memnun musun? Çok memnun olduğunu düşünüyorum ve âdetim olduğu üzere ben olmasam da senin bunu tahmin ettiğini varsayıyorum."[233]

Kahramanların girdikleri diyaloğun doğası, Saşa'nın Liza'nın kendisine bile itiraf etmeye cesaret edemediği (ya da göze almak istemediği) şeyi Liza için, onun yerine konuşması şeklindedir. Mektuplarda alıcı adresin rolü bu nedenle Puşkin için oldukça önemlidir, çünkü o olmadan mektup gönderenin iç dünyasını tam olarak

[227] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 26.
[228] Puşkin, "Roman v pismah", s. 476-477.
[229] Puşkin, "Roman v pismah", s. 477.
[230] Roginskaya, **a.g.e.,** s. 54.
[231] Puşkin, "Roman v pismah", s. 477.
[232] **A.e.,** s. 478.
[233] **A.e.,** s. 479.

meydana çıkarmak imkânsızdır. Liza'nın Saşa'ya yazdığı mektuplardaki itirafı, daha çok alıcı adresin (Saşa) tahmin ettiği davranışlarının gerçek nedenlerini saklayan bir tür sözde itiraftır. Diyalogda kız arkadaşların her biri satır aralarını okuyabilmektedir.[234]

Mektup romanda Liza ve Saşa arasındaki mektuplaşmadan sonra Vladimir ve arkadaşı arasında gelişen mektuplaşma bulunmaktadır. Bu mektuplaşmayla mektup romanın 8. mektubunda karşılaşmaktayız. Okur, Liza'nın Peterburg'tan ayrılışının gerçek nedenlerini öğrendikten sonra Vladimir ve arkadaşı arasındaki mektuplaşmaya tanık olmaktadır. Bu mektuplaşmanın içeriği Saşa ve Liza arasındaki diyaloglardan farklı bir düzlemde ilerlemektedir. Öyle ki N.N. Petrunina bu konuda Vladimir ve mektuplaştığı arkadaşını kastederek şöyle bir açıklama yapmaktadır: "sonuncuların düşüncesi hızla konuya ilişkin olaylardan kopar ve Rus yaşamının bütün sosyal ve tarihsel temalar yumağı, tartışılan sorunlar çemberinin içine çekilir."[235] değerlendirmesinde bulunur. Nitekim Puşkin köylülerin durumu, soyluların tarihsel ve kültürel rolü gibi temaları mektup romanına dahil ederek bu konular üzerindeki kendi endişelerini de okurlarıyla paylaşmaktadır.[236]

Vladimir'in kaleme aldığı ilk mektup söz konusu temaları temel aldığı şu düşüncelerle başlamaktadır:

> "Bir pomeşçiğin unvanı hizmet etmekle aynı şeydir. Refahları tamamen bize bağlı olan üç bin kişinin hepsinin idaresiyle meşgul olmak, bir müfrezeye komutanlık etmekten ya da diplomatik gönderileri temize çekmekten daha önemlidir… Köylülerimizi ihmal etmemiz bağışlanamaz. Onlar üzerinde ne kadar çok hakkımız var ise onlara karşı o kadar çok yükümlülüklerimiz vardır. Biz onları, onları ezen ve bizden çalan düzenbaz bir çiftlik kâhyasının keyfiliğine bırakıyoruz. Gelecekteki kazançlarımızı borçlanarak yaşıyoruz, iflas ediyoruz, muhtaç halde ve koşuşmalar içerisinde yaşlanıyoruz. Bizim soylular sınıfının hızlı çöküşünün nedeni şudur:"[237]

Mektubunda köylülerin ve Rus soylularının mevcut durumu arasında ilişki kuran Vladimir'in tespit ettiği bu gerçekler onun olağanüstü bir sağgörü ve analitik zekâya sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim vatanının geleceğine dair

[234] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 26.
[235] Petrunina, **a.g.e.,** s. 68.
[236] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 26-27.
[237] Puşkin, "Roman v pismah", s. 484-485.

endişelerini dile getiren **Mektup Roman** kahramanının, Rus halkının kaderi konusunda şahsi ve soyluların her bir temsilcisinin sorumluluğundan bahsetmesi onu yalnızca düşünen bir insan değil aynı zamanda gerçek bir vatansever yapmaktadır.[238] Vladimir'in bu konudaki düşünceleri şu cümlelerle devam etmektedir:

> "Tarihe dayanan soyumuzun küçümsenmesini hiçbir zaman üzüntü duymadan seyredemedim. Onlardan olanlardan başlayarak hiç kimse onlara değer vermemektedir. (…) Zavallı halk!"[239]

Vladimir'in bu acı sözlerini ancak Puşkin'in geçmişe saygının gerekliliği üzerine düşünceleri bağlamında değerlendirerek anlamak mümkündür. Şairin "Vatan ocağına duyulan sevgi,/ Babaların tabutlarına duyulan sevgi."[240] sözleri bu düşüncelerine örnek olması açısından önemlidir. Geçmişe saygı gösterilmezse bir insanın kendi kendine yetmesi, ulusal toprağa ve yaşamın ulusal temellerine ait olduğunu hissetmesi imkânsızdır.[241]

Vladimir'in "memur aristokrasi" ve "soy aristokrasi"[242] hakkındaki akıl yürütmeleri ve soy aristokrasisinin kültürel ve tarihsel rolünün önemi, Puşkin'e yakın olan düşüncelerdir.[243] Buna ilaveten Lotman'ın da vurguladığı gibi Vladimir'in mektubu "sınıfsal ayrıcalıklardan değil, halkın kültürel mirasından"[244] bahsetmektedir.

Aynı şekilde, kuşkusuz Puşkin'in kendi düşüncelerinden ilhamla oluşturulmuş Vladimir'in köy hakkındaki görüşleri yer almaktadır:

> "Köyü sevmemek, çilehanesinden daha yeni salıverilmiş bir rahibe ya da 18 yaşında bir oda yunkeri için bağışlanabilir davranıştır. Peterburg bir sofa, Moskova bir genç kız odası, köy ise bizim kendi çalışma odamızdır. Dürüst insan mecburen sofaya geçer ve genç kız odasına nadiren göz atar; fakat kendi çalışma odasında oturur."[245]

---

[238] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 27.
[239] Puşkin, "Roman v pismah", s. 485.
[240] Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom vtoroy stihotvoreniya 1823-1836**, T. 2., Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1959, s. 596.
[241] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 27.
[242] Puşkin, "Roman v pismah", s. 485.
[243] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 27.
[244] Lotman, **Puşkin: Biografiya pisatelya. Statyi i zametki 1960-1990. "Yevgeniy Onegin" kommentariy**, 1995, s. 138.
[245] Puşkin, "Roman v pismah", s. 484.

Petrunina, Puşkin'in 1820'lerin sonundaki eser çalışmalarında (**Konuklar Yazlığa Geldi**, **Mektup Roman**) "aklın ve kalbin niteliklerini yalnızca özel yaşamında" ortaya koymayan "entelektüel bir kahraman"a dikkat çekmeye başladığını ileri sürer. Böyle bir kahramanın düşünce dünyası "toplumun 'ev içi' yaşamının özel tezahürlerinde, onun günümüz durumunu niteleyen derinde kalmış süreçlerin bir yansımasını sezecek ve bu süreçleri tarihsel bir perspektif içinde görebilecek"[246] hale gelir.

Vladimir'in arkadaşının, Vladimir'in mektubunda dile getirilen sorunlara karşı tutumunu yazışmalardaki atlamalar nedeniyle anlamak zordur. Vladimir'in arkadaşının yazdığı 9. mektubun sunulan kısmında selamlama, hitap ya da giriş amaçlı ifadeler kullanılmamıştır. Görünüşe göre 9. mektubun bir kısmı kaybolmuştur. Ancak bu yanıt mektubunun günümüze ulaşan kısmı,[247] aşağıdaki yargıları içermektedir: "Mülklerin idaresi hakkındaki ahlaki düşüncelerin senin adına beni sevindiriyor"; "Bir pomeşçiğin serveti en imrenilecek şeydir bence."[248] şeklinde düşünceler yer almaktadır.

Vladimir'in arkadaşının sözleri, soyluların geleceği ve rolü hakkında sorulan soruyla ilgilendiğini göstermektedir. Ancak ilgilenmesine rağmen Vladimir'in arkadaşının şakacı ve ironik tarzda yorum yapmasından da anlaşılacağı üzere Vladimir'le aynı ölçüde düşünüp önemsemediği görülür. Oysa Vladimir bu konu üzerine düşünürken oldukça ciddi ve hatta bazı yerlerde heyecanla açıklamalarına devam etmektedir.[249] Vladimir'in arkadaşı "Rusya'da rütbeler bazı istasyonlar için bile olsa gereksinimdir; onlarsız at alamazsın."[250] sözleriyle diyaloğa katılır. Arkadaşının yanıt mektubu, Vladimir'in ahlaki düşüncelerine bir ses veya yanıt vermekten çok onun mektubuna nokta koyan şakacı sosyete gevezeliğiyle verilmiş bir tepkidir.[251] 9. mektuba Vladimir'in arkadaşı şu şekilde başlamaktadır: "Verdiğin görev tarafımdan yerine getirildi. Dün tiyatroda bulunduğum sırada senin bir sinir krizinden hasta düştüğünü ve muhtemelen artık sosyetede olmayacağını duyurdum.

[246] Petrunina, **a.g.e.,** s. 69.
[247] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 28.
[248] Puşkin, "Roman v pismah", s. 487.
[249] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 28.
[250] Puşkin, "Roman v pismah", s. 487.
[251] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 28.

Öyleyse yeniden canlanana kadar hayattan istifade et!"[252] diyerek Vladimir'e yaptıklarını anlatır. Mektubun sonunda "Tüm arkadaşlarının sana selamları var ve zamansız nihayetinden dolayı sana çok acıyorlar."[253] ifadeleriyle aynı tarzda bilgi aktarımı devam etmiş olur.

Vladimir'in mektupları başından sonuna kadar yalnızca ciddi bir tarzda yazılmamıştır. Vladimir'in yazışmasına özgü niteliklerden diğerleri de çevresindekilere karşı gösterdiği ironik tutumu ve şakacı üslubudur.[254] Vladimir'in "Buradaki başarım tahminlerimin üstünde oldu (ki bu çok şey demektir). İhtiyar kadıncağızlar bana hayranlık duyuyor, genç hanımlar da bana yapışıyorlar 'yurtsever oldukları için'. Erkekler burada henüz yeni bir şey olan baygın bakışlı züppe halimden hiç hoşnut değiller. Son derece nazik ve terbiyeli olduğum için haydi haydi kuduruyorlar ve küstah olduğumu hissetmelerine rağmen küstahlığımın aslında nerede saklı olduğunu anlamıyorlar."[255] ifadeleri geçmektedir soyluların yapması gerekenleri ve geleceğine dair düşüncelerini aktardığı aynı mektubunda. Yani 8. Mektupta Vladimir hem ciddi bir tarz hem de şakacı bir üslup kullanmıştır.

Vladimir'in hayatında eğlence için yer alan, mektup romanda adı geçen kadın kahramanlardan biri de Maşa'dır. 5. mektupta Liza'nın Saşa'ya bahsettiği Maşa, sıradan bir genç hanım değildir. Liza, "Çok iyi, çok özgün yanı var. (…) Maşa, Rus edebiyatını iyi biliyor"[256] şeklinde tanışıp sevdiği bu taşralı kadını anlatır. Yarı şakacı yarı ciddi bir şekilde şöyle der: "Şimdi Vyazemski ve Puşkin'in taşralı genç hanımları neden böylesine sevdiklerini anlıyorum. Onlar, onların gerçek halkıdır."[257] Ancak bununla birlikte, **Mektup Roman**'ın başlıca kadın kahramanı da Puşkin'in taşralı genç hanımları kategorisinden sayılmaktadır. Bu varsayım da aşk çatışmasının, eğer yazarın planlarının bir parçası olsaydı, sıradan olmayan bir çözüme kavuşacağı anlamına gelirdi.[258]

Sonuç olarak, Puşkin'in **Mektup Roman**'ında taşra ve başkent dünyalarını içine alan bir sanatsal dünya kurulmaktadır. Eser, roman olarak karmaşık bir yapıda

[252] Puşkin, "Roman v pismah", s. 486.
[253] Puşkin, "Roman v pismah", s. 487.
[254] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 29.
[255] Puşkin, "Roman v pismah", s. 486.
[256] **A.e.,** s. 481.
[257] **A.y**.
[258] Yermolenko, Tretyakova, **a.g.e.,** s. 31.

düzenlenir. Taşra ve başkent dünyalarının her birinin kendi insanları, zaman ve mekânı, imgeler sistemi bulunmaktadır. Mektup romanın sanatsal dünyasının inşasının ana ilkesi ise "diyalog"[259] olur. Mektuplaşma sürecinde gerçekleşen kahramanlar arasındaki diyaloglara ek olarak yazarın **Mektup Roman**'daki atıflarıyla mektup roman türü geleneğiyle gerçekleştirdiği diyalog da buna örnektir. Eserdeki mektup yazarları, mektupları her konunun açıkça ifade edilebileceği bir özgürlük alanı olarak algılamışlardır. Bundan dolayı, eserde mektubun kullanılmasının, kahramanlara daha geniş bir ifade olanağı sağladığı görülebilmektedir. Puşkin'in Rus edebiyatına bıraktığı **Mektup Roman**'ıyla birlikte 1820'li yılların mektup roman devri kapanırken 1830'lu yılların Rus edebiyatındaki mektup romanın gelişimi Orest Somov'un edebi yaratıcılığıyla birlikte devam eder.

3.2. 1830'LU YILLAR

1831 yılı, yeni Rus düzyazısının temellerini atan ve bu düzyazının ilk klasik örnekleri haline gelen **Belkin'in Öyküleri**'nin (Povesti pokoynogo İvana Petroviça Belkina) ve **Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları**'nın (Veçera ha hutore bliz Dikanki) ilk cildinin çıkışıyla bilinen bir yıl olur. 1832 yılında ise **Akşam Toplantıları**'nın ikinci cildi yayımlanır. Ortak bir çerçeve ve sembolik bir anlatıcı ya da yayımcı figürüyle birleşen uzun öykü serilerinin yaratılması 1830'lu yılların başlangıcında gerçekleşir.[260] Mektup romanın özelliklerinden biri olan anlatıcı, yayımcı, derleyen rolünde bir figürün mektupları okurla tanıştırma özelliği 1830'lu yılların başlangıcındaki öykü serilerinde görülür.

1830'lu yıllar, özellikle de ilk yarısı, tarihsel romanın hızla geliştiği bir dönemdir. 30'lu yıllarda tarihsel tema, Nikolay V. Gogol'ün (tamamlanmamış tarihsel romanı **Getman** ile **Taras Bulba**), Aleksandr S. Puşkin'in (**Yüzbaşının Kızı**, Kapitanskaya doçka), Mihail Yu. Lermontov'un (tamamlanmamış romanı **Vadim**) dikkatini çeker. Tarihsel anlatının bu dönemki başarıları profesyonelleşmeye

[259] Yermolenko, Tretyakova, **a.e.,** s. 36.
[260] Nina Nikolayevna Petrunina, "Proza vtoroy polovını 1820-h-1830-h gg.", **İstoriya russkoy literaturı v çetıreh tomah: tom vtoroy ot sentimentalizma k romantizmu i realizmu**, Ed. by. Ye. N. Kupreyanova, Leningrad, Nauka, 1981, s. 503.

katkıda bulunur.[261] A.S. Puşkin'in 1835 yılında yazdığı varsayılan **Marya Şoning** adlı eserinde de tarihsel temanın etkileri gözlemlenir.

Rus romantik düzyazısının henüz ilk adımlarında çeşitli, birbirinden ayrışık eğilimler görülür. 1824-1825 yıllarında her biri türün yeni değişik örneği olan ve 1830'lu yılların romantik uzun öykü tarihinde bütün akımın kaynağı olarak bir dizi uzun öykü yaratılır. Bunlar V.F. Odoyevski'nin **Elladiy (Sosyete Yaşamının Bir Tablosu)** (1824), Orest M. Somov'un **Gaydamak** (1825), Mihail P. Pogodin'in **Dilenci** (Nişçiy, 1825) gibi uzun öyküleridir.[262] Söz konusu yazarlar 1820'li yıllardaki romantik eğilimlerini ve romantizmdeki yenilikçi yaklaşımlarını 30'lu yılarda da devam ettirerek eserler verirler.

1830'lu yıllardaki Rus edebiyatının popüler türlerinden biri sosyete öyküsüdür (svetskaya povest).[263] 30'lu yıllarda sosyete toplumunun baloları ya da gündelik yaşamları anlatılmaya devam etmektedir. Rus romantik yazar Orest M. Somov'un **İki Mektupluk Roman**'ı da başkentli (Peterburglu) ve sosyetik bir kahraman üzerinden sosyete unsurunu içeriğinde bulundurmaktadır.

1830'lu yılların Rus romantik düzyazısının bir diğer kilit yazarı, Bestujev-Marlinski'den ilke olarak başka bir yaratıcılık birikimine sahip olan yazar Vladimir F. Odoyevski'dir (1803-1869). Odoyevski, Rus edebiyatının pek hızlı gelişim çağında yaşayarak birbirinin yerini alan çeşitli evrelere tanık olur. 1820'li yıllarda Aleksandr S. Griboyedov ve Vilgelm Kühelbeker ile ilişki kurar, 1830'lu yıllarda A.S. Puşkin, Nikolay V. Gogol, Mihail Yu. Lermontov ile yakınlaşır ve Peterburg'a gelen Vissarion G. Belinski'yi memnuniyetle karşılar. Odoyevski'nin edebi yaratıcılığı, alışılmışın dışında ifade etmenin bir yüzü olarak karşımıza çıkmaktadır.[264] 1830'lu yıllarda yazılan **Hava Perisi** (Silfida,1837) ve **Knyajna Zizi** (1839) adlı eserleri romantizm özellikleri gösterirken kimi zaman fantastik ögelerle kimi zaman ise kadın kahramanlarıyla ve birbirinden farklı mektup tarzlarıyla Odoyevski'nin kendine özgülüğünü ortaya koymaktadır.

[261] **A.y.**
[262] **A.e.,** s. 504.
[263] **A.e.,** s. 515.
[264] **A.e.,** s. 516-517.

3.2.1. O. Somov: "İki Mektupluk Roman" (Roman v dvuh pismah, 1832)

Orest Mihayloviç Somov (1793-1833), 19. yüzyıl ilk çeyreği Rus edebiyatında yaratıcılığını göstermiş olan romantik yazarlardan biridir. 1823 yılında yazdığı **Romantik Şiir Hakkında** (O romantiçeskoy poezii) başlıklı makale, şiir yaratıcılığının ulusal özgünlüğünü neyin oluşturduğu hakkında bir dizi önemli fikir vermektedir. Makalede *"Yazarların ilham kaynağını ulusal tarihte, folklorde, halk dilinde aramaları gerektiğine vurgu"*[265] yapılmaktadır. Somov da edebi yaratıcılığında bu kaynaktan yola çıkarak hareket etmektedir.

Somov, Rus edebiyatında şiiri yetiştiği topraklara özgü kılan özellikleri bağlamında inceler. Vasiliy T. Narejnıy ve Orest M. Somov'un Küçük Rusya konularını (Malorossiyskiye süjetı) işlemeleri Nikolay V. Gogol'ün erken dönem edebiyatındaki düzyazı sanatını hazırlar. Somov'la ilgili olarak bu hazırlık yalnızca onun Küçük Rusya konulu yaşanmış hikâyeleri için değil, aynı zamanda özellikle Küçük Rusya masalları (nebılitsa) için de geçerlidir: buna örnek olarak **Kikimora**, **Kurtadam** (Oboroten), **Denizkızı** (Rusalka), **Kiev Cadıları** (Kievskiye vedmı) gibi masalları vardır. Somov'a göre halk masallarının ve hayali kurguyla yaratılmış ulusal eserlerin doğasının başlıca unsurları şaşırtıcı derecede birbirleriyle organik olmaktadır. Ancak yine de Somov bir halk masalı yaratıcısı değildir, o bir yazardır ve bir yazar olarak tasvir edilen sihirli, büyülü durumları romantik ironiyle sarmakta, harmanlayarak anlatmaktadır.[266]

Somov'un **İki Mektupluk Roman** adlı eseri 1832 yılında Altsiona almanağında yayımlanır. Mektup roman ilk olarak yayımlandığında *"O. Somov"* imzasını taşır; yani yazarının adı açıkça ve değiştirilmeden belirtilir.[267]

İki Mektupluk Roman, kahraman ile sosyal çevre, insan ve yaşam koşulları arasındaki etkileşim temasını o dönemin bakış açıları çerçevesinde devam

[265] Olcay, "19. Yy. Rus Edebiyatında Romantizm Üzerine", s. 375.
[266] Yuriy İvanoviç Mineralov, **İstoriya russkoy literaturı XIX veka 1800-1830 godı**, Moskva, Vısşaya şkola, 2007, s. 177-178.
[267] Nina Nikolayevna Petrunina, "Primeçaniya", **O. M. Somov Bılı i nebılitsı**, Moskva, Sovetskaya rossiya, 1984, s. 359.

ettirmektedir.[268] Örneğin *"Bereket versin ki köy baloları başkent balolarına benzemiyor: Saat on birde akşam yemeğini bitirdik, ilk olarak, uzaktan gelip geceyi burada geçirmeye kalan iki üç aile dışındaki herkes dağıldı."*[269] ifadeleriyle mektup yazarı Lev Konstantinoviç ve sosyal çevresi, köydeki insanlar ve yaşam koşulları, birey-toplum ilişkisi anlatılır.

İki Mektupluk Roman'da mektup yazarı Lev Konstantinoviç'in anlatımı üzerinden soylu kahramanların gündelik yaşamı içerisinde devam eden ve köylü kahramanların yaşam koşullarını ve duygularını da gözler önüne seren bir olay örgüsü kurulmuştur.

I numaralı mektubun başlangıcı olay örgüsünün serim kısmıdır: Mektup yazarı, baba ve annesinin mezarları üzerinde bir anma töreni yaptıktan sonra elli verst ötedeki amcasına gider. Amcası ve ailesi çok cömert ve samimi bir şekilde onu karşılar. Ancak bir sonraki gün mektup yazarı mujiklerin yediği kara ekmek ve sütle kahvaltı etmek istediği için skandala neden olur.[270] Amcası imdadına yetişir; amcası kendi evinde kalırsa istediği gibi yaşayabileceğini, istediği gibi yiyip içebileceğini söyler. Mektup yazarı amcasının evine gider.[271] Olay örgüsünün düğüm kısmı, mektup yazarının halası tarafından evlendirilme planıdır. Mektup yazarının halası kendince komşusunun kız yeğeniyle mektup yazarını evlendirmek üzerine planlar yapar. Hala, çöpçatanlık etmek için mektup yazarına sık sık teklifleriyle gelmeye başlar. Mektup yazarı ise işi şakaya vurur. Sonunda bir şekilde ikna olur ve halasına gelini görme sözü verir.[272] Eserde olayların gelişmesi kısmı mektup yazarının bataklık adamı Avdey Gavriloviç'le tanışma aşamasında yaşanır. Mektup yazarı Petrov gününde yanına köpeği Melmot'u alır ve av aramak üzere dolaşmaya çıkar. Bir bataklık civarında yürürken aniden kısmen insana benzeyen bir tür hayvanın bataklıkta debelendiğini görür. Mektup yazarı bu canlıyı kafasından yakalar ve bütün gücüyle onu yukarı doğru çeker. Bu canlının sureti mektup yazarına çok gülünç gelir. Bir süre sonra bataklık canlısı, üzerinden otları söküp toplayarak ve bataklık

[268] Yelena Lomova, Galina Kadırova, "Epistolyarnaya forma u Oresta Somova i M. Pogodina", **Danish Scientific Journal**, №28, 2019, s. 30.
[269] Orest Mihayloviç Somov, "Roman v dvuh pismah", **Bıli i nebılitsı**, Moskva, Sovetskaya rossiya, 1984, s. 301.
[270] **A.e.,** s. 288.
[271] **A.y.**
[272] **A.e.,** s. 291.

çamurunu silerek kendince temizlenmeye çalışır.[273] Bu konuşmayan yabancı ne kadar üzerindekilerden kurtulmaya çalışsa da boşunadır, çamurlu giysisi üzerine yapışmıştır. Bataklık adamı sırtındaki çamurdan kurtulmak için otların üzerinde bir fıçı gibi yuvarlanmaya başlar; Melmot havlayıp zıplamaya başlar; mektup yazarı ise kendini tutamaz ve kahkahayı basar. Artık bir tanıdık olan bu yabancı su birikintisinden aldığı kirli suyla ellerini yüzünü yıkar, otlarla silerek kurular ve sildiği yerlerde otun renginden izler kalır. Bataklık canlısı, mektup yazarına kendisini tanıma şerefine nail olamasa da bu girdaptan kurtardığı için teşekkür eder. [274] Bataklık adamı Avdey Gavriloviç, hayatını kurtardığı için mektup yazarı Lev Konstantinoviç'e güzel bir ziyafet vermek ister. Mektup yazarı bu tuhaf adamı tanımak, yaşamını, hazırlayacağı ziyafeti görmek için sabırsızlanır ve davetini kabul eder. Bataklık adamı köyde bu halini görmesinler diye mektup yazarıyla dar bir orman yolundan eve giderler. Birden onlara doğru genç bir kız denk gelir. Kız, bataklık adamına sinsice bakar ve kendi köylü komşusu olan bu adamı tanır. Gülmekten kendini alıkoyamaz. Sonra mektup yazarına bir bakış atar, kızarmaya başlar ve bakışlarını yere indirir.[275] Avdey Gavriloviç ve mektup yazarı eve varırlar. Avdey Gavriloviç, ev halkından Timoşka, Senka, Tişka'ya seslenir ve soyunmasına yardım etmelerini ister. Mektup yazarından özür dileyerek yan odaya geçer. Sonra Avdey Gavrilov yıkanmaktan kızarmış suratıyla odaya gelir ve mektup yazarıyla sohbet ederler.[276] Mektup yazarı Avdey Gavriloviçlerde kaba bir hizmetçi ve lezzetsiz, doymak adına hazırlanmış yemekle karşılanır. Olay örgüsünün doruk noktası Lev Konstantinoviç'in orman yolunda Nadejda Sergeyevna ile karşılaşmasıdır. Mektup yazarı, gördükleri kızın kendisine gelin adayı seçtikleri kız olduğunu söyler ve ona göre kızla karşılaşmaları tıpkı romanlardaki gibi gerçekleşmiştir. Yemekten sonra bataklık adamıyla vedalaşır ve amcasının evine dönerken Nadejda Sergeyevna'nın hayali zihninde canlanır durur.[277] II numaralı mektupta Nadejda Sergeyevna'nın halası ile mektup yazarının kendi halasının çok yakın arkadaşı Stefanida Vasilyevna, komşularını yemeğe ve dans gecesine

[273] **A.e.,** s. 292.
[274] **A.e.,** s. 293.
[275] **A.e.,** s. 294.
[276] **A.e.,** s. 295.
[277] **A.e.,** s. 296.

çağırırlar. Mektup yazarı da amcasının tüm ailesiyle birlikte neredeyse tüm Peterburg'u toplayıp bu geceye gider. Stefanida Vasilyevna'nın bu balosu köyde geçer.[278] Mektup yazarı baloda Nadejda Sergeyevna'yı dansa kaldırır ve mektubunda dans sırasındaki salonun durumunu anlatır. Bu sırada mektup arkadaşı Aleksandr'ın yanında olmasını ne çok istediğini de belirtir.[279] Avdey Gavriloviç, Lev Konstantinoviç'e yaptığı tüm iyiliklere karşılık nasıl hizmet edebileceğini sorar. Lev Konstantinoviç de günü geldiğinde kendisinden haber beklemesini söyler. Lev Konstantinoviç, mektup arkadaşı Aleksandr'a nişanlısının ailesi dışında evde herkesin onu sevdiğini söylemeyi unuttuğunu belirtir. Evdeki İsviçreli kadın olan Madam Fredon, Nadejda'nın anne babasının kızlarının yakında gerçekleşecek düğünü için papazla konuştuklarını ve Lev Konstantinoviç'i gelecekteki damatları olarak adlandırdıklarını damat adayına Lev Konstantinoviç'e anlatır.[280] Nadejda Sergeyevna'nın evinde olanları duyduktan sonra Lev Konstantinoviç'in aklına onlara ve halasına bir şaka yapma fikri gelir. Lev Konstantinoviç, Bedrintsovlara hiçbir şey bilmiyormuş gibi gider. Daha sonra ailecek Nadejda Sergeyevna'nın isim gününe katılırlar. Lev Konstantinoviç, Nadejda Sergeyevna'ya akrabalarının memnun olmayacağı bir şaka yapacağını kendisinin de talimatlarına koşulsuz uyması gerektiğini dile getirir. Akrabalarının olduğu odaya el ele birlikte girerler. Lev Konstantinoviç, Nadejda Sergeyevna'nın babaannesinden onları evlilik için kutsamasını ister. Nadejda da babaanne de şaşırır ancak babaanne onları kutsar. Lev Konstantinoviç bahçenin küçük kapısından çıkıp kiliseye giden yola doğru götürür Nadejda Sergeyevna'yı ve ona kiliseye uğrayıp ayini dinleyeceklerini söyler. Nadejda, mektup yazarının bu planını sessizce kabul eder; ancak elleri ondayken titrer. Lev Konstantinoviç, sabahtan haberleştiği bataklık adamının dört ahbabını kilisede bulur.[281] Lev Konstantinoviç, Nadejda Sergeyevna'nın anne babasının düğün ihtimalini bildirdikleri papazı ikna eder. Artık her şey hazırdır. Lev Konstantinoviç Nadejda Sergeyevna'ya anne babasını gereksiz uğraşlardan ve kendisini de sıkıcı görevlerden kurtarmak için şimdi evlenmeleri gerektiğini söyler. Nadejda Sergeyevna da birbirlerinden kopma korkusuyla bu teklifi onaylar. Olay örgüsünün

[278] **A.e.,** s. 298.
[279] **A.e.,** s. 300.
[280] **A.e.,** s. 307.
[281] **A.e.,** s. 308.

çözüm kısmında Lev Konstantinoviç ile Nadejda Sergeyevna evlenmiş olurlar. Lev Konstantinoviç artık karısı olan Nadejda'yı anne babasının evine getirir. Evdeki herkes bu habere çok şaşırır, tepki gösterir. Lev Konstantinoviç burada da ikna yeteneğini kullanır, çabası olumlu sonuç verir. Akrabalar bir ziyafet masasına oturur.[282]

İki Mektupluk Roman'ın kompozisyonunda Romen rakamıyla I ve II olmak üzere iki mektuba yer verilmiştir. İki mektup da aynı gönderen adresten aynı alıcı adrese yazılmıştır. Bu mektupları Lev Konstantinoviç, arkadaşı Aleksandr'a yazmıştır. Yani eserde karşılıklı mektuplaşmaya yer verilmemiştir. Lev Konstantinoviç, I numaralı mektubuna *"Merhaba, sevgili Aleksandr!"*[283] hitabıyla başlar. Arkadaşına ikinci tekil şahıs ifadesi olan "sen" diliyle hitap eder. Bu hitap şekli de aralarındaki yakınlığı, resmiyetten uzaklığı göstermektedir. II numaralı mektubuna *"Can dostum Aleksandr, sana yazdığım son mektubumdan bu yana hayat denen köprümün altından çok sular aktı"*[284] ifadesiyle devam etmektedir. II numaralı mektubunu *"sadık arkadaşın vs."*[285] şeklinde imzalamaktadır. İki mektupta da hitap ve vedalaşma ifadeleri bulunmaktadır; ancak mektuplarda tarih ve mekân olarak adres belirtilmemektedir.

Eserin neredeyse tamamı mektuplardan oluşmaktadır. Yalnızca iki mektuptan sonra açıklama niteliğinde bir paragraf bulunmaktadır. Bu iki mektup anlatıcının eline *"tesadüfen"*[286] geçmiştir. Anlatıcı mektupları yayınlamasının nedeni olarak *"yayınlıyorum; çünkü ilgi çekici olmasalar da en azından tamamen olan biteni içermektedir."*[287] diyerek mektupların ve içerisinde anlatılan olayların yaşanmışlığını, gerçekliğini göstermektedir. Mektuplar üzerinde hiçbir oynama yapmadığını, sadece yayınlayanı olduğunu okura bildirir. Böylece olayda doğrudan yer almayan, yalnızca gözlemcilik ve yayıncılık rollerini tercih eden bir kahraman olur. Tesadüfen bulunan mektupların anlatıcı tarafından yayınlandığı izlenimi yaratılarak okurun karşısında inandırıcı bir yaklaşım sergilenir.

---

[282] **A.e.,** s. 309.
[283] **A.e.,** s. 287.
[284] **A.e.,** s. 296.
[285] **A.e.,** s. 309.
[286] **A.y.**
[287] **A.y.**

Lev Konstantinoviç'in iki mektubuna tesadüfen denk gelen anlatıcı, mektup yazarının soyadını bilmemektedir; mektupların altında yalnızca *"Leon"* imzasını görür; anlatıcı, aktardığı mektupları düzeltmeye çalışmamıştır ve Fransızca eklemelerin yerine Rusça çevirilerini de koymamıştır. Mektupları olduğu gibi okurla paylaşmıştır.[288]

Eserde ana kahraman, iki mektubun yazarı olan Lev Konstantinoviç'tir. Lev Konstantinoviç, Peterburg'dan köye gelen genç bir başkent soylusudur. Bundan dolayı düzenli, rutinleri olan bir yaşamı vardır. Ancak *"Sabah erkenden çay yerine bir bardak süt, halamın 20 verst çevresine nam salmış yağlı yumurtalı tatlı francalalarının yerine ise bir parça kara ekmek istedim."*[289] diyerek akrabaları tarafından edep kurallarına uygun yaşanılan evlerindeyken *"mujik kahvaltısı"*[290] talep etmekle etiketlenen bir soyludur. Mektup yazarı Lev Konstantinoviç yüzdükten sonra iki ya da üç saat kadar koru ve kırlarda dolaşır. Melmot ve yaşlı Akulina gibi sıradan insanlarla vakit geçirir. Sekiz gibi kahvaltıya gelir: sütünü içer ve kara ekmeğini yer. Kahvaltıdan sonra amcası bahçede ya da başkalarının arazisinde gezmek üzere götürür. Öğlen saat birde yemek masasına otururlar. Öğlen yemeğinden sonra muhakkak yoğun kaymaklı bir kahve içilir. Mektup yazarı, Melmot'u ve tuhaf asasını yanına alarak bazen de kitabıyla birlikte yakınlara gezmeye gider.[291]

Mektup yazarı Lev Konstantinoviç, kendine dair itiraf niteliğinde şöyle bir betimlemede bulunur:

> "Görünen o ki, Tanrı beni ne bir ziraatçı ne bir bahçıvan ne de köydeki toprak sahibinin asıl ve önemli meziyeti sayılan bir şeyi icra eden başka bir şey olarak yarattı. Ancak anlaşılan kendimi onların faal ve çalışkan toplumuna üye olmaya hazırlamıyorum."[292]

Mektup yazarı Peterburg'dan gelirken yanına her türden farklı dillerde bültenler almıştır. Gezintiden yorulduğu zamanlarda kendini bir ağacın gölgesine atıp getirdiği bu bültenlerden birkaç sayfa okur. Akşam eve döner. Evde kimse yoksa

[288] **A.y.**
[289] **A.e.,** s. 288.
[290] **A.y.**
[291] **A.e.,** s. 289.
[292] **A.y.**

küçük yeğenleriyle oynayıp zıplayıp eğlenir. Akşam dokuz buçukta ev ahalisiyle birlikte akşam yemeğini yer. Bir saat sonra kaygısız tasasızca uykuya dalar.[293] Mektup yazarı Lev Konstantinoviç'in bir günü bu şekilde geçer.

Eserde Lev Konstantinoviç'in mektuplar yazdığı Aleksandr adında uzakta yaşayan yakın bir arkadaşı vardır. Mektup romanda Aleksandr'ın kendi mektuplarına doğrudan yer verilmese de Lev Konstantinoviç'in mektuplarından Aleksandr hakkında da bilgi edinilir. I numaralı mektupta Lev Konstantinoviç, Aleksandr'a: *"Peterburg'ta zamanını keyifle geçiriyor musun? Canlı ve neşeli pervane böceği, hâlâ yazlıktan yazlığa kalpten kalbe uçuyor musun? Ukraynaca telaffuzları ve kaşlarını çatmış ateş püsküren bakışlarıyla o tatlı taşralı kadınların, senin deyişinle bizim egzotik bitkilerimizin sağlığı yerinde mi?"*[294] ifadelerini kullanarak Aleksandr'ın yaşamı ve karakteristik özellikleri hakkında okuru bilgilendirir.

Kahramanlardan bir diğeri, mektup yazarı Lev Konstantinoviç'e halasının gelin adayı olarak düşündüğü komşunun kız yeğeni Nadejda Sergeyevna'dır. Sergey Tihonoviç ve Pelageya Mihaylovna Bedrintsovlar'ın kızıdır. Nadejda Sergeyevna, *"on yedi yaşında"*, *"çok güzel"*, *"iyi yetiştirilmiş"*, büyüklerinden toprak kölesi, para ve toprak olarak kalacak mirasın tek varisi, her yönüyle mektup yazarının işine yarayacak bir kızdır. Ancak ne kadar zengin ve iyi yetiştirilmiş bir kız olsa da mektup yazarına göre o bir köylü kızıdır.[295] Eserde taşra soylusu genç kız imgesini temsil etmektedir. Mektup yazarına göre ise Nadejda Sergeyevna'nın ne gözlerinde bir ışıltı ne kıyafetinde dikkat çeken bir ayrıntı yoktur. İşte iyi yetiştirilmiş taşralı bir kız, bu kadar cansız, renksiz, sıradan, kalıplar içinde büyümüş gelir mektup yazarına.[296] Sonraları mektup yazarı, Nadejda Sergeyevna ile Fransızca konuşur; Nadejda'nın aklından, sahte olmayan duyarlılığından, kendince özgünlüğünden, büyük kara gözlerinden etkilenir ve onunla evlenmeye karar verir.[297]

Avdey Gavriloviç, Lev Konstantinoviç'in bataklıkta bulup tanıştığı köylüdür. Mektup yazarı Lev Konstantinoviç, Avdey Gavriloviç'i *"bataklık köylüsü/*

[293] **A.e.,** s. 290.
[294] **A.e.,** s. 287.
[295] **A.e.,** s. 290.
[296] **A.e.,** s. 300.
[297] **A.e.,** s. 303.

mujikçiği"[298] (bolotnıy mujiçok) şeklinde niteler. Avdey Gavriloviç, Nadejda Sergeyevna'dan hoşlanmaktadır; ancak onunla konuşacağı Fransızcası bile haliyle yoktur.

Melmot, mektup yazarı Lev Konstantinoviç'in gezintiye ya da av aramaya çıktığında yanına aldığı köpek arkadaşıdır. Lev Konstantinoviç, Melmot ile doğada vakit geçirirken Avdey Gavriloviç'le karşılaşır.

İki Mektupluk Roman'ın sanatsal özelliklerinden biri numaralandırılan mektupların içerisinde konuşma çizgisi kullanılarak diyaloglara da yer verilmesidir: *" — Peki adınız neydi ve şimdi ne diyorlar? diye sorarak bu bitmek bilmeyen belagatine bir son vermek istedim."*[299] Mektuplarda diyaloglara doğrudan yer vermek nadir görülen bir olaydır. Somov'un **İki Mektupluk Roman**'ında bu olaya şahit olunur ve eserini özgün kılar.

Mektup yazarı Lev Konstantinoviç, ironik ifadelerle taşra soylularının yaşam tarzını arkadaşı Aleksandr'a, Peterburg'a anlatır. *"Müstakbel teyzem Stefanida Vasilyevna'nın evindeki dinî ziyafet, Larinlerin evindeki isim günü ziyafetinden pek geri kalmamıştı"*[300] diyerek taşradaki ziyafete verilen gereğinden fazla önemi vurgular ve A.S. Puşkin'in **Yevgeni Onegin** şiir-romanındaki ziyafetle kıyaslar, birbirlerine benzerliklerini gösterir. Araştırmacılar Lomova ve Kadırova, Somov yaratıcılığına dair şöyle bir değerlendirmede bulunur:

> "Eleştirellik ve toplumsal şiddet O. Somov'un düzyazısının özellikleri değildir. O, uzun öykülerinin toplumsal yöneliminin peşinde olmaz; ancak her şeyden önce okurunu sosyetik bir başkent sakininin bakış açısından görülen Rus taşrasındaki yaşam tarzının böylesine tanınabilir bir tablosuyla avutmaya çalışır."[301]

Eserde mektupların belge niteliği taşıdığını, mektup yazarı Lev Konstantinoviç bir Rus atasözüyle pekiştirir. Arkadaşı Aleksandr'a yazıp tamamlayamadığı, yarım haliyle de yollamak ya da yok etmek istemediği mektubu için *"Kalemle yazılanı baltayla kesemezsin"*[302] atasözünü kullanır.

---

[298] **A.e.,** s. 293.
[299] **A.e.,** s. 294.
[300] **A.e.,** s. 298.
[301] Lomova, Kadırova, "Epistolyarnaya forma u Oresta Somova i M. Pogodina", s. 31.
[302] Somov, **a.g.e.,** s. 291.

İki Mektupluk Roman'da mektuplar kahramanların kendi ağızlarından hayatlarının değiştiğini bildirme imkânı sağlar. *"Sana son mektubumdan bu yana, dostum Aleksandr, hayat akıntımın üzerinden çok sular aktı geçti; hem iç dünyamda hem de beni çevreleyen dış dünyada pek çok değişiklik oldu."*[303] ifadeleriyle mektup yazarı Lev Konstantinoviç yaşadığı değişimi dile getirir.

Eserde soylu yaşamının bir parçası olan balolara yönelik betimleme ve eleştiriler sıkça yer almaktadır. Mektup yazarı bir köy balosunu A.S. Puşkin'in **Yevgeni Onegin** şiir romanında beşinci bölümün 25. kıtasından 44. kıtasına kadar olan kısmında betimlenen Larinlerin evindeki Tatyana'nın isim gününe benzetir. Stefanida Vasilyevna'nın balosu da tıpkı Tatyana'nın isim günü gibi geçer. Mektup yazarı *"Köy balosu bölgedeki züppelerin halis muhlis sergisidir"*[304] der.

Mektup yazarı geçirdiği köy balosunu şu şekilde yorumlar:

> "gecemden memnun kaldığım da oldu memnun kalmadığım da. Kendimden memnundum; çünkü başkalarını gönlümce kandırdım ve hileyle onlara külah taktım. Memnun kalmadığım nokta ise burada ne aklımı ne hayal gücümü ne de duygularımı besleyecek bir şey bulunmamasıydı."[305]

Sonuç olarak, Batı Avrupa santimantalizmi ve bunu izleyen romantizm, mektupları derin ve samimi formu edinen ve kahramanın kendi davranışları, mahrem duyguları ve kalp yaraları hakkında açık yüreklice anlatımının özelliklerini taşıyan çok popüler bir edebi tür haline getirir. Birinin mektuplarından oluşan koleksiyon, derme anlamına gelen *epistolariy*'nin (Rusça) kaynağı olarak "arkadaşlık mektubu" (drujeskoye pismo) şeklinde adlandırılan tür de Orest Somov'un **İki Mektupluk Roman**'ına hizmet etmiştir. Arkadaşlık mektubu, 19. yüzyılın 20-30'lu yıllarında Rus romantik düzyazısında çok talep gören bir tür olmuştur ve bu yıllarda kendine özgü edebi bir karakterin özelliklerini kazanmıştır.

1820-30'lu yılların romantik düzyazısında, bundan önceki Batı Avrupa ve Rus gelenekleriyle sıkı sıkıya bağlı olan mektup anlatım tekniği, bir yandan kahramanların iç dünyasının psikolojik odağının etkili bir yolu haline gelerek, diğer yandan ise yazarın okura sunmaya çalıştığı çevredeki yaşamın bireysel-kişisel algı ve

[303] **A.e.,** s. 296.
[304] **A.e.,** s. 298.
[305] **A.e.,** s. 301.

görüntüsünü sunmakla birlikte anlatıcı imgesini eserde belli ederek sonraki gelişimini elde etmiştir. 20-30'lu yılların Rus romantik düzyazısında mektup evrimleşerek daha çok eserde görülmüştür.

İki Mektupluk Roman'ın içeriğini Peterburg'dan gelen soylu bir züppe olan Lev Konstantinoviç'in yine kendisi gibi soylu olan Nadejda Berdintsova ile tanışmasının hikâyesi oluşturur. Bu anlamda, Puşkin'in başlayıp bitirmediği eseri **Mektup Roman**'ı bilmeyen Somov, birçok bakımdan bilinçli olarak Puşkin'in **Yevgeni Onegin** adlı şiir-romanının izinden gitmiştir.

Puşkin'in **Mektup Roman**'ından farklı bir yol izleyen Somov'un **İki Mektupluk Roman**'ında, soyluların malikâne yaşamlarındaki tipler/kişiler betimlenir; olay örgüsünün arka planı olarak günlük yaşam unsurları yoğunlaştırılır; ilgi çekici değişiklikler ve durumlarla konu zenginleştirilir; arka planda ahlaki-psikolojik sorular içeren anlatıya da yer verilir.[306]

3.2.2. A.S. Puşkin: "Marya Şoning" (1835)

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in eserlerinin derlendiği bir basımda **Marya Şoning**, uzun öykü (povest) şeklinde nitelendirilir ve eserin Puşkin tarafından 1835 yılında yazıldığı varsayılır.[307]

Marya Şoning'in tasarlanma ve yazılma süreci kesin bir şekilde tarihlenemese de eserin, **Dubrovski** ve **Yüzbaşının Kızı** (Kapitanskaya doçka) ile eşzamanlı olduğunu söylemek mümkündür. Kuşkusuz bu dönem, Puşkin'in edebi yaratıcılığında tarihsel-toplumsal romana yöneldiği ve belgelemenin özel bir rol oynadığı dönemdir. 30'lu yıllar boyunca Puşkin, tarihe sadık kalarak belge arayışına girer.[308] 1830'lu yılların başlangıcı, Puşkin'in edebi yaratıcılığında tarihsel ve toplumsal yaklaşımın öne çıktığı yıllar olur.

Puşkin karalamalarında bir sayfanın kenarında 1832 yılı, başka bir kısmında da "A. Gonçarov, 1834" yılı şeklinde ifadeler geçer. El yazmasındaki mektupların kronolojisinin (25 Nisan ve 28 Nisan) gerçek tarihlerle (Puşkin'in mektupları yazdığı

[306] Lomova, Kadırova, "Epistolyarnaya forma u Oresta Somova i M. Pogodina", s. 30-31.
[307] Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom pyatıy romanı povesti**, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1960, s. 656.
[308] Dmitriy Petroviç Yakuboviç, "Mariya Şoning' kak etap istoriko-sotsialnogo romana Puşkina", **Zveniya**, C:III/IV, Moskva-Leningrad, 1934, s. 162.

tarihler olarak) bir bağlantısı olması da mümkündür. Kahramanların mektupları tonlama olarak Puşkin'in 1834 yılı baharında (17, 19, 28 Nisan, Mayısın başı) karısı Natalya Gonçarova'yla yaptığı yazışmaların tonlamasını hatırlatmaktadır.[309] Puşkin'in kendi hayatındaki tarihlerle kahramanların mektuplaşmalarının tarihleri arasında bağlantı bulunmaktadır.

Puşkin öldükten sonra arkadaşları tarafından ailesi yararına yayımlanan **Sovremennik** (Çağdaş) dergisinin 1837 yılı VIII. sayısında "Marya Şoning" başlığı altında tamamlanmamış bir tasarımın el yazması kalan parçaları basılır. Yayımlanan esere dair herhangi bir yorum yapılmaz. Dönemin eleştirmenleri **Marya Şoning** hakkında hiçbir şey söylemez. Eleştirmenler, ellerinde materyal olmadığı için düşüncelerini söylemekten ve gelecek kuşaklara aktarmaktan kaçınırlar. **Marya Şoning** "(1830-1832)" ek başlığıyla beraber "Bitmemiş Uzun Öykülerden Parçalar ve Taslaklar" (Otrıvki i nabroski neokonçennıh povestey) başlığı altında yeniden basılır.[310]

Marya Şoning tasarımı, Puşkin'in Batı'daki burjuva ortam ve koşullarına karşı olumsuz tutumuyla ilgilidir. Eserdeki olay 18. yüzyılın sonlarında geçmektedir. Tarihsel tema burada toplumsal sorunlarla bağlantılı hale getirilmiştir ve bu tasarım, yazarın diğer bazı eserleriyle de bağlantılıdır. Bununla birlikte, Puşkin'in 30'lu yıllardaki düzyazısına özgü psikolojik eğilimleri de bu tema ve sorunların işlendiği eserleri birbirine yakınlaştırmaktadır. **Marya Şoning**'te kadın kahramanın yaşadıkları, güçlü bir sarsıntının neden olduğu ve duruma seyirci kalanlar tarafından yanlış anlaşılan kadın kahramanın çevresine gösterdiği tepkisi incelikle canlandırılmaktadır.[311]

Mektup romanda olay örgüsünün serim kısmında kahramanlarla ve koşullarıyla tanışırız. Birinci mektupta anlatılana göre Anna Garlin dört aydan fazla bir süredir Marya Şoning'ten tek satırlık bir mektup bile almamıştır. Bundan dolayı Marya'nın iyi olup olmadığı konusunda endişelidir. Her zamanki uğraşları olmasa Marya'ya misafir olarak gitmek istemektedir. Ancak yaşadığı yer Marya'ya 12 mil uzaklıktadır. Ev işlerinin tamamını Anna Garlin yapmaktadır. Kocası Frits, ev

---

[309] **A.y.**
[310] **A.e.,** s. 147.
[311] Lev Sergeyeviç Sidyakov, **Hudojestvennaya proza A.S. Puşkina**, Riga, Latviyskiy gos. universitet im. Petra Stuçki, 1973, s. 155.

işlerinden bir şey anlamamaktadır. Anna Garlin, Marya'ya evlenip evlenmediğini sorar. Marya'nın son mektubunda babasının hasta olduğunu söylediğini, şimdiki durumunun iyi olmasını ümit ettiğini yazar. Anna Garlin'in kendisi ise sağlıklı, iyi, mutludur. İşleri ağır gitmektedir; ne fazla bir fiyat isteyebilmektedir ne de pazarlık edebilmektedir. Ama bunları öğrenmesi gerektiğini düşünür.[312]

İkinci mektupta Marya, Anna Garlin'e mektubunu aldığını ancak üç gün sonra okuyabildiğini bildirir. Olay örgüsünün düğüm kısmında Marya'nın babası vefat etmiştir, bir önceki gün defnedilmiştir. Marya, aslında babasının son zamanlarda kendisini daha iyi hissettiğini, Bay Kelts'in de onun tamamen iyileşeceğinden ümidi olduğunu anlatır. Babası bahçelerinde gezintiye bile çıkmıştır. Odasına döndüğünde bir titreme nöbeti geçirir. Marya babasını yatırır ve Bay Kelts'in yanına koşar. Ancak Bay Kelts evde değildir. Marya eve babasının yanına döndüğünde onun uyuduğunu görür. Uykunun babasını yatıştıracağını düşünür. Bay Kelts akşama gelir. Hastayı muayene eder, durumundan hoşnut olmaz. Ona yeni bir ilaç yazar. Geceleyin babası uyanır ve yemek yemek ister. Marya ona çorba verir. Babası bir kaşık içer ve daha da içmek istemez. Yeniden uykuya dalar. Ertesi gün spazm geçirir. Bay Kelts Marya'nın babasının yanından ayrılmaz. Yaşlı Şoning'in akşama doğru ağrısı diner, ancak beş dakika kadar bile yerinde duramaz, bir yanından diğer yanına döner durur. Sabaha karşı sakinler ve uykuya dalar. Bay Kelts de çıkmıştır Maryaların evinden. Marya'nın babası biraz doğrulur ve Marya'yı çağırır. Neden bu kadar karanlık olduğunu sorar ve panjurları açmasını ister. Marya ise babasına panjurların zaten açık olduğunu söyler. Babası Marya'yı kolundan yakalar ve ona kendini kötü hissettiğini, ölmekte olduğunu söyler, kızını hemen kutsamaya çağırır. Marya diz çöker, babasının elini başına koyar. Babası, Tanrı'ya onu ödüllendirmesi, onu koruması gibi dualar eder. Babanın sesi kesilir, birden eli ağırlaşır. Marya da babasının yine uykuya daldığını düşünür ve birkaç dakika yerinden bir yere kımıldamaz. Aniden Bay Kelts içeri girer ve babasının elini Marya'nın başının üzerinden alır. Bay Kelts, Marya'ya babasını bırakıp odasına gitmesini söyler. Marya babasına bakar ve onun solgun, hareketsiz olduğunu görür.

[312] Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, "Marya Şoning", **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom pyatıy romanı povesti**, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1960, s. 528.

Marya'nın babası yaşlı Şoning artık ölmüştür. Bay Kelts, Maryaların evinden iki gün boyunca ayrılmaz, her şeyi çekip çevirir. Marya yataktan çıkar, babasının cenazesine katılır. Tabutun ardından gider, dizlerinin üzerine çöker ve babasının cenazesiyle uzaktan vedalaşmak ister. Ancak Frau Rotberh onun bu hareketini hor görüp laf söyleyince Marya ayağa kalkar ve tez canlılıkla babasının tabutunun ardından gider.[313] Marya'nın babasını Sveti Yakova Kilisesi'nin mezarlığına getirirler. Marya'nın önünde babasını mezar çukuruna indirirler. Marya, eve dönünce babasının mülkünü ve evraklarını mühürlemeleri gerektiğini söyleyen yabancı insanların evde bulunduğunu söyler mektup arkadaşına. Bu yabancı insanlar, Marya'ya bir tek kendi odasını bırakırlar.[314]

Üçüncü mektupta Marya, evlerinin bir sonraki hafta satılacağı haberini verir. Bu haber karşısında nerede barınacağını bilmez bir halde kalmıştır. Marya belediye başkanına gider, iyi bir şekilde ağırlanır, ancak evin satılması konusunda yapılacak bir şey olmadığına dair olumsuz yanıt alır. Anna Garlin'e hizmetçi, bakıcı, ev işlerinde bir yardımcı gerekiyorsa kendisine yazmasını söyler. Bunların aralarındaki arkadaşlık ilişkisini değiştirmeyeceğini temin eder.[315]

Üç mektuptan sonra yazar, kahramanların hikâyesini kendisi anlatarak devam ettirir. Olay örgüsünün doruk noktası yaşlı Şoning'in evinde geçen açık artırmayla yaşanır. Buna göre yaşlı Şoning'in evi milletle dolar. Mala değer biçen görevlinin başkanlık ettiği masanın etrafında millet toplanır. Görevli, açık artırmayla Marya Şoning'in babasının eşyalarını satar. Yaşlı Şoning'in kıyafeti, gümüş kaşıkları, porselen fincanları, son nefesini verdiği yatağına kadar her bir eşyası eve gelenler tarafından tek tek satın alınır. Marya ise rengi kaçmış, solgun bir şekilde sessizce malının çalınmasını seyrederek orada oturur. Evdeki millet satın aldıklarıyla birlikte evden çıkıp giderler. Geriye satılmamış olan çerçeveli iki küçük portre kalır. Birinde yaşlı Şoning'in gençlik hali resmedilmiştir; diğerindeyse eşi Hristina köpeğiyle birlikte çizilmiştir. Girts bunları satın almak istemiştir. Ancak Marya çekingenliğini yenip fiyat artırır ve sonra Girts portreleri satın almaktan vazgeçer. Portreler de Marya'ya kalır. Marya parasını öder, portreleri alır ve açık artırmanın sonunu

[313] **A.e.,** s. 529-530.
[314] **A.e.,** s. 531.
[315] **A.e.,** s. 531-532.

beklemeden evden çıkar. Marya'nın evden çıkması olay örgüsünün çözüm kısmıdır. Marya, her iki elinde portrelerle sokağa çıktığında şaşkınlıkla oracıkta kalakalır. Nereye gideceğini bilemez. İçten içe kendinin bir yeri olmadığını düşünür. Portreleri ise tanıdıkları hekim olan Kelts'e götürmeye karar verir.[316]

Marya Şoning'in kompozisyonunda üç mektup yer almaktadır. Bunlar, Anna Garlin'in Marya Şoning'e, Marya Şoning'in Anna Garlin'e ve yine Marya Şoning'in Anna Garlin'e yazdığı mektuplardan oluşur. Eserde karşılıklı mektuplaşmanın verildiği görülür. Yani sadece tek tarafın, gönderenin mektuplarına ya da alanın yanıt mektuplarına yer verilmemiştir. Gönderen ve alan adreslerin kadın karakterler olduğu dikkat çekmektedir. İlk iki mektubun tarihi vardır ve mektupların tarihi birbirine yakındır. Üçüncü mektuba tarih atılmamıştır.

Birinci mektup, Anna Garlin'in Marya Şoning'e yazdığı mektubudur. Mektup 25 Nisan olarak tarihlendirilmiştir. "Sevgili Marya"[317] şeklinde hitap formu kullanılarak mektuba başlanmıştır. Alıcıya "sen" şeklinde hitap edilmiştir. Bundan Anna Garlin'in resmi ya da saygı odaklı bir ilişki değil de yakın, samimi ilişkide olduğu birine yazdığı anlaşılmaktadır. Mektup sonuna *"P.S."* şeklinde not düşülür. Anna Garlin, Marya'ya hediye olarak başörtüsü gönderdiğini bildirir. Frits'in hediyesidir bu. Anna, papaza hürmetlerini iletmesini ister.[318]

İkinci mektup, Marya Şoning'in Anna Garlin'e mektubudur. Mektup 28 Nisan olarak tarihlendirilmiştir. Mektuba herhangi bir hitap formu kullanılmadan başlanmıştır. Aynı şekilde mektupta alıcıya "sen" şeklinde hitap edilmiştir.

Üçüncü mektup, Marya Şoning'in Anna Garlin'e mektubudur. Mektupta tarih yoktur. Mektuba "Sevgili Anna"[319] hitabıyla başlanmıştır. Mektupta alıcıya "sen" şeklinde hitap edilmiştir.

Mektuplarda Anna Garlin ile Marya Şoning yoksul yaşamlarındaki koşuşturmaları, Marya'nın yaşlı babasının hastalık ve ölüm sürecini, yaşlı Şoning öldükten sonraki mal paylaşımı ve Marya'nın bir başına kalışını konuşurlar.

Marya Şoning'in Anna Garlin'e yazdığı, eserdeki üçüncü mektuptan sonra anlatıcı (yazar), Şoninglerin evinde gerçekleşen açık artırmayı anlatmaya girişir.

[316] **A.e.,** s. 532-533.
[317] **A.e.,** s. 528.
[318] **A.e.,** s. 529.
[319] **A.e.,** s. 531.

"Alıcılar, satılığa çıkarılan eşyaları hem kötüleyerek hem de merakla incelediler. Frau Rotberh, Şoning'in ölümünden sonra yıkanmamış olan kararmış çamaşıra baktı: onu çekiştirip durdu, silkeledi 'çer çöp, paçavra, yırtık pırtık giysi' sözlerini tekrarlayarak."[320] ifadelerinden Puşkin, kahramanların yoksulluğunu vurgular. Zavallı, küçük, talihsiz insanlardan oluşan bir kalabalık betimlenir. Şoninglerin ellerinde kalan eşyalar çöp değerindedir ve çevreden gelen alıcılar da bu eşyalara bile dikkat gösterirler.

Marya Şoning, üç yıldır babasının bakımını üstlenen ve ailesinin yoksullaşmasını evinden atılmaya kadar yaşayan genç, soylu bir kadındır. Eski hizmetçileriyle yakın arkadaş olarak kalabilmiş bir soyludur.

Anna Garlin, Şoninglerin eski hizmetçisidir; Şoningler yoksullaşınca hizmetçi çalıştıramaz duruma gelirler. Anna Garlin, Şoninglerin evinden ayrılır. Anna Garlin'in Şoninglerle kurduğu gönül bağı, yaşlı Şoning hakkında söylediği *"Onun çatısı altında üç yıl geçirdiğimi ve zavallı bir yetim olan bana ücretli bir hizmetçi gibi değil de kızı gibi davrandığını asla unutmayacağım."*[321] sözleriyle anlaşılmaktadır. Şoninglerin evinden ayrılsa da Anna Garlin ile Şoninglerin yakın ilişkileri devam eder.

Marya Şoning'in babası, yaşlı Şoning hastalık yüzünden üç yıl acı çeker ve sonunda ailenin de yoksullaştığını görerek hayata veda eder. Kızını seven bir babadır.

Bay Kelts, doktordur; ancak zengin bir adam değildir. Marya Şoning'in babası yaşlı Şoning'in son zamanlarında yanında bulunur. Şoning ailesine manevi olarak sık sık destek verir.

Frits, Anna Garlin'in kocasıdır. Frits oldukça sağlıklı, keyfi yerinde bir adamdır; ancak ara sıra tahta bacağı ona rahatsızlık vermeye başlamıştır. Çok az yürümektedir. Kötü havalarda ıhlayıp oflamaktadır. Anna Garlin'in mektubundaki ifadesine göre Frits, *"tam bir çocuk"* gibidir; ev işlerinden, ev çekip çevirmekten anlamamaktadır.[322]

---

[320] **A.e.,** s. 532.
[321] **A.e.,** s. 529.
[322] **A.e.,** s. 528.

Anna Garlin ve Frits'in çocukları ise büyüyüp gelişmekte ve güzelleşmektedirler. Oğulları Frank artık koca bir delikanlı olacaktır. Kızların peşinden koşmaya başlamıştır. Oysa henüz üç yaşında bile değildir. Ama kavgacının teki olmuştur. Frits, Frank'a çok yüz vermekte, onu şımartmaktadır. Çocuğu yatıştırmak yerine onu kışkırtıp yaramazlıklarına sevinmektedir. Anna Garlin, mektubunda bu durumdan dert yanar.[323] Kızları Mina, Frank'tan bir yaş büyüktür; ama çok daha ağırbaşlıdır. Anna Garlin, kızı Mina'ya artık alfabeyi öğretmeye başlamıştır. Mina'nın hemen kavrayan, kıvrak zekâlı bir kız olduğunu ve ileride güzel bir kız olacağını düşünür. Ancak Anna Garlin, kızının güzel olmaktan ziyade iyi kalpli ve aklı başında bir kız olursa daha mutlu olabileceğine inanır.[324]

Puşkin, uzun öyküsünü yazmaya zanaatçıların yaşamından başlar. Bu öykünün kahramanları: *"hasta bir zanaatçı, hastaya bakmayı öğrenen bir genç kız, el örgüsü işlerini satan eski hizmetçi, açık artırmada mallara değer biçen görevli, yoksul bir hekim, tamtakır misafirhanesi olan bir hancı, vergi memurları, tahta bacağıyla talihsiz sakat bir adam, ..."*[325] gibi kahramanlardır. Farklı sosyal konum ve şartlara tabii olan kişiler öyküde bir araya getirilmektedir. Örneğin Puşkin, Frits'in tahta bacağını gözünden kaçırmaz; Anna'nın çocukları Frank ve Mina'yı bireyleştirir. Frank ve Mina çocuk kahramanlar olarak mektuplarda yerini alır. Puşkin, doktor imgesini Bay Kelts'te canlandırır; onlara ek olarak küçük burjuvaziyi sembolize eden kişiler sunar: Girts, Karolina Şmidt, Frau Rotberh gibi kahramanlar sahneye çıkarılır. Puşkin, Marya'nın babası yaşlı Şoning'in mülkünün açık artırmaya çıkarılmasıyla küçük burjuvayı okura gösterir. Marya Şoning ve Anna Garlin'in hüküm giymesini anlatan kısa not niteliğindeki açıklayıcı metinde bu kahramanlardan ne bahsedilmiştir ne de herhangi bir imada bulunulmuştur. Puşkin, mektup yazarlarının çevrelerindeki kahramanları da tanıtmıştır. **Marya Şoning** tamamlanmamış bir eser olmasına rağmen daha başında birçok kahraman olay örgüsüyle bağlantılı olarak okura gösterilir.[326]

Marya Şoning'in sanatsal özelliklerinden biri yazarı Puşkin'in tarih okumaları üzerinden hareket etmesidir. Puşkin, yaşamının son yılları olan 1834-1837

[323] **A.e.,** s. 528-529.
[324] **A.e.,** s. 529.
[325] Yakuboviç, **a.g.e.,** s. 146.
[326] **A.e.,** s. 165.

yılları arasında, dünya tarihinin gerçeklerini yalnızca takip etmekle kalmaz aynı zamanda onlardan yola çıkarak eserler yazmayı tasarlar. Yazar, özellikle Avrupa tarihine ilgi gösterir; feodalizm çağında Avrupa'nın geçmişindeki sınıf mücadelesini ve 18. yüzyıl Fransız devriminin temellerini anlatan Fransız tarihçilerini okur. Fransız Devriminin bir tarihini yazmak ister ve bu isteğinden yola çıkarak başlangıcından yaşadığı güne kadarki burjuva dönemini kapsayan iki eser üzerinde çalışmaya başlar. Birinci eseri, daha sonra Nikolay G. Çernışevski'nin (1828-1889) Puşkin'in en iyi eseri olarak göreceği büyük bir tarihsel dramdan sahneler olur. Puşkin'in ölümünden sonra bu sahneler, **Şövalyelik Zamanlarından Sahneler** (Stsenı iz rıtsarskih vremen) başlığı altında yayımlanır. İkinci eseri ise trajik bir yoksulluk ve aşağılanma olayını anlatan **Marya Şoning** başlıklı uzun öyküsü olur.[327]

Puşkin'in el yazmaları arasında Marya Şoning ve Anna Garlin davasını anlatan bir özete rastlanır. Bu özet, **Marya Şoning**'e program olarak hizmet eden ve nereden aktarıldığı bilinmeyen Fransızca yazılmış bir metindir. Puşkin'in bıraktığı bu özet, Anna Garlin ve Marya Şoning'in mektuplarının arka planını kavramamızı sağlamaktadır. Metin de Marya Şoning ve Anna Garlin'in ne zaman ve nerede hüküm giydiğini bildirmekle başlar; ikisinin idamına kadar yaşadıkları süreç anlatılır.

A.S. Puşkin'in esere dair Fransızca yazdığı notlarına göre: Marya Şoning ve Anna Garlin 1787 yılında Nürnberg'de hüküm giymiştir.

Marya Şoning, Nürnbergli bir zanaatçının kızıdır. 17 yaşında babasını kaybeder. Yoksullukları yüzünden tek hizmetçileri olan Anna Garlin'i bırakmak zorunda kaldığı için babasına tek başına bakar. Babasının cenazesinden döndüğünde evinde vergi idaresinden gelen iki memuru görür. Memurlar malvarlığına göre vergilerini ödeyip ödemediğinden emin olmak için rahmetli babasının belgelerini incelemeyi talep eder. Memurlar belgeleri kontrol ettikten sonra yaşlı Şoning'in vergilerini usulüne göre değil de tutarsız bir şekilde ödediğini tespit ederler. Mal varlığını mühürlerler. Hazine başkanları bu işi çözene kadar yaşlı Şoning'in kızı Marya ise evin boş bir odasına taşınır. Vergi memurları, başkanlarının kararına göre hazineye ayrılan evi Marya Eleonora Şoning'in terk etmesi emriyle geri dönerler. Yaşlı Şoning hayattayken fakir ama idareli, tutumlu bir adamdır. Ancak üç yıllık

[327] Yuri Mihayloviç Lotman, **Puşkin: biografiya pisatelya. statyi i zametki. "Yevgeni Onegin". kommentariy**, Sankt-Peterburg, İskusstvo – SPB, 2003, s. 169.

hastalığı biriktirdiği her şeyi tüketir. Marya memurlara gider, ağlar; ancak üstleri acımasızdır. Akşamleyin Sveti Yakova'nın mezarlığına gider, sabahleyin oradan ayrılır, sonra açlıktan ölmek üzereyken yine kendini mezarlıkta bulur. Nürnberg polisi akşam saat 10'dan sonra her kadını tutuklayan gece bekçilerine yarım kron ödeme yapmaktadır. Marya Şoning mezarlıkta bulunduğu gerekçesiyle askeri hapishaneye götürülür. Ertesi gün hâkim karşısına çıkarılır, hâkim Marya'yı serbest bırakır. İkinci kez yakalanması halinde onu ıslah evine göndereceğine dair gözdağı verir. Marya, Pegnitz nehrine kendini atmak ister, seslenerek dikkatini dağıtmaya çalışırlar. Marya, babasının eski hizmetçisi Anna Garlin'i görür. Anna Garlin, sakat bir adamla evlidir. Anna Garlin, Marya'yı teselli eder. Marya bir yıl boyunca Garlin ailesinin yanına sığınır. Orada sefil bir hayat sürer. Yılın sonunda Anna Garlin hastalanır, kış gelir, iş de yoktur, gıda fiyatları da artar. Sakat kocasının ilkbahara doğru öldüğü yatağı dışında tüm mobilyaları parça parça satılır. Fakir bir doktor, karı kocayı ücretsiz bir şekilde tedavi eder. Bazen onlara bir şişe şarap getirir, ama doktorun da parası yoktur.[328]

Anna Garlin iyileşir, ancak her şeye karşı duyarsızlaşır. Çünkü hiç iş yoktur. Mart ayının başında, bir günün akşam vakti Marya birden evden çıkar gider. Marya nöbetçi devriye tarafından gözaltına alınır, onbaşı askerlerine Marya'nın etrafını sarmasını emreder ve Marya'ya ertesi sabah onu kırbaçlayacaklarını söyler. Marya çocuk öldürmekten suçlu olduğunu haykırır. Marya hâkim karşısına çıkarıldığında bir çocuk doğurduğunu, üstelik onu artık kendisinin de bilmediği bir yerinde ormana gömen Anna Garlin'in aldığını açıklar. Anna Garlin hemen tutuklanır. Anna Garlin suçunu inkâr ettikten sonra Marya ile yüzleştirilir, her şeyi inkâr eder. İşkence aletlerini getirirler. Marya dehşete kapılır ve sözde suç ortağının bağlı ellerini yakalar ve ona isteneni itiraf etmesini, ikisi için her şey sona erse de Frank ve Nani'nin yetimhaneye yerleştirileceğini söyler. Anna, Marya'nın amacını anlar ve onu kucaklar, sonra çocuğun Pegnitz nehrine atıldığını söyler. Davada hızlı bir şekilde karar verilir. İkisi de idama mahkûm edilir. Belirlenen günün sabahı kiliseye götürülürler, orada dua ederek kendilerini ölüme hazırlarlar. Arabadayken Anna sakindir, Marya ise heyecanlı ve endişe içindedir. Anna Garlin, idam iskelesine çıkar

[328] Puşkin, "Marya Şoning", s. 609.

ve gökyüzünde olacaklarını, metin olmalarını, Tanrı'nın karşısına çıkacaklarını söyler. Marya, Anna'nın suçsuz olduğunu ve kendisinin yalancı tanık olduğunu haykırır. Marya kendini celladın ve papazın ayaklarına atar, her şeyi anlatır, cellat şaşkınlık içinde duraksar. Halkın içinden çığlıklar duyulur. Anna Garlin, papazın ve celladın sorularına isteksizce yanıt verir. Marya'nın doğruyu söylediğini, kendisinin yalan söylediği ve Tanrı'nın merhametinden şüphe ettiği için suçlu olduğunu dile getirir. Hâkimlere bir rapor gönderilir. Raporu götüren elçi, bir saat sonra cezanın infazı emriyle geri döner. Anna Garlin'in kafasını kesen cellat baygınlık geçirir. Marya ise artık bir ölüdür.[329]

Puşkin Fransızca notlarında çocuk öldürmeden idama mahkûm edilen kadınlarla ilgili bir Nürnberg cinayet hikâyesini çözmek için geriye hiçbir anahtar ya da hiçbir delil bırakmamıştır.[330] Cinayetin işlendiğine dair kanıt yoktur ve olayın çözümü de verilmemiştir.

Puşkin'in Marya Şoning ve Anna Garlin'in hüküm giymelerini anlattığı kısa notlarında geçen Pegnitz Nehri, Almanya'da bulunan, yaklaşık 115 km uzunluğunda olan bir nehirdir. Bu nehir, Nürnberg şehrinin içinden geçer. Puşkin esere dair Fransızca notlarında Marya Şoning'in Nürnbergli bir zanaatçıdan geldiği, bununla birlikte Marya Şoning ile Anna Garlin'in hüküm giyecekleri davanın Nürnberg'te yapıldığı bilgisini verir. Yazarın notlarına göre kahramanların hikâyelerinin Avrupa'da başlayıp orada geliştiği görülür. Bu kahramanların hayatlarının Avrupa'dan etkilenmiş olduğuna Puşkin burada dikkat çeker.

Puşkin'in eser dair Fransızca notlarında Marya Şoning'in kendi çocuğunu öldürme ve Anna Garlin'in de o çocuğu gömerek yardım etme iddiaları iki kadının yaşam koşullarının oldukça zora girmesi sonrasında Anna Garlin'in çocukları Frank ve Mina'nın yetimhaneye yerleştirilirse hayatlarının kurtulacakları ümidiyle ortaya atılmıştır. Ancak olayın gerçek yüzü Marya Şoning ve Anna Garlin'in mektuplarından değil de A.S. Puşkin'in el yazması notlarından okur tarafından öğrenilir. Mektuplardan edinilen izlenim, Marya Şoning ve Anna Garlin'in yaşam şartlarının çok zor olduğudur. Marya Şoning'in babası vefat ettiğinde hayat onlara

[329] **A.e.**, s. 610.
[330] Yakuboviç, **a.g.e.,** s. 148.

öncekine göre daha ağır şartlar, hatta tam bir yokluk hazırlar. **Marya Şoning**'te yoksulluk ve ölüm, kahramanların hayatlarında öncü rol oynayan etkenlerdir.

Marya Şoning çalışmasına dair inceleme yapmak için yalnızca geriye kalan pasajlar üzerinden hareket edilebilir. Ancak yine yalnızca bu pasajlar üzerinden bile Puşkin'in kullanmak istediği üslup ve eserine şekil veren özellikler kendilerini göstermektedir. **Marya Şoning**'te mektup türü ile betimleyici anlatı arasında salınımlar ve konuya tamamen özgün olayların eklenmiş olması söz konusudur. **Marya Şoning**'e dair Puşkin'in el yazmalarında hem mektuplar hem de açıklama metni vardır; olay örgüsü öykünmeyle şekillenmiş bir kurguda değildir. Romanın bir kısmı, iki kahramanın mektuplaşması olarak okura sunulmuştur. Böylelikle olayların çifte ışık altında yani iki farklı bakış açısıyla görülmesi sağlanmıştır. Farklı kahramanlar sayesinde iki ayrı diyalog tarzı geliştirilmiştir. Bu, *"Puşkin'in Richardsoncı burjuva mektup roman türüne son dönüşü"*[331]dür.

Sonuç olarak **Marya Şoning**, Puşkin tarafından toplumsal sorunlarla bağlantı kurularak tarihsel tema zemininde kahramanların yaratıldığı bir mektup roman örneği teşkil etmektedir. Ana kahramanların mektupları ve eserin sonundaki açıklama metniyle olay örgüsü zincirleme bir şekilde, kopukluk olmaksızın kurulmaktadır. Frau Rotberh'in tekrarlayan deyimiyle *"Ne komedi ama!"*[332] gibi görünen küçük burjuvazinin trajikleşen hayatı betimlenmektedir. **Marya Şoning**'ten sonra 1830'lu yılların Rus mektup roman yaratıcılığını Vladimir Fyodoroviç Odoyevski, **Hava Perisi** (Silfida) ve **Knyajna Zizi** adlı eserleriyle devam ettirir.

3.2.3. V.F. Odoyevski: "Hava Perisi" (Silfida,1837) ve "Knyajna Zizi" (1839)

Rus edebiyat tarihçisi ve kuramcısı Pavel N. Sakulin, bir düşünür ve yazar olarak Vladimir Fyodoroviç Odoyevski'nin (1804-1869) hayatını üç döneme ayırmaktadır:

> "Birincisi, başlıca olarak 'Mnemozina'nın yayınlanma dönemi olan Erdemseverlik dönemidir. İkincisi, daha çok otuzlu yılları kapsar ve 'Rus

[331] Yakuboviç, **a.g.e.,** s. 165.
[332] Puşkin, "Marya Şoning", s. 531.

> Geceleri'nde en iyi şekilde ifade edilen felsefi-mistik idealizmin hâkim oluşuyla karakterize edilir. Kırklı yılların ikinci yarısından itibaren üçüncü dönem başlar, sonra ellili ve altmışlı yıllar boyunca devam eder; bu dönem, kuramsal düşünce alanında bilimsel gerçekçiliğin ve Rus yaşamının toplumsal sorunlarına yoğun ilginin dönemidir."[333]

Odoyevski, yazdığı bir önsözde gençlik dönemindeki düşünce dünyasını şu şekilde anlatmaktadır:

> "Gençliğim, metafiziğin şimdi siyaset bilimlerine olduğu gibi yaygın bir atmosfer olduğu çağda geçti. Tüm doğa olaylarını inşa etmenin (biz buna "kurmak" diyorduk) mümkün olacağı mutlak bir teori olanağına inanıyorduk, tıpkı şimdi insanın tüm ihtiyaçlarını tam olarak karşılayacak bir toplumsal modelin mümkünlüğüne inandığımız gibi."[334]

Moskova ve sonra Peterburg salonlarına hâkim olan Odoyevski, davetli gecelerin, entrikaların, baloların, dedikoduların toplumu yüksek sosyeteyi çok iyi tanıyan bir yazar olmuştur. Odoyevski, kötülüğe kayıtsız kalmayan, toplumun iyileştirilmesi ve geliştirilmesi amaçlarını gözeterek onu etkilemeyle ilgili olan bir insandır. Bundan dolayı okura insanın hainliğinin ve alçaklığının yıkıcı sonuçlarının canlı tablolarını sunmaktadır.[335] Yazar, 1844 yılında yayımlanan **Rus Geceleri** (Russkiye noçi) adlı eserinde kendi deyişiyle *"20'li ve 30'lu yılların Moskova gençliğinin düşünsel faaliyetlerinin gerçeğine oldukça sadık kalmış bir tablosunu"*[336] okurlarına sunmuştur. Ancak bir önceki onlu yıllardaki yaratıcılığında **Hava Perisi** (Silfida) ve **Knyajna Zizi**'de farklı yaratıcılık denemeleriyle okurları karşılamaktadır.

Odoyevski'nin ilk mektup roman yaratıcılığını gösterdiği **Hava Perisi** adlı eseri, 1837 yılında Sovremennik (Çağdaş) adlı dergide yayımlanır.[337] Eser Odoyevski'nin kendi adıyla basılır.

---

[333] Pavel Nikitiç Sakulin, **İz istorıi russkago idealizma. knyaz V.F. Odoyevskıy. mıslitel-pisatel**, C:I çast I, Moskva, İzdaniye M. i S. Sabaşnikovıh, 1913, s. 7.
[334] Vladimir Fyodoroviç Odoyevski, "Predisloviye", **Russkiye noçi**, Yay. Haz. B.F. Yegorov, Leningrad, Nauka, 1975, s. 187.
[335] Valentin İvanoviç Korovin v.d., **İstoriya russkoy literaturı XIX veka v treh çastyah. Çast 2 (1840-1860 godı): uçebnik dlya vuzov**, Ed. by. V.İ. Korovin, Moskva, Vlados, 2005, s. 104.
[336] Vladimir Fyodoroviç Odoyevski, "Primeçaniye k 'Russkim noçam", **Russkiye noçi**, Yay. Haz. B.F. Yegorov, Leningrad, Nauka, 1975, s. 192.
[337] Vladimir Fyodoroviç Odoyevski, "Silfida", **Soçineniya v dvuh romah: tom vtoroy povesti**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1981, s. 113.

Yazarın ilk mektup romanı **Hava Perisi**'nde mistik ve felsefi bir tema hâkimdir. Odoyevski'nin kimlik felsefesinin ilkelerinden ayrılmaya başladığı bu dönemde, mistisizme olan eğilimi kendini gösterir. Odoyevski, eski kabalistlerin ve simyacıların; Jakob Böhme, Karl von Eckartshausen, Johann Heinrich Jung-Stilling ve özellikle Louis-Claude de Saint-Martin ile Pordage gibi XVI - XIX. yüzyılların en önemli mistiklerinin çalışmalarını inceler. Odoyevski, mistik öğretilerin ve onların tarihçelerinin tüm inceliklerine kadar oldukça iyi bir şekilde hâkim olur.[338] Yazarın ilgi duyup üzerinde çalıştığı mistisizm **Hava Perisi**'nde yansımalarını gösterir.

Mektup romanın olay örgüsünde I.mektupta Mihail Platonoviç, amcasının köyünden yazmakta olup köyde yeni gördüğü köy yaşamını anlatmaktadır. Mihail Platonoviç'i doktorlar şehirden köye göndermişlerdir; onun kendi tercihi değildir. Ancak Mihail Platonoviç köyde şimdilik mutludur; köydeki tüm komşularını ziyaret eder. Komşuları cahilliklerinden gayet memnun bir şekilde yaşayan mutlu insanlardır. Mihail Platonoviç de hiçbir şey bilmemenin daha doğru ve iyi olduğuna inandığını gösterince köy sakinleri tarafından oldukça sevilir ve en yakın komşularından zengin bir adamın kızı güzel Katenka ile tanışır.[339]

II.mektup, I.mektuptan iki ay sonra yazılmıştır. II. mektupta Mihail Platonoviç, köydeki arkadaşlarının yaptıklarına artık kötü gözle bakar. Çünkü köydekiler de eğitimli denen şehirdeki insanlarla aynı yararsız tutkulara ve alçaklığa sahiptirler. Mihail Platonoviç, köydeki arkadaşları hakkında üzücü gözlemler edinir ve içine kapanır. Yalnız kalarak evde vakit geçirmeye çalışır: karakalemle çizim yapmayı, şiir yazmayı, şarkı söylemeyi dener. Mihail Platonoviç, amcasının kâhyasından çatı katındaki mühürlü dolaplarda kitaplar olduğunu öğrenir ve kâhyaya dolabı açtırır. Dolapta kimyagerlerin, simyacıların, kabalistlerin[340] kitapları ve yazıları ile bazı kimya aletlerinden kalıntılar görür. Amcasının mistik olup, mistisizme eğilimli kişi olduğunu fark edince çok şaşırır. Mihail Platonoviç

[338] Yuriy Vladimiroviç Mann, **Russkaya filosofskaya estetika**, Moskva, MALP, 1998, s. 160.
[339] Vladimir Fyodoroviç Odoyevski, "Silfida", s. 106-109.
[340] Kabalist: Kabala öğretisiyle uğraşan kimsedir. Kabala ise özellikle Yahudilikte yaygın olan, insanın yaratıcısının planları ve amacı hakkında gizli bir dini-mistik öğreti/doktrin anlamına gelmektedir.

buldukları kitaplar üzerinde çalışmaya koyulur. Bu sırada sık sık Katenka'nın babası Gavril Sofronoviç Rejenski de ziyarete gelir.[341]

III. mektup, iki ay sonra yazılmıştır. Mihail Platonoviç, amcasının kütüphanesinde bulduğu el yazması reçetelerden deney yapmakla meşgul olur. Çocukluğunda da su perisini (undina) görmüştür. Ancak şimdilik hava perisini (silfida) görmeyi ister. Hava perisini görmek için firuze taşlı yüzüğü su dolu kristal bir vazonun içine atar. Suyu güneşe tutar. Akşama doğru yatmaya giderken vazodaki sudan içer. Henüz suda herhangi bir değişiklik, varlık emaresi görmez. Amcasının kütüphanesinden okuduğu birkaç olağanüstü olayı anlatır. Kurşunu altına dönüştürme, altın yapma, metalleri dönüştürme gibi deneylerin yapılması gibi işlerin küçümsenmemesi gerektiğini düşünür.[342]

IV. mektupta Mihail Platonoviç evlilikten söz eder. Komşu kızı Katenka'nın kendisine aşık olduğunu öğrenmiştir. Bir gün Katenka'nın babası Rejenski gelir ve Mihail Platonoviç'e köylülerinin ana gelir kaynağı olan orman hakkında aralarındaki davanın devam ettiğini bildirir. Dava Mihail Platonoviç'in lehine sonuçlanmaz ise köylüler çok kötü duruma düşecektir. Katenka'nın babası ise Mihail Platonoviç'e bir barış teklifi sunar. Barışı kalıcılaştırmak içinse kızını bir damadın bulmasına sevineceğini söyler. Mihail Platonoviç aslında Katya'yı sevimli, uysal, sessiz bir kadın olarak görür. Evlenip evlenmeme konusunda mektup yazdığı arkadaşına akıl danışır ve cevabını bekler.[343]

V. mektupta Mihail Platonoviç, arkadaşının tavsiyesine uyarak Katya'ya evlenme teklifinde bulunur. Katya ve babası bu teklife çok sevinirler. Düğün hazırlıklarını başlatırlar. Mihail Platonoviç, mektup arkadaşını mutluluğuna şahit olması için düğününe çağırır. VI. mektup birkaç hafta sonra yazılmıştır. Mihail Platonoviç yüzük ve su koyduğu vazoda yalnızca kendinin görebildiği mavi renkte kıvılcımlar görür.[344] VII. mektupta Mihail Platonoviç vazonun içindeki mucizevi değişimleri anlatır. Mihail Platonoviç, vazoda çıkan gülün yaprakları açılınca içinde küçücük bir kadın figürü görür. Mektubun sonunda artık kendini doğanın tüm

[341] Odoyevski, "Silfida", s. 109-111.
[342] **A.e.,** s. 111-113.
[343] **A.e.,** s. 113-114.
[344] **A.e.,** s. 114-116.

sırlarını araştırmaya adadığını ve insanlarla olan tüm bağlarını kopardığını bildirir ve arkadaşına veda eder.[345]

Sekizinci mektup ise Gavril Sofronoviç Rejenski'nin Yayımcıya Mektubu başlığını taşır. Rejenski'nin mektubundan Mihail Platonoviç'in mektuplaştığı arkadaşının aynı zamanda mektupların yayımcısı (izdatel) olduğunu öğreniriz. Rejenski, damat adayı Mihail Platonoviç'in kendisini içeriden kilitlediğini, kimseyi yanına bırakmadığını, yemeğini bile pencereden verdiklerini öğrenir ve amcası gibi Mihail Platonoviç'in de büyücülükle uğraştığından şüphelenir. Rejenski, kızı Katya'yla yarım kalan evlilik sürecinden ve aralarındaki orman davasının durdurulmasından rahatsızlık duyar. Mihail Platonoviç'i ikna edip ayağına getirtmesi için mektubu yazdığı yayımcı arkadaşından buraya gelmesini rica eder.[346]

Mektuplardan sonra gelen kısa öykü (rasskaz) başlıklı kısa açıklayıcı metin Mihail Platonoviç'in mektuplaştığı arkadaşı, aynı zamanda yayımcı (izdatel) kişi tarafından yazılmıştır. Bu kısımda yazılana göre yayımcı, Rejenski'nin mektubunu alır. Yayımcı, bir doktor tanıdığına Mihail Platonoviç'in mektuplarını gösterir. Doktor, ruhlarla iletişime inandığı için ve mektuplarda yazdıklarına bakarak Mihail Platonoviç'e deliliğin türlerinden biri olan demonomani teşhisi koyar. Yayımcı, Mihail Platonoviç'in köyüne birlikte gitmek üzere doktoru davet eder. Yayımcı ve doktor köye gittiklerinde Mihail Platonoviç'i yatağında solgun bir şekilde yatıyorken bulurlar. Mihail Platonoviç'in masasının üzerinde ise yazılarla dolu kâğıtlar bulunmaktadır. Yayımcı bu kâğıtlardan okuyabildiği satırları okura sunar.[347]

Yayımcı, "Parçalar Mihail Platonoviç'in Not Defterinden" başlığı altında arkadaşının yazdıklarını paylaşır. Mihail Platonoviç, birbirinden kopuk, farklı farklı konularda, bazen de tamamlamadığı cümlelerle içsel konuşmalarını ve sorgulamalarını yazıya dökmüştür. Roma'dan, aşktan, bitkilerden, insanlardan, çeşitli duygulardan bahsetmektedir. Son satırlar farklı harflerle, bir bakıma şifrelenmiş bir şekilde yazılmıştır.[348]

Yayımcı arkadaşı ile doktor, Mihail Platonoviç'i banyo yaptırır, iştah açıcı şurup verir, özenle bakarlar. Mihail Platonoviç, arkadaşı ne isterse onu yapar;

[345] **A.e.,** s. 116-117.
[346] **A.e.,** s. 118-119.
[347] **A.e.,** s. 119-120.
[348] **A.e.,** s. 120-123.

arkadaşına itirazsız itaat eder. Arkadaşı, Mihail Platonoviç'in nikâhını kıyar, köyünde bırakır ve Moskova'ya evine, işlerine döner.[349] Yayımcı arkadaşı birkaç ay sonra Mihal Platonoviç'in durumunu kontrol etmeye köye geldiğinde arkadaşının sevinçli ama suskun olduğunu, *"En azından o şimdi diğerleri gibi bir insan."*[350] sonucunu görür.

Mektup romanın ana düşüncesini mektup yazarı Mihail Platonoviç'in ifadeleri açıklamaktadır. Mihail Platonoviç, arkadaşının uygun gördüğü mutlu yaşamı ve evliliği kurduktan sonra arkadaşına *"Beyler! Aletler kutu için değil, kutu aletler için vardır! Kutuyu aletlere göre yapınız, aletleri kutuya göre değil."*[351] şeklinde imalı bir benzetme dile getirir. Mihail Platonoviç'e göre toplumun yarattığı kalıplar, bireylere uygun değildir. Kalıplar, bireylere uydurulmalıdır, bireyler kalıplara göre şeklini bozup kırılmak zorunda kalmamalıdır. Ancak eserin sonunda Mihail Platonoviç, çevresi ve yayımcı gibi sağduyulu bir insan, adeta kutusuna uyan bir alet haline gelir.

Hava Perisi'nin kompozisyonunda sekiz mektup vardır. Yedi mektup Mihail Platonoviç tarafından arkadaşına (aynı zamanda yayımcı) yazılmıştır. Sekizinci mektup ise Mihail Platonoviç'in köydeki komşusu Gavril Sofronoviç Rejenski tarafından yayımcıya yazılmıştır. Mihail Platonoviç'in mektuplarından anlaşıldığı kadarıyla arkadaşından da mektuplar almaktadır. V. mektubun başlangıcında Mihail Platonoviç'in arkadaşıyla aralarında gerçekleşen mektuplaşma şu sözleriyle gösterilir:

> "Kararlılığın, tavsiyelerin, hayır duan için sana teşekkür ederim, dostum; mektubunu alır almaz Katya'mın babasına hoplayıp zıplayarak koştuğum gibi resmi bir teklifte bulundum."[352]

Böylelikle birden fazla mektup adresinin eserde geçtiği anlaşılır; ancak Mihail Platonoviç'in arkadaşının mektupları eserde doğrudan verilmez. Mihail Platonoviç'in yazdığı ilk yedi mektup Romen rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Sekizinci mektup ise numaralandırılmadan, kim tarafından kime (Rejenski'den

[349] **A.e.,** s. 123-124.
[350] **A.e.,** s. 126.
[351] **A.e.,** s. 125.
[352] **A.e.,** s. 114.

yayımcıya) yazıldığı belirtilerek verilmektedir. Mektuplar kronolojik sıralamaya göre eserde yer almaktadır.

IV. mektupta Mihail Platonoviç'in *"Sana son mektubumda aslında ona niçin başladığımı yazmayı unuttum. Mesele şu ki dostum garip bir durum içerisindeyim ve senden tavsiye almak istiyorum."*[353] şeklindeki sözlerinden arkadaşına ikinci tekil şahıs (sen) üzerinden hitap ettiği ve tavsiye alacak kadar güvendiği gözlemlenir.

Eserde **Hava Perisi** başlığından sonra sonra alt başlık niteliğinde parantez içerisinde *"Sağduyulu Bir İnsanın Notlarından"*[354] (İz zapisok blagorazumnogo çeloveka) ifadesi kullanılmıştır. İfadeden anlaşılacağı üzere eser yalnızca mektuplardan oluşmamaktadır. **Hava Perisi**'nde metne girişten önce eserin kime ithaf edildiği (Anas. Serg. P-voy şeklinde kısaltılan bir kadın ismine), üç epigraf, sekiz mektup, bir kısa öykü (rasskaz), Mihail Platonoviç'in Not Defterinden Parçalar (Otrıvki İz jurnala Mihaila Platonoviça) ve sonunda parçalar kısmından ayrı bir paragraf yer almaktadır. Mektuplara başlanmadan önce "XIX. yüzyıl" şeklinde olayın hangi zaman diliminde geçtiği not düşülmüştür. Tüm bu mektuplar ve metinler olayların gidişat zamanına göre sıralı bir şekilde, bir bütünün parçalarını oluşturacak unsurlar olma özelliğiyle birbirine bağlanmıştır.

Odoyevski'nin **Hava Perisi** adlı *"uzun öyküsünün sayfaları gökyüzüne duyulan hasretle doludur."* Hava Perisi (Silfida) imgesi mistiktir ve ana kahramanın başka bir dünyaya beslediği duygu ve istek, daha yüksek bir anlamı olmayan sıradan varoluşundan duyduğu memnuniyetsizlik tam da iki dünyaya aidiyetinin bilincine vardığı için ortaya çıkar.[355] Ana kahraman Mihail Platonoviç, fiziksel olarak yaşadığı dünyadan bir tatminsizlik duymaktadır, sıradan varoluşunun üzerinde görmek istediği gerçeküstü, mistik bir dünyayı hayal etmektedir. Hava Perisi ise güzelliğin ve huzurun olduğu gizemli dünyanın timsalidir ve Mihail Platonoviç ancak bu hayali dünyada mutlu olabilmiştir.

Mihail Platonoviç mutlu olduğu mistik dünyada kalamaz. Arkadaşı ve doktor tarafından kendilerince iyileştirilir. Arkadaşına *"Senin de söylediğin gibi beni iyileştirdiğin, yani duygularımı nasırlaştırdığın, onları sızdırmaz bir örtüyle*

[353] **A.e.,** s. 113.
[354] **A.e.,** s. 106.
[355] V.N. Ostaptseva, **Lirizm russkoy prozı 30-h godov XIX veka**, Moskva, İnfra-m, 2010, s. 42.

kapladığın, senin kutunun dışında başka hiçbir dünyada zapt olunmaz hale getirdiğin için çok memnunsun…"[356] diyen Mihail Platonoviç mektup romanın sonunda mistik dünyayla bağının koptuğunu, gerçek dünyaya döndürüldüğünü anlatır. Böylelikle kahramanların zaman içerisinde geçirdiği değişimler de gözlemlenir.

Kahramanlardan Yayımcı, Mihail Platonoviç'in deyimiyle *"Ne kadar da sağduyulu bir insanım!"*[357] diye içten içe kendiyle övünen biridir. Arkadaşını delilikten kurtarmış, evlendirmiş, mutluluğuna vesile olmuş, akrabaları tarafından övgü almış, gururlu bir karakterdir. Moskova'da yaşamaktadır; köye arkadaşı Mihail Platonoviç için gelip gitmektedir.

Hava Perisi'nde sanatsal özellik olarak birbirine paralel gelen iki katman resmedilir: fantastik ve gerçek katmanlar. Ancak bu katmanlar birbiriyle bağlantılı değildir; yani bu iki dünya birbiriyle ilişkili değildir ve ikisi arasında birbirine geçişler yoktur; Odoyevski **Hava Perisi**'nde okuruyla oyun oynamaz. Gerçek dünyada, başka ya da irrasyonel dünyanın varlığına dair hiçbir ima, ipucu yoktur.[358] İki farklı dünya paralel doğrultuda kendi akışında varlığını devam ettirmektedir.

Mektup romanda birçok kez "dünya" ifadesi geçmektedir. Özellikle yeni olan bir dünyanın vurgusu yapılmaktadır. III. mektupta Mihail Platonoviç deneyler hakkında açıklama yaparken *"Bu gizemli yolla güneşin ruhu yavaş yavaş insanın içine girecek ve onun gözleri yeni bir dünya için açılacaktır."*[359] iddiasında bulunur. **Mihail Platonoviç'in Not Defterinden Parçalar** alt başlığında Mihail Platonoviç *"Bizim dünyamızdan ise henüz çok çok uzakta"*[360] ve *"Ardımdan gel, ardımdan… Başka bir dünya var, yeni bir dünya… Bak: Kristal çözüldü, orada onun içinde yeni bir güneş var…"*[361] ifadelerini kullanır. Böylelikle gerçek ve fantastik dünyalar ayrı ayrı anlatılır.

---

[356] Odoyevski, "Silfida", s. 125.
[357] **A.e.,** s. 124.
[358] Tatyana Nizamovna Paşayeva, "Postroeniye syujeta fantastiçeskoy povesti V.F. Odoyevskogo 'Salamandra", **Vestnik Dagestanskogo gosudarstvennogo universiteta**, C.XXXII, No:2, 2017, s. 71.
[359] Odoyevski, "Silfida", s. 112.
[360] Odoyevski, "Silfida", s. 120.
[361] **A.e.,** s. 121.

I. mektupta felsefenin yaşamın her yerinde gizlendiği belirtilir: *"Ama felsefenin canı cehenneme! En hayvani insanın düşüncelerine karışmasını biliyor…"*[362]

II. mektupta Mihail Platonoviç çatı katındaki mühürlü dolapta amcasının kitaplarını ve kimya aletlerinden kalıntıları görünce *"Merhum ihtiyar, galiba felsefe taşını arıyordu…"*[363] diyerek olası çıkarımda bulunması onun felsefe ve simya alanlarından az çok anladığını gösterir.

V. mektupta kadınların aile içinde kendini ifade ederken bile ne kadar çok güçlükle karşılaştığı şu sözlerle ifade edilir: *"Katya'nın sözlerinde koca bir düşünce dünyası görüyordum. Bu sözler ona pahalıya mâl olmuş olmalıydılar. Ayrıca genç kızlığın çekingenliğini yenmek için sevginin ona verdiği tüm gücü takdir etmesini biliyordum. İnsanın eylemleri, gücüne kıyasla önemlidir."*[364] Eserde Odoyevski'nin kadın kahramanının yüzeysel değil de ayrıntılı ve dikkatle incelendiği okura gösterilir.

Odoyevski'nin ikinci mektup romanı **Knyajna Zizi** (1839) adlı eserinde ise mektuplar, birinci numara (numer pervıy), ikinci numara … vb. şekilde sıra sayıları belirtilerek verilmektedir. Yazım ve imla kuralları gözetilerek mümkün olduğunca doğru ve güzel bir Rusçayla yazılmışlardır. Eserde Knyajna Zizi'nin Samuel Richardson'ın **Clarissa**[365] mektup romanını okuduğundan bahsedilir. Odoyevski bu eserinde bir mektup roman örneğine atıf vermiş olur.

Knyajna Zizi'de 19. yüzyıl Rus sosyete toplumundan kadınların sorunları dile getirilmektedir. Eserdeki kadın kahraman Knyajna Zizi'nin Rus kültürüyle yetiştiği vurgulanır. Knyajna Zizi, mektuplarını dil kurallarına uygun bir Rusçayla yazmaktadır. Bunun kaynağı olarak Knyajna Zizi'nin henüz ailesinin evindeyken babasının kütüphanesinden Karamzin'in yayınlanan eserlerini, Vestnik Evropı'nın tüm sayılarını, parçalanmış dergilerin Rus sayılarını, Jukovski ve Puşkin'in şiirlerini okumasından söz edilmektedir.[366] Knyajna Zizi, aile yapısı ve yetiştiriliş şekli

[362] **A.e.,** s. 108.
[363] **A.e.,** s. 111.
[364] **A.e.,** s. 114-115.
[365] Vladimir Fyodoroviç Odoyevski, "Knyajna Zizi", **Soçineniya v dvuh tomah: tom vtoroy povesti**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1981, s. 263.
[366] **A.e.,** s. 262-263.

itibariyle de Rus kültürünü almıştır. Eserde Knyajna Zizi, mektuplarında örneğin Fransızca gibi öykünülen bir dilde ifadeler kullanmamaktadır.

Büyük sosyete (Rus yazar Vladimir A. Sollogub da uzun öyküsüne bu şekilde **Büyük Sosyete** (Bolşoy svet, 1839) adını vermiştir) ya da sosyete denilen kendine özgü çevre, 1820-1830'lu yıllarda Rus yazarların dikkatini çekmiş ve sosyete olarak adlandırılan, bağımsız bir tür haline gelen uzun öykünün çeşitlerinden birinde sanatsal betimleme ve inceleme konusu olmuştur.

Sosyete öyküsünün kökenleri Nikolay M. Karamzin'in yaratıcılığına dayanmaktadır. Sosyete teması, Karamzin'in **Aleksandr ve Yuliya** (1796) adlı uzun öyküsünde ana tema haline gelmiştir; üstelik uzun öyküde artık sosyete toplumuna yönelik ironi bulunması karakteristik özellik olmaktadır. Böylelikle sosyete öyküsünün temellerinin 18. yüzyıl sonu Rus edebiyatından geldiği görülmektedir.

Sosyete hayatı başlangıçta, hicvedilen gündelik yaşamın ve felsefi-psikolojik düşüncelerin malzemesi olarak edebiyata girer. Ancak zamanla ana çatışmalar ve ana kahramanlar net bir şekilde kendini göstermeye başlar. Sosyetenin doğrudan eleştirisi ve soyut akıl yürütmeler ikinci plana düşer. Merkezde ana kahramanların, sosyete toplumunun farklı tiplerinin, kendine özgü sosyete atmosferinin ortak kişisinin psikolojilerinin meydana çıkarılması yer alır. Sosyete, ayrı ve kendi içine dönük bir dünya olarak, anlatının kahramanı haline gelir; eserdeki her bir kişi, sosyeteye yakınlığı ya da uzaklığı göz önünde bulundurularak yazarlar tarafından betimlenir. Bu, ilk olarak kişilerin psikolojisine derinlemesine inmeyi, davranışların gerekçelerini, aklın ve duyguların değişimlerini olabildiğince eksiksiz şekilde betimlemeyi; ikincil olarak ise farklı ve iç dünyaları çelişki dolu kişileri daha çeşitli bir şekilde sunmayı sağlamaktadır. Böylelikle sosyeteye yakınlığı üzerinden var edilen kahramanlar tanımlanarak sosyete dünyası okura çizilmiş olur.

Sosyete öyküsünün gelişimi romantik ve gerçekçi olarak adlandırılabilecek iki akım üzerinde ilerleme gösterir; ancak söz konusu iki akım arasındaki sınırlar değişken ve hareketli kalır, neredeyse aynı anda edebi kullanımda olurlar.[367]

Knyajna Zizi çevresindeki insanlar için birçok kez fedakârlıkta bulunur, Gorodkov'a olan duygularında hayal kırıklığına uğrar, Gorodkov'un tüm

[367] Korovin, **a.g.e.**, s. 101.

meziyetlerin birleştiği bir adam olduğunu sanmıştır, sonrasında ise Knyajna Zizi'ye gerçek aşk geldiğinde kendini özgürce ona veremez. Çünkü gerçek aşk Knyajna Zizi'nin ayağına geldiğinde yüksek görev anlayışı, savunmasız bir varlık olan ve iyi bir gelecek sağlanması gereken küçük yeğeni için özveride bulunması devreye girer. Gorodkov'un gizli planları ve sosyeteyle mücadelede Knyajna Zizi'nin kullandığı özellikler aklı, dürüstlüğü, bağımsızlığı şeklinde kendini gösterir. İftira ve kınamalara rağmen Knyajna Zizi kendi bildiği gibi yaşar ve kendi doğrularına göre hareket eder. Odoyevski, Knyajna Zizi'de düşmanca koşullara ümitsizce karşı koyan, yenilgiden yenilgiye uğrayan, ancak kararlılığını koruyan ve kendisini yeğeninin ölen annesinin yerine eğitmen rolünde bulan kahraman doğasını ortaya çıkarır.[368]

1820'li yılların uzun öykülerine kıyasla 1830'lu yılların uzun öykülerinde toplumsal ve gerçekçi eğilimler yoğunlaşır; karakterlerin betimi daha karmaşık hale gelir. Yazarlar, kişilerin duygularını dış görünüşleri üzerinden betimlemekten, kahramanların iç dünyasına kendilerini kaptırmaya, onların psikolojilerini yeniden canlandırarak yaratmaya geçiş yaparlar.[369] Odoyevski'nin eserinde Knyajna Zizi, ablası Lidiya ve annesinin yaşadığı evi Gorodkov'un ziyaret ettiği dönemde Knyajna Zizi her daim çatı katına çıkar. Nedeni annesinin, yaşı büyük olduğu için abla Lidiya'yı Gorodkov'a beğerdirmek istemesidir. Gorodkov'un ziyaretleri sırasında Kanyajna Zizi hep çatı katında oturduğu için kendini *"inziva hayatı süren zavallı kadın"*[370] (bednaya zatvornitsa) şeklinde niteler. Odoyevski'nin kahramanı dış görünüşü üzerinden anlatılmaz; kahraman iç dünyasına göre kendini tanımlar.

Knyajna Zizi'nin başlangıcında *"Bazen aile içinde hayatın en parlak alanından daha fazla kahramanlığa ihtiyaç duyulur. Aile içi, kadın için şeref ve kutsal kahramanlık alanıdır. Neden bunu pek az kimse anlıyor?"*[371] ifadeleriyle kadının aile içindeki konumu ve yüklendiği sıfatlar vurgulanmaktadır.

Sanayicinin kalması için ısrar eden diyaloğun diğer kişisine yanıtı anlamlıdır duygusalcılık akımı bakımından: *"Tamam. Seni eğlendireceğim. Duygululuk*

[368] **A.e.,** s. 105.
[369] **A.e.,** s. 110.
[370] Odoyevski, "Knyajna Zizi", s. 266.
[371] **A.e.,** s. 258.

göstereceğim."[372] diyerek sanayici duygusalcılığı hatırlatır, ancak bunu alaylı bir tutumla yapmaktadır.

Sanayici hikâyesini anlatmaya başlar. 1800'lü yıllarda gurbetten Moskova'ya henüz dönmemiştir. Kendini yabancı hissettiği bir yerdedir. Knyajna Zizi ismi ilgisini çeker.

Knyajna Zizi'nin birçok tuhaflığı vardır. Sanayici dâhil kimseyi ziyarete gitmemiştir. Güzel partileri de olmuştur. Ancak kimseyle evlenmemiştir. Moskovalı yetişkin bir genç kızdır. Madame de Genlis'nin (1746-1830) romanlarıyla beslenir. Eserlerini okuduğu bu Fransız kadın, çocuk eğitimi romanları ve teorileriyle tanınan 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında yaşamış, tarihsel bakış açısıyla da tanınmış bir yazardır. Bu Moskovalı genç kız manastır yaşamı için değişik heveslere sahiptir.[373] Kimseye benzemediği için onu *"garip/tuhaf adam"* (çudak) ve *"tuhaf/antika"*[374] (strannıy) olarak adlandırdılar.

Sanayici, Knyajna Zinaida ile tanışık olan Marya İvanovna ile iletişime geçer. Marya İvanovna bu kızı *"mutsuz/talihsiz kız"*[375] (nesçastnaya devuşka) şeklinde niteler. Knyajna Zizi'yi yok yere, hiçbir suçu yokken sosyetede lekelediklerini söyler.

Sanayici mektupları *"kutsal bir şey gibi"*[376] sakladığını söyler. Burada mektuplara önem verildiği, muhafaza edildiği, okurla nasıl tanıştığının yolu anlatılır.

Sanayici ilk mektubu tanıtır, betimler dinleyicisine: İlk mektup Knyajna Zizi'den Marya İvanovna'ya 4 Şubat 18.. tarihinde yazılmıştır. Oldukça düzgün bir Rusçayla yazılmıştır. Mektubunda Knyajna Zizi kendisini *"Zavallı Zizi"*[377] (Bednaya Zizi) şeklinde niteler. Sabah erkenden annesi dua ederken Zizi, Lidiya'yla çatı katında oturur. Zizi, kitap okumaya dalar durur. Her zamanki gibi babasının kütüphanesinden kitap çalmaya devam eder. Zizi'nin tek hazzı budur. Annesi kütüphanenin olduğu odanın anahtarını kızlarına vermez. "Bu kütüphanede tüm erkek kitapları vardır"[378] der. Ancak Zizi, Karamzin'in neyi varsa, François

[372] **A.e.,** s. 259.
[373] **A.e.,** s. 260-262.
[374] **A.e.,** s. 262.
[375] **A.y.**
[376] **A.y.**
[377] **A.y.**
[378] **A.e.,** s. 263.

Laporte'un seyahatlerinin bütün tarihini, "Vestnik Evropı"nın tüm sayılarını okumuştur. Dolaptan Samuel Richardson'ın **Clarissa** adlı mektup romanına ulaşmıştır. Yalnızca son cildine sözlüğün arkasına düştüğünden ulaşamamıştır. Rakitina kızlara birkaç tane birbirinden kopuk, bölük pörçük dergilerin Rus sayılarını vermiştir. Zizi, daha sonra Jukovski ve yeni şair Puşkin'in harika şiirlerini bulur**.** Bu şiirleri kendi defterine yazar. Öğlene doğru Zizi Lidiya ile birlikte aşağıya iner, akşam geç vakte kadar anneleriyle birlikte otururlar ve sessiz konuşmadan dururlar. Zizi ve Lidiya annesinin şikayetlerine, memnuniyetsizliklerine, mutsuzluğuna karşı susma kararı almışlardır.[379] Zizi evini, yuvasını *"bizim çölümüz"*[380] (naşa pustınya) şeklinde nitelemektedir.

İki numaralı mektup Zizi tarafından Moskova adresli 15 Şubat tarihiyle yazılmıştır. Vladimir Lukyanoviç Gorodkov adında bir misafir Zizi'nin yaşadığı aile evine bir ziyarette bulunur. Üç numaralı mektup 3 Nisan tarihiyle Zizi tarafından yazılmıştır. Mektubunda Zizi kendisini bir hapishanedeymiş gibi hissettiğini dile getirir. Çatı katından aşağı inmez. Gorodkov ziyaretlerine devam eder.[381]

Dört numaralı mektup Zizi'nindir ve yer, tarih bilgileri yoktur. Zizi, Gorodkov'u gördüğü ilk andan beri aşık olduğunu, onsuz yapamayacağını söyler. Beş numaralı mektupta da yer ve tarih yoktur. Zizi, Gorodkov'un Lidiya'ya açıldığını ve nişanlandıklarını haber verir. Bu sefer Zizi yatağa düşer, annesi doktor gönderir, ancak Zizi kendisi için her şeyin artık bittiğini düşünür.[382]

Anneleri ölmeden önce Lidiya'yı Zinaida'ya emanet eder. Kendisinin yapacağı annelik görevini Zinaida'ya bırakır. Altıncı mektupta Lidiya'nın bir kızı olur. Zizi artık gecelerini ağlayarak geçirmiyordur. Ama sıklıkla tarifi olmayan bir ağırlık çöker kalbine. Moskova'nın bin verst uzağında olsaydı her şeyi unutabileceğini söyler. Duygularını saklamak zor gelir. Duaya sığınır yalnızca. Ancak annesinin öngördüğü gibi Lidiya evi döndürecek yeterliğe sahip değildir. Ev işlerinin yönetimini Zinaida başarıyla yerine getirir. Lidiya hiçbir şey yapmaz, tıpkı önceki yaşamında olduğu gibi uyuklar. Zizi, kendini Gorodkov'un mutluluğuna gönderilmiş bir kurban olarak görür. Zizi, neredeyse mutlu olduğunu, hayallerinin

[379] **A.y.**
[380] **A.e.,** s. 264.
[381] **A.e.,** s. 265.
[382] **A.e.,** s. 266-267.

yarı yarıya gerçekleştiğini dile getirir. Lidiya ve Gorodkov'un bebeğinin doğumları sırasında yaşadığı duygu karmaşıklığını anlatır.[383]

Eserde gösterilen yedinci mektupta Lidiya toparlanır. Ancak onu tek bırakmak mümkün değildir. Tıpkı bir çocuk gibi davranır. Bir gün Lidiya yeni kıyafetini onuncu kez denerken Zinaida yatak odasında otururken Paşenka'yı kucağında uyutmaya çalışır. Gorodkov, Zizi'ye yaklaşır ve ona uzun uzun bakar, düşüncelere dalar. Zizi de ister istemez utanır. Zizi, Gorodkov'a neyi böyle kara kara düşündüğünü sorar. Gorodkov, Zizi'ye yaklaşır, elinden tutar ve melankolik bir bakışla elini sıkar. Zizi, titremeye başlar, ne yapacağını bilemez. Paşenka'yı pışpışlayıp sevmeye yönelir. Gorodkov da kendini koltuğa atar. Gorodkov, malikanesini Zizi'nin sahip olduğu payı ayıracak şekilde düzenlemek istediğini, böylelikle kendi başına bağımsız olabileceğini söyler Zizi'ye. Bunun nedenini sorar Zizi. Belki yönetimi altında kalamaz ya da evlenir diye düşünmüştür bunu Gorodkov. Lidiya'nın içeri girmesiyle Zizi ile Gorodkov'un konuşmaları biter. Lidiya dönerek ve elbisesini göstererek içeri girer. Evlenme düşüncesi Zizi'nin bir kere bile aklına gelmemiştir.[384]

Okurla tanıştırılan sekizinci mektupta Zizi, Marya'ya Kazanlı tanıdığı Radetskiy ile gönderdiği mektubu için teşekkür eder. Lidiya yine hamiledir. Ancak dinlenmeden dans eder ve doktorların uyarılarına kulak asmaz. Zizi, Marya'nın tanıdığı mektup gönderen şu adamın sevimli, ancak fazla roman karakteri gibi durduğunu söyler.

Radetski'nin Marya İvanovna'ya mektubu eserde gösterilen dokuzuncu mektuptur. Radetski, Marya'nın arkadaşı Zizi'ye aşık olduğunu yazar. Radetski'ye göre artık kaderi karara bağlanmıştır. Radetski bunu başlatanın Marya olduğu gibi tamamlayanın da o olmasını, kendisine yardım etmesini ister. Radetski'ye göre Zinaida'nın duyguları kapkaranlık, yani kendini göstermiyor. Zinaida'yla konuşurken fark eder. Zizi muhteşem olmakla birlikte akıllı ve bilgili bir kızdır. Ancak aklında neler saklıdır bilinmez.[385]

[383] **A.e.,** s. 268-270.
[384] **A.e.,** s. 271-272.
[385] **A.e.,** s. 272-273.

Onuncu mektupta Radetski'nin Marya İvanovna'ya Gorodkov ile tartıştıklarını bildirir. On birinci mektupta Radetski'nin yazdığına göre Knyajna Zinaida evlenme teklifini kabul eder. Radetski sevinçten çocuklar gibi ağladığını söyler. Eserdeki on ikinci mektup Radetski tarafından yazılmıştır. Bu mektuba göre Knyajna Zinaida, Radetski'ye yeni bir pusula göndermiştir. Zinaida af diler ve onun karısı olamayacağını yazar. Kendisine layık başka bir kadın bulmasını söyler. Sebebini sormamasını ister. Kendisini kaderin mutsuz kurbanı olarak niteler.[386] On beşinci mektupta Knyajna Zizi, *"Ben asla hiç kimseye ait olmayacağım."*[387] cümlesini kullanır.

Zizi, Radetski'den böyle bahsederken ona *"Childe Harold"*[388] yakıştırması yapar. George Byron'un **Childe Harold'un Hac Seyahati** (Childe Harold's Pilgrimage) adlı eserindeki kahramanın adından gelir bu yakıştırma. Zizi, asıl mutsuz insanın kendisi gibilerin olduğunu düşünmektedir. Radetski'nin geldiği şimdiki böyle bir gençliğin kendini mutsuz sayması hiç de doğru gelmez Zizi'ye.

Radetski'nin son sözleri Knyajnanın özel durumunu ima eder niteliktedir. Bundan dolayı Knyajna, onun şu sözlerinden çok etkilenir: *"Yasak tutku, görev ihlalidir"*[389]. Bu sözler üzerine Knyajna tam bir umutsuzlukla odasına koşarak gider. Bu durum Vladimir Lukyanoviç Gorodkov'un dikkatinden kaçmaz. Ancak bunu Radetski'nin genç, toy oluşuna yorar. Kendine bir hücum planı hazırlar: ilk iş tehlikeli rakibini uzaklaştırmak, ikincisiyse kendine kesin önlemler almaktır.

Knyajna Zinaida kandırıldığını öğrenince Gorodkov'a sezdirmeden bir plan yapar. Baş ağrısı şikayetiyle biraz kupayla gezmek üzere izin ister. Kupaya biner ve kız arkadaşlarından birinin yanına gider. Kendisini soylu sınıfının başındaki kişinin yanına götürmesini ister. İkisi birlikte soyluların başındaki kişinin evine gider. Ancak Zinaida, kız arkadaşını misafir odasında bırakır. Knyajna Zinaida'nın kendisi ise *"kadınca olmayan bir cesaretle"*[390] doğrudan çalışma odasına girer.

Soylu sınıfının başındaki kişi, Gorodkov'un merhum Kazan vilayeti adli kontrol memuru Foma İvanoviç'e tüm niyetlerini açıkça yazdığı mektubun tamamını

[386] **A.e.,** s. 274-280.
[387] **A.e.,** s. 281.
[388] **A.y.**
[389] **A.e.,** s. 284.
[390] **A.e.,** s. 292.

okuduktan sonra artık tümüyle Knyajna Zinaida'yla hemfikir olduğunu, emrine amade olduğunu dile getirir. Birlikte knyajna Zinaida ve Lidiya kardeşlerin evine giderler. Lidiya bir vasiyetname imzalar. Bu vasiyetnameye göre yöneticiyi işlerini yürütmesi için görevlendirir ve çocuklarını knyajna Zinaida'nın velayetine verir.[391]

Eserin sonlarına doğru Lidiya vefat eder; Gorodkov'a atlar vurur ve o da ölür. Onun ölümünden sonra yeğeninin velayeti Zinaida'ya geçer. Genç kız evlenmez ve her dakikasını yeğenini yetiştirmeye adar.[392]

Kontes Darfeld'in evinde bir maskeli balo düzenlenir. Knyajna Zizi de katılmıştır bu baloya. Yanına birisi oturur ve Knyajna Zizi'ye hikayesini tüm ayrıntısıyla anlatır. Kendisine inanan bu adam ona mutluluk verir. Birkaç kez daha görüşürler bu adamla. Görüştüğü bu adam Zinaida'ya aşık olmuştur, ona evlenme teklifi eder. Zinaida da onu sevdiğini söyler ancak aralarında bir engel olduğunu söyler. Maskesini çıkarır. Kendisinin artık 40 yaşında, erkeğin ise henüz 18 yaşında olduğunu söyler. Yeğeni yaşındadır bu genç adam yani. Knyajna Zizi, genç adama kendi denginde birini bulmasını öğütler. Genç adam ertesi gün Moskova'yı terk eder. Yazar mektuplara göre Knyajna'nın yaşını nasıl fark edemediğini sorar genç adama. Genç adam tüm bu yaşananlardan sonra mektupları aldığını söyler. Eserde Zinaida'nın hayat hikayesi burada biter.[393]

Eserdeki mektuplar, gerilim noktası görevi görmektedir. Her mektupta yeni bir olay anlatılmaktadır. Eserde kahramanların duygularını yoğunluklarıyla aktarışları, Byron gibi şairlerin isimlerinin geçmesi, yazarı Odoyevski'nin yaklaşımı vb. özellikler dolayısıyla romantizmin izleri görülmektedir.

3.3. 1840'LI YILLAR

Rus edebiyatında 19. yüzyılın 40'lı yılları, yeni estetik ufuklara yol açmanın, çeşitli ideolojik ve sanatsal sistemlerin ve yazarların bilinç tiplerinin karmaşık etkileşiminin, önde gelen eğilim şeklinde düzyazı ve şiirde gerçekçi ilkelerin büyümesinin baskın olduğu bir zaman dilimi olmuştur.

[391] **A.e.,** s. 296.
[392] **A.e.,** s. 300.
[393] **A.e.,** s. 301-303.

Edebiyat, önemli tarihsel olaylar bakımından zengin olmayan, ancak toplumsal ve kültürel gelişimin derinleştiği söz konusu dönemde pek hızlı bir şekilde evrim geçirir. Çar I. Nikolay yönetiminin (1825-1855) ikinci ve üçüncü onlu yıllarının dönüm noktasında eski toprak köleliği ve toplumda özgür düşüncenin kovuşturulması koşulları altında muazzam bir manevi çalışma yürütülür; sosyal-edebi düşünce keskinleşir. Manevi ve ruhsal bakımdan yükselişin, hararetli felsefi, dini, tarihi ve edebi tartışmaların yaşandığı bir dönem olur.[394]

Toplumun duyarlılığının etkisiyle edebiyatta sosyal temalar giderek daha fazla işlenmeye başlanır, cereyan eden demokratiklik ve gerçekliğe karşı eleştirel tutum hissedilir hale gelir. Birçok yazar Rus yaşamının ve özellikle de toplumun alt tabakalarının durumunun betimlenmesinde gerçekçi olmak için çaba gösterir. Dolayısıyla bu çabaları da gerçekçi eğilimin güçlenmesine yol açar. "Doğalcı Okul"[395] (Naturalnaya şkola) olarak bilinen V.G. Belinski'nin önayak olduğu edebiyat topluluğu gerçekçi eğilimin giderek güçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

O zamana kadar hâkim olan romantizmin yerini Doğalcı Okul ağır basarak alır ve eleştirel gerçekçiliğin yolunu açarak edebi sürecin yapısını kökten değiştirir. Doğalcı Okul aynı zamanda 1840'lı yıllarda sanatsal bilinçte meydana gelen değişimlere uygun olarak türler sisteminin önemli bir değişimine katkıda bulunur. Bu dönemde başrol şiirden düzyazıya, uzun öykü ve romanın geniş, gerçekçi resimlerle dolu tasvirlerine geçer.[396] Örneğin 1840'lı yıllarda mektup roman örnekleri önceki onlu yıllara göre artış göstermiştir.

Doğalcı Okul, 1845-1848 yılları arasında parlak devrine ulaşır. Okul çerçevesinde Fyodor M. Dostoyevski'nin (**İnsancıklar**, **Öteki**, **Beyaz Geceler**), Nikolay A. Nekrasov'un, Aleksandr İ. Hertsen'in (**Suçlu Kim?**), İvan A. Gonçarov'un (**Olağan Öykü**) eserleri; fizyolojik denemeler içeren almanaklar, V.G. Belinski'nin edebi eleştirileri yayımlanır.[397]

1840'lı yıllarda mektup türünde eser yazanlardan Aleksandr V. Drujinin şehirdeki ve daha çok sosyetedeki soyluların ortamını canlandırır. 1847 yılında

[394] Korovin, **a.g.e.**, s. 344.
[395] Olcay, **Russkaya literatura pervoy polovını XIX veka,** s. 263.
[396] **A.y.,**
[397] **A.e.,** s. 265.

Sovremennik (Çağdaş) dergisinde yayımlanan ilk uzun öyküsü **Polinka Saks** ile dikkatleri üzerine çeker. Yazarın **Polinka Saks**'ında gündemdeki sorunlardan biri olarak kadının özgürleşmesi sorunu yankı bulur.[398] 1840'lı yılların sonunda da edebiyatta sosyal temalar baskınlığını devam ettirir. 1848 yılında Yuliya V. Jadovskaya'nın yazdığı **Mektuplaşma** (Perepiska) adlı uzun öyküsü sosyal temanın devamını gösterir niteliktedir.

3.3.1. Ye.A. Gan: "Sosyete Yargısı" (Sud sveta, 1840)

Yelena Gan'ın yaratıcılığı otobiyografik olma özelliğini taşır. Onun kadın kahramanları, yalnız hayalperestler, yüce düşüncelerin verili olduğu değişik hevesli kadınlar, parlak ve saf ruhlu, özveriyle sevmeye muktedir kadınlar iç dünyalarını yansıtırlar; bu kadın kahramanlar bazen de yazarın kendisinin hayatındaki olayları canlandırırlar.

Yelena Gan tarafından yaratılan imgeler tutarlı bir biçimde ardıcıl olarak romantik düşüncenin kurallarına tabiidir ve başta Bestujev Marlinski'nin kadın kahramanları olmak üzere böyle edebi imgelerin izinden devamcısı olmuşlardır.[399] Bestujev Marlinski'nin kadın kahramanlarından etkilenerek böyle romantizmle şekillenip ortaya çıkarılmış kahramanları takip etmişlerdir.

Yelena Gan'ın edebiyat dünyasındaki adı Zeneida olur. Zeneida adı Senkovski'nin **Aşk ve Ölüm** (Lyubov i smert) adlı uzun öyküsünden alınmadır; daha sonra Gan tarafından **Sosyete Yargısı** adlı uzun öyküsünün ana kahramanına Zenaida adı verilir.[400] Elbette ki **Sosyete Yargısı**, takma adını kahramanına veren yazarı Yelena Gan'ın hayatından izler taşır. Yelena Gan, kahramanı Zeneida ile kendi yaşamını bağdaştırır. Bununla birlikte Yelena Gan'ın takma ad olarak bir erkek adı değil de bir kadın adı seçmesi dikkat çekmektedir. Yazar böylelikle cinsiyetini görünür kılmaktan kaçınmaz, çok okunma uğruna erkek kimliği kullanmaz.

İvan Turgenyev kaleme aldığı bir eleştiri yazısında Yelena Gan hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır:

---

[398] Aleksandr İvanoviç Revyakin, **İstoriya russkoy literaturı XIX veka. pervaya polovina**, Moskva, Prosveşçeniye, 1977, s. 462.
[399] Pyotr Alekseyeviç Nikolayev v.d., **Russkiye pisateli 1800-1917 biografiçeskiy slovar: 1 A-G**, Ed. by. P.A. Nikolayev, Moskva, Sovetskaya Entsiklopediya, 1989, s. 519.
[400] **A.y.**

> "Rus topraklarında pek çok kadın yazarımız oldu; onlardan bazıları harikulade yeteneklere sahipti; ama içlerinden biri –yaşayanlardan özür diliyoruz- artık hayatta olmayan Gan Hanım, Tur Hanımla az önce sözünü ettiğimiz ilk söylenen sözün avantajını tartışabilirdi. Bu kadının içinde gerçekten de ateşli bir Rus yüreği, bir kadının yaşam deneyimi ve inançlarının tutkusu vardı. Ve doğa, içsel yaşamın mutlulukla ifade edildiği o "basit ve tatlı" sesleri ondan esirgemedi. Ancak yazarlığı onu mahvetti, edebiyat (ne kadar tuhaf bir kelime olsa da doğru), edebiyat ona zarar verdi; kurma, yaratma arzusu onda başa dert olan bir acizlikle sonuçlandı ve Marlinski sonunda kendi mahvedici çok süslü oluşuyla onun üzerini damgaladı. O, zarif sevenlerin hafızasında harika, hatta belki de dokunaklı bir anı olarak kaldı."[401]

Belinski'ye göre Yelena Gan "tarafından yaratılan uzun öykü, yeteneği ve yaşamı gibi yarı yolda kaldı; tam ve nihai gelişimine ulaşamadı. Zeneida R—va'nın uzun öykülerine nüfuz eden duygu doluluğu"[402] ise onun yaratıcılığına yerleşen bir özellik olmuştur. Gan'ın yaşamının kısa sürmesi, edebi yaratıcılığında katedeceği yolu yarıda kesmiştir. Ancak yaşamının sonuna kadar olan uzun öykü eserlerinde duygu yoğunluğunu her defasında yansıtmıştır.

Sosyete Yargısı'nda bir kadın yazarı öğlen yemeğine davet eden köylü hanım ve Avdotya Trifonovna arasında geçen diyalogda gelecek olan kadın yazarın eserlerini sırf Marlinski'ye öykünerek yazdığından söz edilir.[403] V.G. Belinski, Bestujev-Marlinski'yi "topluma omuz veren ve onun beğenisini oldukça iyi bir şekilde kazanan, onun ihtiyaçlarını karşılayan yazarlar"[404]dan biri şeklinde nitelemektedir. Bundan dolayı "başkentlerde bile hala çok sevilen ve taşrada ezbere bilinen"[405] yazarlardan biridir. **Sosyete Yargısı**'nda kadın yazar, Bestujev-Marlinski'ye öykünmecilikle etiketlense de bir erkek yazarla kıyaslandığı, taşrada

---

[401] İvan Sergeyeviç Turgenyev, "Plemyannitsa'. Roman, soç. Yevgenii Tur", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah: tom çetvertıy povesti i rasskazı statyi i retsenzii 1844-1854**, Moskva, Nauka, 1980, s. 476.

[402] Vissarion Grigoryeviç Belinski, "Soçineniya Zeneidı R-voy", **Sobraniye soçineniy v 9-ti tomah: tom 5 Statyi, retsenzii i zametki, aprel 1842-noyabr 1843**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1979, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_2730.shtml, 19 Nisan 2023.

[403] Yelena Gan, "Sud sveta", **Russkaya svetskaya povest pervoy polovını XIX veka**, Yay. Haz. V. İ. Korovin, Moskva, Sovetskaya rossiya, 1990, s. 210.

[404] Belinski, "Soçineniya Zeneidı R-voy", (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_2730.shtml, 19 Nisan 2023.

[405] **A.y.**

(okunmadan) sohbet konusu olduğu, Yelena Gan tarafından kadın yazar olmanın gündem oluşturduğu anlaşılır.

Sosyete Yargısı'nda Vlodinski'nin aşkı ve Zenaida'nın aşkıyla okura gösterilen, Belinski'nin ifadeleriyle "Kadınlar nasıl sevebilir ve erkekler nasıl sevemez"[406] düşüncesidir. Erkek kahraman Vlodinski, sosyeteyi dinleyerek kıskançlığını büyütür ve düelloyla bir insanın ölümüne neden olarak aşkını kötü davranışlarının altında ezer; kadın kahraman Zenaida ise kimse zarar görmesin diye aşkını saklayarak kendiyle birlikte mezara götürür. Zenaida mektubunda da belirttiği üzere kendilerinden bile sakladıkları karşılıklı aşklarını kutsal bir şey olarak görür ve bu kutsallığı dünya kibriyle bozmak istemez.[407] Zenaida kutsal aşkını koruyarak ve kimseye bir zarar vermeden sevebildiğini gösterir.

Sosyete Yargısı adlı eserde yaşamı ve ölümü sevebilen ancak yine de sevmesini bilmeyen bir erkek var. Bu erkeğin içindeki güven eksikliği, sevdiği kadına duyduğu vahşice kıskançlık onu çılgınca bir cinayete sürükler; tüm bunlar Vlodinski'nin aşkının öznesi olan Zenaida'yı sonsuza dek yok eder. Ancak eserdeki kadın (Zenaida) sevmesini bilir ve bu yüzden sevdiği kişinin kurbanı olarak hayata veda eder.[408]

Eserde Alman şair ve dramaturg Friedrich Schiller'in **İdealler** (Die Ideale, 1795) şiirinden ve İtalyan şair ve libretto yazarı Felice Romani'den dörtlükler alıntılanarak giriş yapılmıştır. İlk dörtlükte "ateşli bir hayalin"[409] doğuracağı eserlere inancın yitirilişinden, güzelliğin geçmiş hayaletlerinin "hazin bir gerçeğin avı"[410] olduğundan; ikinci dörtlükte hitap edilen kişiye aldattığı, kaybettiği kalbi "dua vakti"[411] açılması dileğinden bahsedilir. Alıntılanan dizelerde romantizm atmosferi hissettirilir. Eserin başındaki bu dörtlüklerde inanç, hayaller, hüzün verici gerçek, güzellik, kalp gibi kavramlar kullanılarak romantizmin etkisinde bir metnin gelişeceğinin haberi verilir.

---

[406] **A.y.**
[407] Gan, **a.g.e.,** s. 269.
[408] Belinski, "Soçineniya Zeneidı R-voy", (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_2730.shtml, 19 Nisan 2023.
[409] Gan, **a.g.e.,** s. 207.
[410] **A.y.**
[411] **A.y.**

Başlangıçta asker hayatının gündelik telaşları anlatılır. Henüz ikinci sayfada asker yaşamı anlatılırken bu yaşamın içerisinde kadınların payına düşen zorluk ve sıkıntılar tanımlanır:

> "Ancak genç insanların alışması uzun sürmüyor: iki-üç kadril ve tanışık oluyorlar; arkadaş oluyorlar; aşık oluyorlar. Bütün zorluklar hanımların, subay ve komutan eşlerinin yanına kalıyor."[412]

Eserin başlarında asker eşlerinin davranışlarına dair değerlendirmede bulunulur:

> "Ancak asker eşleri, ah, bu başka bir mesele! Kadın yargıçlar, yeni gelen rakiplerini pek de iyi niyetli olmayan bir gözle incelerler; kıyafetlerini, yüz hatlarını, karakterlerini titizlikle tahlil ederler. Bunlar birbirine yabancı iki ulus, iki ayrı türden elementtirler; kolay kolay ve hızlı bir şekilde dostça bir bütün halinde birleşmezler."*[413]*

Yazar, kadınlarda güçlü bir tutku uyandıracak şeyin genel sıradanlıktan küçük bir sapma veya bir eylem, toplumun pürüzsüz duvarında bir kabartma/rölyef oluşturmak olduğunu dile getirir.

Kadınlar arasında geçen diyalogta köylü hanıma bir kadın yazar öğlen yemeğine ziyarete gelecektir. Avdotya Trifonovna'yı da onunla tanışması için yemeğe davet eder. Avdotya Trifonovna, kadın yazara bir göz atmak için gelmek ister. Kadın yazarın yazdıklarına dair okumamış olsa da önyargılı bir şekilde olumsuz değerlendirmelerde bulunur. Diyalogda kadın yazarın eserlerini sırf Marlinski'ye öykünerek yazdığından söz ederler.[414] Anlama kabiliyeti yüksek bir şair onun yalnızca kadın değil aynı zamanda bir kadın yazar olduğunu, yani yaradılışının kendine özgü ve başka şekilde olduğunu, doğasının biçimsiz örneği olduğunu, "kadın cinsinin soysuzlaşmışı"[415] olduğunu dile getirir.

Eserdeki anlatıcı, arkadaşı Yelizaveta Nikolayevna Z.'nin nasıl biri olduğunu anlatır: Yelizaveta, on yedi yaşındadır; bedeni ve ruhuyla topluma renk katmak için yaratılmıştır; toplumdan ve aile hayatının mutluluğundan feragat etmiştir; ev işlerine

[412] **A.e.,** s. 208.
[413] **A.e.,** s. 209.
[414] **A.e.,** s. 209-210.
[415] **A.e.,** s. 211.

dair endişeleri şefkatle özen göstererek dayıdan uzaklaştırmak için en katı manastır kuralıyla kendini dışarıya karşı kapatan, sohbetiyle dayısının acı dolu anılarını zihninden uzaklaştırmasına yardımcı olan bir kızdır. Yelizaveta, dayısının kalbini nasıl bir fırtınanın yaktığını, bütün yaşamsal gücünün kaynağını neyin kuruttuğunu, insan çevresinden onu dışarı iten sebebi bilmemektedir. Vlodinski'nin sadece sabahları gözyaşı izlerini görmektedir.[416]

Anlatıcının, kız arkadaşı Yelizaveta Nikolayevna Z. ile görüşmeleri gürültü patırtısız; sohbetleri konuşkan olmaksızın suskunlukla geçer. Dayısı Vlodinski'nin ölümünden sonra Yelizaveta'nın yaşam tarzı değişmez. Yalnızlığı ve münzevi hayatı devam eder. Dayısının başlattığı hayır işlerini yerine getirir. Vlodinski'nin ölümünden sonra yatağının başucunda yeğenine yazılmış bir paket bulunur. Bu, Vlodinski'nin ölmeden önce yazdığı itirafnamesidir (ispoved'): gençliğinin, tutkularının, hayatının geri kalanını yutan birkaç dakikanın betimlemesi ve her zaman çilekeş bir kadının göğsünde saklı kalan ve Vlodinski'nin isteği üzerine kendisiyle mezara indirilen mektubun bir kopyasıdır. İkisi de anlatıcıya kalır ve uzun bir süre gözlerden uzak bir şekilde anlatıcının evrak çantasında saklı kalır. Ancak daha sonra bu üzücü drama dahil olan, içerisinde yaşayan kimse hayatta kalmayınca anlatıcı okurlarına Vlodinski'nin bu el yazmasını bir kadının ikili/çifte varlığının denemesi olarak, iç dünyasında parıldayan kutsal ve saf bir ruhun resmini, bir kadının insanların düşüncelerindeki yalan yanlış yansımalarını sunmaya karar verir.[417] Eserde mektuplara nasıl ulaşılıp okurlarıyla tanıştırıldığının bilgisi böylelikle verilir.

Vlodinski mektubunda, yazdığı kişiye artık ayrılık vaktinin geldiğini dile getirir. Vlodinski hayatının sonuna geldiğini hissetmektedir. Zamanında kendisini mutlu eden ve acı çektiren her şeyi, sosyeteden feragat etmesinin nedenini ölmeden önce paylaşmak istemektedir. Ordusunun hareketi sırasında Vlodinski'nin alayı Almanya'da Ren Nehrinin yukarısında küçük bir kasabada mola verir. Oradayken Vlodinski şiddetli bir sinir nöbeti geçirir. Alaya hareket emri verildiğindeyse Vlodinski başını yastıktan kaldıramayacak haldedir. Komutanı Vlodinski'yi iyileşene kadar yerinde bırakma kararı alır ve Vlodinski'nin arkadaşı Baron Gorh'u

[416] **A.e.,** s. 214.
[417] **A.e.,** s. 216.

Vlodinski'nin bakımından sorumlu olmak üzere görevlendirir, bir ay geçmeden Vlodinski hayata dönmeye başlar.[418]

Baron Gorh ve aile doktoru günde iki kez düzenli olarak Vlodinski'yi ziyaret eder. Onlar gittiklerinde, çok özenli bir şekilde bakan Hristian adında yaşlı bir hizmetçiyi Vlodinski'nin yanında bırakırlar. Bir gün Vlodinski yalnızken bahçedeki patika yolda bir kadının göründüğünü fark eder.[419]

Vlodinski'nin camından izlediği kadın, Baron'un evlenip Almanya'da yaşamakta olan torunudur; iki haftadır dedesinde misafirliktedir. Baron'un isteği üzerine Vlodinski'yle birlikte Generalin karısı Zenaida'yı ziyarete giderler. Vlodinski, o günden itibaren her gün Zenaida'yı görür. Vlodinski, hastalığından tamamen kurtulmuştur; ancak Rusya'ya gitmeyi düşünmeyi artık bırakmıştır. Zenaida'nın hayatında olması ona keyif verir.[420]

Zenaida'nın varlığıyla Vlodinski'nin içinde sosyete tarafından öldürülen duygular yeniden canlanır, iradesinin gücü yerine gelir. Ancak Vlodinski'nin içinde onun hafızasını ve sağduyusunu ele geçiren bir tutku saklı kalmaya devam eder. Bir gün Zenaida'nın kocası General N*** birkaç günlüğüne şatoya gelir, aniden salona girer, neşeyle ve etrafına aldırış etmeden karısını kucaklar. Generalin yaptığı hareket Vlodinski'nin göğsüne bir hançer saplar.[421]

Vlodinski, Zenaida'ya bir daha görüşmeyi istemeyeceğine dair söz verir. Zenaida, Vlodinski'nin elini sıkar ve çıkar, Vlodinski onu bir daha görmez. Vlodinski'nin yaşadıkları ve çelişkileri üzerinden bir yıl geçer, ikinci kış gelir. Noel yaklaşırken düzenlenen bir köy balosundan dönüşte kupaya binmiş kalabalık akrabaların içerisinde Vlodinski de vardır. Akrabalar, Zenaida Petrovna hakkında kötü yakıştırmalarda bulunurken bunlara kulak misafiri olan Vlodinski, Zenaida'yı savunur ve ona aşık olduğunu söyler.[422]

Ne kadar saf bir sevgiyle sevmiş olursa olsun Vlodinski'nin içine bir kuşku tohumu düşer. Vlodinski dayanamaz ve General N***'nin evine gider. General ve karısının uşağı Vlodinski'ye yanıt olarak o gün kimseyi kabul etmediklerini bildirip

[418] **A.e.,** s. 217-219.
[419] **A.e.,** s. 220-221.
[420] **A.e.,** s. 225-227.
[421] **A.e.,** s. 230.
[422] **A.e.,** s. 236-238.

görüşmeyi reddederler. Vlodinski eve döndüğünde kuzinleri Zenaida ile yanında gördükleri Knyaz Svegorski hakkında flört ettiklerini iddia ederler.[423]

Vlodinski bir baloda Zenaida'nın yatak odasında gördüğü genç subaya denk gelir. Vlodinski bu knyaz ile kumar oynar ve son kuruşuna kadar kaybeder. Vlodinski bu knyazı düelloya davet edip oradan ayrılır. Düelloda ağır yara alıp ölmekte olan Vsevolod, son gücüyle Vlodinski'den Zenaida'nın aklanmasını ister. Zenaida düelloda öldürülen kardeşi ve babasının vefatı olayından sonra sosyeteyi terk eder; kendini köyünde tek başına hapseder. Vlodinski daha sonra Knyaz Svegorski ile Zenaida'nın kardeşinin birbirlerine benzerlikleri nedeniyle toplum içinde karıştırıldıklarını öğrenir. Vlodinski birkaç ay tutuklu kalır. [424]

Zenaida'yı yargılayanlar Vlodinski'ye Zenaida tarafından yazılmış bir mektup getirirler. Zenaida'nın sesi artık "başka bir dünyanın yüksekliklerinden"[425] gelmektedir. Vlodinski'nin eline mektup geçtiğinde Zenaida artık hayatta değildir. Vlodinski bu mektuptan sonra yaşamayı kendine ceza görerek ve cezayı çekmesi gerektiğini düşünerek yaşamaya devam etme kararı alır ve yirmi yıl pişmanlığıyla birlikte yaşar. Vlodinski mektubun bir kopyasını okura sunar ve mektubun kendiyle birlikte mezarına indirilmesini de ister.

Sosyete Yargısı'nın çözüm (razvyazka) bölümünde kişilerin benzerliğine (Knyaz Svegorski ile Zenaida'nın erkek kardeşi) ve canavarlaşan bir hayranın (Vlodinski) aşık olduğu kadının (Zenaida) erkek kardeşini tam tersine sevgilisi sanması sonucu ortaya çıkan bir yanlış anlamaya dayanan zarif ve gergin bir son yer almaktadır.[426] Bununla birlikte, eserin ana kahramanlarından Zenaida mektubunun sonunda fazlasıyla çocuksu ve tatlı bir ideal kadın olarak kendini gösterir. Zenaida mektubunda belirttiği üzere insanların kirletmesinden korktuğu için Vlodinski'yle birleşmeyi reddetmiştir. Sosyetenin yargısı şimdi Zenaida ve Vlodinski'nin üzerinde durmaktadır. Zenaida'ya göre sosyete yargısı karşısında kendisi "zayıf bir kadın" ve "kırılgan ince bir baston"dur; ancak Vlodinski ise "güçlü bir erkek"tir ve sosyete yargısı Vlodinski'yi aklayacak, hatta yüceltecektir. Çünkü bu "dehşet verici

[423] **A.e.,** s. 244-247.
[424] **A.e.,** s. 251-255.
[425] **A.e.,** s. 256.
[426] Belinski, "Soçineniya Zeneidı R-voy", (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_2730.shtml, 19 Nisan 2023.

mahkeme" üyeleri yüreksiz, iradesi zayıf insanlardır. Zenaida'nın son sözleri sosyete yargısına dair olur: "Ondan korkmayın! O, güçlülerin kölesidir ve sadece zayıfları yok eder."[427]

Eser kahramanlarından Vlodinski'nin geçmişteki yaşamından konu açıldığında Childe Harold ve Lara'nın isimleri geçer.[428] Childe Harold ve Lara, Romantizm akımının önde gelen şairlerinden George Gordon Byron'ın **Childe Harold'un Hac Yolculuğu** (Childe Harold's Pilgrimage, 1811) ve **Lara** (1814) başlıklı poemalarının kahramanlarıdır. Kahraman adlarının kullanımı, Yelena Gan'ın İngiliz edebiyatından çıkıp dünya edebiyatına mâl olan şair Byron'un yaratıcılığına dair bilgisi ve ilgisi olduğunu gösterir ve eserine romantizmin etkilerini yansıtır.

Sosyeteye yeni girmiş, askeri hizmette bulunmuş bir erkek olarak Vlodinski kadınlar hakkında şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

> "Kadınları pek tanımıyordum; ama arkadaşların övünmeleri ve birkaç Fransız romanı sayesinde onlar hakkında pek de yararlı bir fikre sahip değildim. Benim düşünceme göre erkek, yaratılışın tüm görünür zincirinin tacıydı; kadını, erkekten konuşamayan mahlûklara bir geçiş olarak, ikincil dereceden bir halka olarak sayardım: Kadın dediğin güzel, ama insanın boş zamanlarında anlık eğlencesi için yetişen, fazla dikkat çekmeyen bir çiçek gibi geliyordu bana."[429]

Vlodinski sinir nöbetinden sonra uzun bir süre çocuksu hayaller kurar. Her gün parkta gezinen Hava Perisi'ni (Silfida) görür. Mektubunda, gördüğü genç kadın hayalini "Hava Perisi"[430] (Silfida) şeklinde niteler. Genç kadının gezinti zamanı ve yeri hiç değişmez. Vlodinski'nin gördüğü kadın hayalini böyle nitelemesi akıllara V.F. Odoyevski'nin mektup romanı **Hava Perisi**'ni getirir. Böylelikle eserini yazarken Gan'ın Odoyevski'nin eserinden haberdar olduğu varsayılır.

Vlodinski, Zenaida'nın gitmek zorunda olup olmadığı sorusuna ne bir arzu ne de bir güç hissetmeksizin "evet!" yanıtını verir. Zenaida buna karşılık "Gidin, gidin!" der. "Sevgili anavatanımıza yollanın… Arkadaşlarınız ve akrabalarınız sizi orada bekliyorlar… Daha çok gençsiniz! Tanrı'nın bütün dünyası önünüze serilidir… Gidin

[427] Gan, **a.g.e.,** s. 270.
[428] **A.e.,** s. 215.
[429] **A.e.,** s. 219.
[430] **A.e.,** s. 223.

ve mutlu olun!"[431] der. Zenaida'nın bu şekilde yanıt vermesi, Yelena Gan'ın romantizmle senkretik olarak anavatan duygusunun önceliğini nasıl ortaya koyduğunu gösterir. Bir insan ne kadar sevilirse sevilsin öncelik vatandır.

Vlodinski'nin teyzesi, sosyete yargısı denilen şeyin ne demek olduğunu şu şekilde açıklar:

> "Benim yargım da olabilir, diye soğukkanlılıkla yanıt verdi. Kaldı ki ben de sosyete oluyorum. Zenaida Petrovna'nın benim yüksek mahkememden kaçmaya hakkı yok, benim Zenaida Petrovna'nın yüksek mahkemesinden kaçmadığım gibi. Dava oy çokluğuyla karara bağlanır. Böyle sosyetelerin benim gibi yüzü, bini benimle aynı fikirde olursa o zaman karar, bizim kararımız doğru verilmiştir ve suçlu kadın, bunun yasal gücüne tabi tutulmalıdır. Hatta belki de benim görüşüm diğer birçok görüşten daha ılımlı ve şefkatlidir. Bunu yalnızca kendi gördüğüme dayandırıyorum, halbuki çok daha fazlasını gördüğünü iddia eden insanlar var…"[432]

Esere adını veren sosyete yargısı tabiri, sosyete toplumunun ortak yargısı, kanaati anlamına gelmektedir. Vlodinski'nin teyzesi, sosyete yargısını bir devlet mahkemesi kadar güçlü ve gücünün tanınması, kurallarına uyulması gereken bir kurum gibi betimler; çoğunluğun ortak düşüncesinin toplumda geçerli olduğunu dile getirir.

Eserin ana kahramanlarından Vlodinski kendini şöyle tanımlar: "Yalnız bir dünya vatandaşı, insanlığın kocaman ailesinde bir yabancı, hiç kimse tarafından sevilmeyen, hiç kimseye bağlı olmayan ben yeryüzünde fuzuli değil miyim?.. Bir kız kardeşim var: onu pek tanımıyorum; birçok arkadaşım var ama tek bir dostum yok… Hayat şöleninde isteksiz bir misafirim, payıma düşeni yiyip içtim, gençtim, mutluydum, hüznü ve sevinci tattım; şölen bitti, eve dönme vakti!..."[433] diyen Vlodinski romantik bir kahraman olarak kendini nitelendirmektedir.

Eserin sonunda verilen mektubunda Zenaida farklı değerlerle karakterinin şekillendiğini, on beş yaşındayken aklı ve kalbiyle her şeyi özümsediğini anlatır:

---

[431] **A.e.,** s. 234.
[432] **A.e.,** s. 243.
[433] **A.e.,** s. 252.

> "Karakterim aklın etkileriyle fark edilmeden şekillendi; gururla, metanetle, vatan sevgisiyle çelikleşti ve erkekçe erdemlerin tüm tonlarını üzerine aldı."[434]

Zenaida'ya göre aldatmacanın olmadığı tek nesne "insan aklı"[435]dır.

Zenaida, mektubunda kadına biçilen hayatı şu şekilde anlatır: "Tanrı kadına erkeğe verdiği kadar şaşaalı olmasa da, o kadar gürültülü olmasa da harika bir kader tayin etti: evin Penates'i olma, seçilmiş arkadaşının tesellisi, onun çocuklarının annesi olma, sevdiklerinin hayatını yaşama ve yararlı varoluşun sonuna doğru gururlu alın ve aydınlık ruhla alay yürüyüşünde olma kaderi."[436] ifadeleriyle Zenaida bir kadının hayattaki rol ve görevlerini tanımlamaktadır. Buna göre kadın, evin koruyucu ruhu rolündedir; kocası tarafından moral verilir; kendin değil de sevdiklerinin hayatını yaşar; işe yarar kimse rolündedir; gururunu, temiz ve kutsal ruhunu ömrünün sonuna kadar korumalıdır.

3.3.2. N.A. Nekrasov: "Mektup Roman" (Roman v pismah, 1845)

Nikolay Alekseyeviç Nekrasov (1821-1878) kendi edebiyat yoluna romantik bir yazar olarak başlar; sonrasında Doğalcı Okulun şiir kurallarına göre yazar; daha sonra gerçekçi şiirler, öyküler, uzun öyküler ve roman yaratmaya doğru yol alır. Farklı edebi türler içerisinde arayışları söz konusu olur.[437]

Nekrasov'un **Mektup Roman** (Roman ve pismah) adlı eseri ilk olarak 1845 yılında imzasız bir şekilde yayınlanır.[438]

Mektuplaşma Vilayet sekreteri Pyotr Petroviç Mahayev ile Vilayet sekreteri Mihaylo İvanoviç Prıjko arasında geçer. On kısa mektuptan oluşan bir yazışma gerçekleşmektedir.

İlk mektupta Pyotr Mahayev, Mihaylo İvanoviç'e paraya çok ihtiyaç duyduğunu söyler ve acil olarak on ruble borç ister. İkinci mektupta Mihaylo İvanoviç, kendisinin de aynı durumda olduğunu, ancak bir gümüş ruble

---

[434] **A.e.,** s. 259.
[435] **A.e.,** s. 264.
[436] **A.e.,** s. 265.
[437] Galina Aleksandrovna Şpilevaya, **Dinamika razvitiya prozı N. A. Nekrasova**, Voronej, VGPU, 2005, s. 5.
[438] Nikolay Alekseyeviç Nekrasov, **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem: v 15 tomah. kritika putlitsistika pisma toma 11-15**, T. 12., Kniga II, Sankt-Peterburg, Nauka, 1995, s. 381.

gönderebileceği yanıtını verir. Üçüncü mektubu yine Mihaylo İvanoviç yazar. Gönderdiği rubleyi alıp almadığının teyidini ister. Dördüncü mektupta Pyotr Mahayev, Mihaylo İvanoviç'in gönderdiği bir gümüş rubleyi aldığını bildirir. Beşinci mektupta Mihaylo İvanoviç, başkalarının da ihtiyacı olduğu gerekçesiyle Pyotr Mahayev'den verdiği bir gümüş rubleyi en kısa zamanda göndermesini ister. Altıncı mektupta Mihaylo İvanoviç, mektubuna yanıt alamadığını ve kendisine gerekli olan bir gümüş rubleyi göndermesini hatırlatır. Yedinci mektupta Mihaylo İvanoviç, iki mektubuna da yanıt alamadığını yazar. İstenilen paranın geri verilmesini talep eder. Aksi halde üstlerine (amirlerine) bu konuyu bildireceği uyarısını yapar. Sekizinci mektupta Pyotr Mahayev, iş yoğunluğu, ev işleri ve sağlık sorunlarının mektuplara yanıt vermeye engel olduğunu bundan dolayı yazamadığını anlatır. Yakın arkadaşlıklarına güvenerek bir gümüş rublenin bu ilişkilerini değiştirmeyeceği düşüncesini belirtir. Dokuzuncu mektupta Mihaylo İvanoviç, tekrar bir gümüş rublesini ister. Borç para alma olayının tanığı olarak İ. S. Hripuşkin adında bir şahidi olduğunu söyler. Eğer bu borç para hemen verilmezse Yermolay Grigoryeviç'e kadar bu konuyu taşıyacağı uyarısını yapar. Son mektupta Pyotr Mahayev, bir rubleyi koyarak Mihaylo İvanoviç'e çok kısa bir not yazar.[439]

Nekrasov, kullandığı şiir dilini düzyazıya uyarlar. Yaratıcılığında hâkim olan grotesk üslubu[440] **Mektup Roman**'ında da görülür. Mektuplaşan kahramanlar arasındaki diyalogta trajiklik ile komiklik, bayağılık ile yücelik bir arada görülür. Örneğin Mihaylo İvanoviç verdiği borcu isterken zor durumdayken mektuplarındaki dilini daha da kibarlaştırır; Pyotr Mahayev on ruble kadar borç isterken Mihaylo İvanoviç bir gümüş ruble verir ve bu parayı geri almanın peşine düşer.

Eser eğlenceli bir anlatım tarzına sahiptir. Tümüyle komik bir metindir. Mektupların bitmemiş oluşunda bir oyun vardır. Şunu belirtmek gerekir ki kahramanlar arasında arkadaşça bir mektuplaşma geçer. Mektuplar arkadaşlar arasında borç para alma ve ödeme olaylarını konu edinir. Mektup türünün modeli kullanılır ve bu türün modeli, esere daha uygun bir biçimde dönüşür. Mektupların

[439] Nikolay Alekseyeviç Nekrasov, "Roman v pismah", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem: v 15 tomah. kritika putlitsistika pisma toma 11-15**, T. 12., Kniga II, Sankt-Peterburg, Nauka, 1995, s. 209-213.

[440] Vera Nikolayevna Anoşkina v.d., **İstoriya russkoy literaturı XIX veka 40-60-e godı**, Ed. by. V. N. Anoşkina, L. D. Gromova, 2. bs., Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo universiteta, 2001, s. 412.

bitmemiş oluşuna, yazarların hitap şekline, verilen borç para istenirken sergilenen nazik ısrarcılığa bakıldığında durumun komik etkisi açığa çıkar. Mektupların kısa ve talep bildirimi tarzında oluşu komik durumu vurgular. Eserin isminin bile başlı başına ironik olduğu gözlemlenir.

Düz yazısındaki gelişimini incelerken Galina Aleksandrovna Şpilevaya, Nekrasov'un yoksulluk, küçük düşürülmüşlük, borçlanma, sarhoşluk üzerine geçmişte yaşananları tanıdığı, bunları gündelik ve edebi tarzda birleştirdiği değerlendirmesinde bulunur. Nekrasov'un bu birleşimi yakın geçmişin estetiğine karşı ironik bir duruş gösterir.[441] Söz konusu duruş Nekrasov'un **Mektup Roman**'ında yoksulluk, borçlanma gibi yaşananların birleştirilip ironik bir şekilde anlatımında yer alır.

3.3.3. F.M. Dostoyevski: "İnsancıklar" (Bednıye lyudi, 1846) ve "Dokuz Mektupluk Roman" (Roman v devyati pismah, 1847)

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin (1821-1881) **İnsancıklar** (Bednıye lyudi) adlı eseri ilk olarak 1846 yılında Dostoyevski'nin kendi imzasıyla (takma isim kullanmadan) "Peterburgskiy sbornik"te yayımlanır. Yazarın bu eseri yazma tasarısı **Bir Yazarın Günlüğü**'nde (Dnevnik Pisatelya) de belirttiği üzere 1844 yılının kışına başlarken aniden ortaya çıkar.[442]

Fyodor Dostoyevski, kardeşi Mihail Mihayloviç Dostoyevski'ye 1 Şubat 1846 tarihinde Peterburg'tan yazdığı mektubunda **İnsancıklar** romanının çıktığı haberini verir ve okuması için göndereceğini, hakkındaki fikirlerini alacağını bildirir. Yazdığı romana dair şu şekilde bir kısa bilgi verir:

> "Her kalabalıkta olduğu gibi bizim halkımızda da içgüdü var; ama eğitim yok. Böyle bir üslupla nasıl yazılabileceğini anlamıyorlar. Yazarın suratını görmeye alışkın oldukları her şeyde ben benimkini göstermedim. Benim değil Devuşkin'in ne konuştuğuna ve Devuşkin'in başka türlü konuşamayacağına ise akıl erdiremiyorlar. Romanı fazla uzatılmış buluyorlar; ama içinde tek bir gereksiz sözcük yok. İçimde sentezle değil de analizle hareket etmemden, yani atomlarına ayırarak derinliğe inmemden,

[441] Şpilevaya, **a.g.e.,** s. 24-25.
[442] Tamara İvanovna Ornatsakaya, Georgiy Mihayloviç Fridlender, "Primeçaniya", **F. M. Dostoyevskiy Polnoye sobraniye soçineniy v tridtsati tomah: tom pervıy bednıye lyudi povesti i rasskazı 1846-1847**, Red. G. M. Fridlender, Leningrad, Nauka, 1972, s. 462-464.

bütünü arayıp keşfetmemden oluşan yeni, özgün bir akış buluyorlar (Belinski ve diğerleri). Gogol, bütünü doğrudan alır ve bu yüzden benim gibi öyle derin değildir. Okuyunca kendin de göreceksin. Benim parlak bir geleceğim var, kardeşim!"[443]

İnsancıklar, Dostoyevski'nin mektup türünde ilk eseridir. 1840'lı yılların Rus edebiyatı için olduğu kadar Dostoyevski'nin kendisi için de oldukça nadir görülen mektup türünde yazılmış bir eserdir. Yazar, mektuplaşma biçimine sonraki yıllarda tekrardan başvurur ve **Dokuz Mektupluk Roman** (Roman v devyati pismah, 1847) adlı eserini de yazar.[444] Yazarın söz konusu ilk mektup romanı onun erken dönem yaratıcılığında ortaya çıkar. Bununla birlikte Dostoyevski'nin ilk eseri, ilk mektup romanı olan **İnsancıklar**, iç sesle başlar ve yazarın sonraki yaratıcılığına bu özellik yansır.

Anı yazarı Pavel V. Annenkov'un aktarımına göre Belinski, **İnsancıklar**'ın yola yeni başlayan bir yeteneğin romanı olmasına dikkat çeker. Belinski, **İnsancıklar**'ı Rusya'da yaşamın sırlarını ve karakterlerini ortaya çıkaran bir roman olarak görür. Bundan dolayı **İnsancıklar**'ı Rusya için *"bizde toplumsal romanın ilk deneyimi"*[445] şeklinde niteler.

Dostoyevski'nin eserini yazarken mektup roman türünü seçmesi, yazarı yani romanı kurgulayan kalemi göstermeden kahramanların kendi sözlerini doğrudan aktarmasını sağlar. **İnsancıklar**'da tamamen bağımsızlık ilkesi, kahramanın özerkliği gibi özellikler bu türün seçimiyle birlikte denenmiş olur.[446]

Edebiyat eleştirmeni Vissarion G. Belinski'nin makalesinde söz konusu eser bazen "povest" (uzun öykü) olarak da nitelenir. Ancak **İnsancıklar** ve **Öteki** (Dvoynik) eserlerine dair *"Dostoyevski'nin her iki romanının birçok detayında"*[447] şeklinde bir niteleme de yer alır. Burada Belinski'nin **İnsancıklar**'ın uzun öykü mü

[443] Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, **Sobraniye soçineniy v pyatnadtsati tomah: tom pyatnadtsatıy pisma 1834-1881**, Sankt-Peterburg, Nauka, 1996, s. 57.
[444] Konstantin Abrekoviç Barşt, "Malenkaya rama' epistolyarnogo romana. Rannıe pisma F. M. Dostoyevskogo i 'bednıye lyudi", **Literaturnaya uçeba**, No:4, 1982, s. 172.
[445] Aktaran: Pavel Vasilyeviç Annenkov, **Literaturnıye vospominaniya**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1983, 272.
[446] Barşt, **a.g.e.,** s. 174.
[447] Vissarion Grigoryeviç Belinski, "Peterburgskiy sbornik", **Sobraniye soçineniy v treh tomah: tom III statyi i retsenzii 1843-1848**, pod red. V. İ . Kuleşov, C:III, Moskva, OGİZ Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1948, s. 69.

yoksa roman mı olduğu kısmına odaklanmadan içeriğine yönelik açıklamalarda bulunduğu görülür.

Dostoyevski'nin **İnsancıklar**'ına dair çalışmalarda bulunan Rus edebiyat bilimci Valentina Yevgenyevna Vetlovskaya, Dostoyevski'nin eserini yazarken arkaik bir biçim olarak mektubu ele almasına dair A. S. Puşkin'in 1820'li yılların sonundan itibaren ilgilendiği gibi "eski zemin üzerine yeni motifler işleme" düşüncesine merak duyduğunu, özgün bir içeriği ifade etmek için eski bir edebi türü kullanmayı tercih ettiğini dile getirir. Ancak Dostoyevski bunu Puşkin'in tamamlanmamış eseri **Mektup Roman**'ı (Roman v pismah, 1829) tanımadan tercih eder. 1831 yılında ilk kez yayınlanan **Belkin'in Hikayeleri**'nde (Povesti Belkina) eski biçimlerin yeni versiyonlarda yenilenmesi düşüncesi söz konusudur. Vetlovskaya, Dostoyevski'nin kuşkusuz bunu özellikle duygusal romanda değil de duygusal öyküde fark edebildiğini ileri sürer. Dostoyevski'nin de bu eserinde *"eski zemin üzerine yeni motifler"*[448] işlediği, insanların resminin mektuplarla anlatım çerçevesinde çizildiği değerlendirmesinde bulunur.

İnsancıklar, yaşlı bir memur olan Makar Alekseyeviç Devuşkin ile uzaktan akrabası ve genç bir kız olan Varvara Alekseyevna Dobroselova arasında geçen mektuplardan oluşan bir eserdir. Mektup romanda elli beş mektup yer alır. Eserdeki mektuplaşma 8 Nisanda başlayıp 30 Haziranda son bulur. Mektuplaşan kahramanlar, gün içinde yaşadıkları olayları, yaşamlarını idame ettirmek için gerekliliklerini, bu dönem içerisindeki duygularını birbirleriyle paylaşırlar.

Makar Devuşkin, eğitimsiz, ancak sonsuz derecede iyi bir ruha ve sıcacık bir kalbe sahip yaşlı memurdur. Uzaktan akraba olma ilişkisine dayanarak genç ve güzel bir kız olan Varvara'yı korumaya çalışır. Yazar, memurda bu kıza karşı uyanan merhamet duygusunun aşktan dolayı mı yoksa babalık ya da ihtiyarlıktan dolayı mı doğduğundan bahsetmez. Ancak memurun duygularının yalnızca babalık ve ihtiyarlıktan ya da birini sevmeye ihtiyaç duyan yalnız bir yaşlının hissiyatından ya da varlığına alıştığı biri olarak sevmeye devam ettiğinden ileri gelmediği ortadadır. Makar Devuşkin'in Varvara'ya karşı duyduğu hislerde bir aşığın duygularına

[448] Valentina Yevgenyevna Vetlovskaya, **Roman F. M. Dostoyevskogo "Bednıye lyudi"**, Leningrad, Hudojestvennaya literatura, 1988, s. 20.

benzeyen bir şey vardır. Ancak kendine bile itiraf etme çabasını göstermez. Akraba koruyuculuğu rolüne kahramanca bir özveriyle bağlı kalır.[449]

Belinski, **İnsancıklar**'da cümlelerin kullanımında bile Nikolay V. Gogol'ün çok güçlü bir etkisinin görüldüğünü belirtir; ancak Dostoyevski'nin **İnsancıklar**'daki yaratıcılığının doğasında kendine has şekilde derin insancıl ve acıklı unsurun bulunduğunu da dile getirir.[450]

İnsancıklar'daki mektuplar, *"anlatımın kahramanların ağzından yapılarak, iç dünyalarına yakından bakılmasına, kaygılarına, yargılarına ve düşüncelerine doğrudan tanık olunması"*[451]na imkan sağlar. Makar Devuşkin, bir mektubunda çalıştığı dairedeki durumunu Varvara Dobroselova'ya şu şekilde betimler:

> "Her şey Makar Alekseyeviç'in omuzlarında. Onlar ancak bizim bütün idarede Makar Alekseyeviç'in adına atasözleri çıkarmasını bildiler. Hatta atasözü çıkarmak az kaldı, küfürlü sözler icat ettiler. Çizmelerime, üniformama, saçlarıma, boyuma posuma işi vardırdılar. Onlara göre olmayan ne varsa her şeyi değiştirmek gerekiyormuş! Hem de tüm bunlar çoktan beridir Tanrı'nın her günü tekrar tekrar söylenir durur. Ben alıştım. Çünkü her şeye alışıyorum. Çünkü ben sakin bir insanım. Çünkü ben küçük bir insanım; ancak tüm bunlar ne için?"[452]

Eserde metnin tümüne bakıldığında Dostoyevski'nin "küçük" kelimesini sıklıkla kullanması söz konusudur. Makar Devuşkin, "herkesten ayrı", "azla" (kelimenin kökeninde "küçük", "az" anlamları vardır) , *"gizli gizli"*[453] yaşadığını mektubunda yazar. Kendi yaşadığı yeri bile *"küçük"*[454] bir dairecik olarak tanımlar. Çocukluğundan bahsederken *"küçük odamızda otururdum, semaverin başında, bizimkilerle birlikte"*[455] şeklinde yaşadığı ortamı anlatırken oraya dair betimlemesinde de küçüklüğünü dile getirir.

---

[449] Belinski, "Peterburgskiy sbornik", s. 70-71.
[450] **A.e.,** s. 69.
[451] Türkan Olcay, "1845 Yılında Kesişen Yollar: Fyodor Dostoyevski ve Doğalcı Okul", **Hece Dostoyevski Özel Sayısı**, C.I, No:301, Ocak 2022, s. 90.
[452] Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, "Bednıye lyudi", **Polnoye sobraniye soçineniy v tridtsati tomah: tom pervıy bednıye lyudi povesti i rasskazı 1846-1847**, red. G. M. Fridlender, Leningrad, Nauka, 1972, s. 47.
[453] **A.e.,** s. 16.
[454] **A.e.,** s. 20.
[455] **A.e.,** s. 28.

Rus edebiyatında küçük insan imgesini karşılayan kahramanların yaşamları *"memurun, esnafın, kentlerin sokak aralarında, binaların çatı katlarında kendi halinde yaşayan insanların yaşamı"*[456] şeklinde tanımlanır. Makar Devuşkin de Rus edebiyatında küçük insan imgesini karşılayan kahramanlardan biridir. O, on yedi yaşında memuriyete başlayıp otuz yıldır görev yapan, küçük bir dairecikte yaşayan, çalıştığı yerde saygı görmeyen aksine hakaret ve kötü muamele gören, ancak insancıl yanını hiçbir zaman yitirmeyen yoksul ve yaşlı bir memurdur.

Rus edebiyatının başlıca temalarından biri olarak görülen küçük insan teması, Rus duygusalcılığının (santimantalizm) bünyesinde ortaya çıkar. Yevgeni A. Maymin, küçük insanın varlığını *"şeylere olan duygusal bakış açısına borçlu"*[457] olmasına bağlar. Duygusal olan varlık, temelinde insancıldır. **İnsancıklar**'da mektuplaşma diline, kahramanların birbirlerine olan yaklaşımlarına, onların toplum içinde nitelenişlerine bakıldığında duygusal bir bakış açısı ve temelindeki insancıl yaklaşım gözlemlenir. Küçük insanın sesi ilk olarak **İnsancıklar**'da çıkar.

İnsancıklar, eserin kendisinde bahsi geçen A. S. Puşkin'in **Belkin'in Hikayeleri**'ndeki **Menzil Bekçisi** (Stantsionnıy smotritel) öyküsünde yer alan kahraman Samson Vırin ve Nikolay Vasilyeviç Gogol'ün **Palto** (Şinel) öyküsünde yer alan kahraman Akaki Akakiyeviç Başmaçkin gibi okurunda insani duygular uyandırır, kahramanlarıyla empati kurulabilmesini öğretir; okuru kendisini manevi olarak zenginleştirecek gözyaşı ve sevinçten oluşan dünyayla tanıştırır.[458]

Makar Devuşkin, başka bir küçük insan olan Menzil Bekçisi Samson Vırin'in hikâyesini okuduğunda kendisiyle bağlantı kurar. Kendisinin bile bunu yazabileceğini, "aynı şekilde hissettiğini", kitaptaki "zavallı Samson Vırin gibi" "tam da böyle durumların içinde bulunduğunu" dile getirir. *"Aramızda kaç Samson Vırin dolaşıyordur kim bilir, öylesine de talihsiz yürekleriyle!"*[459] yorumunda bulunur. Burada kendisi gibi yaşayan birçok insan olduğunu dile getirir.

---

[456] Türkan Olcay, "Dostoyevski'nin İnsancıklar'ı: 'Küçük İnsan' İmgesine Yeni Bir Yaklaşım", **Bilge Yayın Tanıtım Tahlil Eleştiri Dergisi**, No:41, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Yaz 2004, s. 83-84.

[457] Yevgeni Aleksandroviç Maymin, "O vtoroy volne russkogo sentimentalizma", **Trudı otdela drevnerusskoy literaturı**, C: L, Sankt-Peterburg, 1996, s. 233.

[458] **A.e.,** s. 232.

[459] Dostoyevski, "Bednıye lyudi", s. 59.

Makar Devuşkin mektup hikâyelerinde yalnızca zavallı bir insanın karakterini kurmakla kalmıyor, aynı zamanda onlarda masalcının yüzünü, *"yazar imgesini"*[460] yansıtıyor. Makar Devuşkin imgesinde iki edebi rol vardır: bir rolünde demokratik Doğalcı Okul romanının kişisi, küçük memur burjuvazisinden ve şehirli toplumdan çıkan zavallı, fakir bir insanın edebi sembolü; diğer rolünde ise gerçekçi yazarın kendisi, ona uymayan çağdaş toplumsal yaşamın sosyal çelişkilerini ve ekonomik tutarsızlıklarını gösteren biri olarak karşımıza çıkar.

Devuşkin'in bu edebi ikiyüzlülüğü **İnsancıklar**'da yazar imgesine karşı onun ikili, şüphe ettiren tutumunu belirler. Doğalcı Okul dünyasının bir kişisi olarak Devuşkin, betimlediği gerçekliğin merkezi, ruhudur. Bu bağlamda Devuşkin, yazara doğanın temellerini, onun detaylarını, şehrin köşede kalmış yerlerini ve gecekondu mahallelerini içeriden nasıl betimleyeceği konusunda yardımcı olur.[461]

Dostoyevski'nin **İnsancıklar**'ında gerçeklerin ayrıntı içeren betimlemeleri, *"Doğalcı okulun edebiyatında başlıca konulardan biri olan yoksul insanların betimlenmesine yeni bir yaklaşımın başlangıcıdır."*[462] Varvara Alekseyevna'ya yazdığı 9 Eylül tarihli mektubunda Makar Devuşkin, "Ekselansları" dediği üst düzey yöneticisinin bir evrak hatasından dolayı kendisini nasıl azarladığını anlatır. Bu sırada düğmesinin düşmesini ayrıntılarıyla betimleyerek yoksulluk gerçeğini okurun yüzüne çarpar:

> "Benim düğmem, şeytan alsın götürsün onu! İncecik bir iplik parçasına asılı olan düğmem, aniden koptu, sıçradı, sekmeye başladı (kazara dokunmuştum ona sanırım), çınlamaya başladı, yuvarlandı, lanet olası düğme, tam da doğruca ekselanslarının ayaklarının ucuna gitti. Bu da herkesin sessizliğinin ortasında meydana geldi. (…) Düğmeyi yakalamak için üzerine atıldım. Bir aptallık tuttu beni. Eğildim, düğmeyi almak istiyorum; düğme de yuvarlanıyor, dönüyor, sözün kısası yakalayamıyorum ve becerikliliğimden mahrum kaldım. (…) Nihayet düğmeyi yakaladım, biraz doğruldum."[463]

Bu kadar çınlayan, dikkatleri üzerine çeken, Makar Devuşkin'in saklamayı beceremediği şey düğme aracılığıyla betimlenen yoksulluğudur.

---

[460] Viktor Vladimiroviç Vinogradov, **O yazıke hudojestvennoy literaturı**, Moskva, İzd-vo "Hudojestvennaya literatura", 1959, s. 489.
[461] **A.e.,** s. 490-491.
[462] Türkan Olcay, **Rus Edebiyatında Doğalcı Okul**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2003, s. 148.
[463] Dostoyevski, "Bednıye lyudi", s. 92.

Belinski, **İnsancıklar**'ın tamamında hissedilen trajik ögeye dikkat çeker ve trajikliğiyle ağlatırken aynı zamanda komikliğiyle güldürebilme işlevinden bahseder:

> "Genel olarak trajik öge bu romanın tamamına derinden nüfuz eder ve bu ögenin okura yalnızca kelimelerle değil aynı zamanda Makar Alekseyeviç'in düşünceleriyle de aktarılması onu daha da hayrete değer kılar. Okuru güldürmek ve ruhunu derinden sarsmak, onu gözyaşları içindeyken gülümsetmek ne beceri ne yetenek ama!"[464]

Devuşkin'in nasıl göründüğü, giyimi, çizmelerinin eskimişliği Nikolay Gogol'ün **Palto**'sunun ana kahramanı olan Akaki Akakiyeviç Başmaçkin'i okura çağrıştırır. "Ancak Devuşkin'in bir palto uğruna değil de, bir insana yardım etmek uğruna çektiği sıkıntıların ele alınması *İnsancıklar* yapıtının kompozisyonuna olağanüstü bir değişiklik kazandırır."[465]

Fyodor Dostoyevski, kendisi gibi edebiyat, çeviri, dergicilik faaliyetleriyle meşgul olan ağabeyi Mihail M. Dostoyevski'ye yazdığı 16 Kasım 1845 tarihli mektubunda **Dokuz Mektupluk Roman**'ın nasıl ortaya çıktığını, ilk okuyanlar arasında dehşetli sükse yaptığını, yayımlanma tasarımını anlatır:

> "Geçen gün param olmadığı için Nekrasov'a uğradım. Onda otururken dokuz mektupluk bir roman yazma fikri aklıma geldi. Eve gelip bu romanı bir gecede yazdım. (…) Sabah olunca Nekrasov'a götürdüm ve bundan 125 rublelik banknot kazandım. (…) Akşamleyin Turgenyev'in evinde tüm çevremizin içindeyken yani en az 20 kişinin arasında romanım okundu ve büyük ses getirdi. Bu roman, 'Alaycı'nın (Zuboskal) 1. sayısında yayımlanacak. Kitabı sana 1 Aralık'a kadar göndereceğim ve sonra sen kendin göreceksin, örneğin Gogol'ün 'Dava'sından (Tyajba) daha mı kötü yoksa değil mi?"[466]

Ancak **Alaycı** (Zuboskal) dergisinin sansür nedeniyle yayımlanmasına izin verilmez. Fyodor Dostoyevski de **Dokuz Mektupluk Roman**'ı yayımlaması için Nekrasov'a teslim eder ve 1847 yılında **Çağdaş** (Sovremennik) dergisinin ilk sayısında yazarın bu eseri yayımlanır.[467] Sansür nedeniyle 1845 yılında

---

[464] Vissarion Grigoryeviç Belinski, **Polnoye sobraniye soçineniy tom IX: statyi i retsenzii 1845-1846**, Moskva, Akademiya nauk SSSR, 1955, s. 554.
[465] Olcay, **Rus Edebiyatında Doğalcı Okul**, s. 148.
[466] Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, **Sobraniye soçineniy v pyatnadtsati tomah: tom pyatnadtsatıy. pisma 1834-1881**, Sankt-Peterburg, Nauka, 1996, s. 55.
[467] Ornatsakaya, Fridlender, **a.g.e.,** s. 500.

yayımlanacak olan eserin okurla tanışması 1847 yılını bulur. Okur, iki yıl sonra eserle tanışmış olur. **Dokuz Mektupluk Roman**, başlangıçta Nekrasov'un **Alaycı** adlı mizah dergisinde yayımlanmak üzere yazıldığı için konu itibariyle de derginin ana temasıyla örtüşmektedir. Eserde kahramanlar arasında borç-alacak-verecek diyaloglarından doğan bir mizahi dil vardır.

Dokuz Mektupluk Roman ilk olarak 1847 yılında "F. Dostoyevski" imzasıyla yayımlanır.[468] Yazar adını değiştirmez ya da gizlemez.

Dostoyevski, **Dokuz Mektupluk Roman**'ı henüz **İnsancıklar** adlı eseri konuşulurken, ünlenmişken, yeni bir başarı getirmişken Rus edebiyatı dünyasına tanıtır.[469] Yazar, mektup roman türünü **İnsancıklar**'dan sonra başka bir eserinde daha deneyimlemiş, farklı şekilde örnek sunmuş olur. **Dokuz Mektupluk Roman**'ıyla birlikte ikinci ve son mektup roman denemesini yayımlatmış olur.

Dokuz Mektupluk Roman'dan önce Rus edebiyatında benzer başlıkta eserler ortaya çıkar: A.A. Bestujev-Marlinski'nin **Yedi Mektupluk Roman**'ı (Roman v semi pismah), O. Somov'un **İki Mektupluk Roman**'ı (Roman v dvuh pismah) gibi eserler öncesinde Rus okurlarıyla tanışır. Doğal olarak Dostoyevski de başlıklarda mektup roman ifadesinin geçmesine aşikârdır.

Eserin başlığından da anlaşılacağı üzere numaralandırılmış dokuz mektuptan meydana gelmektedir. Son iki numarada ikişer kısa mektup kahraman tarafından okurlara sunulur. Son iki mektup tek seferde kahramanın eline geçtiği için bir mektup numarasıyla numaralandırılmıştır. Ancak eserde toplamda on bir mektup vardır.

Eserdeki mektuplar Romen rakamıyla numaralandırılmıştır. Ancak VIII ve IX numaralı son mektupların başlangıcında bir paragraflık açıklayıcı ara metinler vardır. Mektuplarda 11, 14, 15 Kasım olmak üzere üç kez tarih belirtilir. Son mektuplar 16-17 Kasım arasında kahramanın eline ulaşmış olmasına rağmen daha önceki tarihlerde yazılmıştır. Ancak mektuplarda yıl verilmemiştir: gün ve ay olarak belirtilmiştir.

Dokuz Mektupluk Roman'da mektuplaşan kahramanlar, Pyotr İvanıç ve İvan Petroviç birbirlerine karşıt duran, birbirlerinin düşüncelerini reddeden, karşı tezler geliştiren kahramanlardır.

---

[468] **A.e.,** s. 499.
[469] **A.e.,** s. 500.

Rus eleştirmen Belinski, İ.S. Turgenyev'e yazdığı 19 Şubat 1847 tarihli mektubunda **Dokuz Mektupluk Roman**'a dair düşüncelerini şu şekilde dile getirir: "Şaşkın bir hâlde, Dostoyevski'nin yazdığı hileci kumarbazların mektuplaşmasını düpedüz beğenmedim; zar zor sonuna kadar okudum. Genel izlenimim bu."[470] Belinski'nin böyle bir değerlendirmede bulunmasının nedeni Dostoyevski'nin bu eserinin toplumsal gerçekliklere hitap etmekten çok kişiler arası ilişkilerin bozukluğuna, dolandırıcılığa yönelik mizahi bir olay örgüsü taşımasından kaynaklanmaktadır.

Eserin temel konusu (fabula) Belinski'nin "hileci kumarbazların mektuplaşması" tanımına tümüyle uymaktadır. Dostoyevski'nin bu eserindeki hileci kumarbaz kahramanları, N.V. Gogol'ün **Kumarbazlar** (İgroki) ve **Dava** (Tyajba) adlı oyunlarındaki kişilere doğru yolu çıkan imgelerdir.[471] Araştırmacı N. Zimina, Belinski'nin ifadelerini kullanarak temel konuda mektuplaşan tarafların kim olduğunun önemini vurgular.

Hileci kumarbazların mektuplaşması bir aile ve aşk dramının özelliklerini yansıtmaktadır. Bu eserde komiklik yoğunlaşır ve kahramanlar arasındaki yaşanmışlıklar trajikomik sahnelere dönüşür. Eser, Shakespeare ve Balzac isimleriyle eşit değerde olacak Rus edebiyatını yücelten başka bir Dostoyevski'ye kapı açar. **Dokuz Mektupluk Roman**, açılış niteliğindeki eser olan **İnsancıklar**'ın başarısının ardından yazılmış daha az değerde bir eser değildir; bu eser, daha sonraki dönemin şaheserlerinin bir tür taslağı olarak ortaya çıkar.[472]

Mektuplardan anlaşılacağı üzere İvan Petroviç, Pyotr İvanıç'a verdiği borç parayı almaya ve Yevgeni Nikolaiç'in davranışları hakkında konuşmaya çalışır. Ancak bir türlü yüz yüze görüşmek üzere denk gelemezler. İvan Petroviç'in karısı Tatyana Petrovna evlenmeden önce Yevgeni Nikolaiç'le aşk yaşamıştır. Pyotr İvanıç'ın karısı da Yevgeni Nikolaiç'le sevgili olmuştur.[473] Toplumda görünen

---

[470] Vissarion Grigoryeviç Belinski, **Polnoye sobraniye soçineniy v 13 t.: tom XII pisma 1841-1848**, Moskva, Akademiya nauk SSSR, 1956, s. 335.
[471] Natalya Yuryevna Zimina, "Roman v devyati pismah' Dostoyevskogo kak roman o lyubvi", **Vestnik Moskovskogo universiteta**, Seriya 9: Filologiya, № 5, 2013, s. 141.
[472] **A.e.,** s. 147-148.
[473] Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, "Roman v devyati pismah", **Polnoye sobraniye soçineniy v tridtsati tomah. hudojestvennıye proizvedeniya toma I-XVII: tom pervıy bednıye lyudi povesti i rasskazı 1846-1847**, Leningrad, Nauka, 1972, s. 230-239.

ilişkilerin arka fonunda yaşanan gizli, yasak ilişkiler mektuplar aracılığıyla öğrenilmektedir.

İvan Petroviç, başka bir mektup kahramanı olan Pyotr İvanıç'tan, Yevgeni Nikolaiç'ten ve karısı Tatyana Petrovna'dan zarar görmüş bir kahramandır; mağdur konumundadır.

3.3.4. A.V. Drujinin: "Polinka Saks" (1847)

Eserde var olduğu söylenenler yani bahsi geçenler hariç on dört mektup okura gösterilmektedir. Mektuplar haricinde diyaloglar ve kısa pusulalar bulunmaktadır. **Polinka Saks**'ın başlangıcında **İki Mektupluk Önsöz** (Prolog v dvuh pismah) yer alır. Önsöz mektupları Konstantin Aleksandroviç Saks tarafından Pavel Aleksandroviç Zaleşin'e ve Polina Aleksandrovna Saks tarafından Annette Krasinskaya'ya yazılmıştır. Daha sonra **Birinci Bölüm Yerine İki Mektup** (Dva pisma vmesto pervoy glavı) alt başlığı bulunmaktadır. Bölüm yerine yazılan mektuplar Pavel Aleksandroviç Zaleşin tarafından Konstantin A. Saks'a ve Annette Krasinskaya tarafından Polinka Saks'a yazılmıştır. Romen rakamlarıyla sıralanan bölümlerden II. bölümde mektup yoktur; genellikle Konstantin ve Polinka Saks çifti arasında geçen diyaloglar verilmektedir. III. bölümde önce Konstantin Saks ve Knyaz Zalitski, daha sonra Polinka Saks ile Zalitski'nin diyalogları geçmektedir. IV. bölümde Knyaz A.N. Galitski tarafından Devlet Konsey Üyesi Pisarenko'ya (Stepan Dmitriç) yazılan mektup ve yine Knyaz A.N. Galitski tarafından Annette Krasinskaya'ya yazılan mektup olmak üzere iki mektuba yer verilir. V. bölümde Polinka Saks tarafından Annette Krasinskaya'ya yazılan ve Konstantin A. Saks tarafından Polinka Saks'a yazılan mektuplar olarak iki mektup yer alır. VI. bölümde Konstantin Saks, ***ov'daki yardımcısı Fif ve Pisarenko arasında bir diyalog geçer. VII. bölümde Konstantin Saks'ın Knyaz A.N. Galitski'ye yazdığı kısa bir pusula, Konstantin A. Saks tarafından P. A. Zaleşin'e yazılan mektup gösterilmektedir. VIII. bölümde Polinka Saks tarafından Annette Krasinskaya'ya yazılan, Knyaz Galitski tarafından Annette Krasinskaya'ya yazılan ve Konstantin Saks tarafından Pavel Zaleşin'e yazılan üç mektup bulunmaktadır. Polinka Saks'ın Annette'ye gönderdiği ancak okura gösterilmeyen, yalnızca VII. bölümde bahsedilen mektubundan yine

konu açılır. IX. bölümde ilk mektup Knyaginya Polina A. Galitskaya (Polinka, Knyaz Galitski ile evlendiği için unvan ve soyadı bilgileri değişir) tarafından Annette Krasinskaya'ya gönderilmiştir. Mektupta Kasım 184* yılı tarihi ve Fransa'nın Nice şehrinden gönderildiğine dair adresi belirtilmiştir. İkinci mektup yine Knyaginya P.A. Galitskaya tarafından Annette Krasinskaya'ya ancak Şubat 184* yılında İtalya'nın Floransa şehrinden yazılmıştır. Böylelikle son bölümde Polinka'nın arkadaşı Annette'ye farklı ülkelerden attığı iki mektup verilmektedir.

Polinka Saks'ta mektuplar aracılığıyla kahramanlar çevresi ve dış dünyasında gelişen olaylar üzerinden değil de iç dünyalarını kendileri anlattıklarında tanınır. "Yazışma tarzının ustaca kullanıldığı yapıtta kahramanların psikolojisi derinlemesine incelenir."[474]

Eserdeki ikinci mektupta Polina Saks, Annette'den mektup aldığını belirtir.[475] Polina'nın açıklamasından yazılan tüm mektuplara eserde yer verilmediği, ancak karşılıklı yazışma halinde bulundukları anlaşılır. Polina, mektup yazdığı adresten yine yanıt olarak mektup almaktadır.

Polinka Saks bir mektubunun sonunda Annette'ye "Mektubu kimseye gösterme… Ya birisi onun mührünü söküp açmak isterse kuzum?"[476] şeklinde uyarıda bulunur. Polinka, sözleriyle bir mektubun gizlilik özelliğini gösterir. Böylelikle kahramanların mektuplaşma yöntemiyle birbirleri arasında samimi, gerçekteki, gizli kalan duygu ve düşüncelerini paylaştıkları görülür; mektup yazan kahramanın kendi gözünden görülen dünya da okura sunulmuş olur, kahramanın iç dünyası keşfedilir.

Eserde olaylar kronolojik sıraya göre anlatılmaz. Geçmişe dönüşler vardır. Örneğin Annette Krasinskaya, Polinka'ya Konstantin Saks'ın Paris'te öğrenim gördüğü dönemi anlatarak geçmişe dönüş yapar.[477]

Eserin kompozisyonunu küçük olaylar örgüsü oluşturmaktadır. Girişte verilen bilgilere göre Konstantin Saks, karısı Polinka'yı çocukluktan çıkıp bir kadın olması için eğitmektedir. Polina, kendi deyişiyle Kostya ile evli olmaktan pişman değildir ve

---

[474] Olcay, **Rus Edebiyatında Doğalcı Okul**, s. 163.
[475] Aleksandr Vasilyeviç Drujinin, "Polinka Saks", **Povesti. Dnevnik**, Yay. Haz. B.F. Yegorov, V.A. Jdanov, Moskva, Nauka, 1986, s. 10.
[476] **A.e.,** s. 13.
[477] **A.e.,** s. 19.

birlikte güzel vakit geçirdikleri kanaatindedir. Ancak Kostya ona saçma sapan bilgi ve kitaplar vermektedir; diğer insanlardan oldukça farklı bir şekilde yaşamaktadır. Polina'nın isteği Kostya'nın da diğer insanlar gibi olması ve yaşamasıdır.

Pavel Zaleşin'in mektubunu (eserdeki üçüncü mektup) Peterburg'a giden Knyaz Galitski Konstantin Saks'a ulaştırır. Pavel Zaleşin, Konstantin Saks'ın Polinka'yı nasıl değiştirebileceği konusunda yardım talebine verecek bir yanıt bulamamaktadır. Yardım edebilmesi için günümüzde bir kadının kendisi için ne anlama geldiğini, bir kadının nasıl olması gerektiğini yazmasını ister. Konstantin Saks'a karısı Polinka'yı Peterburg'ta tutmak yerine yurtdışına ya da Rusya'nın güneyine, doğanın içine götürmeyi tavsiye eder. Annette'nin İtalya'daki erkek kardeşi Polinka'yı sevmektedir ve Polinka'nın evlendiğini öğrenir öğrenmez Annette'nin yanına gider. Annette'nin erkek kardeşi orada aşkından yataklara düşer. Annette'nin yazdığı mektubu erkek kardeşi Polinka'ya götürecektir. Annette, Polinka Saks'tan kardeşini teselli etmesini ve kocası Konstantin'e söylememesini ister. Annette, Polinka'ya Konstantin Saks ile Galitski'nin neden ve nasıl düello yaptıklarını anlatarak onu kocasının tehlikeli bir adam olduğuna dair inandırmaya çalışır. Konstantin Saks önemli bir soruşturmada görevli olacağı için evden üç hafta ayrılmak zorunda kalacaktır ve bu durum hiç hoşuna gitmez, Polinka da kocasının gitmesini istemez. Knyaz Galitski, Saks çiftini ziyarete gelir ve Pavel Zaleşin ile Annette Krasinskaya'nın mektuplarını takdim eder. Henüz Knyaz Galitski yanlarındayken Konstantin Saks seyahatinin iki gün sonrasına ertelendiğini Polinka'ya söyler; Konstantin'in iki arkadaşı gelmiştir. Knyaz A.N. Galitski para karşılığında Devlet Konsey Üyesi Pisarenko'dan Konstantin Saks'ın görev aldığı soruşturmayı iki ay daha uzatmasını ister. Knyaz Galitski, Polinka'nın yanına her gün gelir, ona olan sevgisinden söz eder, onu kucaklar ve öper. Polinka balolarda sürekli Knyaz Galitski'yle dans eder. Polinka, Annette'ye neden Knyaz Galitski ile mektup gönderdiği ve neden kendisinden Knyaz Galitski'yi teselli etmesini istediği konusunda sitemde bulunur. Polinka Saks, Knyaz Galitski'nin yaklaşma çabalarından aslında hoşlanmaktadır ve kocası Konstantin'in eve dönmesinden korkmaktadır. Konstantin Saks'ın Polinka'ya göz kulak olmak üzere görevlendirdiği Zapolski, Konstantin'e sık sık Polinka'nın sağlığı ve yaptıkları hakkında yazmış ve Knyaz Galitski'nin Saksların evine yaptığı günlük ziyaretleri ile aşkını da bildirmiştir.

Konstantin Saks, Polinka'dan Knyaz Galitski'yi daha az görmesini, ancak ona aynı zamanda eziyet etmemesini rica eder. VI. bölümde Konstantin Saks'ın görevlendirildiği dava sonuçlanır ve Konstantin ile baş başa kaldıklarında Pisarenko cebinden Knyaz Aleksandr Nikolaiç Galitski'nin yazdığı mektubu çıkarır. Stepan Dmitriç yaptıklarından pişmandır. Konstantin Saks Peterburg'a geldiğinde Peterburg postası ise Pisarenko'ya içinde otuz beş bin tutarında rehin makbuzu ve not parçasının bulunduğu bir paket getirir. Konstantin Saks, karısı Polinka'yla karşılıklı oturur ve Polinka'ya Knyaz Galitski'yi sevip sevmediğini sorar. Polinka buna net bir şekilde cevap vermeyip sadece kendisinin suçlu olduğunu söyler. Saks ailesi Knyaz Galitski yüzünden gelişecek herhangi bir skandalı önlemek adına yazlıklarına taşınır. Tanıdıklara ve akrabalara Polinka'nın hasta olduğu haberi verilir ve Polinka kimseyle görüşmez. Konstantin Saks, Polinka'dan okumadan bir kâğıt imzalamasını ister, onun onuru için olduğunu belirtir ve Polinka da imzalar. Konstantin Saks, bir pusula göndererek Knyaz Galitski'yi yazlığa çağırır. Knyaz Galitski yazlığa gelir ve Konstantin Saks, Polinka Saks ile üçü oturup konuşurlar. Konstantin Saks, Polinka'ya artık özgür olduğu ve evli olmadığı haberini verir; Polinka'nın imzaladığı kâğıdı Knyaz Galitski'ye uzatır; evlenip yurtdışında yaşamalarını tavsiye eder. Konstantin Saks, Polinka'yı Galitski ile birlikte gönderir. Konstantin Saks, bir dava için yurtdışına gideceğinden Rusya'daki bütçe işlerini dönene kadar ilgilenmesi için arkadaşı Pavel Zaleşin'e bırakır. Knyaz Galitski ile evliliğinin üzerinden uzun bir süre geçmişken Polinka aslında Knyaz Galitski'ye acıdığını, Konstantin Saks'a ise aşık olduğunu anlar ve arkadaşı Annette'ye söyler. Bir gün Knyaginya Polina saray balosundayken eve kocası Galitski'den daha erken döner ve oraya Konstantin Saks gelir, ayaküstü konuşur ve vedalaşırlar. Polinka'da verem başlangıcı olur. Polinka öldükten sonra Konstantin Saks'ın eline geçecek bir mektup yazar. Konstantin Saks, Galitski çiftini bir yıl takip ettikten sonra yorulduğu için dinlenmek üzere Rusya'ya ve Zaleşin'in Kırım'daki malikanesine gider. Oradayken yabancı damgalı, siyah mühürlü bir mektup Konstantin Saks adına gelir. Mektup K. Saks'ın eline geçtiğinde Polinka artık hayatta değildir. Bu mektup Polinka'nın yazdığı son mektuptur ve içinde ne yazdığını yalnızca Tanrı, Saks ve Polinka bilmektedirler.

Polinka Saks'ın karakter sisteminden ana kahraman Polinka kocası Konstantin Saks'ın betimlemesine göre güzel, neşeli, çocuksu bir sevimlilik taşıyan,

ancak müziğe ve operaya ilgisiz bir kadındır. Kocası Konstantin Saks'ı ve yaptıklarını anlamaya çabalamaz, sorgulamaz. Eserin başında belirtildiği üzere on dokuz yaşındadır. Eserin sonuna doğru Konstantin Saks'ın çocuğu olduğu hissinden çıkıp artık bir kadın haline geldiğini itiraf eder.

Polinka'nın kocası Konstantin Saks, gençken Kafkasya'da arkadaşı Pavel Zaleşin'le birlikte savaşta yer almışlardır. Pavel Zaleşin, arkadaşı Konstantin Saks'ı "yenilikçi ve reformcu"[478] nitelemeleriyle tanımlar. Yine Zaleşin'e göre Konstantin Saks, "bireyciliğin ve iyimserliğin"[479] üstadıdır. Konstantin Saks, karısının düşüncelerini takip etmeyi, karısını kendisiyle ve çağıyla aynı seviyeye getirmeyi, kendisine derin ve şiirsel gelen her şeyi karısına aktarmayı büyük bir zevkle kendine görev edinen bir adamdır. Çünkü karısı Polinka'yı henüz bir çocuk olarak görmektedir ve Polinka'ya hayat verme çabalarının başarılı olmaktan çok uzak bir yerde olduğunu düşünmektedir. Polinka'nın anlatımına göre Konstantin Saks'ın seveni pek yoktur; çoğu insan onun tuhaf bir adam olduğunu söyler; Konstantin Saks evde ise iyi kalpli, nazik, sessiz bir adam olup hizmetçilere iyi davranır; ancak aynı zamanda karısına mesafeli davranan, soğuk bir adamdır. Konstantin Saks diğer insanlardan oldukça farklıdır. Polinka ise kocasını değiştirmeyi, diğer insanlara benzemesini ister. Konstantin Saks, olay örgüsünün başından sonuna kadar karakteristik özelliklerini ve duygularını korur, herhangi bir dönüşüm yaşamaz.

Knyaz Galitski (Aleksandr Nikolayeviç), çok boş bir insan olarak dünyaya gelmiştir. Eğitim-öğretim konusunda hem yetersiz hem de kötü bir öğrenim hayatı olmuştur. Keyfine düşkün ve uyanık bir adamdır. Hiçbir inancı yoktur; ancak şeytana bile pabucunu ters giydirircesine kendini bir ay manastıra kapatabilir. Avcılıkla uğraşır ve dışarıda geceyi geçirebilecek kadar doğada yaşamaya yetkindir. Pomeşçiklerin hayatıyla alay eder. Endamlı, yakışıklı genç bir subaydır. Ancak eserin sonuna doğru Polinka onun da kendisi gibi bir çocuk olduğu, Konstantin Saks kadar olgun bir erkek olmadığı gerçeklerini dile getirir.

Pavel A. Zaleşin, Konstantin Saks'ın yakın arkadaşıdır. Neşeli ve mutlu, keyfine göre yaşayan bir adamdır; zengin bir pomeşçiktir.

---

[478] **A.e.,** s. 15.
[479] **A.y.**

Paris'in tiyatrolarından birinde genç ve çok şımarık bir kadın oyuncu sahneye çıkmıştır. Bu kadın çoğunlukla erkek rolleri oynamıştır.[480] Kadın oyuncu olduğu ve Konstantin Saks tarafından savunulduğu için eserin karakter sisteminde az da olsa konu edilir.

Konstantin Saks, Pavel Zaleşin'e "Oysa mektupların olmadan senin hakkında hiçbir şey bilemeyeceğim"[481] derken mektubun kişi hakkında bilgi verme, kişinin yaşadıklarını aktarma aracı olarak önemini dile getirmiş olur.

Konstantin Saks, "minik ellerini başının altına koymuş bir çocuk gibi uyu"yan[482] karısını hayata karşı uyandırmak ister.

Konstantin Saks, Polinka'ya hangi konularda bilgi ve eğitim verdiğini anlatırken Fransız kadın yazar George Sand'ın eserlerinden bahseder. Konstantin Saks'ın George Sand romanlarını okuması için Polinka'ya getirmesi Polinka tarafından olumlu düşünce ve davranışlarla karşılanmaz. Polinka "Kostya bana buna ilaveten George Sand'ın erkek değil, kadın olduğunu ve bundan dolayı onun eserlerini daha çabuk anlayacağımı ve seveceğimi söyledi. Ah meleğim! Eğer o sahiden bir kadınsa öyleyse çok utanmaz ve çok sıkıcı bir kadın."[483] diyerek bir kadın olarak yazdığı için George Sand'ı ahlaksızlık ve sıkıcılıkla itham eder. Polinka kendisi bir şeyler okuma ihtiyacı ile raftan George Sand'ın "Les Mauprats"[484] adlı romanını alır ve kocası Konstantin'e romanın iyi olup olmadığını sorar, bu kez Sand'ın eserini kendi isteğiyle okuma girişiminde bulunur.

Konstantin Saks, Polinka'nın "çocukluk çağında ruhunu ve bedenini güçlendirecek egzersizlerden nasıl uzaklaştırıldığını, kafasının nasıl saçma sapan şeylerle doldurulduğunu ve her şeyin ötesinde kız arkadaşları ve kadın eğitmenlerle dolu sıkışık bir eve nasıl kapatıldığını"[485] düşünerek onun aile evinde iyi bir eğitim almadığı yargısını okura sunar.

"Bizim babalarımız Clarissa ve Julia'ya hayranlık duyuyorlardı ve onlar kendi çağına uygun ideallerdi. Ancak on dokuzuncu yüzyıl için henüz kendine ait ne bir Clarissa ne de bir Julia vardır.

---

[480] **A.e.,** s. 19.
[481] **A.e.,** s. 5.
[482] **A.y.**
[483] **A.e.,** s. 11.
[484] **A.e.,** s. 24.
[485] **A.e.,** s. 9.

Rus yazarlar daha açık sözlüdürler: ya kadınları saygıyla es geçerler ve kadın kahramanı olmayan hikayeler yazarlar ya da sahneye solgun, yılgın bir varlık olarak çıkarırlar…"[486] ifadeleriyle erkek kahramanlardan Pavel A. Zaleşin, yaşadığı çağda kadının konumunun ve değerinin olması gereken yerde olmadığını anlatır. Zaleşin'in sözlerinde İngiliz yazar Samuel Richardson'ın mektup romanlarından birine adını veren kadın kahraman Clarissa (1747) ve yine Jean-Jacques Rousseau'nun mektup romanının başlığında adı geçen kadın kahraman Julie (**Julie ya da Yeni Heloise**, 1761) örnek olarak verilmektedirler. A.V. Drujinin **Polinka Saks**'ta geçmiş yüzyılda yazılmış mektup roman örneklerine atıf yaparak onları tanıdığını ve örnek aldığını göstermektedir.

Knyaz A.N. Galitski, "Kadınları meleklerle kıyaslayan o eski benzetme! Bu benzetmeyi sık sık kullandım ve kutsal bir şeye hakaret ettiğim için kabahat bende. Kadınlar kendi kendine iyidirler, ama ben onlardan yalnızca birine melek diyorum ve diyeceğim."[487] sözleriyle kadınlara yönelik yapılan melek benzetmesini eleştirir; kadınların yalnızca kadın olmakla iyi ve güzel olma niteliklerini taşıdığını, melek gibi kutsal olana benzetilmeye ihtiyaçları olmadığını, bu gibi söylemlerin eskidiğini savunur.

Knyaz A.N. Galitski, kardeşi Annette'ye yazdığı mektubunda kadınlara dair bir benzetmede bulunur ve Polinka ile diğer kadınlar arasında karşılaştırma yapar: "Kadınlar, afedersin kız kardeşim, oynaması, bazen de takması hoş olan pahalı renkli taşlardır. Polinka ise onların arasında iri bir pırlantadır."[488] ifadeleriyle kadını sahip olunacak bir eşya olarak gördüğünü gösterir.

Konstantin Saks, arkadaşı P.A. Zaleşin'e "Dostum, karımın haklı gösterilmeye ihtiyacı yok"[489] diyerek karısını haklı gördüğü ve onun yaptıklarından dolayı aklanması gerekmediği düşüncesini göstermiş olur.

Konstantin Aleksandrıç Saks, "Meksika'da mı yoksa feodal bir yönetime bağlı mı yaşıyoruz?"[490] diyerek karısı Polinka'nın yaptıklarına karşı soğukkanlı,

[486] **A.e.,** s. 16.
[487] **A.e.,** s. 32.
[488] **A.e.,** s. 34.
[489] **A.e.,** s. 44.
[490] **A.e.,** s. 52.

anlayışlı, feodalite ve güç karşıtı, alışılmışın dışında bir erkek kahraman olarak kendini gösterir.

3.3.5. Yu.V. Jadovskaya: "Mektuplaşma" (Perepiska, 1848)

Rus edebiyat eleştirmeni Nikolay A. Dobrolyubov, Yuliya Valerianovna Jadovskaya ve edebi yaratıcılığı hakkında şöyle bir değerlendirme yapar:

> "Şiiri kendi ruhunda, kendi duygularında bulabildi ve kendi izlenimlerini, düşüncelerini ve hissettiklerini şahsen onun için değerli olsalar da çok sıradan şeylermiş gibi gayet sade ve sakin bir şekilde aktarabildi. Bu tam olarak, evrensel bir ideale yükseltme iddiası olmaksızın kendi duygularına saygı göstermek demektir."[491]

Dobrolyubov, Yuliya V. Jadovskaya yaratıcılığında kişisel duygu ve düşüncelerinin önemli etkisini vurgulamıştır.

Kadın yazarın roman ve uzun öykülerinin temel çatışması, aşık bir kızın çevrenin önyargılarıyla çarpışmasıdır. Jadovskaya'nın düzyazı sanatındaki bu çatışma, şiirlerine özgü olan trajik tonunu kaybetmiştir. Jadovskaya romanlarının ve uzun öykülerinin ana kadın kahramanı, mutluluk hakkını savunarak, görenekçi soylu çevrenin önyargılarına doğrudan bağlılığın adım adım üstesinden gelir. Böylece Jadovskaya, geçmişle, başarısız gençlik dönemiyle, hayatta özgür ve saf aşka rastlama umuduyla vedalaşır.[492]

Anavatan Notları (Oteçestvennıye zapiski) dergisinde edebiyat eleştirmeni olan Valerian Maykov, Jadovskaya'nın edebi yaratıcılığına dair şöyle bir değerlendirmede bulunur:

> "Bu, normal yaşam şartlarına özlem duyan, ancak her adımda özlemi yalnızca dış koşullarda değil aynı zamanda kendi yanlış anlamalarında, tereddütlerinde ve kendini ham hayallerle avutmada çelişkilerle ve engellerle karşılaşan kadın ruhunun kısa da olsa eksiksiz bir tarihidir."[493]

---

[491] Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov, "Stihotvoreniya' Yulii Jadovskoy", **Polnoye sobraniye soçineniy v şesti tomah: tom pervıy literaturnaya kritika statyi i retsenzii 1856-1858 g.**, Leningrad, OGİZ-GİHL, 1934, s. 369.

[492] Yuriy Vladimiroviç Lebedev, Alena Nikolayevna Romanova, **Literatura kostromskogo kraya vtoraya polovina XIX veka: uçebnoye posobiye**, Kostroma, KGU, 2018, s. 84-85.

[493] Valerian Nikolayeviç Maykov, "Stihotvoreniya Yulii Jadovskoy", **V.N. Maykov Literaturnaya kniga: statyi retsenzii**, Leningrad, Hudojestvennaya literatura, 1985, s. 264.

Belinski, **1846 Yılının Rus Edebiyatına Bir Bakış** (Vzglyad na russkuyu literature 1846 goda) başlıklı eleştirel yazısında Jadovskaya'nın edebi yaratıcılığına dair "Bu yeteneğin ilham kaynağının hayat değil de hayal olması ve bundan dolayı hayatla hiçbir ilgisinin olmaması ve şiirden yana fakir kalmasına yazık olmuş. Ancak bu, Jadovskaya Hanımın bir kadın olarak toplumla ilişkisinden kaynaklanmaktadır."[494] şeklinde bir değerlendirmede bulunur. Belinski, Jadovskaya'nın yaratıcılığını gerçekçilikten uzak görerek onu bundan dolayı eleştirir.

Jadovskaya, 40-50'li yıllar arasında destansı (epik) türlere, şiir ve düzyazıya, başlıca olarak günlük ve mektup biçiminde öykülere başvurur. Bu türlerde kadın yazar, trajik bir şekilde çözülen, anlaşılmaz, reddedilen, yaşanmayan aşkın konusunu çeşitlendirir; değiştirir. **Bir Genç Kadının Günlüğünden Parçalar** (Otrıvki iz dnevnika molodoy jenşçını), **Kabul Edilmemiş Kurban** (Neprinyataya jertva), **Basit Bir Olay** (Prostoy sluçay), **Huzursuz Ruh** (Neugomonnaya duşa) gibi eserlerinin yanı sıra **Mektuplaşma** (Perepiska) öyküsünde de böyle bir aşkın varyasyonunu sunar. Tekdüze melodramatik durumlar, üslubun aşırı duygusallığı, boyun eğmenin, kırılganlığın özellikle vurgulandığı coşkun karakterler eleştirilere neden olur.[495] Aleksandr V. Drujinin, "bu uzun öyküde istediğiniz kadar 'kalbin hayatı' var; ancak gerçek hayata dair hiç de bir şey yok"[496] ifadesiyle **Mektuplaşma**'daki duygusallığa, gerçekçi yaklaşımın dışında kullanılan öğelere, romantizmden kaynaklanan gerçekdışı coşkuya yoğunlaşır.

Jadovskaya (1824-1883), edebi yaratıcılığında mihenk taşı niteliğindeki **Mektuplaşma** adlı uzun öyküsünü 1848 yılında yazar; 1849 yılında bu uzun öyküsü yayımlanır.

Eserde çoğunlukla kısa metinlerden meydana gelen otuz adet mektup yer almaktadır. Yirmi dokuzuncu mektup bittikten sonra küçük hikâye biçiminde olay

[494] Belinski, **Sobraniye soçineniy v treh tomah: tom III statyi i retsenzii 1843-1848**, s. 668.
[495] Boris Fyodoroviç Yegorov v.d., **Russkiye pisateli XIX vek Biobibliografiçeskiy slovar v dvuh çastyah: Çast 1 A-L**, Ed. by. P.A. Nikolayeva, 2. bsk., Moskva, Prosveşçeniye-Uçebnaya literatura, 1996, s. 279-280.
[496] Aleksandr Vasilyeviç Drujinin, "Pisma inogorodnego podpisçika o russkoy jurnalistiki", **Sobraniye soçineniy A.V. Drujinina: tom şestoy**, Sankt-Peterburg, İmperatorskaya akademiya nauk, 1865, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/d/druzhinin_a_w/text_0420oldorfo.shtml, 12 Nisan 2023.

örgüsünün devam ettiği bir açıklayıcı metin bulunmaktadır. Açıklayıcı metinde diyaloglar da geçmektedir. Bu metnin içinde otuzuncu kısa mektup verilir.

Mektuplar uzun çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır ve genellikle kısa tutulmaktadır. İlk mektuptan on yedinci mektuba kadar kim tarafından nereye yazıldığı hakkında adres belirtilmemektedir. On yedinci mektuptan sonra bu mektupları kimin kime yazdığı olay örgüsü üzerinden ancak tahmin edilebilmektedir. Bu gizli mektuplaşma bir kadın ve erkek arasında, karşılıklı olarak, İda Nikolayevna ile İvan Petroviç arasında geçmektedir. On yedinci mektuptan itibaren Fedor Semenoviç Aleksey Dmitriyeviç'e, Mariya Antonovna Lizaveta İvanovna'ya, Mariya Antonovna Lizaveta İvanovna'ya, İda Nikolayevna İvan Petroviç'e, İvan Petroviç İda Nikolayevna'ya, Fedosya Petrovna Avdotya Nikolayevna'ya olmak üzere altı farklı kişi tarafından yazılan mektuplar verilmektedir. Böylelikle İda Nikolayevna ile İvan Petroviç arasında yaşanan gizli aşk ortaya çıktıktan sonra etraflarındaki kişilerin yorumları okura sunulmaktadır. Ancak mektuplardan sonraki açıklayıcı metinle aşkın akıbeti açıklanmaktadır.

Eserin başlangıcında kim tarafından kime yazıldığı belirtilmeyen ilk on altı mektupta hitap ifadeleri yoktur. İlk on altı mektubun gizlilik taşıması özelliği ön plandadır. Çünkü gizlice yaşanan bir aşkın kanıtları niteliğindedir. On yedinci mektuptan itibaren "Aziz dostum!", "Sevgili Lizaveta İvanovna!"[497], "Çok saygıdeğer Avdotiya Nikolayevna!"[498] şeklinde hitapla başlangıç cümleleri geçer. Hitap şekilleri sevgiyi ya da herhangi bir duyguyu göstermekten ziyade saygı gösterme amacını taşımaktadır. Kahramanlar birbirlerine yakın arkadaş olsalar da sevgi, samimiyet, dürüstlük gibi kavramlar değil de öncelikle saygı göstermek zorunda oldukları bu hitap şekillerinden anlaşılır.

Mektuplar numaralandırılmamıştır. Kronolojik sıraya göre verilerek adeta mektupların ard arda gelmesiyle yaşanan olay gelişmektedir. Mektuplara tarih verilmemiş olsa da olayların gelişme sırasından kronolojik olarak verildiği anlaşılmaktadır.

---

[497] Yuliya Valerianovna Jadovskaya, "Perepiska", **Daça na Petergofskoy doroge: Proza russkih pisatelnits pervoy polovını XIX veka**, Yay. Haz. V. Uçenova, Moskva, Sovremennik, 1986, s. 329.
[498] **A.e.,** s. 332.

Eserin yazarı, mektupları doğrudan vermiştir; son mektup olan otuzuncu mektubu da tırnak işaretiyle alıntı yaparak okura sunmuştur. Herhangi bir mektubu dolaylı yoldan okura anlatmak yerine gerçekliği ve güvenirliği sağlamak adına mektupları okura doğrudan göstermiştir. Böylelikle eserdeki mektuplar okura bulan, derleyen, yayınlayan ya da editör gibi bir kişi aracılığıyla ulaşmamıştır. Yazar, okurla mektupları tanıştırmak adına araya bir aracı kişi koymamıştır. Mektupları doğrudan okura sunmuştur. Jadovskaya, şimdiki zamanın içerisinde okurun görmesi için mektup yazarlarına ışık tutan bir anlatıcı konumundadır.

Mektupların hangi tarihlerde yazıldığı belirtilmemiştir. Ancak sekizinci mektupta mektup yazarı ***ov'un bahsettiği **Okuma için Kütüphane** (Biblioteka dlya çteniye) dergisi[499], 1834-65 yılları arasında Peterburg'ta çıkan aylık bir dergidir. Mektupta bahsedilen derginin üçüncü sayısından yola çıkarak eserin olay örgüsünün 1834 yılında başladığı öngörülür. İda Nikolayevna ile İvan Petroviç'in son görüşmelerinin üzerinden altı yıl geçer. İvan Petroviç'in Nadejda Nikolayevna ile evlenmesinin üzerinden bir yıl geçer. Bundan yaklaşık iki yıl sonra İda ile İvan Petroviç bir gecede karşılaşırlar. Olay örgüsünde gizli aşk mektuplaşmasından sonra yıllar atlanarak karşılaşma anlarına odaklanılır. Eserdeki zaman 1834 yılında başlar ve yaklaşık olarak 1843 yılında sona erer. On yıllık zaman dilimi kahramanların hayatlarındaki değişikliklerle de kendini gösterir.

Romandaki mektuplar aracılığıyla ortaya çıkarılan entrika, İvan Petroviç ile İda Nikolayevna'nın aşk mektuplaşmasıdır. Okur, aşkı yaşayan kahramanların ve aşk mektuplaşmasını öğrenen çevrelerindeki kişilerin haberleşme mektuplarına şahit olur.

Eserde olay akışının devam etmesine katkı sağlayacak şekilde karşılıklı mektuplaşmalara yer verilir. Mektuplar devam ettikçe olaylar gelişir, ilerler.

Eserdeki mektuplar yazarlarının duygularını ayrıntılı bir şekilde betimlemekten ziyade bilgiyi aktarma, haberleşme, iletişim gibi amaçlarla yazılmıştır. Mektupların birçoğu telgraf gibi kısa soluklu yazılmıştır. Tüm mektuplar tamamlanmış metin olma özelliğini taşır. Yarıda kalmış, açıklamanın kesildiği bir mektup yoktur.

[499] **A.e.,** s. 326.

Yuliya Jadovskaya, **Mektuplaşma**'da yarattığı kadın ve erkek mektup yazarlarına aynı mesafede durmuştur. Herhangi bir kahramanına özel yakınlık hissettirmemektedir. Aşk mektuplaşmasının sahipleri İda Nikolayevna ve İvan Petroviç'in duygu ve düşüncelerine saygı duymaktadır. Ana kahramanların birbirlerine kavuşma imkanı varken kavuşmamalarına herhangi bir tepkide bulunmamaktadır. Böylelikle eserde olayların müdahale edilmeden okura anlatıldığı, mektupların kurgulanmış değil de gerçekmiş gibi sunulduğu görülmektedir.

Yuliya V. Jadovskaya'nın **Mektuplaşma** (Perepiska) adlı uzun öyküsü ilk olarak 1849 yılında **Moskovalı** (Moskvityanin) dergisinde yayımlanır. Eserin hikayesinde aşıklar arasında sosyal sınırlar ve felakete sürükleyici ya da ölümcül engeller yoktur. Uzun öykünün yayımlanmasından hemen sonra çıkan **Çağdaş** (Sovremennik) dergisindeki eleştirel incelemesinde A.V. Drujinin, birbirini seven insanların ayrılığına neyin sebep olduğunu merak ettiğini ve verilen hikâyeyi abartılı bulduğunu dile getirir.[500]

Yu. V. Jadovskaya hem şiirde hem de düzyazıda "kalbin hayatı"[501] dediği, kendisine en yakın olan hayat alanını aktarır. Dış olaylardan ziyade içsel, ruhsal çatışmalarla birlikte **Mektuplaşma** da söz konusu kalbin hayatına adanmıştır. Kadın yazar, romantikler tarafından çok sevilen bu konuya ve santimantalizmde kavranıp benimsenen, en itirafçı tür olan mektuba başvurmaktadır. Kalbin hayatı demek, duygulardan oluşan bir dünya demektir. Jadovskaya, mektuplar aracılığıyla ana kahramanların kalbindeki duyguları paylaşmıştır.

Anahtar deliğinden yasak bir tutkuyu gözetleyen, tüm detaylarıyla bu tutkuyu deşifre etmeye, aşıkları rezil etmeye ve lekelemeye acele eden komşuların gizlice gönderilen pusulaları ile aşıkların mektuplaşmayla aktardıkları duygularının saflığı arasındaki karşıtlıklar gerçekçi bir biçimde betimlenmektedir. Burada yazar, Gogol hicvinin iğneleyici ve acımasız olma özelliklerine tesadüfen ulaşmıyor; kişilerden biri aşıkları toplumsal zulme uğratan dedikoducu bir kadın olan Mariya Antonovna'dır. Jadovskaya'nın toplumu kışkırtan kadın karakteri, Gogol'ün **Müfettiş**'inin (Revizor, 1835) ölümsüz bir ortak karakteridir. Jadovskaya, dinamik,

[500] Aktaran: Viktoriya Vasilyevna Uçenova, "Zabveniyu vopreki: Tvorçestvo russkih pisatelnits pervoy polovını XIX veka", **Daça na Petergofskoy doroge: Proza russkih pisatelnits pervoy polovını XIX veka**, Moskva, Sovremennik, 1986, s. 14.
[501] **A.y.**

geniş çaplı ayrıntılarla, şiir dizelerine yakın vecizlikle, olay örgüsündeki uyarıların, söylentilerin, uydurmaların büyümesini aktarır; kısa bir süre sonra bayağılık ve yalancılığın çamurunu, tortusunu taşıyan, yoluna çıkan her şeyi alt etmeye hazır durumda olan gerçek bir dokuzuncu dalga (en yüksek dalga) meydana getirir.[502] Sonrasında aşıklar uzun bir süre görüşmemek üzere birbirlerinden ayrılırlar. Ancak ortada gözle görülür engeller yoktur. Ayrılanlar aşıklardır, aşıkları ayıran kimse yoktur. Aşık kahramanlarda bir tür kadere teslim olma hali gözlemlenir.

Mektuplaşma'nın olay örgüsünde kahramanların dış çevresindeki rastlantıların felakete sürükleyici rolü giderek daha az vurgulanır. Yazar, ruhun yaşamına daha derin bir şekilde eğilir. Kahramanların içinde rastlantısal olmayan ancak engel teşkil edecek doğal ve gündelik nedenler vardır.[503] Bundan dolayı kahramanların neden kavuşamadığına anlam verememe yaklaşımı ortaya çıkar.

Jadovskaya'nın uzun öyküsünde, söylenen düşüncelerin abartılı coşkunluğu ve önceden kararlaştırılan sonucun okura da sezdirilmesi gibi edebi yaratıcılığının temelinden kalıplaşmış özellikler vardır. Ancak bu özelliklerden ziyade öne çıkan, yazarın betimlenen her şeye dair kişisel algısının yüksek yoğunluğudur.[504] Anlatılanların yazar tarafından nasıl algılandığı tüm yoğunluğuyla okura gösterilir.

Jadovskaya'nın **Mektuplaşma**'sında yaşamak istediği aşkı kendince normal gören bir kadın kahraman olarak İda Nikolayevna vardır. İda Nikolayevna ve İvan Petroviç, aşklarını yaşamaya özlem duyarlar. Hissettikleri bu derin duygu, geçici değildir. Aslında onları çevreleyen ortamlarından ziyade kendi içlerindeki engeller, duraksamalar bir araya gelip özlemlerini gidermeye neden olur. Diğer romantik eserlerin olay örgüsünden farklı olarak **Mektuplaşma**'nın olay örgüsünde kahramanların içlerinden gelen engelleme ve duraksamalar kendini gösterir.

Eserde İvan Petroviç'ten İda Nikolayevna'ya yazılan yirmi birinci mektupta çevresindeki insanlardan yakınır: "Tanıdık ve ahbap denilen bu insanların bana yaptıklarını bir bilseydiniz! Laubalice davranış ve dostça yakınlık kisvesi altında ne dayanılmaz derecede sığ, dayanılmaz derecede aptalca hakaretler yağdırıyorlar… (…) Evde, misafirlikte, sokakta, her yerde merhametleriyle, kandırmalarıyla, dostça

[502] **A.y.**
[503] **A.y.**
[504] **A.e.,** s. 15.

şakalarıyla kuşatıyorlar; benim kutsalıma dört bir yandan çamur atıyorlar… Ve bu girdaptan çıkış yok!"[505] diyerek vedalaşmaya götürecek dış çevreden kaynaklı nedeni paylaşır. Birbirlerine aşık kahramanlar, durdurulamaz gündelik yaşamda parlak ilişkilerinin devam etmesinin önünde kendilerince engel görürler.

Eserdeki yirmi üçüncü mektup, İda'dan İvan Petroviç'e yazılır. İda mektubunda "Bu dünya güzel, ancak ne yazık ki içerisinde mutluluk yok!"[506] der. Nedenini bilmediği bir şey yüzünden çok üzgün olduğunu, hıçkıra hıçkıra ağladığını, gözyaşlarının yazmasını engellediğini anlatır. Vedalaşırken her şey için, duygularının yüceliği ve aşkının kutsallığı için teşekkür eder. Mektuptan anlaşıldığı üzere kahramanların duyguları oldukça yoğundur ve ayrıntılı bir şekilde aktarılır.

3.4. 1850'Lİ YILLAR

Vissarion G. Belinski'nin ölümüyle (1848) birlikte Doğalcı Okul yazarları **Sovremennik** (Çağdaş) dergisinden giderek uzaklaşmaya başlarlar: İvan S. Turgenyev, İvan İ. Panayev, Vladimir İ. Dal, Dmitriy V. Grigoroviç, Vasili P. Botkin gibi yazarlar bu değişimi yaşarlar. Doğalcı Okul fiilen varlığını sonlandırır.[507] Böylelikle Rus edebiyatında 1850'li yıllara kadar varlığını sürdüren Doğalcı Okuldan sonra 1850'li yıllara Doğalcı Okul sonrası yeni bir süreç olarak girilir.

1850'li yılların ikinci yarısından itibaren dergi ve gazetelerin sayısı önemli ölçüde artar. Bahsedilen dönemin süreli yayınları tutuculardan liberallere ve demokratlara kadar toplumsal-edebi hareketin çeşitli yönlerini ve ince ayrımlarını yansıtırlar.[508]

1855-1860'lı yılların edebiyat tarihi sürecine farklı dünya görüşünden tutumlara ve farklı sanatsal düşünce tiplerine bağlı olan yazarların kendilerini ifade etmeleri için yaratıcılık enginliği sağlayan gerçekçi yöntemin daha da geliştirilmesi damgasını vurur.[509]

[505] Jadovskaya, "Perepiska", s. 332.
[506] **A.e.,** s. 333.
[507] Anoşkina v.d., **a.g.e.,** s. 5.
[508] **A.e.,** s 189.
[509] **A.e.,** s. 201.

3.4.1. İ.S. Turgenyev: "Mektuplaşma" (Perepiska, 1854) ve "Faust" (1856)

İvan Sergeyeviç Turgenyev (1818-1883), uzun öyküsü (povest) **Mektuplaşma** (Perepiska) üzerinde çalışmaya 1844 yılında başlar ve 1854 yılında bitirir. **Mektuplaşma**, ilk olarak 1856 yılında yayımlanır. Yazar, öykü üzerinde yaklaşık on yıllık bir çalışma süreci geçirir. Uzun bir zaman dilimini kapsayan bu çalışması özel yaşamından izler de taşımaktadır. Tatyana Aleksandrovna Bakunina'yla (1815-1871) olan arkadaşlığı buna örnektir. [510]

İ.S. Turgenyev'in **Mektuplaşma** adlı eserinin başlangıcında mektupları okura sunan bir anlatıcı, mektupları yazan kişi, mektup destesi gibi bilgiler verilmektedir. Anlatıcı, birkaç yıl önce Almanya'nın bir şehri olan Dresden'de bulunduğunu söyleyerek anlatımına başlamaktadır. Anlatıcı, otelde kalmaktadır. Sabah erkenden akşamın geç saatlerine kadar şehri gezer. Kaldığı yerde komşularıyla tanışmayı gerekli görmez. Sonunda tesadüfen kendisine komşuları hakkında bir bilgi ulaşır. Evde hasta olan bir Rus yaşamaktadır. Bu bilgiyi aldıktan sonra komşusunu ziyarete gider ve karşısına vereme yakalanmış bir insan çıkar. Dresden'den nefret etmeye başlar. Yeni tanıdığının yanına taşınır. Bir hasta ile birlikte oturmayı can sıkıcı bulur. Ancak can sıkıntısı bile bazen tatlıdır. Üstelik anlatıcının yanında bulunduğu hastası hiç de içine kapanık biri değildir; aksine büyük bir iştahla konuşur. İkisi var gücüyle zaman öldürmeye gayret eder. Anlatıcının hasta arkadaşı doktorun taklidini yapar, ilaçlarını da camdan dışarı atar. Aleksey Petroviç adındaki bu hasta arkadaşının durumu bir güz akşamı daha da kötüye gider ve bir sonraki gün ölür. Ölümünden önceki her zamanki neşeliliği anlatıcıyı yanıltmıştır. Anlatıcıdan ona bıraktığı küçük bir deste/paket (nebolşaya svyazka)[511] haricinde her şeyini Rusya'ya akrabalarına göndermesini ister.

Aleksey Petroviç, anlatıcıya verdiği bu destede/pakette bir kızın Aleksey'e yazdığı mektuplar ve Aleksey'in kıza yazdığı mektupların kopyası vardır. Hepsi

---

[510] Yevgeniya İvanovna Kiyko, "Kommentarii: İ.S. Turgenyev. Perepiska", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah. soçineniya v dvenadtsati tomah**, T. 5., Moskva, Nauka, 1980, s. 390-392.

[511] İvan Sergeyeviç Turgenyev, "Perepiska", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah: tom pyatıy povesti i rasskazı 1853-1857 godov rudin statyi i vospominaniya 1855-1859**, Moskva, Nauka, 1980, s. 19.

toplamda on beş tanedir. Aleksey Petroviç S…, Mariya Aleksandrovna B… yi uzun süredir, galiba çocukluğundan beridir tanımaktadır. Aleksey Petroviç'in kuzeni vardır, Mariya Aleksandrovna'nın kız kardeşi vardır. Geçmiş yılları birlikte yaşamışlardır. Sonra ayrılmışlar ve uzun bir süre görüşmemişlerdir. Daha sonrasında tesadüfen yazın köyde yeniden bir araya gelirler. Aleksey'in kardeşi Mariya Aleksandrovna'ya, Aleksey de Mariya'nın kızkardeşine aşık olur. Yaz biter, güz gelir ve ayrılırlar. Aleksey, sağduyulu bir insandır. Kısa sürede hiç de aşık olmadığına inanır ve kız arkadaşından ayrılır. Aleksey'in erkek kardeşi Mariya Aleksandrovna'yla iki yıl kadar mektuplaşır. Ancak sonunda hem onu hem de kendini aldattığını sezer. Aleksey, erkek kardeşinden ayrıldıktan hemen sonra ilk mektubunu Mariya Aleksandrovna'ya yazar. O zamanlar Peterburg'tadır, birdenbire yurtdışına çıkar. Dresden'de hasta düşer ve ölür. Anlatıcı, Aleksey ile Mariya Aleksandrovna'nın mektuplaşmasını yayımlamaya karar verir. Bunlar, aşk mektubu değildir diyerek okuru önceden uyarır.

I.Mektup Aleksey Petroviç tarafından Mariya Aleksandrovna'ya yazılır. Peterburg, 7 Mart 1840 tarihlidir. Aleksey, kuzeni Théodore'un oralı bir beyin kızına aşık olduğunu ve bu kez muhakkak evlenme niyetinde olduğunu bildirir. Aleksey de onu tebrik eder. Théodore'un bütün yaz Mariya'nın teyzesinde misafir kalacağı haberini verir.[512]

I. mektuptan sonra mektup yazarları tarafından felsefi konular, duygu ve düşünceler, kendi sorgulamaları dile getirilmektedir. Her mektupta tartışılacak bir konu yer almaktadır.

II.Mektup Mariya Aleksandrovna'dan Aleksey Petroviç'e yazılır. Adres olarak bir köyün adı verilir (Selo …no). 22 Mart 1840 tarihine aittir. Mariya, Aleksey'e, yaptığı şakaların altında dostça duyguların gizli olduğunu hissetmeseydi mektubunu yanıtlamayı tercih etmezdi. Gösterdiği yakın ilgiden dolayı ona teşekkür eder. Ancak birbirlerine yabancı olduklarını da vurgular. Kimseye yaklaşmak için en ufak bir arzusunun bulunmadığını söyler.[513]

III.Mektup Aleksey Petroviç'ten Mariya Aleksandrovna'ya yazılır. Mektup Peterburg, 30 Mart tarihlidir. Aleksey, Mariya'ya yanıtının çok kuru olduğunu

[512] **A.e.,** s. 19-22.
[513] **A.e.,** s. 22.

söyler. Ancak yine de ona yeniden mektup yazmaya devam eder. Bunun nedeni kendisini anlatmak istemesidir. Mariya'nın mektupları okuması ya da yanıt vermesi beklentisinde değildir. Ondan yalnızca mektuplarını geri göndermemesini ister.[514]

Aleksey artık yalnızlığının kendisini sıktığını söyler ve Mariya'dan yardım ister:

> "Sözüme kulak verin! Ben bu dünyada öylesine yalnızım ki. Gençliğimde insanlardan uzak bir yaşam sürdüysem de hatırladığım kadarıyla hiçbir zaman Byron'luğa bürünmedim. Ancak ilk olarak koşullar, ikinci olarak da hayal kurma yeteneği ve hayal gücü sevgisi, yeterince soğukkanlılık, gurur, tembellik, kısacası pek çok farklı nedenler beni insan toplumundan uzaklaştırdı. Hayali yaşamdan gerçek yaşama geçiş bende geç oldu… Belki çok geç oldu, belki de henüz tamamen geç kalınmış değil. Kendi düşüncelerim ve duygularım beni avuttuğu sürece nedensizce sessiz bir coşkuya kapıldım ve dahası da var. Yalnızlığımdan şikâyetçi olmadım. Yoldaşlarım yoktu – arkadaş dediklerine sahiptim. (…) Aşk… Bu konuda hala sessiz kalıyoruz. Ancak şimdi itiraf etmeliyim ki yalnızlık bana artık yük oluyor. Aynı zamanda bu durumdan herhangi bir çıkış yolu göremiyorum. Kaderi suçlamıyorum; Tek suçlu benim ve cezalandırılmayı hak ettim. Gençliğimde tek bir şey beni meşgul etti: canım ben. İyi huylu onurumu utangaçlıkla karşıladım; toplumdan kaçtım. Şimdiyse kendi kendimden fena halde bıkkınlık geldi. Nereye gidebilirim ki? Kimseyi sevmiyorum; diğer insanlarla olan yakınlaşmalarım pek zoraki ve sahte geliyor. Hiçbir hatıram da yok. Çünkü tüm geçmiş yaşamımda kendi şahsım dışında hiçbir şey bulamıyorum. Kurtarın beni."[515]

IV.Mektup Aleksey Petroviç'ten Mariya Aleksandrovna'ya yazılır. Mektup Peterburg, 7 Nisan tarihlidir. Aleksey, Mariya'ya kendisini dinlemek isteyip istemediğini sorar.

V.Mektup Mariya Aleksandrovna'dan Aleksey Petroviç'e yazılır. Adres olarak bir köyün adı verilir (Selo …no). Mektup, 14 Nisan tarihlidir. Mariya, Aleksey'i dinlemek istediği şeklinde olumlu yanıtlar. Çok tuhaf bir insan olarak gördüğünü de belirtir.[516]

VI.Mektup Aleksey Petroviç'ten Mariya Aleksandrovna'ya yazılır. Mektup Peterburg, 2 Mayıs 1840 tarihlidir. Aleksey, Mariya'nın bu yanıtına çok sevinir. Başka hiçbir şeyin kendisi hakkında konuşmak kadar eğlenceli olmadığını dile getirir. Geçmişte yaşadığı bir anısını anlatmaya başlar. Yalnızca kendini suçlu olarak

[514] **A.e.,** s. 23.
[515] **A.e.,** s. 23-24.
[516] **A.e.,** s. 24-25.

görmez. Koşulların da kendilerini şekillendirdiğini düşünür. Onların kendilerine bu ya da başka yolu buldurduğu ve sonrasında işkence ettiği kanaatindedir. "Herkes kendi kaderini yazar ve herkesi kendi kaderi belirler."[517] düşüncesini ortaya koyar. Sohbet ettikten sonra dört kişi birlikte çıktıkları akşam gezintilerini hatırlatır. Birbirlerine neden aşık olmadıklarını sorar. Bunu mutluluk olarak değerlendirir. Bu kadar yakın ve mümkün olup olmadığını sorar.

VII.Mektup Mariya Aleksandrovna'dan Aleksey Petroviç'e yazılır. Adres olarak bir köyün adı verilir (Selo …no). 20 Mayıs 1840 tarihine aittir. Mariya, Aleksey'in mektubuna öfkelenmiştir. Öfkesinin nedenini şu şekilde açıklar:

> "Bir gün olsun kendinize sordunuz mu, Rus kadını ne demektir? Onun toplumdaki yeri, kaderi neredir? Kısacası onun hayatı ne anlama gelmektedir?" [518]

Mariya, Aleksey'in bunu nasıl yanıtlayacağını tasavvur edemez. Bu konuda kendi düşüncelerini şu şekilde açıklar:

> "Biz kadınlar, en azından ev yaşamının olağan kaygılarıyla tatmin olmayan bizler, nihai eğitimimizi sizden alıyoruz, erkeklerden. Bizim üzerimizde güçlü ve büyük bir etkiye sahipsiniz."[519]

Devamında Mariya Rusya'da çok olan özellikle kendisi gibi ücra yerlerde yaşayan genç kızlar hakkında konuşur. Örneğin Rusya'da kendi gibi olan böyle bir genç kızın eğitimi bitiyor, yaşamaya ve keyif sürmeye başlıyor. Eğlenecek çok az şey oluyor elinde. Hayattan çok şey istiyor. Bir tek aşk hakkında okuyor ve onun hayalini kuruyor. Aşkı bulduğunu inandığı adama derin bir saygısı oluyor. Kendi mutluluğundan utanıp sıkılıyor, okuyor, seviyor. Onun, şu anda kadın üzerindeki hükmü mükemmel geliyor. Eğer o bir kahraman olsaydı, kadına kendini feda etmeyi öğretirdi düşüncesindedir Mariya. Ancak kendi zamanında kahramanların olmadığına inanır. Ayrılıktan sonra kadın ve erkeklerin ne durumda olacaklarını değerlendirir:

---

[517] **A.e.,** s. 26.
[518] **A.e.,** s. 29.
[519] **A.y.**

> "Erkekler için geçmişin tüm kalıntılarını üzerinden silkelemek, yeni bir yaşama başlamak hiçbir şey ifade etmez; bir kadında böyle bir şeyin olmasının imkanı yoktur. Hayır, onun geçmişini atamaz, kökünden kopamaz; hayır, bin kere hayır! O, sebatla anılarına tutunarak, etrafındaki yaşamın ona sunduğu her şeyden uzaklaşarak söner ve bir başına solar. "[520]

Erkek içinse durum şu şekildedir Mariya'ya göre: Onun için her şey ne de olsa geçmişte kalmıştır. Bazen aniden eski konuyla rastlaşmak ister. Hatta bazen bile isteye ona gitmek ister. O, aşağılık şöhret düşkünlüğünden bunu yapar. Nazikçe gösterdiği merhametinde, görünüşte dostane olan tavsiyelerinde, hoşgörülü bir yaklaşımla geçmişi anlatışında üstünlüğünün bilinci hissedilir. Her dakika kendi kendine ne kadar akıllı ve nasıl da iyi olduğu hissini vermesi onu öylesine memnun ve mutlu eder ki! Ve yaptığı şeyin ne olduğunu çok az anlar. Bir kadının kalbinde neler olup bittiğini tahmin edemez bile. Eğer tahmin ederse de gücendirecek şekilde kadın hakkında üzüntü duyar.

Mariya, kadının yaşamında vardığı sonuçların kaynağını anlatır kendince: Kadın, tüm bunlara dayanma gücünü nereden alır diye sorar Aleksey'e. Genellikle bir talihsizlik yaşayan kadın, kendi akıl dünyasında hareket etmeye başlamıştır; sevmeye başladığında bir erkeğin etkisi altına girince elinde olmadan ailesinden ve tanıdıklarından ayrılır. Daha önce de olduğu gibi onların yaşamından tatmin olmaz. Ancak tüm sırlarını ruhunda saklayarak onların yanında yürür. Bu kopuş çok geçmeden görünür hale gelir. Onlar, kadını anlamayı bırakırlar, her hareketinden kuşkulanmaya hazırdırlar. Kadın (o), bir başına kaldığında neyi aradığı ve ne için kendini herkese feda ettiği, her şey bu kadar yakın ve her şey bu kadar mümkünken gökyüzüne erişemediği, ona neyin destek vereceği gibi düşünceler ortaya çıkar. İç sesi ona herkesin haklı olduğunu, kendisinin ise yanıldığını fısıldamaya başlar. Mariya, bu mektubu anlaşılmaz ruhunun iç dökmeleri içerdiğini söyler.[521]

VIII.Mektup Aleksey Petroviç'ten Mariya Aleksandrovna'ya yazılır. Mektup Peterburg, 28 Mayıs 1840 tarihlidir. Aleksey, insanın kendi eksikliklerini görmediğini, bundan dolayı başka, yeni bir bakışın gerekli olduğunu dile getirir. Mariya'ya teşekkür eder. Kadınlarla ilgili bir atasözü söyler ve şu sözleri ekler:

[520] **A.e.,** s. 31.
[521] **A.e.,** s. 31-32.

> "Kadın aklı birçok düşünceden daha iyidir.", hele kadın kalbi bundan daha fazlasıdır aslında. Eğer kadınlar erkeklerden ne kadar daha iyi, daha yüce gönüllü ve daha akıllı olduklarını bilselerdi, ki özellikle daha akıllı olduklarını, kibirlenir ve şımarırlardı. Ancak neyse ki bunu bilmiyorlar, bilmiyorlar, çünkü düşünceleri kardeşimizinki gibi sürekli olarak kendilerine dönmeye alışkın değildi. Onlar, kendilerini çok az düşünüyorlar: bu onların hem güçsüzlüğü hem de gücüdür. Bütün sırrı bunda saklıdır. Üstünlüğümüzü değil, ancak kudretimizi/gücümüzü söylemeyeceğim. Babalarının altınlarının cömert varisleri gibi ruhlarını har vurup harman savuruyorlar; biz ise her saçmalıktan pay alıyoruz."[522]

IX.Mektup Mariya Aleksandrovna'dan Aleksey Petroviç'e yazılır. Adres olarak bir köyün adı verilir (Selo …no). 12 Haziran 1840 tarihine aittir.

"Bunlardan biri gizlice erkek kıyafetleri giydiğimden ve "Merhaba" yerine kesik kesik "George Sand!" dediğimden ve kadın filozofun öfkesinin büyüdüğünden şüphe duymuyor."[523] ifadeleriyle Mariya kahramanı George Sand'a atıfta bulunur.

Büyük kız kardeşi ona herkes gibi olduğunu, ancak kendisinin farklı olduğunu vurgular. Mariya, bu konuda ona imrendiğini söyler. Ancak varsın kadın filozof, tuhaf kadın desinler, idealine sadık kalacağını söyler mektubunda.

X.Mektup Aleksey Petroviç'ten Mariya Aleksandrovna'ya yazılır. Mektup Peterburg, 16 Haziran 1840 tarihlidir. Aleksey, Mariya'nın kızkardeşinden daha yüksek olduğunu dile getirir. Mariya'nın yirmi altı yaşında olduğunu biliyordur.[524]

XI.Mektup Mariya Aleksandrovna'dan Aleksey Petroviç'e yazılır. Adres olarak bir köyün adı verilir (Selo …no). 30 Haziran 1840 tarihine aittir. Mariya, önceki mektubunda bahsettiği emekli denizciyle isteseydi evlenebileceğini dile getirir. Ancak bu adam, öylesine gevşek ve sığ, aynı zamanda istekleri öylesine sınırlıdır ki onun üzerindeki üstünlüğünün bilincine bile varamayacağını düşünür. Bundan dolayı onunla evlenmesinin söz konusu olamayacağını düşünür. Önceki mektubunda bahsettiği nükteci adamın kendisine ilanı aşk ettiğini haber verir.[525]

XII.Mektup Aleksey Petroviç'ten Mariya Aleksandrovna'ya yazılır. Mektup Peterburg, 8 Temmuz 1840 tarihlidir. Biraz öfkeyle biraz da heyecanla karşıladığı bir mektubu paylaşır. Bu arkadaşı, iki yıl önce yut dışına gitmiştir ve bir kere bile yazmamıştır ona şimdiye kadar. NV'yi zararsız, kendi halinde, dar kafalı biri olarak

[522] **A.e.,** s. 33.
[523] **A.e.,** s. 34.
[524] **A.e.,** s. 36.
[525] **A.e.,** s. 38-39.

tanımlar. NV, Nina adında bir kadını ve ona olan ilgisini anlatır. Aleksey, arkadaşının bu mektubuyla Napoli'de bulunuşunu hatırlar. Yirmi iki yaşına yeni girmiştir o zaman. Mariya'yı kız kardeşi filozof olarak nitelediği gibi Aleksey'i de arkadaşı filozof olarak niteler. Aleksey'in aklına Mariya'yla görüşme düşüncesi gelir. Yakında görüşeceklerini yazar.[526]

XIII.Mektup Mariya Aleksandrovna'dan Aleksey Petroviç'e yazılır. Adres olarak bir köyün adı verilir (Selo …no). 16 Temmuz 1840 tarihine aittir. Aleksey'in gelme düşüncesine bir yandan sevinir, bir yandan endişe duyar. Aralarında kurdukları manevi bağın görüştüklerinde kopmasından endişe duyar. Son mektubuna yanıt vermeyeceğini, görüştüklerinde her şeyi anlatacağını yazar.[527]

XIV.Mektup Mariya Aleksandrovna'dan Aleksey Petroviç'e yazılır. Adres olarak bir köyün adı verilir (Selo …no). Ocak 1841 tarihine aittir. Mariya, birkaç kez yazmasına rağmen Aleksey'den hiçbir yanıt almamıştır. İyi olup olmadığını, yoksa mektuplaşmalarının mı artık onu sıktığını sorar.[528]

XV.Mektup Aleksey Petroviç'ten Mariya Aleksandrovna'ya yazılır. Mektup Dresden, Eylül 1842 tarihlidir. Doktorlar tarafından mahkûm edildiğini söyler. Altı aydır Dresden'dedir. Bir dansçıya aşık olmuştur. Artık onun olmadığı yerde yaşayamadığını dile getirir. Aşkı tasavvur edemeyeceği bir duygu olarak tanımlar, hatta duygu bile değil bir hastalık olarak görür. Son kez kendisini affetmesini ister ve bu kötülükle kendisini hatırlamamasını diler.[529]

İvan S. Turgenyev'in **Faust** adlı eseri ise taşıdığı alt başlık olan "Dokuz Mektupluk Kısa Öykü"den (Rasskaz v devyati pismah) anlaşıldığı üzere mektuplardan oluşan öykü olma özelliğini taşır.

Turgenyev, **Faust** üzerinde çalışmalarına 1856 yılının Haziran ayı sonu – temmuz ayı başlangıcında başlar. Öykü, 1856 yılında Sovremennik dergisinin Ekim sayısında yayımlanır. Derginin bu sayısı içerisinde Aleksandr Nikolayeviç Strugovşçikov'un çevirisiyle Johann Wolfgang Von Goethe'nin **Faust**'unun ilk

[526] **A.e.,** s. 39-43.
[527] **A.e.,** s. 43-44.
[528] **A.e.,** s. 44.
[529] **A.e.,** s. 44-48.

bölümü de yer alır. **Faust** başlığı taşıyan iki eserin olması, Nikolay Gavriloviç Çernişevski gibi eleştirmenlerin dikkatini çeker.[530]

Faust'ta birinci mektupta Pavel, dokuz yıl önce ayrıldığı yuvasına döner. Söz verdiği gibi Semyon'a mektup yazar. Mektubunda gözlemlerini, fark ettiklerini betimler. Buradaki kütüphanesinden küflenmiş kitapları karıştırır. Goethe'nin Faust'unu (birinci kısmı) bulur. Onu tekrardan okumaya başlar.[531]

İkinci mektupta Pavel, şehir yolunda yürüyüş yaparken Semyon ile üniversiteden ortak arkadaşları Priimkov onu görür. Priimkov'un karısının daha öncesinde tanıştığı Vera Nikolayevna olduğunu öğrenir. Geçmişte Pavel, dayısının isim gününde Vera'yı gördükten sonra onun ailesini ziyaret etmeye başlar. Vera'dan hoşlanır. Vera'nın annesi Madam Eltsova'ya köyde kalıp Vera ile evlenmek istediğini söyler. Madam Eltsova, Pavel'e Vera'ya uygun bir koca olmadığı yanıtını verir. Pavel de bir daha görüşmemek üzere oradan ayrılır. Yolda karşılaştıklarında Priimkov, Pavel'i evlerine davet eder.[532]

Üçüncü mektupta Pavel, Priimkovlara gider. Vera Nikolayevna'nın hiç değişmemiş olduğunu görür. Vera, bu yaşına kadar ne bir roman ne de bir şiir okumuştur. Pavel, onun edebi eserler okuması işine yardım etmeyi teklif eder. Vera'ya bir kitap getireceğini söyler. Aklına yakın zamanda okuduğu Faust gelir. Vera kabul eder.[533]

Dördüncü mektupta Pavel, Priimkovların bahçesindeki Çin köşkünde aile bireylerine Faust'u okur. Bu okumanın Vera üzerindeki büyük etkisine şaşırır. Vera, Pavel'e bu kitabı kendisine bırakmasını söyler. Vera odasına çekilir ve en son çocuğu Saşa öldüğünde ağlayan kadın, şimdi de bu kitabı okuduktan sonra ağlamıştır.[534]

Beşinci mektupta Pavel ile Vera bu zaman içerisinde birlikte çok okuyup çok düşünürler. Pavel, bir gün Onegin'i okurken Vera'nın elini öper, Vera ise bu hareketi bir daha yapmaması konusunda onu uyarır. Pavel mektubunda Vera'ya olan

---

[530] İnna Aleksandrovna Bityugova, "Kommentarii: İ. S. Turgenyev. Faust", **İ. S. Turgenyev Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah**, T. 5., Moskva, Nauka, 1980, s. 413.
[531] İvan Sergeyeviç Turgenyev, "Faust", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah: tom pyatıy povesti i rasskazı 1853-1857 godov rudin statyi i vospominaniya 1855-1859**, Moskva, Nauka, 1980, s. 90-94.
[532] **A.e.,** s. 95-100.
[533] **A.e.,** s. 101-104.
[534] **A.e.,** s. 105-111.

duygularını artık gizlemeden açıkça yazar. Pavel, bir zamanlar kendisini annesinden istediğini Vera'nın bildiğini düşünür.[535]

Altıncı mektupta Pavel, Vera'ya özgürlüğe çıkmayı isteyip istemediğini sorduğunda Vera hiçbir yanıt vermez. Ertesi gün Pavel bahçede kameriyenin yanından geçerken Vera'nın şarkı söylediğini duyar.[536]

Yedinci mektupta Pavel, Semyon'a artık Vera'nın yanında sakin kalamadığını, kendi gözyaşlarından utandığını ve onları gizlediğini söyler.[537]

Dokuzuncu mektupta Vera öleli iki yıl olmuştur. Pavel de bu ücra yere gelip tıkılmıştır. Pavel'e Vera ölmeden önce Pavel'e kendisini sevdiğini ve aşık olduğunu itiraf eder. Pavel de Vera'ya kendisini sevdiğini söyler. Pavel ile Vera tekrar Çin köşküne gelirler. Bir anda birbirlerini koyun koyuna bulurlar. Vera, Pavel'in arkasında annesini gördüğünü söyler. Bundan dolayı hemen oradan ayrılır. Sonraki gün Priimkovlara gidince Vera'nın hastalandığını öğrenir. Vera, hastalığı boyunca Faust'u ve annesini sayıklar. Pavel, o zamandan beri her şeyden vazgeçip son mektubunu yazdığı ücra köye yerleşir.[538]

Faust'taki mektuplaşmalarda Pavel Aleksandroviç, arkadaşı Semyon Nikolayeviç'e yaşadığı bir aşk hikayesini anlatır. Öyküyü oluşturan bir arkadaşın içini dökmelerini yansıtan mektuplardır. Turgenyev yaratıcılığında bir önceki mektup romanı **Mektuplaşma** (Perepiska) da göz önüne alınacak olursa mektup biçiminin arkadaşlar arasında kullanıldığı gözlemlenir. **Faust**'da mektup yazarları arasında geçmişte yaşanan bir aşk hakkında konuşuluyor olsa da iletişim halinde olan tarafların arkadaş oldukları dikkat çekmektedir.

3.4.2. Ye.P. Rostopçina: "Rıhtımda. Mektup Roman"ı (U pristani. Roman v pismah, 1857)

Yevdokiya Petrovna Rostopçina (1811-1858), 4 Mart 1852 tarihli mektubunda Rus şair ve edebiyat eleştirmeni Pyotr Aleksandroviç Pletnyov'a düşüncelerini şu şekilde tanımlamaktadır: *"Ama bu arada düşüncelerini*

[535] **A.e.,** s. 111-114.
[536] **A.e.,** s. 114-118.
[537] **A.e.,** s. 119-120.
[538] **A.e.,** s. 121-129.

ısmarlayamıyorsun ve o, istemeden de olsa sıranın bana geldiğini ve mezar taşının ardında yok olup giden pek çok büyüğümün ve meslektaşımın izinden gideceğimi zihninde kuruyor… Bu düşüncenin beni hiç korkutmadığını, tam tersine ruhuma çekici gelerek fark ettirmeden işlendiğini biliyor musunuz?"[539] ifadeleriyle melankolik, ölüme yakın hissetme, kendini olabilecek her şeye hazırlama düşüncelerini ortaya çıkarır. Kısa bir yaşamı olan yazarın ruh hali doğal olarak **Rıhtımda** romanına da yansıyacaktır.

Rus yazar Aleksandr Vasilyeviç Drujinin'e yazdığı 27 Mayıs 1854 tarihli mektubunda Rostopçina, bir mektup roman yazdığını ve neden mektup roman yazmayı tercih ettiğini açıklamaktadır:

> "Balo sahneleri, önemsiz görüşmeler, aile çayları ve sandviç listeleri düzenlemeyi kabul etmektense mürekkep hokkamı ebediyen kullanmamak üzere kırsam daha iyi. Tüm bu gündelik ve bayağı görünüşün başkalarını sıkmasından korkuyorum; işte bundan dolayıdır ki kişilerimin iç yaşamlarını, duygularını, tutku ve özlemlerini anlatacakları ve ifade edecekleri mektup romanımı yazıyorum."[540]

Mektuplar kahramanların gizli kalan da dâhil gerçek olan da tüm duygu ve düşüncelerini, psikolojisini, olayları algılayış biçimlerini aktarabilecekleri kendilerine ait bir alandır ve gündelik yaşamdaki sıradanlığın ötesinde bir yapıya sahiptir; entrika barındırma özelliği vardır. Bundan dolayı Rostopçina mektup roman yazmayı tercih ettiğini belirtmektedir.

Rostopçina'nın, 1847 yılında **Polinka Saks** adlı mektuplardan oluşan eseri yayımlanan A.V. Drujinin'e mektup roman yazma tercihini açıklaması rastlantısal bir olay değildir. Drujinin'in eserinden bilgisi vardır ve Drujinin'in edebi yaratıcılığı kendi yazacaklarını anlatabileceği bir tür olarak gördüğü mektup romanın öncülüdür.

Rus şair ve filozof Aleksey S. Homyakov, Rus yazar ve eleştirmen Konstantin S. Aksakov'a yazdığı 1855 tarihli mektubunda 1850'li yılların ikinci yarısındaki Rus toplumsal ve edebiyat yaşamına dair şöyle bir özet değerlendirmede bulunmaktadır:

---

[539] Yevdokiya Rostopçina, **Stihotvoreniya Proza Pisma**, Moskva, Sovetskaya rossiya, 1986, s. 354.
[540] **A.e.,** s. 364.

> "Belli ki hükümetin yol açtığı bir yaşam ve özgürlük ruhu uyandı. (…) Herkes silkindi ve düşünce özgürlüğü hakkında hem bağırıp çağırıyor hem de şarkı söylüyor."[541]

1850'li yılların ikinci yarısında ortaya çıkan **Rıhtımda** adlı eserde Homyakov'un bahsettiği gibi, yazıldığı dönemin özgürlük arayışlarından izler görülmektedir. Rostopçina, üstelik kadın kahramanlarının seslerini yükseltmiştir.

Rostopçina'nın edebi yaratıcılığının ikinci döneminin düzyazısında sosyete teması oldukça bariz bir şekilde kendini gösterirken, örneğin **Mutlu Kadın** (Sçastlivaya jenşçina) eserinde üst sınıfın geleneklerini reddeden bir kadın kahraman canlandırılırken, **Rıhtımda** romanındaysa bir kadın ile sosyete toplumu arasında geçen trajik bir çatışma gösterilmez.[542]

Rıhtımda romanı 1857 yılında **Yazlıklar, Vapurlar ve Demiryolları İçin Kütüphane** (Biblioteka dlya daç, parohodov i jeleznıh dorog) adlı seri roman basım yerinde yayımlanır. **Rıhtımda**'nın yayımlandığı basım yeri Rus yayıncı Aleksandr Smirdin'in girişimiyle Peterburg'ta 1853-58 yılları arasında bir dizi roman baskısı yapan, yılda ortalama yirmi beş kitap basan bir basımevi olarak tarihin sayfalarına geçer.[543]

Mektup, kâğıt üzerinde konuşmaktır. Rostopçina'nın mektup romanı **Rıhtımda** da biçim olarak "dramatik bir türe"[544] aittir. Çünkü **Rıhtımda**, Rostopçina'nın kahramanların ilişkilerine herhangi bir şekilde müdahalesine izin vermemektedir; eserde onların yalnızca kendilerinin konuşması sağlanmaktadır. Yani kahramanlar kendileri olayları anlatırlar; yerine yazar konuşmaz, yorumda bulunmaz, müdahale ederek akışı değiştirmez.

Yazar Yevdokiya Rostopçina eserine açıklama niteliğinde bir önsöz yazmadığı için yazarın amacı yalnızca eser metni üzerinden belirlenebilir. Örneğin bazı kahramanların karakterleri yazarın açıklaması olmaksızın gizemli kalmaktadır.

---

[541] Aleksey Stepanoviç Homyakov, **Polnoye sobranıe soçinenıy A.S. Homyakova: tom vosmoy. pisma.**, Moskva, Tipo-litografiya T-va İ.N. Kuşnerev i Ko Limenovskaya ul. sob. dom., 1904, s. 336.
[542] Marina Alekseyevna Mazalova, "Proza Ye. P. Rostopçinoy (problema janra)", (Yayınlanmamış Tez), Tver, Tverskoy gosudarstvennıy universitet, 1999, s. 164.
[543] Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov, **Sobraniye soçineniy v devyati tomah: tom vtoroy statyi i retsenzii avgust 1857-may 1858**, Yay. Haz. G.Ye.Tamarçenko, Moskva-Leningrad, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1962, s. 515.
[544] **A.e.,** s. 70.

Knyaz Suzdalski doğrudan bir yalancı olarak sunulmuyor gibi görünmektedir, ancak Suzdalski her fırsatta yalan söylemektedir.[545]

Romanın entrikası ikilik taşımaktadır: iki arkadaş, Sara ve Margarita birbirleriyle mektuplaşır ve tüm roman boyunca tamamen ayrı olan, birinin diğeri üzerinde en ufak etkisi olmayan hayatlarındaki maceraları birbirlerine anlatırlar. Rostopçina bu romanıyla ne kadar akıllı ya da aptal, zengin ya da fakir, erdemli ya da ahlaksız olurlarsa olsunlar tüm insanların er ya da geç ortak bir rıhtıma (iskeleye) varacaklarını, yani tüm insanların ölümlü olduğunu kanıtlamak istemektedir.[546]

Romandaki ana düşüncenin gelişimi, yazarı Rostopçina'nın insan kalbi hakkındaki derin bilgisini ve çok yönlü hayat tecrübesini okura kanıtlamaktadır. Rostopçina'nın kişiliği ve onun hayata bakış açısı romandaki karakterlerin yaratılmasını kuşkusuz oldukça önemli bir paydada etkilemiştir. Kontes Yevdokiya Rostopçina'nın **Rıhtımda** romanının iki kişisi Sara Voltınskaya ve Margarita Petrovskaya'nın hikâyesinde gösterdiği üzere kadın kalbinin incelikli analizi, gizli kalmış kadın tutkularının içteki motivasyonlarını ortaya çıkarabilme becerisi yazarın öz yaşam birikiminden gelmektedir.[547]

İki cildin tamamı (2. ve 3.) Sara'nın tek bir mektubunu içermektedir: Sara'nın mektubu ona göre birilerinin evrenin kurucusu olarak varsaydığı kaostan puroların cinsine ve değerine, askeri okul öğrencileri (yunker) ile maiyet memurlarının becerikliliğine kadar dünyadaki her şey hakkında saçma ve uzun akıl yürütmelerle, tartışmalarla doludur. Margarita'nın kız arkadaşının mektuplarına verdiği yanıtlar da Sara'nın mektubuna orantılı bir şekilde uzundur.[548]

Margarita, Ukraynalı yoksul bir pomeşçiğin kızıdır; vaftiz annesi Knyaginya G. Tarafından yetiştirilir ve Knyaginya G.'nin kızı Kitti'yle beraber büyür. Margarita, evin kızı Kitti ile eşit düzeyde parlak bir eğitim alır ve sonundan büyük sosyeteye tanıtılır. Sosyetede fark edilir ve bundan dolayı Kitti ile annesi Knyaginya G. Evin yetiştirme kızını sıkı takibe alırlar. Onların takibi ve Margarita'ya çektirdikleri eziyetler iki yıl boyunca devam eder. İki yıl sonra Kont P. Margarita'ya aşık olur; Margarita da Kont P.'ye aşıktır. Margarita Kont P. ile birlikte güzel bir

[545] **A.e.,** s. 71-72.
[546] **A.e.,** s. 72.
[547] **A.e.,** s. 73-74.
[548] **A.e.,** s. 75.

gelecekleri ve dürüst niyetleri olduğuna inanır; inanmak zorundadır, çünkü başka türlüsünü düşünmek istemez.[549]

Daha sonra Kont P. Margarita'dan özür dileyip Kitti'yle evlenir ve karısıyla birlikte Knyaginya G.'nin evine yerleşir. Margarita da burada kalmaya devam eder. Kont P. evlendikten altı ay sonra Margarita'ya kur yapamaya ve peşinden koşmaya tekrardan başlar. Margarita ise kendini savunma, koruma kararı alır. Kont P.'yi mirasını beklediği yaşlı amcası Simborski'ye şikâyet eder. Yaşlı Simborski ise Margarita'ya aşık olur. Simborski Margarita'ya evlilik teflif eder; ancak Margarita bu teklifi reddeder. Knyaginya G.'nin, kızı Kitti'nin, Kont P.'nin artarak devam eden zulümlerine maruz kaldıktan sonra Margarita annesinin yanına gider; Odessa'da Pomeşçik Tihopadski ve genç adam Krasnodolski'ye rastlar. Krasnodolski yasal olarak evli olmasına rağmen büyük bir tutkuyla Margarita'ya aşık olur ve Margarita'ya kendi karısına sarfettiği kötü sözlerin bulunduğu mektuplar yazar, Margarita da Krasnodolski'ye yanıt verir. Bu arada Tihopadski de Margarita'dan karısı olmasını ister; ancak Margarita Tihopadski'nin teklifini de reddeder. Annesi öldükten kısa süre sonra mal paylaşımı olur ve Margarita'ya neredeyse hiçbir şey kalmaz. Krasnodolski'nin yanına onun kızını yetiştirmek üzere mürebbiye olarak gider. Krasnodolski, karısının İsviçreli bir adamla ilişkisi olduğunu öğrenir ve karısından boşanmak ister. Ancak Krasnodolski, karısının rüşvet verip ayarladığı profesyonel avcıları tarafından av sırasında vurulur; Margarita ise bir manastıra kapanır.[550]

Sara, uzun vadeli, disiplinli, planlı bir eğitim görmüş kadın değildir. Çok genç yaşta Voltınski ile evlenir; birkaç yıl sonra dul kalır ve iki çocuğunu yanına alarak malikânesine gider. Burada komşuları Faina Yakimovna ve Agrafena Tihonovna ile tanışır; komşularının Aleksandr Orbinoviç adında bir akrabaları da vardır. Aleksandr Orbinoviç, Sara'nın oğlunu boğulacakken kurtarır ve Sara ona minnettar olur. Aleksandr nehirden dolayı üşütüp hastalandığında Sara onun bakımını üstlenir. Aleksandr'a doktoru her gün ata binmeyi tavsiye ettiği iddiasıyla Sara ile Aleksandr her gün ata binmeye başlar. Çok geçmeden komşuları olarak iki subay daha gelir ve Sara'yı ziyaret ederler. Sara içlerinden birini geçmişten tanıdığını

[549] **A.e.,** s. 78.
[550] **A.e.,** s. 78-79.

fark eder. Sara bu maiyet memuru Grişa'yı yanına çağırır, onunla birlikte gezerler ve uzun kış akşamlarını birlikte geçirirler. Daha sonra Grişa Peterburg'a gitmesi gerektiği için Sara ile vedalaşarak oradan ayrılır.[551]

Sara Moskova'dan ayrılıp kayınpederi Kirill Zaharyiç'in malikânesine, Saratov vilayetine gider. Sara, kayınpederini yüksek enerjili ve irade gücüne sahip biri olarak görmektedir; ancak Kirill Zaharyiç kuralsız, zıpır adamın tekidir. Sara, kayınpederinin yanında yaşarken Suzdal Knyazı Elim ile tanışır. Knyaz Elim'in ilgisi Sara'yı rahatsız eder. Sara, kız arkadaşına yazdığı mektubunda Knyaz Elim hakkındaki düşüncelerini anlatır. Aleksandr Orbinoviç saçı başı kılığı dağılmış, kendini bırakmış bir halde Kirill Zaharyiç'in köyüne gelir. Orbinoviç, öfkeli bir şekilde Sara'nın kendisine yazdığı mektupları Knyaz Elim'e göstermekle Sara'yı tehdit eder. Knyaz Elim yazılı olarak Sara'ya evlenme teklifinde bulunur; Sara kabul eder, ancak kararının bir süre aralarında gizli tutulmasını ister.[552]

İki ay sonra Sara'nın kayınpederi Kirill Zaharyiç felç geçirir ve Sara ona bakmak durumunda kalır. Bir ay sonra Sara, Aleksandr Orbinoviç'in teyzesinden büyükannesinin ölmek üzere olup sadece Sara'nın onu kurtarabileceğini bildiren bir mektup alır. Sara büyükannenin yanına geldiğinde onun iyi olduğunu yalnızca torunu Aleksandr'a üzüldüğünü görür. Teyzesi ile Sara Alakesandr'ı aramaya çıkarlar ve onu Moskova'da bir evde Polya'nın dizlerine başını koymuş, sarhoş halde bulurlar. Aleksandr, teyzesinin ve Sara'nın gözleri önünde Polya'yı öper. Ertesi gün teyze ve Sara, Polya'yı kapı dışarı ederler, Aleksandr'ı başka bir daireye götürerek tedavi etmeye başlarlar. Aleksandr'ın bakımını Sara üstlenir. Knyaz Elim, Sara'ya bir mektup yazarak Aleksandr'ı bırakmasını rica eder. Ancak Sara Knyaz Elim'i dinlemez. Knyaz Elim Sara'ya bir mektup yazar: on gün sonra köye gelip Sara'yı götüreceğini, Knyaz Elim'i Drezden ya da Morel Otel'de beklemesini tembihler. Sara Drezden'e gider, ancak Knyaz Elim ile aralarında bir yanlış anlama olur ve Sara yine Aleksandr ile baş başa kalır. Sara ile Aleksandr büyükanneden dolayı nişanlanırlar; evliliklerinin beşinci yılından sonra Aleksandr ölür. Sara sonraları Knyaz Elim'i bir kez daha Sivastopol tabyasında yaralanmış bir haldeyken görür.[553]

---

[551] **A.e.,** s. 80-81.
[552] **A.e.,** s. 83-85.
[553] **A.e.,** s. 85-87.

Eserin olay örgüsünden anlaşıldığı üzere her kahraman kendi rıhtımında ya da iskelesinde kalıyor ve yazarı Rostopçina, kahramanların hayatlarına herhangi bir müdahale ya da yorumda bulunmuyor. Kahramanlar kendi dünyalarını mektuplar aracılığıyla ortaya koyabilmektedirler.

3.4.3. İ.A. Gonçarov: "Pallada' Savaş Gemisi" (Fregat "Pallada", 1858)

Rus edebiyat eleştirmeni Valentin A. Nedzvetski, İvan Aleksandroviç Gonçarov'un (1812-1891) edebi yaratıcılığında öne çıkan roman yazarlığını şu şekilde vurgulamaktadır:

> "Birincisi, tür çeşitliliğine rağmen Gonçarov yaratıcılığı bilinçli olarak roman merkezli kalmaktadır. Gonçarov sadece çok iyi olan Rus ve Avrupalı düzyazı yazarlarından biri değildir, o her şeyden önce bir romancıdır."[554]

Gonçarov, Profesör Nedzvetski'nin düşüncesini **Uçurum** (Obrıv) adlı romanında *"Hayır, sadece roman yaşamı kuşatabilir ve insanı yansıtabilir!"*[555] sözleriyle desteklemektedir.

Gonçarov, Pyotr Panzen'e yazdığı 30 Ağustos 1878 tarihli mektubunda **"Pallada" Savaş Gemisi** hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir: *"Bu kitap, dikensiz bir gül gibi, bana pek çok zevk verdi ya da daha iyi bir deyişle, herhangi bir üzüntüye neden olmadan sadece zevk verdi."*[556] sözleriyle kitabının tasarımı sürecindeki keyifliliğini ve kendisinde bıraktığı izlenimi betimlemektedir.

---

[554] Valentin Aleksandroviç Nedzvetskiy, **Romanı İ. A. Gonçarova. v pomoşç prepodavatelyam, starşeklassnikam i abiturientam (Pereçitıvaya klassiku)**, 2. bs., Moskva, İzdatelstvo MGU, 2000, s. 3.

[555] İvan Aleksandroviç Gonçarov, **Sobraniye soçineniy v 8 t.: T. 5. Obrıv: roman v pyati çastyah [Ç. I-II]**, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1953, s. 215.

[556] Aktaran: Anatoliy Dmitriyeviç Alekseyev, **Letopis jizni i tvorçestva İ.A. Gonçarova**, Moskva-Leningrad, Akademiya Nauk SSSR, 1960, s. 232.

"Pallada" Savaş Gemisi, *"iki ciltlik bir yolculuğun"*[557] anlatımını okura sunmaktadır. Birinci ciltte gezgin olan anlatıcı, *"Bir mektubun yazgısının yeni doğmuş bir bebeğinki gibi özen gösterildiği yerlerden, 2/14 Kasım 1852 tarihli ilk mektubumu İngiltere'den, ikincisiniyse Hong Kong'dan nasıl almadığınıza şaşırıyorum."*[558] ifadeleriyle önceki yazdığı mektupların durumunu yoklayarak anlatımına başlamaktadır.

Gonçarov'un gemiyle dünya turunun çıktısı, burjuva ve ataerkil dünya görüşünün karşı karşıya gelip çarpışmasının daha derinden kavrandığı "**Pallada" Savaş Gemisi** (Fregat "Pallada") adlı kitabı olmuştur. Yazarın yolu İngiltere'den geçerek Pasifik Okyanusu'ndaki onun kalabalık kolonilerine (sömürge) uzanıyordu. Olgunluğuna erişmiş, sanayileşmiş modern uygarlıktan mucizelere inanan, umutları ve masalsı düşleriyle birlikte insanlığın safça coşkulu ataerkil gençliğine uzanan bir yolu vardı.[559]

Modern burjuva İngiltere'sinin olgunluk çağı, çalışma gücünün ve aklen pratikçiliğin, yeryüzü maddelerinin ekonomide değerlendirilmesi çağıdır. Doğaya olan sevginin yerini acımasızca egemenlik altına alma, fabrikaların, ağır sanayi tesislerinin, makinelerin, duman ve buharın zaferi almıştır. Mucizevi ve esrarengiz olan her şeyin yerini hoş ve yararlı olan almıştır. Bir İngiliz'in tüm günü planlanmıştır; tek bir boş dakika, tek bir gereksiz hareket yoktur; her şeyde yararlılık, kâr ve tasarruf vardır.[560]

"Pallada" Savaş Gemisi'nin ilk cildinde anlatıldığı gibi hayat öylesine programlanmıştır ki bir makine gibi işlemektedir:

> "Yersiz bağırtı, gereksiz hareket yoktur ve hatta şarkı söyleme, atlama, şakalaşma, çocuklar arasında bile pek duyulmaz. Her şey hesaplanmış,

[557] İvan Aleksandroviç Gonçarov, **Fregat "Pallada" Oçerki puteşestviya v dvuh tomah. Tom I**, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/goncharow_i_a/text_0082.shtml, 20 Nisan 2023.
[558] Gonçarov, **Fregat "Pallada" Oçerki puteşestviya v dvuh tomah. Tom I**, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/goncharow_i_a/text_0082.shtml, 20 Nisan 2023.
[559] Yuri Vladimiroviç Lebedev, **Literatura. 10 klass. Uçebnik dlya obşçeobrazovatelnıh uçrejdeniy. Bazovıy i profilnıy urovni v dvuh çastyah. Çast 1**, 14. bsk., Moskva, Prosveşçeniye, 2012, s. 335.
[560] **A.y.**

> tartılmış ve değerlendirilmiş gibi görünüyor; sanki sesten ve yüz ifadelerinden bile camlar ve tekerlek lastikleri gibi vergi alıyorlar. Yaylı binek arabaları doludizgin gidiyor ama arabacılar bağırmıyorlar, yoldan geçenler de dikkatsizlik göstermiyorlar. Yayalar itişip kakışmazlar, herkesin içinde kavga, dövüş, sokakta sarhoş görülmez. Oysa neredeyse her İngiliz yemek yerken kana kana içmektedir. Herkes acele ediyor, koşuşuyor: benimkinden başka gamsız ve tembel bir figürü olan yok."[561]

Gonçarov İngiltere'den, *"bu uluslararası pazardan, hayhuyun ve hareketin tablosundan, kömürün, buharın ve isin renklerinden"*[562] ayrıldığında hayalinde İngiliz'in mekanik yaşamının aksine bir Rus toprak sahibinin imgesi belirir. Gonçarov Rusya'da uzaklarda bir yerde *"geniş bir odada üçlü kuş tüyü yatakta"*[563] sinir bozucu derecede yapışkan sineklerden başını koruyarak uyuyan bir adamı görür. Hanımefendi tarafından gönderilen kız uyuyan adamı uyandırmaz ve çivili çizmeli bir hizmetçi odaya üç kez girip çıkar. Adamın yüzüne ve şakağına güneş vurur. Sonunda mekanik bir çalar saatin değil, pencerelerin altından bir köy horozunun gür sesi duyulur ve toprak sahibi adam uyanır.[564]

Doğu'nun gelenekleri ve adetleri Rus yazar Gonçarov'a çok daha fazla hitap etmektedir. Asya'yı binlerce mil boyunca yayılmış bir Oblomovka olarak algılamaktadır. Özellikle Likya Adaları dikkatini çeker. Burayı Pasifik Okyanusu'nun sonsuz akan suları arasında terk edilmiş bir cennet gibi görür.[565] Eserin birinci cildinde izlenimlere göre burada sadece sebze yiyen, ataerkil sistem içinde yaşayan, yardımsever insanlar vardır:

---

[561] Gonçarov, **Fregat "Pallada" Oçerki puteşestviya v dvuh tomah. Tom I**, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/goncharow_i_a/text_0082.shtml, 20 Nisan 2023.
[562] Gonçarov, **Fregat "Pallada" Oçerki puteşestviya v dvuh tomah. Tom I**, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/goncharow_i_a/text_0082.shtml, 20 Nisan 2023.
[563] Gonçarov, **Fregat "Pallada" Oçerki puteşestviya v dvuh tomah. Tom I**, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/goncharow_i_a/text_0082.shtml, 20 Nisan 2023.
[564] Lebedev, **Literatura. 10 klass. Uçebnik dlya obşçeobrazovatelnıh uçrejdeniy. Bazovıy i profilnıy urovni v dvuh çastyah. Çast 1**, s. 336.
[565] **A.y.**

"Yolcuları karşılamak için kalabalıklar halinde dışarı çıkarlar, onları ellerinden tutup evlere götürürler ve yerden selamlayarak tarlalarının ve bahçelerinin bolluğunu önlerine koyarlar."[566]

Eserin kompozisyonunda I. Kronstadt'tan Lizard Burnuna, II. Atlantik Okyanusu ve Madeira Adası, Atlantik Tropiklerinde Sefer, IV. Ümit Burnunda, Kaapstad, VI. Singapur, VII. Hong-Kong gibi yer belirten alt başlıkların yanı sıra *"Birinci Mektup 20 Kasım – 2 Aralık 1852"*[567] şeklinde alt başlık bulunmaktadır.

"Pallada" Savaş Gemisi'nin derinlemesine yenilikçi bir karaktere sahip oluşu genel kabul görmesine rağmen, Rus ve dünya gezi (seyahat) edebiyatında benzersiz olan bu eserin gerçek tür doğası, dolayısıyla da sanatsal ve içerikteki tarzı bir bilmece gibi kalmaktadır. Çoğu zaman bir gezi (seyahat) yazısı olarak bile adlandırılmaz. Araştırmacıların çoğu yazarın kitabı toplu *"seyahat notları"*[568], yani denemeleri şeklinde tanımlamasını neredeyse koşulsuz olarak kabul etmiştir.[569]

Gonçarov, seyahat eylemine verdiği önemi eserinde *"Hayat ne kadar güzel bu arada, çünkü insan seyahat edebiliyor! Düşünüyorum – öyleyse varım, seyahat ediyorum – öyleyse zevk alıyorum."*[570] ifadeleriyle belirtmektedir. Yazar, seyahat etmeyi, iyi hissettiren bir eylem olarak görmektedir. Araştırmacı T. İ. Ornatskaya ise Gonçarov'un bu paragraf başındaki ilk cümlesini *"tüm eserin leitmotifi"*[571] şeklinde nitelemektedir.

"Pallada" Savaş Gemisi'nde *"Evimizde köklerimizle o kadar derine iniyoruz ki, nereye gidersem gideyim ve ne kadar uzun süre kalırsam kalayım, memleketim Oblomovka'nın toprağını ayaklarımın üzerinde alıp götüreceğim ve hiçbir okyanus*

---

[566] Gonçarov, **Fregat "Pallada" Oçerki puteşestviya v dvuh tomah. Tom I**, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/goncharow_i_a/text_0082.shtml, 20 Nisan 2023.
[567] **A.y.**
[568] İvan Aleksandroviç Gonçarov, "Neobıknovennaya istoriya (istinnıye sobıtiya)", **İ. A. Gonçarov. novıye materialı i issledovaniya**, Moskva, İMLİ RAN-Naslediye, 2000, s. 199.
[569] Valentin Aleksandroviç Nedzvetskiy, **Romanı İ. A. Gonçarova. v pomoşç prepodavatelyam, starşeklassnikam i abiturientam (Pereçitıvaya klassiku)**, 2. bs., Moskva, İzdatelstvo MGU, 2000, s. 41.
[570] Gonçarov, **Fregat "Pallada": oçerki puteşestviya v dvuh tomah**, s. 68.
[571] Tamara İvanovna Ornatsakaya, **İ. A. Gonçarov. Fregat "Pallada": oçerki puteşestviya v dvuh tomah**, Leningrad, Nauka, 1986, s. 763.

onu yıkamakla çıkaramayacak!"[572] sözleriyle Gonçarov başkasının diyarında bulunan bir insanın kendisine ait köklerinin koparılamadığı düşüncesini ileri sürmektedir.

Gonçarov'un eserinde sorduğu sorular basit, çabuk çözülebilecek türden değildir. Bu sorular medeniyetin gelişmesiyle birlikte hiç de yumuşamamışlardır. Aksine yirminci yüzyılın sonunda tehdit edici bir şekilde önemli hale gelmişlerdir. Teknolojik ilerlemenin doğaya ve insana karşı vahşi tutumuyla Avrupa uygarlığını felakete sürükleyici bir eşiğe getirdiği açıktır: ya ahlaki bakımdan kendini geliştirme ve doğayla başa çıkmada teknoloji değişikliği ya da dünyadaki bütün yaşamın ölümü yaşanacaktır.[573]

"Pallada" Savaş Gemisi'nde anlatıcının yazdıkları üzerinden de görüldüğü üzere Gonçarov'un anlattığı insanlar, sorunları ve kaderleri itibariyle sadece kendi dönemine özgü ya da alışılmışın dışında kimseler değillerdir. Anlatılan olay ve durumlar ise kuşaktan kuşağa yinelenen, doğal biçimde olan yaşanmışlıklardır. Böylelikle Gonçarov, kendi dönemini aktararak her daim geçerliliğini koruyan, klasikleşmiş olguları vurgulamaktadır.[574]

"Pallada" Savaş Gemisi'nin mektup roman olarak çokseslilikten ziyade inandırıcılık özelliğini ön plana çıkardığı görülür. Otobiyografik izler taşıması bakımından da gerçekçilik özelliğini desteklemektedir. Eserde bahsedilen ve yazılan mektuplarla belgesellik özelliği ortaya koyulmaktadır.

İvan Gonçarov, **Oblomov** adlı romanında olduğu gibi "**Pallada" Savaş Gemisi**'nde de toplumun ve dünyanın sorunlarını mesele etmiş, dönemin modern insanının yaşamını merkeze alarak izlenimlerini okurla paylaşmıştır; ancak bunu gerçekçi yaklaşımla vermeye çalışmıştır.

3.5. 1890'LI YILLAR

[572] Gonçarov, **Fregat "Pallada" Oçerki puteşestviya v dvuh tomah. Tom I**, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/goncharow_i_a/text_0082.shtml, 20 Nisan 2023.
[573] Lebedev, **Literatura. 10 klass. Uçebnik dlya obşçeobrazovatelnıh uçrejdeniy. Bazovıy i profilnıy urovni v dvuh çastyah. Çast 1**, s. 337.
[574] Olcay, **Rus Edebiyatında Doğalcı Okul**, s. 167.

19. yüzyılın 90'lı yılları Rus edebiyatı çok çeşit sunma özelliğine sahiptir. Türler arasında kısa öykü (rasskaz), roman gibi düzyazı türleri öne çıkar. Birey sorunu da gündemde olur.[575] 90'lı yıllarda Rus edebiyatı çevresinde yer alan A. N. Apuhtin'in edebi yaratıcılığında da **Kontes D**'nin Arşivi**'ndeki mektuplarda bunun bir örneği görülür.

3.5.1. A.N. Apuhtin: "Kontes D**'nin Arşivi" (Arhiv grafini D**, 1890)

Aleksey Nikolayeviç Apuhtin (1840-1893), şiir ve düzyazı sanatıyla 19. yüzyılın ikinci yarısında tanınan, Rus edebiyat çevresinde ara vermeksizin faaliyetlerini devam ettiren bir sanatçı olur.

Düzyazı yazarı olarak Apuhtin'in yeteneği, tamamlayabildiği iki uzun öyküsünde ve bir kısa öyküsünde kendini gösterir. Şiir sanatındaki deneyimini düzyazı yaratıcılığına yansıtan Apuhtin, birinci tekil şahıs anlatımına yönelir ve mektuplar üzerinden **Kontes D**'nin Arşivi**'ni (1890), günlük olarak **Pavlik Dolski'nin Günlüğü**'nü (Dnevnik Pavlika Dolskogo, 1891), bir kahramanın iç monoloğunu kullanarak **Ölüm ile Yaşam Arasında** (Mejdu smertyu i jiznyu, 1892) adlı eserini yazar. Birinci tekil şahıs anlatımı, kahramanın iç dünyasına ve psikolojisine yönelik artan ilginin göstergesidir. Düzyazı yazarı olarak Apuhtin'in başarısı, o zamana kadar ayrıntılı olay örgülerine sahip birkaç büyük şiir yazmış olmasından kaynaklanmaktadır.[576]

Kontes D'nin Arşivi**, ilk olarak 1895 yılında yazarın adı belirtilerek yayımlanır. Yazım süreci ise 1890 yılıyla tarihlendirilmektedir.[577]

Apuhtin'in **Kontes D**'nin Arşivi** adlı eserinde birçok mektup yazarı aracılığıyla sosyete teması işlenmektedir.

---

[575] Alla Mihaylovna Şesterina, "O problemah çeloveka v russkoy literature 90-h godov", **Vestnik Tambovskogo universiteta. Gumanitarnıye nauki**, C.II, 1996, S. 90-91.
[576] Mihail Otradin, "A.N. Apuhtin", **A.N. Apuhtin Soçineniya: stihotvoreniya; proza**, Ed. by Andrey Fedoroviç Zaharkin, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1985, s. 15.
[577] Regina Abramovna Şatseva, "Primeçaniya", **A.N. Apuhtin Soçineniya: stihotvoreniya; proza**, Ed. by Andrey Fedoroviç Zaharkin, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1985, s. 536.

Eserin olay örgüsünde Mojayski, bulunduğu yerdeki yaşamdan bunaldığı için Peterburg'dan ayrılır. Bir mağazada Marya İvanovna ile tanışır. Mojayski, Kontes Yekaterina Aleksandrovna'ya uzun bir süredir ilgi duymaktadır. Mojayski, Kontes haricinde Odessalı zengin bir hanım olan Sapunopulo'dan da mektup almaktadır. Sapunopulo'nun daveti üzerine Odessa'ya gitmeyi planlar. Mojayski, Kontes'in kendisinde yarattığı duygulardan dolayı kendisini yeniden genç ve hayat dolu hisseder. Kontes'ten teyzesi Kreçetova'yı yani Mojayski'ye çok da uzak olmayan bir yeri ziyaret edeceğini öğrenir. Kreçetova teyzeyle birlikte uzun süredir yaşayan bir yanaşma olan Vasilisa Medyaşkina'yı anlatır. Sapunopulo'nun kendisine borcu olduğunu, bundan dolayı kızı Soneçka'nın kur yaptığını, Soneçka'nın nasıl yetenekli bir kadın olduğunu anlatır. Medyaşkina, Kontes'in teyzesi Anna Kreçetova adına kaleme aldığı mektupta Kontes'e onun gelmesini sabırsızlıkla beklediğini yazar. Mojayski, Kontes'in gelişini teyzesine telgrafla bildirmemesini ister. Kontes'e istasyonda buluşmalarını teklif eder. Kontes, arkadaşı Nadejda Vasilyevna ile birlikte Mojayski'ye yemeğe gitme vaadinde bulunur. Mojayski, Kontes'e şuan ikamet ettiği teyzesine ziyarete gelmek için kendisine izin vermesini ister. Aralarındaki durumu teyzesinin yanında belli etmeyeceğine dair söz verir. Kocası Kont D., Kontes'e teyzesine giderken istasyonda kendisine araba ayarlayan Mojayski'nin kim olduğunu sorar. Kont D., Kontes'in teyzesinde kaldığı sürenin uzadığını düşünür.

Marya Boyarova'nın kocası İppolit Nikolayeviç, çocuğu Mitya'nın ders kitaplarına bakarken Vasili Stepaniç'in aşkını ilan ettiği bir mektup bulur. Bundan dolayı evde bir aile dramı yaşanır.

Marya, Kontes'e Sofya Aleksandrovna'da düzenlenen gecede kocasıyla karşılaştığı haberini verir. Marya, Kontes'e Kostya'yla olan ilişkisini anlatır.[578] Kont D., Kontes'e *"Mahvolan Genç Kızları Kurtarma Derneği Başkan Yardımcılığı"*[579] teklifi geldiğini yazar. Knyaginya Krivobokaya, Kontes'e oylama yapılmadan başkan yardımcılığına seçildiği haberini verir. Mojayski, Kontes'in Peterburg'a geldiği haberini alır. Marya, kocası İppolit Nikolayeviç'e cemiyetin bir işine bakmaya

[578] Aleksey Nikolayeviç Apuhtin, "Arhiv grafini D**. Povest v pismah", **Soçineniya: stihotvoreniya. proza**, Ed. by. Andrey Fedoroviç Zaharkin, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1985, s. 401-411.
[579] **A.e.**, s. 412.

gittiğini söylemiştir. Ancak şehre başka işi için gidecektir. Kontes'e söylediği yalanı haber verir ve kendisini idare etmesini söyler. Mojayski Odessa'dayken Kontes'e Sapunopulo'nun yazlığına nakledilip buradaki Yunanlı kızla evlendirilmeye çalışıldığını anlatır. Daha sonra Mojayski, Sapunopulo ile yasal olarak evlenmiş olduğunu karısının isteği üzerine Kontes'e haber verir. Kont D., Peterburg'a gelen Mojayskilerin çift olarak garip ve sosyetede kendilerini gösterebilecek yetenekten yoksun kimseler olduğu düşüncesini Kontes'e anlatır. Kont D., Anna İvanovna'nın vasiyetnamesinin açıklandığı haberini verir. Vasiyetnameye göre malikâneler ve para, başka adreslere ve kurumlara, elmaslar ve değerli şeyler Kontes'e miras bırakılır. Knyaginya Krivobokaya, Kontes'ten İngilizlerin balosuna gitmesi durumunda Nadya'yı da yanına almasını ister. Knyaginya Krivobokaya, Kontes'e Optin'in kasadan para kaçırdığını, sonra ödeme koşuluyla bazı kâğıtlar imzalattığını iddia eder. İmzaladığı kâğıtlardan bir şey anlamamaktadır. Bu yüzden Kontes'in gelip bakmasını ister. Cemiyet'in tek bir kadını kurtaramayıp aksine dolandırılmasına sitem eder.[580] Mojayski, karısının dernek üyeliği ve kendisinin de derneğe maaşsız sekreterliği daveti için Kontes'e teşekkür eder. Marya İ. Boyarova, Peterburg'daki sosyetenin yalancı yüzünü gittikçe daha da fark ettiğini Kontes'e anlatır. Aslında bu farkındalığını Peterburg'dan ayrılmadan önce katıldığı Barones Vizen'in isim günü balosunda pekiştirmiştir. Orada bulunan tüm kadınların birbirlerinden haberli oldukları ilişkileri vardır. Marya, kadınların evlilik dışı ilişkileri olmasına rağmen onların bir o kadar kibirli tavırlar sergilediğini gözlemler.[581]

Eserin kompozisyonu sadece mektuplardan meydana gelmektedir. Bazı mektup sonlarında *"P. S."*[582] ifadesiyle mektup yazarlarının notları yer almaktadır. Ancak bu notlar da mektuba bağlıdır. Eserde mektuplar haricinde epigraf, not defterinden parçalar gibi açıklayıcı ya da bağlayıcı ara metinler bulunmamaktadır.

Eserde elli dört mektup yer almaktadır. Mektuplar numaralandırılmıştır. Mektuplar arasında kronolojik bir sıralama vardır. Eserdeki tarih, ilk mektupla

[580] **A.e.**, s. 412-428.
[581] **A.e.**, s. 431-440.
[582] **A.e.**, s. 412.

birlikte 25 Mart 18..'lü yıldan başlar, elli dördüncü mektup olan son mektupla birlikte 25 Mart'ta biter. Yaklaşık bir yıl süren mektuplaşma trafiğinden arşive taşınan mektuplara eserde yer verildiği görülür.

Eserin kahramanları birden fazla mektup adresi yani mektup yazan taraflardan oluşmaktadır: Aleksandr Vasilyeviç Mojayski, Vasilisa İvanovna Meydaşkina, Kont D., Marya İvanovna Boyarova, kocası İppolit Nikolayeviç Boyarov, Knyaginya Krivobokaya, Dmitri Dmitriyeviç Kudryaşin, Barones Vizen, psikopos Nikodim olmak üzere dokuz kişinin mektubuna eserde yer verilir. Ancak alıcı adres tektir: Kontes Yekaterina Aleksandrovna. Her mektup, eserin başlığından da anlaşıldığı üzere Kontes'e yazılmıştır. Onun arşivinde yer alan kendisine gelmiş mektuplara eserde yer verilmiştir. Eserde telgraflar da bulunmaktadır. Mektup yazarları aynı sosyete çevresinde yaşamaktadırlar ve hepsi Kontes Yekaterina ile tanışıktır.

Eserin sanatsal özelliklerinde ilk olarak eser adından sonra alt başlık şeklinde *"mektup uzun öykü"*[583] (Povest v pismah) ifadesi yer almaktadır. Bu ifade eserdeki hikâyenin mektuplar üzerinden anlatıldığını göstermektedir.

Kontes D'nin Arşivi**'ndeki mektuplarda sağ üst kısımda mektupların yazılış değil de alınış tarihleri belirtilmektedir. Örneğin ilk mektupta *"Alındı. Peterburg'da 25 Mart 18.."*[584] ifadesi geçmektedir.

Eserdeki mektuplarda hitap ifadeleri vardır. Kontes'e olan yakınlığına göre mektup yazan kişilerin hitap şekilleri değişmektedir. Örneğin 4 numaralı mektupta Anna Kreçetova'nın yanaşması Medyaşkina, Kontes'e yazdığı mektubunda saygısını vurgulayan ve kendisinden üst makamda birine hitap ettiğini gösteren *"Ekselansları"*[585] ifadesini kullanır. 12 numaralı mektupta Kontes'in kocası Kont D. mektubuna *"Sevgili Kitti"*[586] hitabıyla başlar. Mektupları yazan kahramanlara göre üslup çeşitliliği eserde görülmektedir.

[583] **A.e.**, s. 401.
[584] **A.y.**
[585] **A.e.**, s. 404.
[586] **A.e.**, s. 412.

Eserde mektupların gönderildiği mekânlar olarak Peterburg, Moskova ve Krasnıye Hryaşçi geçmektedir. Birçok farklı adresten mektuplar bir araya getirilmiştir.

Sonuç olarak, eserde Rus sosyetesinde yaşayan kahramanlar arasında var olan gizli ilişkilerin kanıtı niteliğindeki mektuplar yer almaktadır. Söz konusu mektuplar bundan dolayı belgesellik amacı taşımaktadır; mektuplar, okura anlatılan hikâyenin gerçek olduğu imajını vermektedir. Kontes Yekaterina Aleksandrovna'nın arşivinde bulunan mektupların yazarlarının çok olması ve farklı bakış açılarının sunulması itibariyle eserde çokseslilik de hâkimdir. Eserde farklı adreslerden yazılmış mektuplar bir araya gelmektedir.

SONUÇ

Mektup, fiziksel olarak ve bulunulan koşullar itibariyle mesafenin sonucunda talep gören en eski iletişim araçlarından biri olmuştur. Mektup türü zamanla devlet adamları, yazarlar, düşünürler, ünlü insanlar tarafından herkese açık bir şekilde paylaşılan özel yazışmalar şeklinde evrilerek bilimsel, felsefi, dini çalışmalarda ve bunların yanı sıra edebi eserlerde yer almaya başlamıştır. Mektup, haber veya bilgi alışverişi, düşünce akışı doğrultusunda konudan konuya geçilebilmesi, bireysel kullanımı, gizlilik taşıması, mesafe gerektirmesi gibi kendi özgün özelliklerini içerecek şekilde hikâye, roman gibi düzyazı türlerine dâhil olmuştur.

Yazarlar, düşüncelerini iletmek amacıyla mektubu sanatsal bir araç olarak tercih etmişlerdir. Bu sayede mektup, özellikle romanlar başta olmak üzere, birçok edebi türde kendine yer bulmuştur. Edebi tür olarak mektup kurgusal bir metin şeklinde yeni amaç ve özellikler kazanmıştır.

Bu çalışmada Bahtin'in roman kuramı temel alınmıştır. Bahtin roman tanımında ise sanatsal olarak kurgulanmış söz tipleri veya sesler çeşitliliğinin toplumsal ve bireysel oluşlarını vurgulamıştır. Rus düşünür, romanın farklı bireysel seslerle kurulan bir bütün olduğunun altını çizmiş ve romanı toplumsal bir fenomen olarak değerlendirmiştir. Bahtin'e göre romanı diğer edebi türlerden farklı kılan temel özellik, eserin içinde sanatsal bir sistem oluşturacak şekilde düzenlenen çeşitli seslerin ve heteroglossianın (çokseslilik) varlığı ile romanın, bir edebi tür olarak sabit bir yapıya sahiplikten ve değişime kapalı bir katılıktan uzak olmasıdır.

Bahtin'in anlayışına göre, bir romandaki mektuplar veya günlük diyaloglar, kendi biçimlerini ve anlamlarını koruyarak romana dâhil olurlar; ancak bu katılma, bir edebi ve sanatsal olay olarak gerçekleşir, gündelik yaşam olayı olarak değil. Bu sayede, romanın içeriği üzerinden yeni bir gerçeklik yaratılması mümkün olur.

Bu çalışmada mektup romana özgü olduğu tespit edilen özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Mektup romanda, duygu ve düşünceleri hissedenin ve olayları yaşayanın doğrudan anlatımıyla karşılaşılır: mektup yazarı. Bunun en önemli kanıtı

mektup yazarlarının kullandığı birinci tekil şahıs anlatımlarıdır. Böylelikle okur, yazarın sesini doğrudan duyarak anlatılana olabildiğince yakın yerde konum alabilir.

- Mektup romandaki mektuplar, yazanlar arasında köprü işlevi görebilirken aynı zamanda aralarında engel de oluşturabilir. Olay örgüsüne göre, mektuplar aradaki mesafeyi artırıcı ya da azaltıcı bir rol üstlenebilir.
- Mektup romanlarda mektuplar arkadaşlar, sevgililer veya resmi taraflar arasında yazılabilir. Dolayısıyla mektuplar bazen duyguların en içten şekilde ifade edildiği bir alan olurken bazen de duyguların gizlendiği bir maske işlevi görebilir.
- Mektup romanda yazar ve okurun rolü farklılaşır. Mektupları yazan kahraman veya kahramanların, mektupların bizim gibi bir okur kitlesine ulaşması süreci gözlemlenir.
- Mektup romandaki bir mektup yazarı, olayları ve mektubu alan kişiyi güncel bir şekilde aktarır. Kendi durumu ile alıcı kişi arasındaki mesafeyi (burada-orada) azaltmaya çalışırken, geçmiş ve gelecek arasında yazarken şimdiki zamanın bir yanılsamasını oluşturur.
- Mektup romanda, hikâye veya olay bir veya birden fazla kahramanın yazdığı mektuplarla iletilmesi sayesinde eser yazarının doğrudan müdahalesi olmadan, kahramanların duyguları ve tepkileri doğrudan ifade edilme olanağına erişir.
- Eğer mektup roman, birkaç kişi tarafından yazılmış mektuplardan oluşuyorsa, bu durumda farklı bakış açılarından yapılan değerlendirmelerle bahsi geçen olaylar, durumlar veya kişilikler hakkında çeşitlilik sağlanır. Bu şekilde, mektup romanda aynı konu üzerine birden fazla perspektif sunulmuş olur.
- Bir mektup roman, genellikle mektupların toplanma, karşılıklı gönderilme, düzenlenme ve yayımlanma süreçleri hakkında temel bilgileri içeren ayrıntıları ana metne dâhil ederek, kendi yapısal temellerini ve metnin oluşumunu açıklar.
- Mektup romandaki mektupların kapanış ve girişi her örneğine göre farklılık gösterebilir. Duruma göre mektuplar bitirilmiş ya da yarıda

kalmış olabilir; başlangıç ve sonundaki selam ve vedalaşma konuşması yapılmayabilir.

- Mektup romanda her mektup kendi içinde bir bütün oluştursa da bir araya geldiklerinde eserde bütünlük ve uyum kuracak özellik kazanmaktadır.
- Mektup romanda mektupları yayınlayan, derleyen, bulan, editör konumunda bir kahraman bulunabilir. Bu kişi, mektup romana gerçeklik, inandırıcılık katmaktadır.
- Mektup romandaki mektuplar belgesellik amacı taşımaktadır; okura gerçeklik imajı vermektedir.

Rus edebiyatında mektup roman türünün tarihsel gelişimindeki temel öğeler toplumdaki mektup kültürü, santimantalizm, edebi çeviriler, öykünme ve özgünlüğün kazanılmasından oluşmuştur. Rus mektup kültüründe I. Petro Dönemi öncesi yazışma örneklerinin toplandığı "pismovnik" adlı kitapların varlığı ortaya çıkarılmıştır. I. Petro döneminde ise Batı'daki yazışma örneklerinin Rusçaya çevrildikleri belirtilmiştir. 18. yüzyıldan itibaren eski mektup kültürü yenilikçi bir yapı kazanmıştır. 18. yüzyılın son çeyreğinde, mektuplar günlük yaşamın sıradan belgeleri olmaktan çıkıp edebiyatta sanatsal bir öğe ve bir edebi tür olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yazarların birbirlerine yazdıkları arkadaş mektupları ve yazarların seyahat mektupları tercihleri yaygınlaşmıştır.

Batı edebiyatında mektup roman 1740'lı yıllarda görülmeye başlamışken Rus mektup romanı 1760'lı yıllarda oluşmaya başlamıştır. İncelediğimiz mektup roman örneklerindeki santimantalizmin etkisinin okunması açısından santimantalizm ve mektup roman bir başlık altında araştırılmıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısında, Rus mektup roman ve mektup uzun öykülerinin ilk örnekleri yayımlanmaya başladığında, Batı'nın tanınmış mektup romanları da Rusçaya çevrilip yayınlanmıştır. Batı edebiyatından çıkan Samuel Richardson'ın mektup romanları, Jean-Jacques Rousseau'nun **Julie ya da Yeni Heloise** ve Johann Wolfgang von Goethe'nin **Genç Werther'in Acıları** gibi mektup romanlar Rusya'da santimantal romanın gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Rusçaya yapılan mektup roman çevirileri ise 1760'lı yıllarda başlamıştır. Daha sonrasında 18. yüzyıl Rus mektup roman ve uzun öykü gelişiminde Fyodor A. Emin'in **Ernest ve Doravra'nın Mektupları**, Nikolay

F. Emin'in **Roza. Yarı Gerçek ve Özgün Uzun Öykü** ile **Kaderin Oyunu** adlı eserleri, Pavel Yu. Lvov'un **Rusya Pamela'sı ya da Erdemli Köy Kızı Mariya'nın Hikayesi**, Mihail N. Muravyov'un **Varoş Sakini**, **Emiliy'in Mektupları**, **Bernov'un Mektupları**, Mihail Vasilyeviç Suşkov'un **Rusya'nın Werther'i**, Aleksandr Kluşin'in **Talihsiz M-v** adlı eseri, Nikolay N. Muravyov'un **Vsevolod ve Veleslava. Mektuplarda Kalan Olay** adlı eseri gibi örneklere başvurulmuştur. İlk Rus mektup romanlarına bakıldığında Avrupa edebiyatında önce ortaya çıkmış olan mektup romanların özelliklerinin sonrasında Rus edebiyatında ilk ölçütler olarak temel alındığı görülmüştür. Bununla birlikte Rus mektup romanların kendilerine özgü özellikler oluşturduğu gösterilmiştir. Her bir eserin Rus gerçekliğini yansıttığı, özgün olarak Rus unsurlarıyla donatıldığı değerlendirilmiştir. 19. yüzyılda varlığını devam ettiren Rus mektup romanı ise Rusya'da yaygın duruma gelen bir gelenek ait olmuştur.

19. yüzyıl Rus edebiyatında mektup türündeki eser incelemeleri, Bahtin'in roman kuramı çerçevesinden, mektup romanın başlıca özellikleri temel alınarak yapılmıştır. Söz konusu mektup roman örnekleri, içerik ve biçim bakımından ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Çalışmamızda mektup türündeki eserlerin içerikleri nitel araştırma analizine başvurularak incelenmiştir. Mektup türündeki özgün eserlerin en çok 1820-50'li yıllar arası ortaya çıktığı 19. yüzyılın 50'li yıllarından sonra ise A.N. Apuhtin'in **Kontes D**nin Arşivi**'nin (Arhiv grafini D**, 1899) yayınlandığına ulaşılmıştır. Bundan dolayı da 1820-50'li yılların Rus mektup romanı için parlak dönem olduğuna varılmıştır. Eser incelemelerinde, 19. yüzyıl Rus edebiyatında 20'li yıllardan başlanarak 90'lı yılların sonuna kadar gelen bir zaman dilimi esas alınmıştır. Mektup romanlar, yazıldıkları dönemin edebi akımlarından, sosyo-kültürel ikliminden izler taşıması dolayısıyla 1820'li, 30'lu, 40'lı, 50'li, 90'lı yıllara kadar sürecek şekilde gruplandırılmıştır.

1820'li yıllardaki mektup romanların ilki A. A. Bestujev-Marlinski'nin **Yedi Mektupluk Roman**'ında sosyete toplumunda yer alan kahramanların aşk dramının mektuplar üzerinden aktarılışı görülmüştür. Sosyetenin kabul edemediği gerçekler, mektup yazarı S. tarafından mektuplarda dile getirilmiştir. Mektup yazarı S.'nin aşk, ihtiras, pişmanlık gibi duygularını coşkuyla betimlemesi, bir aşkın kahramanı olarak

kendini konumlandıran S.'nin ilerleyen mektuplarda kendini aptal kahraman şeklinde nitelendirmesi ve kahramanlardan mektup yazarı S. ile Jorj'un duygu ve akıl ikiliğiyle özdeşleştirilerek sunulması gibi zıtlıklar, eser sonunda kişiye yönelik değil de vatana sevginin vasiyet edilmesi gibi özellikleriyle romantizmin etkilerini göstermiştir. Bu mektup romanda yer alan Jorj karakterinden dolayı ve mektup roman oluşunun, sonraki yıllarda A.S. Puşkin'in edebi yaratıcılığına yansıyacağı çıkarımı elde edilmiştir.

20'li yılların ikinci mektup romanı olan A. S. Puşkin'in **Mektup Roman**'ında hem taşra hem de başkent olmak üzere iki farklı dünya mektup yazarlarının anlatımı üzerinden ele alınmıştır. Mektup romanda taşra ve başkent dünyalarına ait farklı kahramanların geçmişleri, değerleri, çevreleri betimlenmiştir. Liza taşradaki yaşamı anlatırken, Saşa başkette tüm canlılığıyla devam eden hayatı aktarmıştır. Liza ve Saşa ile Vladimir ile arkadaşı arasındaki mektuplaşma diyalog gibi birbirlerine gönderip yanıt aldıkları mektuplarla, sırasıyla gelişmiştir. Vladimir'in arkadaşına Rus soyluları ve pomeşçiklerin görevlerinden ve gerçekteki durumlarından sitemli bir şekilde bahsetmesi vatanseverlik konusunu gündeme getirdiği için **Mektup Roman**'ın romantizmin izlerini taşıdığı görülmüştür. Eserde Samuel Richardson ve mektup romanı **Clarissa Harlow**'a birkaç kez gönderme yapılmıştır. Mektup yazarları tarafından mektuplar her şeyin açıkça konuşulabileceği bir özgürlük alanı olarak görülmüştür. Bundan dolayı eserde mektup türünün tercih edilmesinin kahramanlara daha geniş bir kendini ifade alanı tanıdığı gözlemlenmiştir. Puşkin'in **Mektup Roman**'ıyla Rus edebiyatında 1820'lerin mektup roman devri sona erip 1830'larda Orest Somov'un edebi katkıları sayesinde mektup romanın gelişimi devam etmiştir.

1830'lu yıllarda O. Somov'un **İki Mektupluk Roman**'ında başkent soylusu olan ana kahraman Lev Konstantinoviç, sosyal çevresiyle ve insanın yaşam koşullarıyla olan etkileşimini, gittiği köye dair izlenimlerini o dönemin bakış açıları doğrultusunda arkadaşına anlatmıştır. Eserde, Lev Konstantinoviç aracılığıyla, 19. yüzyılın 20-30'lu yılların Rus romantik düzyazısında popüler olan arkadaşlık mektuplaşmasına örnek verilmiştir. Ancak Lev Konstantinoviç ile arkadaşının

mektuplaşmasının tamamına değil de yalnızca Lev Konstantinoviç tarafından gönderilen mektuplar okurlara sunulmuştur.

Somov'un eserinden sonra gelen **Marya Şoning**, A.S. Puşkin'in toplumsal sorunları ele alarak tarihsel tema üzerine inşa ettiği ve kahramanlarını bu doğrultuda yarattığı bir mektup roman olarak incelenmiştir. **Mektup Roman**'dan farklı olarak Puşkin'in **Marya Şoning**'inde gönderen ve alan adreslerin Marya Şoning ve Anna Garlin adlarında kadın kahramanlar olduğuna dikkat edilmiştir. Bununla birlikte, **Marya Şoning**'te küçük burjuvaziden gelen kahramanların doğrudan kendi ağızlarından yoksullaşmalarını betimlediklerinin altı çizilmiştir.

1830'lu yılların Rus mektup roman yaratıcılığını devam ettiren Rus yazar V. F. Odoyevski'nin **Hava Perisi**'nde Mihail Platonoviç'in mektupları, Gavril Sofronoviç Rejenski'nin yayımcıya mektubu, bu mektupların sonrasında kısa öykü, ana kahraman Mihail Platonoviç'in not defterinden parçalar, yayımcının anlatımı gibi çeşitli metin parçalarının bir araya getirilmesiyle olay örgüsü kurulmuştur. Eserde mektubun, kısa öykünün, not defterinden parçaların ve yayımcı anlatımının mistik ve felsefi temasını pekiştirdiği görülmüştür. Eserin sonunda mektup yazarı Mihail Platonoviç, çevresinin ve yayımcının müdahaleleriyle onlar gibi sağduyulu insana dönüştürülmüştür. Odoyevski'nin ikinci mektup romanı **Knyajna Zizi**'de ise 19. yüzyıl Rus sosyete toplumunda yaşayan Knyajna Zizi, Marya İvanovna, Lidiya adlarında kadın kahramanların sorunlarına değinilmiştir. **Knyajna Zizi**'de mektuplar, gerilim artırıcı bir rol oynamıştır ve her mektup yeni bir olayı ortaya koymuştur. Kahramanların duygularının yoğunluğunun aktarılışı, George Byron gibi romantik şairlerin anılması, yazar Odoyevski'nin yaklaşımı gibi özelliklerle eserde romantizmin yansımaları belirgin şekilde kendini göstermiştir. Odoyevski, iki mektup romanında tamamen farklı tarzlara ve farklı temalara başvurmuş olsa da yazarın mektuplar aracılığıyla birey-toplum zıtlığını aktarmaya çalıştığı gözlemlenmiştir.

1840'lı yıllarda yazılmış olan Ye. A. Gan'ın **Sosyete Yargısı** adlı eserinin otobiyografik özellikler taşıyan bir mektup roman olduğu araştırılmıştır. Edebiyat dünyasında Yelena Gan, *"Zeneida"* adıyla tanınmıştır. Bu bağlamda yazarın eserinin

ana kahramanına kendi adı Zenaida'yı verdiği anlamlandırılmıştır. Eserin adını, bir devlet mahkemesi kadar etkili, gücü tanınan ve kurallarına uyulması beklenen kurum olarak kabul edilen sosyete toplumunun ortak yargısından, onun genel kanaatinden aldığı açıklanmıştır. Eserde metnin içine ana kahramanların yazdığı mektup kopyaları serpiştirilmiştir. Olay örgüsünün gerektirdiği yerde mektup kopyalarına yer verilerek bir bakıma mektuplar, açıklayıcı ve kanıt sayılacak belgeler olarak gösterilmiştir. **Sosyete Yargısı** mektup romanında kadın kahraman Zenaida'yla birlikte kadının hayattaki rolleri ve görevleri tanımlanmıştır.

N. A. Nekrasov'un **Mektup Roman**'ında kısa ve bitmemiş izlenimi verilen mektuplara yer verilmiştir. Eserde Pyotr Mahayev ve Mihaylo İvanoviç'in karşılıklı mektuplaşması gerçekleşmiştir. Buna göre mektup romanın eğlenceli bir anlatım tarzına sahip olduğu, kahramanların birbirine arkadaş mektupları yazdığı, borç alma ve ödeme meselesinin konu edildiği, konunun komik bir atmosfer içerisinde verildiği, mektupların ise bu komikliği güçlendirdiği açıklanmıştır. Nekrasov, mektupları kullanarak mektup yazarlarının duygu ve düşüncelerini okuruna doğrudan göstermiştir.

F. M. Dostoyevski'nin ilk mektup romanı **İnsancıklar**, yazarın erken dönem yaratıcılığının ürünü olmuştur. Buna rağmen 1840'lı yılların Rusya'sında toplumsal romanın ilk örneği niteliğini kazanmıştır. Dostoyevski'nin bu eserinde mektup yazarları yaşlı memur Makar Alekseyeviç Devuşkin ve akrabası Varvara Alekseyevna Dobroselova kendilerini doğrudan ifade etmeye, söz sahibi olmaya erişmişlerdir; buna göre mektup roman kurgusuyla Rus toplumunda yoksulluğu, zor yaşam şartlarını yine o toplumun içinden gelen kahramanların betimlemesi imkânı elde edilmiştir. Makar Devuşkin, Rus edebiyatında küçük insan imgesinin temsili olmuştur. Böylelikle Dostoyevski'nin 40'lı yılların Rus edebiyatına "insancıkların" da varlığını mektup romanıyla kattığına dikkat çekilmiştir. Devamında incelenen **Dokuz Mektupluk Roman** ise Dostoyevski'nin ilk mektup romanından oldukça farklı bir tarzda ve konuda yazılmıştır. Yazarın söz konusu ikinci mektup romanında İvan Petroviç ve Pyotr İvanıç adlarında hileci kumarbazların mektuplaşması verilmiştir. Eserde komikliğin yoğunlaştığı, kahramanlar arasında trajikomik

sahnelerin geçtiği, toplumda gelişen yasak ilişkilerin mektuplar aracılığıyla ortaya çıkarıldığı anlatılmıştır.

A.V. Drujinin'in **Polinka Saks** adlı eserinde kadın ve erkek kahramanların mektuplarında doğrudan ifade ettikleri doğrultuda onların psikolojilerine odaklanıldığı görülmüştür. Konstantin Aleksandroviç Saks, Pavel Aleksandroviç Zaleşin, Polina Aleksandrovna Saks, Annette Krasinskaya, Knyaz A.N. Galitski gibi birçok mektup yazarının mektupları sıralanmıştır. Kahramanların mektuplarının birkaç yerinde belirttikleri üzere gizli tutulmasını istemeleri, mektupların mahremiyet özelliğinin inandırıcılık açısından eserde kullanıldığı anlaşılmıştır.

Yu. V. Jadovskaya'nın eseri **Mektuplaşma**'da mektuplar sayesinde ortaya çıkarılan entrika, İvan Petroviç ile İda Nikolayevna arasındaki aşk mektuplaşmasından doğmuştur. Aşkı yaşayan kahramanların ve onların mektuplaşmalarını öğrenen çevrelerindeki kişilerin haberleşme mektupları da okurlara olay örgüsünün devamını sağlayan mektuplar niteliğinde gösterilmiştir. Diğer romantik eserlerin olay örgüsünden farklı bir şekilde **Mektuplaşma**'da kahramanların dışarıdan değil de içlerinden gelen bir engellenme ve duraksamalar yaşadıkları gözlemlenmiştir. Eserde kahramanların duygularının çok yoğun olduğu ve ayrıntılı bir şekilde betimlendiği görülmüştür.

1850'li yıllarda İ. S. Turgenyev'in **Mektuplaşma** adlı ilk mektup romanı ele alınmıştır. Eserin başlangıcında mektupları bize tanıtan bir anlatıcının, mektupları yazan kişinin, mektup destesinin olduğu şeklinde bilgilerin verilmesiyle gerçekçi dünyasının oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Eserde Aleksey Petroviç ve Mariya Aleksandrovna arasında gerçekleşen mektuplaşmadaki iki tarafın mektuplarına da yer verilmiştir. Mektup yazarları arasında duyguları, felsefi konular, bireysel sorgulamaları, aşk kavramı konuşulmuştur. Her mektupta mutlaka bir tartışma konusu yer almıştır. Turgenyev'in ikinci mektup romanı **Faust**'ta ise Pavel Aleksandroviç başından geçen aşk hikâyesini arkadaşı Semyon Nikolayeviç'e anlatmıştır. Eserde bir kahramanın, arkadaşına içini dökmesi sunulmuştur; dolayısıyla arkadaş mektubunun kullanıldığı ortaya konmuştur. Böylelikle Turgenyev'in **Mektuplaşma** adlı eseri de hesaba katılacak olursa mektup roman

yaratıcılığında arkadaşlık temasını öne çıkardığı sonucuna varılmıştır. Turgenyev'in bu eserleri üzerinden, mektuplaşma faaliyetini arkadaş yakınlığına özgü önemli bir faaliyet olarak gördüğü çıkarımında bulunulmuştur.

Ye. P. Rostopçina'nın **Rıhtımda. Mektup Roman** adlı eserinin otobiyografik olma özelliği ortaya çıkarılmıştır. Yazar, kendisi gibi kadın kahramanlar yaratmıştır. Eserin adından anlaşılacağı üzere de her kahraman kendi rıhtımında kalmış ve mektup yazmaları sayesinde hayatına herhangi bir müdahalede bulunan yazar ya da öğüt veren kimselerle karşılaşmamıştır. Her kahraman kendi dünyasını kalemiyle özgürce ifade etmiştir.

İ. A. Gonçarov'un **"Pallada" Savaş Gemisi** adlı eserinde Gonçarov'un gemiyle yaptığı dünya turu deneyiminden esinlenildiği için otobiyografik öğelerin bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, eserin gerçekçilik özelliğini de pekiştirmiştir. **"Pallada" Savaş Gemisi**'nin mektup roman özellikleri bakımından çokseslilikten ziyade inandırıcılık özelliğinin öne çıktığı görülmüştür. Eserde dönemin modern insanının sorunları içerik ve biçim itibariyle gerçekçi şekilde betimlenmiştir. Eserde anlatıcı tarafından söz edilen ve yazılan mektuplar belgesellik işlevi göstermiştir.

1890'lı yıllarda yazılan A. N. Apuhtin'in **Kontes D****'nin Arşivi** adlı eserinde mektupların arşivlendiği kahraman ön planda olmuştur: Kontes Yekaterina Aleksandrovna. Kontes gibi dönemin Rus sosyetesinde yaşayan mektup yazarları arasında geçen gizli ilişkiler mektuplar aracılığıyla okura sunulmuştur. Mektuplar aracılığıyla gizli gerçekleri okur öğrenmiştir. Farklı adreslerden yazılan mektuplar bu arşivde toplanmıştır. Bir yıllık mektuplaşma trafiğine eserde yer verilmiştir.

Çalışmamızın alana özgü katkılar sağlamasını ve yeni ufuklara kaynaklık etmesini dilemekteyiz.

KAYNAKÇA

Akişina, Alla A.: "Pismo kak odin iz vidov teksta", **Russkiy yazık za rubejom**, S:2, Moskva, OOO "Delvıe Media", 1982, s. 57-63.

Alekseyev, Anatoliy D.: **Letopis jizni i tvorçestva İ.A. Gonçarova**, Moskva-Leningrad, Akademiya Nauk SSSR, 1960.

Altman, Janet G.: **Epistolarity: Approaches to a Form**, **Columbus,** Ohio State University Press, 1982.

Annenkov, Pavel V.: **Literaturnıye vospominaniya**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1983.

Anoşkina, Vera N. v.d.: **İstoriya russkoy literaturı XIX veka 40-60-e godı**, Ed. by. V. N. Anoşkina, L. D. Gromova, 2. bs., Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo universiteta, 2001.

Apuhtin, Aleksey N.: "Arhiv grafini D**. Povest v pismah", **Soçineniya: stihotvoreniya. proza**, Ed. by. Andrey Fedoroviç Zaharkin, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1985, s. 401-441.

Argunşah, Hülya: "Kadın Olarak Yazmanın Başında Mektuplar", **Hece Dergisi Mektup Özel Sayısı**, Sayı: 114/115/116, 2006, s. 222-229.

Ataç, Nurullah: **Okuruma Mektuplar Prospero ile Caliban**, 6. bsk., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018.

Bahtin, Mihail M.: **Freydizm. Formalnıy metod v literaturovedenii. marksizm i filosofiya yazıka. statyi**, Moskva, Labirint, 2000.

Bahtin, Mihail M.: **Karnavaldan Romana**, Çev. Cem Soydemir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 3. bsk., 2017.

Bahtin, Mihail M.: **Sobraniye soçineniy v semi tomah: t. 5. rabotı 1940-h – naçala 1960-h godov**, Moskva, Russkiye slovari, 1997.

Bahtin, Mihail M.: **Voprosı literaturı i estetiki: issledovaniya raznıh let**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975.

Barşt, Konstantin A.: "Malenkaya rama' epistolyarnogo romana. Rannıe pisma F. M. Dostoyevskogo i 'bednıye lyudi", **Literaturnaya uçeba**, No:4, 1982, s.172-177.

Beebee, Thomas O.: "Epistolary Novel", **Routledge Encyclopedia of Narrative Theory**, Ed. by. David Herman, Manfred Jahn and Marie-Laure Ryan, USA, Routledge, 2005, s. 140-141.

Belinski, Vissarion G.: "Peterburgskiy sbornik", **Sobraniye soçineniy v treh tomah: tom III statyi i retsenzii 1843-1848**, pod red. V. İ . Kuleşov, C:III, Moskva, OGİZ Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1948, s. 61-100.

Belinski, Vissarion G.: "Soçineniya Zeneidı R-voy", **Sobraniye soçineniy v 9-ti tomah: tom 5 Statyi, retsenzii i zametki, aprel 1842-noyabr 1843**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1979, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_2730.shtml, 19 Nisan 2023.

Belinski, Vissarion G.: **Polnoye sobraniye soçineniy tom IX: statyi i retsenzii 1845-1846**, Moskva, Akademiya nauk SSSR, 1955.

Belinski, Vissarion G.: **Polnoye sobraniye soçineniy v 13 t.: tom XII pisma 1841-1848**, Moskva, Akademiya nauk SSSR, 1956.

Belinski, Vissarion G.: **Sobraniye soçineniy v treh tomah: tom III statyi i retsenzii 1843-1848**, Red. V.İ. Kuleşova, Moskva, OGİZ, 1948.

Bestujev, Aleksandr A.: "Roman v semi pismah", **Noç na korable. Povesti i rasskazı**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1988, s. 13-21.

Bityugova, İnna A.: "Kommentarii: İ. S. Turgenyev. Faust", **İ. S. Turgenyev Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah**, T. 5., Moskva, Nauka, 1980, s. 412-430.

Buranok, Oleg M.: **Russkaya literatura XVIII veka: uçebno-metodiçeskiy kompleks dlya studentov filologiçeskih spetsialnostey**, 3. bs., Moskva, Flinta, 2013.

Coşkun, Betül: "Mektup Hikâye Türü ve 'Hanım Mektupları' Yapı Üslup", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIII/2 (Kış 2013), s.231-248.

Çakır, Ömer: "Marcel Prévost`un Kadın Mektupları Adlı Eseri ve Türk Edebiyatına Etkisi", **Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Sempozyumu,** Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 17-19 Nisan 2009, s. 266-272.

Diderot, Denis: **Éloge de Richardson: Notice préliminaire, Texte établi par J. Assézat et M. Tourneux**, Paris, Garnier, 1875.

Dobrolyubov, Nikolay A.: "Stihotvoreniya' Yulii Jadovskoy", **Polnoye sobraniye soçineniy v şesti tomah: tom pervıy literaturnaya kritika statyi i retsenzii 1856-1858 g.**, Leningrad, OGİZ-GİHL, 1934, s. 368-379.

Dobrolyubov, Nikolay A.: **Sobraniye soçineniy v devyati tomah: tom vtoroy statyi i retsenzii avgust 1857-may**

1858, Yay. Haz. G.Ye.Tamarçenko, Moskva-Leningrad, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1962.

Dostoyevski, Fyodor M.: "Bednıye lyudi", **Polnoye sobraniye soçineniy v tridtsati tomah: tom pervıy bednıye lyudi povesti i rasskazı 1846-1847**, red. G. M. Fridlender, Leningrad, Nauka, 1972, s. 13-108.

Dostoyevski, Fyodor M.: "Roman v devyati pismah", **Polnoye sobraniye soçineniy v tridtsati tomah. hudojestvennıye proizvedeniya toma I-XVII: tom pervıy bednıye lyudi povesti i rasskazı 1846-1847**, Leningrad, Nauka, 1972, s. 230-239.

Dostoyevski, Fyodor M.: **Polnoe sobranie soçineniy v tridtsati tomah: tom pervıy bednıe lyudi povesti i rasskazı 1846-1847**, Ed. by. G. M. Fridlender, Leningrad, Nauka, 1972.

Dostoyevski, Fyodor M.: **Sobraniye soçineniy v pyatnadtsati tomah: tom pyatnadtsatıy. pisma 1834-1881**, Sankt-Peterburg, Nauka, 1996.

Drujinin, Aleksandr V.: "Pisma inogorodnego podpisçika o russkoy jurnalistiki", **Sobraniye soçineniy A.V. Drujinina: tom şestoy**, Sankt-Peterburg, İmperatorskaya akademiya nauk, 1865, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/d/druzhinin_a_w/text_0420oldorfo.shtml, 12 Nisan 2023.

Drujinin, Aleksandr V.: "Polinka Saks", **Povesti. Dnevnik**, Yay. Haz. B.F. Yegorov, V.A. Jdanov, Moskva, Nauka, 1986, s. 5-58.

Emin, Nikolay F.: **Roza poluspravedlivaya originalnaya povest, Sankt-Peterburg**, İmperatorskaya tipografiya, 1798.

Eyges, İosif R.: "Epistolyarnaya forma", **Literaturnaya entsiklopediya: slovar literaturnıh terminov: v 2-h tomah: tom 2. P-Ya**, Moskva-Leningrad, İzd-vo L.D. Frenkel, 1925, s. 1117-1118.

Ferratstsi, Marisa: "Pisma ernesta i doravrı' F. Emina i 'Yuliya, ili novaya eloiza' J.-J. Russo: podrajaniye ili samostoyatelnoye proizvedeniye?", **XVIII vek: sbornik 21 (Pamyati P.N. Berkova 1896-1969)**, Sankt-Peterburg, Nauka, 1999, s. 162-172.

Fraanje, Maarten: **The Epistolary Novel in Eighteenth-Century Russia**, München, Verlag Otto Sagner, 2001.

Gan, Yelena: "Sud sveta", **Russkaya svetskaya povest pervoy polovını XIX veka**, Yay. Haz. V. İ. Korovin, Moskva, Sovetskaya rossiya, 1990, s. 207-270.

Garay, Kathy: "Sévigné, Marie de (1626–1696)", (Çevrimiçi) https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/sevigne-marie-de-1626-1696, 7 Şubat 2023.

Ginzburg, Lidiya: **O psihologiçeskoy proze,** Moskva, İntrada, 1999.

Gonçarov, İvan A.: "Neobıknovennaya istoriya (istinnıye sobıtiya)", **İ. A. Gonçarov. novıye materialı i issledovaniya**, Moskva, İMLİ RAN-Naslediye, 2000, s. 184-300.

Gonçarov, İvan A.: **Fregat "Pallada" Oçerki puteşestviya v dvuh tomah. Tom I**, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/goncharow_i_a/text_0082.shtml, 20 Nisan 2023.

Gonçarov, İvan A.: **Sobraniye soçineniy v 8 t.: T. 5. Obrıv: roman v pyati çastyah [Ç. I-II]**, Moskva,

Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1953.

Gornfeld, Arkadiy: "Epistolyarnaya literatura", **Entsiklopediçeskiy slovar: tom XLA (80)**, Yay. Haz. F.A. Brokgauz, İ.A. Yefron, Sankt-Peterburg, 1904, s. 921-925.

Grigoryeva, Tatyana M.: "Russkaya epistolyarnaya kultura: ot proşlogo k nastoyaşçemu", **Nauka. Mısl**, No:11, 2015, s. 39-43.

Gültek, Vedat: **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.

Holman, Hugh: **A Handbook To Literature**, 4. bsk., ITT Bobbs-Merrill Educational Publishing Company, The United States of America, 1985.

Homyakov, Aleksey S.: **Polnoye sobranıe soçinenıy A.S. Homyakova: tom vosmoy. pisma.**, Moskva, Tipo-litografiya T-va İ.N. Kuşnerev i Ko Limenovskaya ul. sob. dom., 1904.

İezuitova Raisa V.: "Svetskaya povest", **Russkaya povest XIX veka. İstoriya i problematika janra**, Red.: B.S. Meylah, Leningrad, Nauka, 1973, s. 169-199, s. 175-176.

İnanır, Emine: **I. Petro ve II. Katerina'nın Kanatları Altında XVIII. Yüzyıl Rus Edebiyatı**, İstanbul, İskenderiye Yayınları, 2008.

İnanır, Emine: **Rus Edebiyatı İncelemeleri Kiev Rusyası'ndan XVII. yüzyıla**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayın, No: 4372, Edebiyat Fakültesi Yayın, No: 3432, 2003.

İşler, Ertuğrul: "Yeni Roman'ın Düşünsel Temelleri ve Anlatısal Yapısı", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, s.179-182.

İzmaylov, Nikolay V.: **Oçerki tvorçestva Puşkina**, Leningrad, Nauka, 1976.

Jadovskaya, Yuliya V.: "Perepiska", **Daça na Petergofskoy doroge: Proza russkih pisatelnits pervoy polovinı XIX veka**, Yay. Haz. V. Uçenova, Moskva, Sovremennik, 1986, s. 323-342.

Jirmunski, Viktor M.: "Rossiyskiy verter", **Sbornik statey k sorokaletiyu uçenoy deyatelnosti akademika a. s. orlova**, Leningrad, Akdemiya nauk SSSR, 1934, s. 547-556.

Kapadze, Leylahanum: "A.A. Bestujev-Marlinski'nin Öykü Sanatı", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2015.

Kara, Esra: "Nişanlıya Mektuplar", "Vadideki Zambak" ve "Genç Werther'in Acıları" Ekseninde Şiir-Roman-Mektup İlişkisi", **Hece Dergisi Mektup Özel Sayısı**, Sayı: 114/115/116, 2006, s. 248-255.

Karataş, Evren: "Mektup Roman Tekniği ve Türk Romanından İki Örnek: Mektup Aşkları ve Kedi Mektupları", **Turkish Studies**, Volume 7/4, 2012, s. 2173-2192.

Kefeli, Emel: **Anlatım Tekniği Olarak Mektup**, İstanbul, Kitabevi, 2002.

Kılıçkaya, Derya: "Bir Mektup-Roman Olarak "İkinci Dünya", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 15, Eylül 2015, s. 236-245.

Kiyko, Yevgeniya İ.: "Kommentarii: İ.S. Turgenyev. Perepiska", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah. soçineniya v dvenadtsati tomah**, T. 5., Moskva, Nauka, 1980, s. 390-401.

Koçetkova, Natalya D.: **Literatura russkogo sentimentalizma: (Estetiçeskiye i hudojestvennıye iskaniya**), Sankt-Peterburg, Nauka, 1994.

Korovin, Valentin İ. v.d.: **İstoriya russkoy literaturı XIX veka v treh çastyah. Çast 2 (1840-1860 godı): uçebnik dlya vuzov**, Ed. by. V.İ. Korovin, Moskva, Vlados, 2005.

Krupçanov, Leonid: "Epistolyarnaya forma", **Slovar literaturovedçeskih terminov**, Red.: L.İ. Timofeyev ve S.V. Turayev, Moskva, Prosveşçeniye, 1974, s. 469.

Kuçerov, Anatoliy Y.: "Sentimentalnaya povest i literatura puteşestviy [naçala XIX veka]", **İstoriya russkoy literaturı: v 10 t.: t. V. Literatura pervoy polovinı XIX veka**, Moskva-Leningrad, İzd-vo AN SSSR, 1941, s. 106-120.

Kukuşkina, Ye. D., Stepanyuk, Ye.İ.: "Emin Nikolay Fedoroviç", **Slovar russkih pisateley XVIII veka: vıpusk 3 R-Ya**, Ed. by. A.M. Pançenko, Sankt-Peterburg, Nauka, 2010, s. 442-444.

Kuleşov, Vasili İ.: "Aleksandr Bestujev-Marlinskiy", **A.A. Bestujev-Marlinskiy soçineniya v dvuh tomah: tom pervıy povesti i rasskazı**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1981, s. 5-32.

Kulikova, İrina: **Evolyutsiya hudojestvennogo soznaniya (ot klassitsizma k realizmu)**, Vilnius, Vilnyusskiy pedagogiçeskiy universitet, 2002.

Kurtuluş, Meriç: "On Dokuzuncu Yüzyılda Kadınların Özgürleşme ve Dayanışma Alanı: Mektup", **Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:1 Sayı:2 2012, s. 51-65

Kvyatkovski, Aleksandr P.: **Poetiçeskiy slovar,** Moskva, Sovetskaya entsiklopediya, 1966.

Lazarçuk, Rimma M.: "Proza Radişçeva i traditsiya epistolyarnogo janra", **XVIII vek: sbornik 12. A.N. Radişçev i literatura yego vremeni**, Leningrad, Nauka, 1977, s. 72-82.

Lebedev, Yu. V., Alena N. Romanova: **Literatura kostromskogo kraya vtoraya polovina XIX veka: uçebnoye posobiye**, Kostroma, KGU, 2018.

Lebedev, Yuriy V.: **Literatura. 10 klass. Uçebnik dlya obşçeobrazovatelnıh uçrejdeniy. Bazovıy i profilnıy urovni v dvuh çastyah. Çast 1**, 14. bsk., Moskva, Prosveşçeniye, 2012.

Levkoviç, Yanina L.: **Avtobiografiçeskaya proza i pisma Puşkina**, Leningrad, Nauka, 1988.

Logunova, Natalya V.: **Russkaya epistolyarnaya proza XX – naçala XXI veka: evolyutsiya janra i hudojestvennogo diskursa**, Rostov-na-Donu, İPO Pİ YuFU, 2010.

Lomova, Y., Kadırova, G.: "Epistolyarnaya forma u Oresta Somova i M. Pogodina", **Danish Scientific Journal**, №28, 2019, s. 30-33.

Lotman Yuriy M.: **Puşkin: Biografiya pisatelya. Statyi i zametki 1960-1990. "Yevgeniy Onegin" kommentariy**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1995.

Lotman Yuriy M.: **Puşkin: biografiya pisatelya. statyi i zametki. "Yevgeni Onegin". kommentariy**, Sankt-Peterburg, İskusstvo – SPB, 2003.

Lotman, Yuriy M.: "Russo i russkaya kultura XVIII veka", **Epoha prosveşçeniya: iz istorii mejdunarodnıh svyazey russkoy literaturı**, Leningrad, Nauka, 1967, s. 208-281.

Lotman, Yuriy M.: **Karamzin: sotvoreniye Karamzina. statyi i issledovaniya 1957-1990. Zmetki i retsenzii**, Sankt-Peterburg, "İskusstvo-SPB", 1997.

Mann, Yuriy V.: **Russkaya filosofskaya estetika**, Moskva, MALP, 1998.

Maykov, Valerian N.: "Stihotvoreniya Yulii Jadovskoy", **V.N. Maykov Literaturnaya kniga: statyi retsenzii**, Leningrad, Hudojestvennaya literatura, 1985, s. 264-271.

Maymin, Yevgeni A.: "O vtoroy volne russkogo sentimentalizma", **Trudı otdela drevnerusskoy literaturı**, C: L, Sankt-Peterburg, 1996, s. 229-233.

Mazalova, Marina A.: "Proza Ye. P. Rostopçinoy (problema janra)", (Yayınlanmamış Tez), Tver, Tverskoy gosudarstvennıy universitet, 1999.

McKillop, Alan D.: "Epistolary Technique in Richardson's Novels", **Rice Institute Pamphlet - Rice University Studies**, 38(1) 1951, s.36-54.

Mihaylov, Andrey D.: "Ot sostavitelya", **Giyerag Portugalskiye pisma**, Yay. Haz. A.D. Mihaylov, A.A. Engelke, Moskva, Nauka, 1973, s. 5-8.

Mineralov, Yuriy İ.: **İstoriya russkoy literaturı XIX veka 1800-1830 godı**, Moskva, Vısşaya şkola, 2007.

Nedzvetskiy, Valentin A.: **Romanı İ. A. Gonçarova. v pomoşç prepodavatelyam, starşeklassnikam i abiturientam (Pereçitıvaya klassiku)**, 2. bs., Moskva, İzdatelstvo MGU, 2000.

Nekrasov, Nikolay A.: "Roman v pismah", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem: v 15 tomah. kritika putlitsistika pisma toma 11-15**, T. 12., Kniga II, Sankt-Peterburg, Nauka, 1995, s. 209-213.

Nekrasov, Nikolay A.: **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem: v 15 tomah. kritika putlitsistika pisma toma 11-15**, T. 12., Kniga II, Sankt-Peterburg, Nauka, 1995.

Nikolayev, Pyotr A. v.d.: **Russkiye pisateli 1800-1917 biografiçeskiy slovar: 1 A-G**, Ed. by. P.A. Nikolayev, Moskva, Sovetskaya Entsiklopediya, 1989.

Odoyevski, Vladimir F.: "Knyajna Zizi", **Soçineniya v dvuh tomah: tom vtoroy povesti**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1981, s. 258-303**.**

Odoyevski, Vladimir F.: "Primeçaniye k 'Russkim noçam", **Russkiye noçi**, Yay. Haz. B.F. Yegorov, Leningrad, Nauka, 1975, s. 188-192.

Odoyevski, Vladimir F.: "Silfida", **Soçineniya v dvuh romah: tom vtoroy povesti**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1981, s. 106-126**.**

Odoyevski, Vladimir F.: "Predisloviye", **Russkiye noçi**, Yay. Haz. B.F. Yegorov, Leningrad, Nauka, 1975, s. 184-188.

Olcay, Türkan: "1845 Yılında Kesişen Yollar: Fyodor Dostoyevski ve Doğalcı Okul", **Hece Dostoyevski Özel Sayısı**, C.I, No:301, Ocak 2022, s. 80-98.

Olcay, Türkan: "19. Yy. Rus Edebiyatında Romantizm Üzerine", **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, No:17, 2008, s. 367-381.

Olcay, Türkan: "Dostoyevski'nin İnsancıklar'ı: 'Küçük İnsan' İmgesine Yeni Bir Yaklaşım", **Bilge Yayın Tanıtım Tahlil Eleştiri Dergisi**, No:41, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Yaz 2004, s. 83-90.

Olcay, Türkan: **Rus Edebiyatında Doğalcı Okul**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2003.

Olcay, Türkan: **Russkaya literatura pervoy polovını XIX veka**, İstanbul, Çantay, 2011.

Orlov, Pavel A.: "Russkaya sentimentalnaya povest. (vstupitelnaya statya P.A. Orlova)", **Russkaya sentimentalnaya povest**, Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1979, s. 5-26.

Ornatsakaya, Tamara İ., Georgiy M. Fridlender: "Primeçaniya", **F. M. Dostoyevskiy Polnoye sobraniye soçineniy v tridtsati tomah: tom pervıy bednıye lyudi povesti i rasskazı 1846-1847**, Red. G. M. Fridlender, Leningrad, Nauka, 1972, s. 455-512.

Ornatsakaya, Tamara İ.: **İ. A. Gonçarov. Fregat "Pallada": oçerki puteşestviya v dvuh tomah**, Leningrad, Nauka, 1986, s. 763-787.

Ospovat, Aleksandr L.: "Neskolko slov ob Aleksandre Bestujeve", **A. A. Bestujev (Marlinskiy). Noç na korable. Povesti i rasskazı**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1988, s. 353-359.

Ospovat, Aleksandr L.: "Primeçaniya", **A. A. Bestujev (Marlinskiy). Noç na korable. Povesti i rasskazı**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1988, s. 359-365.

Ostaptseva, V.N..: **Lirizm russkoy prozı 30-h godov XIX veka**, Moskva, İnfra-m, 2010.

Otradin, Mihail: "A.N. Apuhtin", **A.N. Apuhtin Soçineniya: stihotvoreniya; proza**, Ed. by Andrey Fedoroviç Zaharkin, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1985, s. 5-18.

Ozerov, Yuriy A.: "Sentimentalizm", **Vvedeniye v literaturovedeniye: uçebnik dlya vuzov**, Moskva, Oniks, 2007, s. 1-2.

Özaktürk, Gül: "Yazınsal Mektubun Tarihçesi", **Archivum Anatolicum,** Yayın No: 381, Sayı:4, Ankara, 2000, s. 143-165.

Özcan, Emin M.: "Yazı ile Söz Arasında: Tehlikeli İlişkiler", **Choderlos de Laclos Tehlikeli İlişkiler**, Çev. Sâmih Tiryakioğlu, İstanbul, Everest Yayınları, 2016, s. 9-58.

Özedirne, Melike: "Firavunların Mektupları, 3.300 Yıl Önceki Siyaseti Aydınlatıyor", (Çevrimiçi) https://arkeofili.com/firavunlarin-mektuplari-3-300-yil-onceki-siyaseti-aydinlatiyor/, 3 Ekim 2022.

Paşayeva, Tatyana N.: "Postroeniye syujeta fantastiçeskoy povesti V.F. Odoyevskogo 'Salamandra", **Vestnik Dagestanskogo gosudarstvennogo universiteta**, C.XXXII, No:2, 2017, s. 69-76.

Petrunina, Nina N.: "Primeçaniya", **O. M. Somov Bıli i nebılitsı**, Moskva, Sovetskaya rossiya, 1984, s. 350-364.

Petrunina, Nina N.: **Proza Puşkina (Puti evolyutsii)**, Leningrad, Nauka, 1987.

Petrunina, Nina N.: "Proza vtoroy polovını 1820-h-1830-h gg.", **İstoriya russkoy literaturı v çetıreh tomah: tom vtoroy ot sentimentalizma k romantizmu i realizmu**, Ed. by. Ye. N. Kupreyanova, Leningrad, Nauka, 1981, s. 501-529.

Pumpyanski, Lev V.: "Sentimentalizm", **İstoriya russkoy literaturı v 10 t. T.IV: literatura XVIII veka**, Çast 2., Moskva-Leningrad, AN SSSR, 1947, s. 430-445.

Puşkin, Aleksandr S.: "Marya Şoning", **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom pyatıy romanı povesti**, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1960, s. 528-533

Puşkin, Aleksandr S.: "Roman v pismah", **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom pyatıy. romanı, povesti**, T. 5., Moskva, Gosudarstvennoe izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1960, s. 475-489.

Puşkin, Aleksandr S.: **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom pyatıy romanı povesti**, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1960.

Puşkin, Aleksandr S.: **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom vtoroy stihotvoreniya 1823-1836**, T. 2., Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1959.

Puşkin, Aleksandr S.: **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, 2. bsk., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Puşkin, Aleksandr S.: **Sobraniye soçineniy v desyati tomah: tom çetvertıy Yevgeni Onegin dramatiçeskiye proizvedeniya**, C:IV, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, 1960.

Revelli, Dj.: "Literaturnıye istoçniki 'rossiyskoy pamelı' P. Lvova: nekotorıe nablyudeniya", **Germenevtika drevnerusskoy literaturı**, Sayı:11, Moskva, Yazıki slavyanskoy kulturı, Progress-traditsiya, 2004, s. 894-907.

Revyakin, Aleksandr İ.: **İstoriya russkoy literaturı XIX veka. pervaya polovina**, Moskva, Prosveşçeniye, 1977.

Roginskaya, Olga O.: "Epistolyarnıy roman: poetika janra i yego transformatsiya v russkoy literature",

(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Rossiyskiy gosudarstvennıy gumanitarnıy universitet, Moskva, 2002.

Rossi, Laura: "K voprosu o sootnoşenii epistolyarnoy i hudojestvennoy prozı v rossii v posledney çetverti XVIII veka", **Slavica Tergestina 2: Studia russica**, Italy, Università degli studi di Trieste, 1994, s. 91-116.

Rostopçina, Yevdokiya: **Stihotvoreniya Proza Pisma**, Moskva, Sovetskaya rossiya, 1986.

Sağlık, Şaban: "Şiire Düşen 'Mektup' İmgesi: Modern Türk Edebiyatında Mektup-Şiir İlişkisi", **Hece Dergisi Mektup Özel Sayısı**, Sayı:114/115/116, 2006, s. 230-247.

Sakulin, Pavel N.: **İz istorıi russkago idealizma. knyaz V.F. Odoyevskıy. mıslitel-pisatel**, C:I çast I, Moskva, İzdaniye M. i S. Sabaşnikovıh, 1913.

Sidyakov, Lev S.: **Hudojestvennaya proza A.S. Puşkina**, Riga, Latviyskiy gos. universitet im. Petra Stuçki, 1973.

Sokolyanski, Mark G.: "Epistolyarnıy roman", **Literaturovedçeskie terminı (materialı k slovaryu)**, S:2, Kolomna, Kolomenskiy pedinstitut, 1999, s. 119-120.

Somov, Orest M.: "Roman v dvuh pismah", **Bıli i nebılitsı**, Moskva, Sovetskaya rossiya, 1984, s. 287-309.

Suşkov, Mihail V.: "Rossiyskiy Verter Poluspravedlivaya povest", **Russkaya sentimentalnaya povest**, Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1979, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/s/sushkow_m_w/text_0020.shtml , 28 Nisan 2024.

Şatseva, Regina A.: "Primeçaniya", **A.N. Apuhtin Soçineniya: stihotvoreniya; proza**, Ed. by Andrey Fedoroviç Zaharkin, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1985, s. 505-539.

Şesterina, Alla M.: "O problemah çeloveka v russkoy literature 90-h godov", **Vestnik Tambovskogo universiteta. Gumanitarnıye nauki**, C.II, 1996, S. 90-95.

Şklovski, Viktor: **Za i protiv. zametki o Dostoyevskom**, Moskva, Sovetskiy pisatel, 1957.

Şpilevaya, Galina A.: **Dinamika razvitiya prozı N. A. Nekrasova**, Voronej, VGPU, 2005.

Tanrıtanır, Bülent C.: **H.W. Foster, S. ve A. Weld Grimke ile A. Walker'da Mektupla Anlatım Geleneği**, Babil Yayınları, İstanbul, 2010.

Tekin, Mehmet: **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, 11. bs., İstanbul, Ötüken, 2012.

Tınyanov, Yuri N.: **Poetika. istoriya literaturı. kino**, Moskva, Nauka, 1977.

Toporov, Vladimir N.: **İz istorii russkoy literaturı. tom II: russkaya literatura vtoroy polovinı XVIII veka: issledovaniya, materialı, publikatsii. M.N. Muravyev: vvedeniye v tvorçeskoye naslediye. Kniga III**, Moskva, Yazıki slavyanskoy kulturı, 2007.

Turgenyev, İvan S.: "Perepiska", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah: tom pyatıy povesti i rasskazı 1853-1857 godov rudin statyi i vospominaniya 1855-1859**, Moskva, Nauka, 1980, s. 18-48.

Turgenyev, İvan S.: "Plemyannitsa'. Roman, soç. Yevgenii Tur", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah: tom çetvertıy povesti i**

rasskazı statyi i retsenzii 1844-1854, Moskva, Nauka, 1980, s. 473-490.

Turgenyev, İvan S.: "Faust", **Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v tridtsati tomah: tom pyatıy povesti i rasskazı 1853-1857 godov rudin statyi i vospominaniya 1855-1859**, Moskva, Nauka, 1980, s. 90-129.

Uçenova, Viktoriya V.: "Zabveniyu vopreki: Tvorçestvo russkih pisatelnits pervoy polovını XIX veka", **Daça na Petergofskoy doroge: Proza russkih pisatelnits pervoy polovını XIX veka**, Moskva, Sovremennik, 1986, s. 3-18.

Urgan, Mîna: **İngiliz Edebiyatı Tarihi**, 6. bsk., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.

Urnov, Dmitri M.: "Epistolyarnaya literatura", **Kratkaya literaturnaya entsiklopediya: v 9 t.**, Ed. by. Aleksandr M. Prohorov, C:VIII, Moskva, Sovetskaya entsiklopediya, 1975, s. 918-920.

Vaskul, Anastasiya İ.: "Lvov Pavel Yuryeviç", **Russkiye folkloristı: biobibliografiçeskiy slovar XVIII – XIX vv. v 5 tomah: tom 3. Krainskiy - O**, Ed. by. T.G. İvanova, Sankt-Peterburg, Dmitriy Bulanin, 2018, s. 299-302.

Vetlovskaya, Valentina Y.: **Roman F. M. Dostoyevskogo "Bednıye lyudi"**, Leningrad, Hudojestvennaya literatura, 1988.

Vinogradov, Viktor V.: **O yazıke hudojestvennoy literaturı**, Moskva, İzd-vo "Hudojestvennaya literatura", 1959.

Volpert, Larisa İ.: **Puşkin v roli puşkina: tvorçeskaya igra po modelyam frantsuzskoy literaturı. puşkin i stendal**, Moskva, yazıki russkoy kulturı, 1998.

Watt, Ian: **Romanın Yükselişi Defoe, Richardson ve Fielding Üzerine İncelemeler**, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul, Metis Yayınları, 2007.

Yakuboviç, Dmitriy P.: "Mariya Şoning' kak etap istoriko-sotsialnogo romana Puşkina", **Zveniya**, C:III/IV, Moskva-Leningrad, 1934, s. 146-167.

Yakuboviç, İrina D.: "Poetika romana 'bednıye lyudi' v svete yevropeyskoy traditsii epistolyarnogo romana: N. Leonar - Puşkin - Dostoyevskiy", **Dostoyevskiy: materialı i issledovaniya**, (16) 2001, s. 80-96.

Yegorov, Boris F. v.d.: **Russkiye pisateli XIX vek Biobibliografiçeskiy slovar v dvuh çastyah: Çast 1 A-L**, Ed. by. P.A. Nikolayeva, 2. bsk., Moskva, Prosveşçeniye-Uçebnaya literatura, 1996.

Yelizaveta, Nikolayevna K.: "Osnovnıye napravleniya i teçeniya russkoy literaturno-obşçestvennoy mısli pervoy çetverti XIX v.", **İstoriya russkoy literaturı v çetıreh tomah: tom vtoroy ot sentimentalizma k romantizmu i realizmu**, Ed. by. Ye. N. Kupreyanova, Leningrad, Nauka, 1981, s. 11-35.

Yelizaveta, Nikolayevna K.: "Vvedeniye", **İstoriya russkoy literaturı v çetıreh tomah: tom vtoroy ot sentimentalizma k romantizmu i realizmu**, Ed. by. Ye. N. Kupreyanova, Leningrad, Nauka, 1981, s. 7-10.

Yermolenko, Svetlana İ., Tretyakova, Olesya V.: "Roman v pismah' A.S. Puşkina: 'Novıye uzorı' 'po staroy kanve", **Uralskiy filologiçeskiy vestnik**, No 1, UrGPU, 2013, s. 22-39.

Yermolenko, Svetlana İ.: "Literatura 'vtorogo ryada' i stanovleniye russkogo psihologiçeskogo romana", **Uralskiy filologiçeskiy vestnik. seriya: russkaya klassika: dinamika hudojestvennıh sistem**, No:1, Yekaterinburg, UrGPU, 2014, s. 5-23.

Yıldırım, Nuri: "19. Yüzyıl Büyük Rus Romanının Üzerinde Yükseldiği Toprak", **Tuncer Bulutay'a Armağan**, Derleyen: Nuri Yıldırım, No:1 Dizi:13, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayını, 2015, s. 455-505.

Zimina, Natalya Y.: "Roman v devyati pismah' Dostoyevskogo kak roman o lyubvi", **Vestnik Moskovskogo universiteta**, Seriya 9: Filologiya, № 5, 2013, s. 140-148.

Zuseva, Veronika B.: "İnvariantnaya struktura i tipologiya metaromana", **Vestnik RGGU. seriya: istoriya. filologiya. kulturologiya. vostokovedeniye**, 82(05) 2007, s. 35-44.

ÖZGEÇMİŞ

Duygu İkisivri Akdemir, 2007 yılında Kartal Lisesi'nden (Türk Kızılayı Kartal Anadolu Lisesi) mezun olmuştur. 2008 yılında Kafkas Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde başladığı lisans eğitimini yatay geçiş yaptığı İstanbul Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda 2013 yılında tamamlamıştır. 2013-2016 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda Prof. Dr. Türkan Olcay yönetiminde *A. S. Puşkin'in "Yevgeni Onegin" Adlı Şiir-Romanında Birey ve Toplum* başlıklı yüksek lisans tezini savunarak mezun olmuştur.

2016 yılında aynı üniversitede doktora eğitimine başlamış, *19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Mektup Roman* başlıklı tezini savunarak 2024 yılı Mayıs ayında mezun olmuştur. Yüksek lisans ve doktora eğitimi süresince tez çalışmalarının yanı sıra, akademik faaliyetlerine de devam etmiştir. *A.S. Puşkin'in "Yevgeni Onegin" Adlı Eserinde Biçimsel Özellikler, 1830 Kolera Salgınında A.S. Puşkin: İlk Boldino Güzü, N.G. Çernışevski'nin "Ruhun Diyalektiği" Kavramı Bağlamında L.N. Tolstoy'un Sivastopol Hikâyeleri, Mistiko-filosofskaya tema v epistolyarnoy povesti "Silfida" V.F. Odoyevskogo* başlıklı makaleler kaleme almıştır. 2017 yılında Mardin'de düzenlenen I. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi'ne *V.G. Korolenko'nun "Yurtsuz Fyodor" Öyküsünde Gezgin Tipi* başlıklı özet bildirisiyle katılmıştır. İvan Panayev'in *Akrabalar* adlı uzun öykü çevirisi Ayrıntı Yayınları tarafından basılmıştır. Yine 2017 yılında İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen Metamorphoses / Başkalaşımlar başlıklı Navisalvia Dr. Sina Kabaağaç'ı Anma Toplantısı'na *A.S. Puşkin'in Tatyana'sının Başkalaşımı* bildirisiyle katılmıştır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılında, Araştırma Görevlileri için Yurt Dışı Araştırma Bursları (YÖK-YUDAB) programını kazanarak tez araştırma ve çalışmalarına M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi'nde devam etmiştir. 2019 yılında M. V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesinde düzenlenen "Filolojinin Şiiri. Şiirin Filolojisi" konferansına *Jenskiy mir v "Romane v pismah" A.S. Puşkina i v turetskom epistolyarnom romane "jenskaya filosofiya" ("Felsefe-i Zenan") Ahmeta Midhata-Efendi: k voprosu o poetike epistolyarnogo romana* başlıklı bildiri ile katılmıştır. Aynı yılda "Lomonosov-2019" konferansına *"Pismenno rassujdali o lyubvi": k*

voprosu o filosofii lyubvi v povesti İ.S. Turgeneva "Perepiska" başlıklı bildiri ile katılmıştır. Yine aynı yılda Spasskoye-Lutovinovo'da gerçekleşen III. Uluslararası Bilimsel-Uygulamalı Konferans'ta *Povest İ.S. Turgenyeva 'Faust': pisma k drugu* başlıklı sözlü bildiri sunmuştur. Aynı yılın Ekim Ayında M. V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde düzenlenen A.S. Puşkin ve Rus Edebiyatı adlı uluslararası konferansta *Rol pisma Tatyanı v strukture hudojestvennogo tselogo "Yevgeniya Onegina"* başlıklı sözlü bildiri sunmuştur. 2020 yılında "Lomonosov-2020" konferansına *Pismo v syujetnoy strukture povesti "Polinka Saks" A.V. Drujinina* başlıklı bildiri ile katılmıştır. 2021 yılında "Zamanın İzleri: Salgın" adlı kitapta *Anton Çehov'un Kolera Salgını İzlenimleri* başlıklı bölümü yayımlanmıştır. 2021 yılında A. M. Gorki Dünya Edebiyatı Enstitüsü tarafından düzenlenen Rus ve Abhaz Edebiyatı: Karşılıklı İlişkiler, Temaslar, Araştırma Perspektifleri adlı uluslararası konferansta *Kulturno-istoriçeskiy kontekst v stihotvorenii M. Yu. Lermontova "Jalobı Turka"* başlıklı sözlü bildiri sunmuştur.

2020 yılında Rusya Çevirmenler Birliği'nin Krasnodar Bölge Şubesi tarafından düzenlenen *VI. Uluslararası Karadeniz Deniz Sanatı Çeviri Yarışması*'nda Rusçadan Türkçeye çeviri kategorisinde birincilik elde etmiştir. 2023 yılında L. N. Tolstoy Tula Devlet Pedagoji Üniversitesi tarafından yapılan *Benim Tolstoy'um* (Moy Tolstoy) adlı Uluslararası Yaratıcı Çalışmalar Yarışmasında deneme (Esse) kategorisinde üçüncülük derecesi almıştır.

2014 yılında Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne atanarak araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlayan Duygu İkisivri Akdemir, aynı üniversitede görevine devam etmektedir. Evli ve bir çocuk annesidir.